X 131629

Földi Pál

„A sánta ördög”

GOEBBELS

A propaganda mestere

ANNO KIADÓ

Földi Pál

„A sánta ördög"

GOEBBELS

A propaganda mestere

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000877906

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

X131629

ISBN 978 963 375 683 6

Anno Kiadó, MMIX
Felelős kiadó az Anno Bt. vezetője
Copyright: Földi Pál ©
Készült a debreceni Kinizsi Nyomdában
Felelős vezető: Bördős János

„Most képzeljetek el olyan időt,
Mikor kúszó zaj és húnyó sötétség
Tölti be a világ bő boltozatját."

(Shakespeare: V. Henrik)

Joseph Goebbels, népszerű nevén a „Doktor úr", talán a legnagyobb felelősséggel tartozik azért, hogy Hitler a maga ködös eszméit megvalósíthatta, egy jobb sorsra érdemes népet és vele az egész világot a történelem egyik legszörnyűbb katasztrófájába vezethette.

Kristálytiszta logikája, borotvaéles elméje alkalmassá tette a legnehezebb, néha lehetetlent is kívánó feladatok teljesítésére. Visszataszító megjelenése, a látszatra jellegtelen nyomorék mögött veszélyes fanatikus rejlett. Gonosz, metszően gúnyos nyelve, valamint megkeseredett gondolkodásmódja folytán nem örvendett közszeretetnek, sok ellensége volt, de barátja egy sem. Megjelentetett naplója[1] sok vezető nácit sértett meg, Ribbentropp – akinek személye felett hallgatással siklott el – történelemhamisítónak bélyegezte. Beosztottai kellemetlen főnököt láttak benne, aki ritkán volt hálás bármiért is. Stréber természetéből eredően nélkülözhetetlenné tudta magát tenni, sodró energiája és elgondolásainak gazdagsága folytán a szükséges pillanatokban szinte képességeit meghaladó teljesítményeket mutatott fel, szemtelen arcátlansággal használva fel a propaganda minden fortélyát.

A Reich és Párt vezetői között alig akadt, aki hozzá hasonló képzettséggel és főleg képességekkel rendelkezett volna. Hiú volt és nagyravágyó és nagyon érzékeny, ha testi hibájáról volt szó, de két-

[1] Goebbels *Naplója* erősen kivonatolva nálunk is megjelent 1994-ben a Dunakönyv Kiadó gondozásában, Ormos Mária előszavával.

ségtelenül egyike volt a legkimagaslóbb szellemeknek és személy szerint a legbátrabbaknak is a náci hierarchiában.

Hitler egy ízben egyenesen valóságos „bűvésznek, varázslónak" nevezte a kis doktort, amikor a hatalomátvétel mámoros pillanataiban a föld alól teremtette elő a fáklyák tízezreit a diadalmenethez. Talán ő volt az egyetlen Hitler mellett, aki komolyan vette a nemzetiszocializmus eszméjét, és életét feltette ennek a zsákutcába vezető gondolatnak a szolgálatára. Nem a Pártból akart meggazdagodni, mint oly sokan a legfelsőbb vezetésben, hanem a Pártért élt. Populista módon meg tudta játszani a néppel együtt érző, a szerencsétlenségben vele osztozó aszkéta típusú államférfit, miközben példa nélküli gyűlölettel és bosszúvággyal viseltetett vetélytársai, de a rendszer minden valódi, vagy vélt ellenségével, így a zsidósággal szemben is. Az egész náci mozgalomnak ő lett a legborzasztóbb embere.

Az egykori vézna, növésében abbamaradt kamasz verte le démoni gyűlölettel saját népén is azokat a bántalmakat és sértéseket, amelyeket el kellett szenvednie, a betegségeket, amelyek életveszélyekkel fenyegették. A sötétség hatalmának szolgálatába adta magát, nem hiába nevezték a háta mögött „sánta ördögnek". Viharos és féktelen fiatalsága után méltó társra talált feleségében, Magdában, és megkoronázták életüket, amikor hat kisgyermeküket hideg tervszerűséggel legyilkolva kivonták magukat a földi igazságszolgáltatás alól.

A szónoki emelvényen, vagy az újságok hasábjain a vereséget győzelemmé, a bűnt erénnyé, a hazugságot igazsággá tudta változtatni, így példájával egész sorát nyitotta meg követőinek, akik sokkal kisebb tehetséggel ugyan, de az ő módszereivel próbálkoznak abban a reményben, hogy el tudják kerülni titkolt példaképüknek végzetét.

I.
ZAKLATOTT IFJÚSÁG

A TÉKOZLÓ FIÚ

Paul Joseph Goebbels 1897. október 29-én született az Alsó-Rajnai tartományban, Rheydt városában. Ez a vidék tradicionálisan jámbor katolikusoknak volt az otthona, ugyanakkor keményen dolgozó földműveseknek is.

A napi templomba járás, a közös otthoni imádság, melynek során a Goebbels-gyerekek – hatan voltak – anyja a térdeplő gyermekek homlokát szenteltvízzel áldotta meg, a mindennapi programhoz tartozott, éppúgy, mint az a napi betevő falat, amelyet az apa, a Lennartz & C. kereskedés alkalmazottjaként keservesen keresett meg. Fritz Goebbels, az apa könyvelőként dolgozott, és haláláig hű maradt ehhez a céghez, jóllehet hűségét, szorgalmát és tehetségét anyagilag nem jutalmazták meg kellőképpen. Így a család szűkösen élt, és gyakran nélkülözött. Anyja, Gertrud földműves családból származott, a házasság tele volt feszültséggel. Mikor az apa meghalt, Joseph egy korlátolt, goromba, sörívót, csupán a polgári kicsinyes egzisztenciájával foglalkozó és minden képzelőerőt nélkülöző pedáns bürokratát látott benne. „Mindent, amit én elértem, anyámnak köszönhettem" – írta később, és egész életében az anyját halmozta el kedvességgel, később már lehetősége függvényében ajándékokkal. A fiú az anyja vonásait örökölte, lapos arcát, kiugró felső fogait, a pengevékony, gyűlölködő, lefelé görbülő szájat. Anyja egyébként holland eredetű volt. Ami a családot illeti, a másik két fiú, Konrad és Hans, mindketten túlélték hírhedt öccsüket, három húga közül kettő már fiatalon meghalt, a harmadik, Mária, Joseph kedvence volt, de két fivére is jól profitált Joseph karrierjéből.

1900-ban sikerült a családnak egy szerény házat vásárolni, ennek manzárdszobája volt Joseph Goebbels fészke, ahová mindig, még nagyhatalmú miniszterként is – ha csak tehette – visszatért. Joseph beteges gyermek volt, sápadt, alacsony, satnya palántaként vegetált, még felnőtt korában sem volt több mint 45 kiló. (Ez később sok tit-

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED

kos viccelődésnek volt az alapja. „Milyen az igazi árja"? Hangzott el a kérdés, a felelet pedig: „Szőke mint Hitler, karcsú mint Göring, és szálfatermetű, mint Goebbels".) Amikor iskolába került, dacos és ellentmondó diák vált belőle, aki soha nem volt megelégedve semmivel. Emellett a jobb lábában egy korai betegségből – valószínűleg gyermekbénulás – visszamaradt torzulás, úgynevezett „dongaláb" alakult ki, amely gyógyíthatatlannak bizonyult. Ez a jobb láb 13 centivel rövidebb volt mint a bal, és erősen befelé deformálódott. Ebből eredően csak erősen sántikálva tudott járni. Így aztán társaival nem futkározhatott, nem sportolhatott, és katonailag is alkalmatlannak bizonyult. Emiatt rengeteg gúnyolódást, lekicsinylő megjegyzést kellett eltűrnie iskolatársaitól. Később többször is megműtötték, de alapvető javulást nem tudtak nála elérni. Élete végéig ortopéd cipőt hordott, és sántikált. Ezért aztán más úton kereste az érvényesülést. Kiválóan tanult, mohón olvasott és nagyon fiatalon írni is kezdett. Szobája tele volt könyvekkel: szépirodalommal, elsősorban német klasszikusokkal, és egy politikai munkával: Marx *Tőké*jével.

A Rheydt-i Főgimnáziumnak Goebbels 1908 húsvétján lett a tanulója, és a barátságtalan, magának való vézna gyerek rövidesen kiváltotta diáktársai utálatát, „stréber"-nek nevezték, aki „mindenkinél mindent jobban tudott".

Goebbels a nyomorékságából származó kisebbségi érzést hamarosan levetkőzte, hihetetlen szorgalommal tanult, és nemcsak az osztályában, de évfolyamtársai között is kiemelkedően a legjobb tanuló lett. Már ekkor megmutatkozott különleges nyelvérzéke. Történelem tanára is visszaemlékezett, hogy a fiatal fiú ökölbe szorított kézzel és villogó szemekkel hallgatta azokat a történeteket, amelyek arról szóltak, hogy Németországot hogyan akadályozták meg ellenségei az érvényesülésben. Mélyen vallásos anyja, látva fia hihetetlen szorgalmát és tanulmányi előmenetelét, azt szerette volna, ha fia egyházi pályára lép.

1914 augusztusában, amikor kitört a világháború, Joseph Goebbels is jelentkezett a sorozóbizottságnál, de ott donga lába miatt kurtán elutasították. Két fivére azonban bevonult. Konrád tüzér lett, Hans pedig rövidesen francia hadifogságba esett.

Josephnek tehát csak a tanulás maradt, de ennek kapcsán általános műveltsége messze meghaladta a középiskolás fokot. Az iskola befejezésekor mindenféle papírjegyzet nélkül ő tartotta a ballagási búcsúbeszédet, már ekkor megcsillantva kétségtelen szónoki adottságait.

Az egyetemi felvétel nem okozott neki nehézséget, és már akkor a nemzetközi jogot tanulmányozta, amikor még Hitler, Göring, Hess és Röhm a flandriai csatatereken harcoltak.

Tizenhárom éves korában hallgatta meg először Wagner *Tannhauser*ét, és el volt ragadtatva a zene fenséges és áradó lendületétől. Amikor a család vett egy zongorát – elsősorban Mária húgának – azon Joseph tanult meg hihetetlen gyorsan játszani. Mint egyetemista jogot, filológiát, latint és történelmet tanult, egy hideg fűtetlen szobában – saját városában nem volt egyetem – fázás, koplalás és fizikai rosszullétek voltak állandó társai.

1921-ben Heidelbergben fejezte be tanulmányait, mivel családja nem tudta támogatni, némi egyházi segély mentette meg az éhhaláltól, és biztosította, hogy le tudjon doktorálni. Mivel egyetemi tanulmányai korántsem kötötték le szellemi kapacitását, Marx hatására politikai és társadalomtudományi tanulmányokat is folytatott, sőt *Júdás* címmel egy színdarabot is írt.

1919-ben – mint írja – a szocialista forradalom őt is magával ragadta, mélységes megvetést érzett a puha, tehetetlen demokráciával szemben, és míg társai a konzervatív keresztény pártok irányába tapogatóztak, ő a radikális kommunista eszmékkel szimpatizált. Folyamatosan figyelemmel kísérte a politikai eseményeket, és falta a radikális írásokat: Spenglert, és Houston St. Chamberleint, és amikor Nietzschét búj ta, végleg szakított a vallással. Isten léte vagy nem léte egyébként is állandóan foglalkoztatta, kétségeinek egy regényben adott hangot. A főhős végül arra a konklúzióra jut, hogy „többékevésbé közömbös, hogy miben hiszünk, a lényeg, hogy higgyünk valamiben". Ez a „filozófia" megfelelt a későbbi Goebbels magatartásának is. Az Isten-hit megrendülésének egyenes következménye volt, hogy elvetette a papi pálya lehetőségét, és ezt meg is írta szüleinek. Apja ezen úgy felháborodott, hogy egy ideig szüneteltette azt a

szerény apanázst is, amit havonta folyósítottak részére. Goebbels, hogy albérletét fizetni tudja és ne haljon éhen, kénytelen volt zálogba csapni ruháit és óráját, valamint könyveit is eladni.

Az orosz forradalom hatására kezdett el foglalkozni a szláv irodalommal, átrágta magát Dosztojevszkij és Tolsztoj összes művein. Az igazi „megvilágosodást" azonban a szocialista forradalom Lenin által kidolgozott elméletében találta meg. Ekkor azonban már oly nyomorban élt, hogy az öngyilkosság gondolata foglalkoztatta. „Vidáman távozom az életből, amely számomra a poklot jelenti" – írja búcsúlevelében. De aztán mégis meggondolja magát, mert a franciák feloldják a Rajna menti övezet megszállását, így hazalátogathat. A már doktori címmel büszkélkedő „tékozló fiút" a szülői ház felvirágozva fogadja.

KOMMUNISTÁBÓL NÁCI

Goebbels nagyon büszke volt doktori címére, ettől kezdve minden hivatalos okmányon használta, még akkor is, amikor már ismert emberként nevét csak kezdőbetűvel jelölte.

Hazatérvén, újra bevetette magát a kis manzárdszobájába, és munka helyett csak a könyvekkel foglalkozott.

Németország ebben az időben teljes gazdasági csődben volt, munkát egy nyomorék sehol sem kaphatott. A bolsevik forradalom kísérlete már összeomlott, Goebbels egy újságban olvasta, hogy valami Adolf Hitler nevű ember állampuccsot akart végrehajtani Münchenben, de végül is Landsberg várába zárták be.

Az utólagos legenda azt állítja, hogy Hitlernek már 1919-ben tanácsot adott a Párt politikájának összeállítására, ez azonban nem igaz. Bár továbbra is kacérkodott a bolsevizmus eszméjével, a Német Nemzetiszocialista Munkáspártba csak 1925 elején lépett be. Naplójában, amelyet szorgalmasan vezetett, 1924-ben először említi meg név szerint Hitlert.

Naplója – jóllehet sokszor és sokan – (ő maga is) meghamisítot-

ták, hihetetlenül értékes kordokumentum, amely Goebbels tevékenységén és gondolatvilágán kívül fényt vetnek általában véve is a náci gondolkodásmódra, a náci vezető réteg belső viszonyaira, számos esetben, és főként a háború kezdetétől fogva Hitler terveire, sőt, mindezeken túl némileg az össznémet állapotokra is.

A *Napló*, amelynek sorait Goebbels szinte grafomániásan, exhibicionizmussal és küldetéstudattal rótta érdekes és értékes, még akkor is, ha rendkívüli szubjektivitásában tükröződik szerzőjének aberrált gondolkodásmódja.

A *Napló* mellett regényt, drámát és verseket írt, hogy valami keresethez jusson, de a nagy kiadók visszautasították ezek megjelentetését. Végül 1923 januárjában egy bankban kapott munkát, mivel Marx révén jól ismerte a kapitalizmus mozgatórugóit, undorral reagált arra a pénzügyi spekulációkra, amelyet a gazdagok folytattak a szegények kárára. Ekkor fedezi fel, hogy az ország bankjai zsidó kézben vannak, és mint kommunista érzelmű ember, a tőke gyűlölete mellé egyre fokozódó antiszemitizmus is párosul. Saját bőrén tapasztalja meg a kapitalizmus „áldásait", reggel 5-kor indul munkába, zsúfolt vonaton állva zötyög, hallgatva a nyomorgó emberek panaszát. A bankban látja, mint teszik földönfutóvá a kisembereket, és fojtott dühtől tajtékozva este 8 óra van, mire hazavergődik. Mindezt szinte éhbérért, amit a száguldó infláció gyakorlatilag megsemmisít. Végül a bank is csődbe megy, Goebbels megint munkanélküli. Naplója a tanúja annak, hogy ennek ellenére micsoda ambíciókat dédelget, még az is megfordul a fejében, hogy kivándorol Szovjet-Oroszországba, a számára ideális államba. Végül úgy dönt, mégis marad, hogy valamiképpen harcoljon a Németországban nap mint nap megtapasztalt igazságtalanság ellen.

Ezért aztán elkezd különböző baloldali gyűlésekre járni. Egy ilyen alkalommal ismerkedik meg az Észak-Német Népi Szabadságpárt vezetőjével, Gregor Strasserrel, aki azonnal meghódítja, és aki egy keményen nacionalista és antiszemita, de egyúttal szocialista Németország gondolatától van eltelve.

Ezek a nézetek, na és Strasser iránti rajongás hatására belép a Pártba. Naplója ebben az időben ilyen kitételeket tartalmaz: „Jertek

szovjet elvtársaim, és kergessétek a pokolba ezt a zsidó bandát, és nyújtsatok segédkezet a német munkásoknak" – írja. (Naplójának ezen bejegyzéseit „természetesen" a magyar kiadásból kihagyták. F.P.)

1924. augusztus 20-án egy weimari politikai találkozó mérföldkő az életében, nagy lelkesedéssel figyeli az ottani összejövetelt, amelyen a háború legendás hőse, Eric Luddendorf tábornok tart beszédet, és mindenhol a nemzetközi munkásmozgalom vörös zászlói lengenek, rajtuk egy furcsa jellel, a svasztikával, ami azonnal megnyeri tetszését. Itt ismerkedik meg Julius Streicherrel[2], ezzel az összeszorított szájú fanatikussal, aki – csakúgy, mint ő – a nemzetközi zsidó tőkét tartja a munkásosztály legfőbb ellenségének. „Most ébredtem arra, hogy népileg gondolkozzam" – írja. A weimari találkozó hatására Mönchen-Gladbachban egy politikai csoportot hoz létre, majd cikkei jelennek meg a helybeli vörös újságban a *Völkische Freiheit*ben, amelynek magyar fordítása nem más, mint Népszabadság.

Goebbels ezzel egyidejűleg mint népszónok is kezd szerepelni, felismeri, hogy demagóg szövegei milyen nagy hatással vannak hallgatóságára. A következő év során 189 beszédet tart, ezek mind kapitalizmus- és zsidóellenes beszédek, hatásuk frenetikus. „Kezemben – írja büszkén *Naplójában* – a német munkás lelke úgy alakítható, mint a viasz". Nemsokára már ő a fenti kommunista és antiszemita lap főszerkesztője.

Goebbelsnek ekkor már a Rajna-vidéken, mint publicistának és szónoknak, híre volt. Az 1924 decemberi választásokon a Nemzetiszocialista Szabadságmozgalomnak nevezett tömörülés, amely mellett Goebbels is agitált, csak 9700 szavazatot kapott, ez pedig szánalmas vereség volt. De furcsamód ez nem szegte kedvét. „Minden Jena után egy Lipcse jön" – írja, utalva a napóleoni háború eseményeire.

Még némi vigaszt jelentett számára, hogy 1925 elején Hitler kiszabadult a landsbergi fogságból, és Goebbels barátai, Gregor Strasser és Julius Streicher ezt nagy ünnepként élték meg. Goebbels

[2] Julius Streicher, a *Stürmer* című antiszemita hecclap alapítója és kiadója. Gauleiter. A nürnbergi perben halálra ítélik.

figyelme ekkor fordult a pártvezér felé, akiről csak annyit tudott, hogy Münchenben puccsot kísérelt meg a weimari kapitalisták ellen, és valamiféle Munkáspártnak az elnöke. Ez azonban elég volt ahhoz, hogy megtervezze az újjáalakuló párt marxista alapokon nyugvó irányvonalát, amit személyesen kívánt átadni Hitlernek.

Személyes sorsa azonban újra lefelé hanyatlott, az általa szerkesztett újság csődbe ment, és keserűen írja, hogy „újra kezdem az emberi fajtát gyűlölni".

Hitler 1925. február 27-én újjáalakította Münchenben a pártját, és márciusban a Rajna-vidéket egy önálló Gaunak (körzetnek) jelölte ki. A körzetvezető (Gauleiter) Gregor Strasser emlékezett még Goebbels ragyogó szónoklataira, és magához kérette, felajánlotta neki a körzet propagandatevékenységét. Itt ismerkedett meg olyan személyekkel, mint a később hírhedtté vált Erich Koch gauleiter, vagy Viktor Lutze, az SA-nak későbbi vezérkari főnöke. Radikális baloldali nézetei azonban felkeltették a Gau fontos embereinek a gyanakvását, akik cinikusan rá is alkalmazták Mirabeau szavait, amit Robespierre-re mondott: „Ez az ember veszélyes, mert ez hiszi is azt, amit mond".

Ezalatt Hitler megvásárolta Münchenben a *Völkischer Beobacher* (Népszava) című pártlapot, amely a náci eszmerendszer szócsöve lett, és ennek főszerkesztője, Alfred Rosenberg[3] felszólította Goebbelset, hogy folyamatosan írjon a lapba.

Emellett Goebbels nem hagyta abba a szónoklatokat sem, Essenben már 3000 ember előtt beszélt.

Hitler első ízben 1925. július 12-én találkozott Goebbelsszel, akit Gregor Strasser mutatott be a Führernek. Strasser révén lett szerkesztője a befolyásos, kéthetenként megjelenő „Nemzetiszocialista Levelek" néven szereplő folyóiratnak, mely a mozgalom vezető embereinek a nézeteit közvetítette. Goebbels adta ki az első 39 szá-

[3] Alfred Rosenberg balti származású náci ideológus, a *Völkischer Beobachter* pártújság főszerkesztője, a *Huszadik század mítosza* c. munkájában kifejti és megfogalmazza a nácizmus filozófiáját. Később a párt Külügyi Hivatalának (Aussenpolitiches Amt AA) vezetője. 1946-ban Nürnbergben kivégzik. Egyesek szerint zsidó származású volt.

mot, melyben megjelentek Himmlernek, Strasser fiatalabb testvérének, Ottónak[4] a cikkei, mindenek előtt azonban Goebbels használta ki ezt, mint szónoki emelvényt, hogy kommunista és antiszemita nézeteit kifejezésre juttassa. A baloldali barátaihoz fordult: „egymással harcolunk – mondta – noha egyáltalán nem vagyunk ellenségek". Megdöbbenve észlelte, amikor Gustav Stresemann, a Weimari Németország egyik legnagyobb külpolitikusa aláírta a Locarnói paktumot,[5] „mi csak zsoldosok vagyunk Európa csataterein és el fogunk vérezni a kapitalizmus szolgálatában, valószínűleg egy szent háborúban Moszkvával szemben... Locarno nem békét jelent, hanem háborút, és mindenek előtt ott látjuk ülni a zsidót a plutokraták soraiban, amint egymásra uszítja a németeket és az oroszokat". Igen meleg szavakkal emlékezett meg Leninről, elítélve a kapitalizmust, és „Németország abban a pillanatban fog felszabadulni, ha 30 millió a baloldalról és 30 millió a jobboldalról kezet fog, és azonos célt fog követni. Csak egy mozgalom képes, ami ezt létrehozza, a nemzeti-szocializmus".

Ebben az időben Gregor Strassert csodálta leginkább, úgy érezte, hogy az ő radikális programját kell követnie. Fölhasználni lehetett ezt faltörő kosnak a müncheni pártarisztokraták ellen, akik hízelgéssel vették körül Hitlert. Ezeket az embereket *Napló*jában a legalpáribb kifejezésekkel illeti. Így például: „Streicher, ez egy nagy szemét", „Megismerkedem Esserrel,[6] kikent-kifent figura. Egy kis Hitler. A krákogást és a fröcsögést már eltanulta." „Hallig mérnöknél lakom. Kedves, vendégszerető bunkó", „Graefe: egy nagy szar." „Haake, ez egy hülye!", „Őkegyelmessége Heinemann, szolgálaton kívüli tábornok, gondolatok nem terhelik az agyát", „Gengler, egy

[4] Ottó Strasser, Gregor öccse, a baloldali nácik fő ideológusa. Összetűz Hitlerrel és 1930-ban kilép a náci pártból. 1933-ban emigrál és megalapítja a Hitler-ellenes „Fekete Frontot". A háború után az NDK-ban telepedett le.

[5] Nemzetközi értekezlet a svájci Locarnóban, amelynek eredményeként elismerik és garantálják a fennálló francia-belga-német határt és a rajnai demilitarizált övezetet. A két garantáló: Nagy-Britannia és Olaszország.

[6] Esser Hermann, Hitler első propagandafőnöke, az *Illustrieter Beobachter* főszerkesztője. Goebbels majd 1933-tól kifúrja.

nyálas alak", még Hitlernek is jut egy epés megjegyzés, miszerint „megéri a pénzét".

Csak úgy sorjáznak tolla alól a megbélyegző jelzők: „Zsidóbérencek, politikai hullák, parlamenti mocsár, Úristen, ezek a disznók", és így tovább.

Felvetődik joggal a kérdés, hogy Goebbels a maga szélsőbalos nézeteitől végül is hogyan jutott el a szélső jobbik propaganda „istenéig"?

Ez a metamorfózis csak azoknak csoda, akiket elkábított az elmúlt több mint félévszázad agymosása, amely markáns vonalat kívánt húzni a szocializmus (kommunizmus) és a fasizmus (nácizmus) között. Holott ez a két eszme ikertestvér! Mindkettő a feudalizmusból a kapitalizmusba történő fájdalmas, alig elviselhető kínokkal járó társadalmi-gazdasági átalakulásra adott – a fájdalmaktól, kínoktól egyszer s mindenkorra megszabadulást ígérő, de az addigiaknál is nagyobbat eredményező – hibás társadalmi-politikai immunreakció. A kommunizmus és a fasizmus a liberalizmus degenerált, szülőjét felfaló ikergyermeke.

A kommunizmus/fasizmus megjelenése, térhódítása, sőt hatalomra jutása egy történelmi léptékű átalakulási folyamat kisiklása. Érte nem kár. Az országokért – amelyek belerohantak, vagy belekényszerültek a zsákutcába – viszont igen.

A kommunizmus és a fasizmus között sok a hasonlóság – édestestvérek lévén ez nem meglepő –, és van némi különbség is, mert nem egypetéjűek. Mindkét esetben a társadalom van a középpontban, az előbbiben nemzetközi, az utóbbiban nemzeti változatban.

A kommunizmus és a fasizmus egyaránt diktatúra, mert híveik úgy gondolták, hogy a társadalom és a gazdaság szükséges átalakítását nem lehet keresztülvinni demokratikus eszközökkel. A kommunizmus csődjét ma már beismerő baloldali – és hirtelen szocialistává vált – entellektüelek nagyvonalúan az „emberiség legjobb törekvéseinek kisiklásaként" értékelik, míg szerintük a fasizmus az emberiség legsötétebb erőinek elszabadulása. Valójában mindkettő a legsötétebb erők elszabadulása.

A választóvonalat az antiszemitizmusban szokták legmarkánsab-

ban megfogalmazni, tekintve, hogy Hitler rendszere antiszemita volt, Sztáliné is, csak ez kevésbé publikus. A Komintern vezetője, az alkoholista Dimitrov, amikor Sztálin utasítására megfogalmazta a fasizmus „kőbe vésett" meghatározását, amelynek kezdőmondata: „a finánctőke legreakciósabb, legsovinisztább, legagresszívabb csoportjainak nyílt terrorista diktatúrája". Ezzel a kinyilatkoztatással csak az a baj, hogy nem is annyira burkolt antiszemitizmus, hiszen a finánctőkét mintegy 90 százalékban a zsidóság képviselte. Azonban a holokauszt iszonyatát elszenvedő zsidóság inkább antifasiszta, mint antikommunista. Ennek több oka is van, az egyik, hogy a kommunizmus zsidó áldozatainak számát ma még kevésbé ismerjük, pedig Salamov Varlan zsidó költő és író a *Kolimai elbeszélések* című könyvében ennek markánsan hangot ad: „Még Auschwitz nem is létezett, amikor a szovjet a kolimai Szerpantyinnaján csak 1938-ban 26 000 embert semmisített meg".

Hosszan sorolhatnánk a kommunizmus és a fasizmus – de még inkább a nácizmus – rokon vonásait, ezért ne csodálkozzunk, ha „hősünk" könnyedén lépett át egyikből a másikba, hiszen a vérrel vörösre festett zászlón csak az ötágú csillagot kellett felcserélnie a horogkereszttel.

„Szörnyű – írja *Naplójában* –, hogy a nemzetközi tőke uszítására mi és a kommunisták egymás fejét verjük be. Ezt meg kell szüntetni, hiszen mindketten a munkások érdekeit képviseljük velük szemben."

HITLER HÁLÓJÁBAN

Goebbels 1925-ben már könnyen tudott 4-6 ezer embert mozgósítani és beszédet intézni hozzájuk.

Még a fenti év októberében egy Düsseldorfban tartott nagygyűlésen, amelyen a kommunista gyári munkások voltak többségben, nemcsak, hogy retorikája mintegy két óra hosszat „fogságban tartotta őket", de előadását gyakran szakította meg hangos tetszésnyilvánítás és „úgy van!" bekiáltásokkal tarkított tapsvihar.

Goebbels megírta a *Nemzetiszocializmus Kis ABC*-je című pamfletet, melyet mintegy kis katekizmust akart a párt részére kiadni.

Személyes viszonyai ebben az időben teljesen kaotikusak voltak, „cigány életet élt", ahogy ezt ő maga is feljegyezte. Gyakran úgy változtatta lakásait, mint a vonatokat, egyikről a másikra szállt át, és a *Napló* bejegyzései gyakran érnek véget azzal a motívummal, amelyek évek óta változatlanok, miszerint „esténként halálosan kimerülten vetem magam az ágyra, néhány órai alvásra".

Ezekben az időkben bejárta a rendkívül lassú és rossz vonatközlekedéssel az iparvidékeket, de eljutott Lübeckbe és Hamburgba is, ahol a „német vállalkozó szellemet és szorgalmat a zsidók kihasználják". Naplójában ilyenkor a rideg magányosság hangulata uralkodik, amelyet időnként felvált az ujjongás, amikor hallgatósága a vállán viszi ki az utcára. Ilyenkor még nyomorék voltáról is elfeledkezik. Egy ilyen gyűlésen együtt lép fel a kommunista Klara Zetkinnel. Elragadtatva jegyzi fel róla *Naplójába*: „... élesen, céltudatosan, világosan beszél. Gyűlölettel teli ez az asszony, a bolsevizmus igazi úttörője!"[7]

Ebben az időben tisztázatlan volt a kapcsolata Hitlerrel is. „Ki ez az ember? – teszi fel a kérdést *Naplójának* –, félig plebejus, félig Isten, ő maga-e Jézus Krisztus, vagy csak pusztán Keresztelő Szent János?"

1925. november 4-én találkozott újból Hitlerrel, „éppen szerény, zöldségekből álló ebédjét fogyasztotta, de nyomban felugrott, melegen kezet szorított velem, mint egy régi baráttal, és ezek a nagy kék szemei mint a csillagok. Örül, hogy látott engem. Azonnal meg is hív a nagygyűlésre, amelyen két óra hosszat beszél nagy lelkesedés közepette. Aztán a heil kiáltások és a taps. Bár teljesen kimerült a beszéde után, de még egy félórát rám szán és beszél a célokról, szenvedéllyel és elszántsággal. Született néptribun!"

De nem mindenhol volt ilyen egyértelmű a lelkesedés. Goebbelset meglepte, hogy amikor november 18-án Chemnitzben

[7] Klara Zetkin német kommunista, Szovjet-Oroszország feltétlen híve, a II. Internacionálé balszárnyának prominens képviselője. Ő agyalta ki a Nemzetközi Nőnapot.

beszélt a vegyipari munkások előtt, és Hitlert Németország Leninjeként méltatta, a munkások egy része zúgolódni kezdett, sőt tettlegességre is sor került, sörös kriglik repültek felé, és tömegverekedés tört ki.

Két nappal később Szászországban együtt lépett fel Hitlerrel, ő beszélt a Führer előtt. A siker emlékére egy dedikált fényképet kapott Hitlertől, ezt a fotót egy ezüstkeretben egészen haláláig az íróasztalán tartotta.

1925. november 26-án érkezett először Goebbels Berlinbe, azonnal a főváros monumentalitásának hatása alá került, jóllehet tudta, hogy a Párt nagyon gyenge itt, csupán néhány ezer tagot számlált, és *Napló*jába „bűnös Bábelnek" nevezi a fővárost.

Karácsonyra Hitlertől megkapta a *Mein Kampf* bőrkötésű, dedikált példányát, mint a benne foglaltak harcostársa.

Mindazonáltal még Strasser közvetlen munkatársa volt, akinek utasítására pontokba foglalta a Párt polgárellenes, militáns alapprogramját.

A Pártnak ugyan alapvetően a magántulajdont tisztelni kell, ugyanakkor az egész nehézipart és a nagybirtokokat államosítani kívánta.

Emellett összefoglalta és kiadatta saját eddigi politikai írásait a *Második forradalom* címmel.

Az általa írt pártprogramot egy hannoveri nagygyűlésen terjesztette elő, amely nagy vitát váltott ki. Többen élesen kritizálták az orosz bolsevik forradalommal és a kommunizmussal szembeni lelkesedését. Ő maga ezalatt a folyosón sántikált fel alá, egyik cigarettát szíva a másik után. A tagság végül is módosításokkal elfogadta a programot. De Hitler ezzel nem volt megelégedve, és a müncheni kör sem tartotta ezt alkalmasnak. 1926. február 14-én Strasser jelenlétében Bambergben ott volt a nagy eligazításon, Hitler a párfunkcionáriusokkal töltötte meg a termet, és négy óra hosszat beszélt a nagypolitikáról és a diplomáciáról.

Amit hall, attól Goebbels meg van döbbenve: „Mintha fejbe vágtak volna – írja –, milyen Hitler ez? Egy reakciós? Rendkívül ügyetlen és bizonytalan. Orosz kérdés: tökéletes melléfogás. Olaszország

és Anglia a természetes szövetségesünk. Rémes! A mi feladatunk a bolsevizmus szétzúzása. A bolsevizmus zsidó szemfényvesztés! Oroszország örökébe kell lépnünk! 180 millió!!! Hercegi kártalanítás! A jog maradjon jog. Még a hercegek számára is. A magántulajdon kérdése nem lényeges. Iszonyú! Bizonyára életem egyik legnagyobb csalódása. Már nem hiszek maradéktalanul Hitlerben... Mi szocialisták vagyunk!"

Strasser is elhatárolódott Hitler beszédétől, amelyet a többség ujjongva fogadott.

Goebbelsnek ekkor már intrikus és opportunista híre volt a náci vezető körökben. Itt állt most a válaszúton: Strasser vagy Hitler?

Mint Strasser utólag véli, Hitler ügyes taktikával nyerte meg magának ezt a tehetséges embert (t.i. Goebbelset), egy pompás Mercedes gépkocsit bocsátott rendelkezésére sofőrrel, többször nyilvánosan megölelte, és anyagi támogatásban is részesítette.

Mindez nem maradhatott hatás nélkül egy olyan gátlástalan karrieristára, mint amilyen Goebbels volt. Aztán máról-holnapra megváltozik a *Napló* Hitlert kritizáló hangneme is.

„Meghajtom magam a nagyobb politikai zseni előtt. Adolf Hitler – írta, mint egy szerelmes a *Napló*jába – szeretlek téged, mert nagy vagy és egyszerre egyszerű. Az ilyen embert hívják egyszerűen zseninek".

Amikor Hitler 1926 júniusát a Ruhr és a Rajna-vidéken töltötte, Goebbelsnek lehetősége volt, hogy hosszabb ideig együtt legyen vele. „Láttam ezt a szeretetreméltó emberi lényt – írja – a kimagasló észbeli képességekkel, ugyanakkor dacos, erőteljes jellemvonásokkal". Tanulmányozta gesztusait, beszédstílusát, és levonja a következtetést: „ezzel az emberrel meg lehet a világot hódítani".

Hitler meghívására aztán néhány napot Obersalzbergben, az idillikus hegyi nyaralóban tölt, ahol sok mindenről beszélgettek, és Goebbels lelkesen helyeselt. Hol volt már az 1926. február 15-i kritikus hang és kétség?

Mintegy hipnotizálva jegyzi fel. „Az utolsó kételyem is eloszlott". Amikor 1926. július 25-én Hitlertől elbúcsúzott, lelkesen írja be Naplójába: „Németország élni fog. Heil Hitler!"

II.
A BERLINI GAULEITER

„ÉBREDJ NÉMETORSZÁG!"

1926 nyarán vetődött fel annak a lehetősége, hogy Goebbels vegye át a berlini gauleiter (kerületi pártvezető) funkcióját. A terv eredetileg Ottó Strassertől származott, de amikor nyilvánvalóvá vált, hogy Goebbels átpártolt Hitlerhez, a Rajna-vidéki párttagok hevesen ellenezték a kinevezést. Maga Goebbels is sokáig hezitált, és csak november elején vette át ezt a beosztását. „Mégiscsak Berlin a főváros – írta *Napló*jába – még számunkra is". A kinevezést végül az északi párttagok is tudomásul vették és az megjelent a *Völkischer Beobachter*ben is.

„Most teljes gőzzel előre a berlini aszfaltdzsungelbe" – írja, amikor elbúcsúzik a Ruhr-vidéktől.

Aki Berlin birtokosa, az uralkodik Németországon. Hitler teljhatalommal látta őt el, hogy vaskézzel kormányozza ezt a Gaut.

A birodalmi főváros más volt, mint Európa egyéb fővárosai, túlnépesedett, lüktető éjjel-nappali élettel. Nemzetközi olvasztótégely volt, az a pont, ahol a nyugati és a keleti kultúrák összecsapnak. Ez a hatalmas és eleven város téglából és kőből, húsz kerületre oszlott, melyek egymástól tulajdonságokban és terjedelmükben is különböztek, a tehetősek luxusvilláitól a proletár nyomortanyákig. Politikailag a város a kommunisták kezében volt, Goebbels csak néhány száz nyilvántartott náci párttagra bukkant.

A fővárosban lényegében a kommunista pártvezér, Thalmann uralkodott. Harci szervezeteik, mint a „Vörös Front", vagy a „Vörös segély" a szovjet követségnek és a berlini szovjet kereskedelmi missziónak a pénzügyi támogatását élvezték. A másik ellenség, akivel Goebbelsnek meg kellett ütköznie, az a berlini zsidóság volt. Míg Thalmann híveit a proletáriátus adta, a zsidóság a főváros intellektuális krémjét képezte. Jóllehet létszámuk nem haladta meg a 300 ezret, de ők adták az ügyvédeknek, az ingatlankereskedőknek, az újságíróknak, és a bankároknak a többségét, és kezükben tartották a

tudományos kutatás és a művészetek irányítását is. A berlini lokálok és kaszinók kivétel nélkül zsidó kézben voltak. Mindezt magas színvonalon, míg a kommunisták tömegei kétkezi munkásokból verbuválódtak, a náci párttagok zöme pedig a lumpenelemekből került ki.

Berlin rendőrfőnöke, Dr. Bernhard Weiss szintén zsidó volt, kőkemény prefektus. Felekezetre és származásra való tekintet nélkül kíméletlen harcot folytatott a bűnözés ellen, tevékenysége nyomán Berlin ezekben az években Európa egyik legbiztonságosabb fővárosának számított. Tekintélyét növelte a zubbonyán hordott I. osztályú Vaskereszt, amelyet négy éves háborús frontszolgálat során – dragonyos tiszt volt – érdemelt ki. Ezzel szemben a Goebbels torz alakján lötyögő barna zubbonyt csak a náci párt jelvénye „díszítette".

Ez a két kőkemény ember, mármint Weiss és Goebbels nemsokára halálos ellenségként álltak szemben egymással. Weiss vasszigorral lépett fel a randalírozó nácik ellen, Goebbels válasza egyelőre megfelelő erő híján csak néhány gúnyiratra szorítkozott, amelyekben csak „Izidorként" emlegette Weisst.

Goebbels természetes ösztönének megfelelően a vad antiszemitizmussal a kommunista munkások között keresett szövetséget, és sikerült is növelnie a náci szimpatizánsok táborát. De vaskézzel sújtott le saját pártjában is, kizárva a mihaszna semmirekellőket, a részeges naplopókat. A párt székházával kapcsolatban – amelyet a berliniek gúnyosan csak „korcsmának" neveztek – nyomban elrendelte, hogy az nem szórakozóhely, se nem váróterem, és a párttagok csak fontos, a párt ügyeit érintő kérdésekben kereshetik fel.

A Strasser-testvéreket kevésbé lelkesítette Goebbels aktivitása, morogtak is, de mivel az eredmények a „kis nyomorékot" igazolták, egyelőre eltűrték, azzal, hogy csak hadd kaparja ki számukra a gesztenyét, aztán majd félreállítják. Végzetesen alábecsülték.

Goebbels a rendcsinálás után rátért arra a területre, amelyhez a legjobban értett, a propagandára. Nagygyűléseket szervezett, amelyeken rámutatott arra, hogy a Kommunista Párt, jóllehet jelentős erőkkel rendelkezett, meg sem kísérelte a hatalom átvételét, megelégedett langyos szakszervezeti tiltakozásokkal, és Thalmannt megvádolta, hogy a zsidó tőke fizetett embere. Tüntető felvonulásokat

szervezett a munkások lakta nyomornegyedekbe, és a horogkeresztes vörös zászlók mellett magasra emelt táblákon „Munkáshatalmat!" felirat díszlett. (Mennyire szinkronban volt ez a későbbi kommunista szlogennel, a „Minden hatalmat a dolgozó népnek!")

Thalmannt és a párt vezetőit meglepte ez a támadás, és a lehető legostobább módon reagáltak: tömegverekedéseket kezdeményeztek. Weissnek ez kitűnő alkalmat nyújtott a beavatkozásra, és Goebbels Thalmannal az oldalán csakhamar a bíróság előtt találta magát.

A jelentős összegű pénzbüntetés után Goebbels saját maga és a pártja védelmére létrehozta a berlini SA-at (Sturm-Abteilung = rohamcsapat), amelynek élére az egykori tapasztalt rendőrtisztet, Kurt Dalueget[8] nevezte ki. A párttagok számára bevezette a szelektív tagdíjat. Ennek felhasználását azonban szigorúan ellenőrizte, így az ilyen baloldalnál megszokott sikkasztások szóba sem jöhettek, és úgy maga, mint a párttagok részéről megtiltott minden luxust. Ez megint csak érzékenyen érintette a nagypolgári kényelemben élő Strasser-fivéreket, akik így kezdtek a párt margójára szorulni. A pénzt Goebbels a propaganda megerősítésére használta. Kitűnő érzékkel választotta ki célcsoportját, a munka nélkül tengődő proletariátust, akik a langyos szakszervezetektől munka és betevő falat helyett csak üres ígéreteket kaptak. A kerületek élére puritán életmódú, és tehetséges vezetőket állított, és a náci párttagok részére magatartási kódexet adott ki, amelyben megtiltotta az italozást és a nyilvános helyen való dohányzást, a bordélyházak és a kaszinók látogatását. Különös gondot fordított a háborús rokkantak és hadiárvák támogatására, ezzel alaposan megcsappantva a kommunisták táborát, akik ezeket a szerencsétleneket megvetően egy imperialista háború káros tartozékának tekintették. A náci párttagok hétvégi munkákkal segítették ezen családok házát és környezetét rendbe hozni, kiemelt nyugdíjat és támogatást ígérve nekik, amint a Párt megszerzi a hatalmat. Nem feledkezett meg az ifjúságról sem, akik számára látványos sportversenyeket rendezett.

[8] Kurt Daluege 1926-tól az SA, majd 1928-tól az SS tagja. 1933-tól Berlin rendőrfőnöke. Heydrich halála után a Cseh-Morva Protektorátus birodalmi helytartója. 1946-ban Prágában felakasztották.

Nemsokára megjelent a Párt berlini újságja, az *Angriff* („Támadás"), amelyet ingyen osztogattak, és amely a Párt célkitűzéseit, az elesettek támogatását és a zsidótőke elleni harcot hirdette. Nem feledkezett meg persze a kommunista vezetők és szakszervezeti funkcionáriusok lejáratásáról sem, akiket a munkásosztály árulóinak állított be. Miután egyre többen jelentkeztek a Pártba, Goebbels elérkezettnek látta az időt, hogy a politizálást kivigye az utcára. 1927 januárjának egy jeges vasárnapján kezdődött meg a menetelés, amelynek élén ő maga sántikált. A feliratokat ezúttal már röplapok osztogatásával egészítették ki. A kommunista válasz hamar megérkezett, valóságos utcai harcok vették kezdetüket. Weiss rendőrsége kíméletlenül avatkozott be, de a verekedésre jól kiképzett SA-legényekkel már nem volt könnyű dolguk. Jól mutatja ezt, hogy az SA-nak két súlyos sebesültje volt, a rendőrségnek tizennégy.

A második nagy csata február 11-én történt, mégpedig egy tradicionálisan kommunista gócponton, a berlini Wedding külvárosban. Goebbels beszédét itt a kommunisták meg akarták akadályozni, de az SA azonnal beavatkozott, és még a rendőrség kiérkezése előtt eltávolították a kommunistákat. Ezeknek az összecsapásoknak három halálos áldozatuk volt, az utolsó 1933. január 30-án esik majd el, pontosan a hatalomátvétel napján. Mint Goebbels helyesen vélte, ezekről a „csatákról" a sajtó sem hallgathatott tovább, és áramlani kezdtek az adományok a Párt számára. Február végén jelentette a pénztáros, hogy a Gaunak már kb. 10 ezer márkája van.

Goebbels beszédeiben nem feledkezett meg saját maga szerepének felnagyításáról sem, mivel alkalmatlan volt katonának, azt hazudta, hogy 1919-ben részt vett a lengyel és francia betolakodók elleni önkéntes szabadcsapatok harcaiban.

Márciusban a Berlintől 30 kilométerre lévő Trebbinben lépett ismét a szónoki emelvényre, ezen alkalommal viselte a biztosító SA-egység a rövidesen hírhedtté váló egyenruhát, a barna inget, fekete nyakkendővel, lovaglónadrágot csizmával és a vörös, horogkeresztes karszalagot. A brandenburgiak úgy itták minden szavát, mint valamikor Jézus hívei a hegyi beszédet. Itt már érdekes módon a marxizmust is támadta, azt zsidó jelzővel látva el. A beszédet,

„Deutschland erwache" – azaz „Ébredj Németország!" kiáltással fejezte be, a tömeg szűnni nem akaró ovációja közepette.

A java azonban még hátra volt. Amint az SA-legények a nagygyűlés befejezése után felszálltak a vonatra, ott találkoztak egy kommunista fúvószenekarral, amelyet egy szintén kommunista parlamenti képviselő vezetett. Mire a vonat megérkezett a lichterfeldi állomásra, valamennyi ablakát beverték, nemcsak a zeneszerszámokat, de a zenészeket is kidobálták a robogó vonatból, a képviselő pedig vérben úszva agonizált az ülések között. Goebbels persze arra hivatkozott, hogy a zenészek provokálták őket, kommunista indulókat játszva.

Ez az incidens – amelyet majd nemsokára sokkal súlyosabbak követnek – volt az első alkalom, hogy Goebbels szembefordult korábbi elvtársaival. „A kommunisták a vérünket akarták – üvöltötte egy másnapi beszédben –, és a jövőben így fog járni mindenki, aki ránk támad, ha tetszik ez Izidor úrnak, ha nem!" „Izidornak", vagyis Weissnek nem tetszett, alapos kivizsgálást rendelt el, amelynek végén nyolc SA-tagot letartóztattak.

A Vörös Front sem maradt adós, egyenként vadászta le az SA-tagokat, vagy az ismertebb nácikat.

Goebbels ebben az időben puritán életet élt, alig evett valamit, napi 18 órát dolgozott, egyetlen öltönye volt, egy barna zubbony, és egy fekete nadrág, amelyet az ortopéd cipő egészített ki. Általában az irodájában lévő ócska vaságyon aludt, a „luxust" csupán egy hatalmas tükör jelentette, amely előtt órákig szorgalmasan gyakorolgatta beszédeit és az azt kísérő mozdulatokat és arcmimikákat. A retorikája már ezreket vonzott. Fokozatosan növelte a hangulatot egészen a hisztériáig, és hallgatóságát lázas izgalomba tudta korbácsolni. Soha nem feledkezett meg a díszletekről sem, a horogkeresztes zászlók, a fáklyák és az SA legények félelmetes sorfala volt álladó kísérője egyre gyakoribb fellépéseinek.

Ezek a gyűlések – az SA-nak köszönhetően – egyre mentebbek voltak a zavargásoktól, a kommunisták, akik megjelentek, most már azért jöttek, hogy összehasonlíthassák Goebbels programját Thalmannéval. Maga így ír erről: „Mikor beléptem egy terembe, az

ott lévő vörösök hangos fujjolása fogadott. Csak nehezen jutottam szóhoz, de aztán a tömeg hangulata fokozatosan megváltozott. Az üvöltő, bömbölő csürhe emberi lénnyé változik, hús-vér emberekké, akik épp úgy gondolkoznak és éreznek, mint mi, csak letiporja őket a végtelen éhség és a nyomor. És aztán, ahogy beszédem előrehalad, ezek az emberek folyamatosan megváltoznak, én látom ökölbe szorított kezüket és szemeiket, amelyekbe szent tűz gyullad ki".

Goebbelsszel szemben a Párton belül is kialakult egy ellenzék, amely a Strasser-fivérek körül jegecesedett ki. Goebbelsnek, a testileg nyomorék törpének és lelki lumpenproletárnak kétségtelenül kisebbségi érzései voltak a nagypolgári fényűzésben élő Strasser-családdal szemben, gyűlölte, ugyanakkor irigyelte is őket. Gregor Strasser tagja volt a Reichstagnak is, így parlamenti mentelmi joga megvédelmezte őt Weiss „Izidor" eljárásaitól, amely gyakran sújtott le Goebbelsre. Strasser pedig nem járatta le magát azzal, hogy Goebbels védelmére keljen. „Magadnak kerested a bajt, most viseld is következményeit" – hárította el a hozzá forduló körzetvezetőt. Ezen túlmenően ebből a gazdaságilag biztosított, megtámadhatatlan elegáns pozícióból le is nézték a kicsiny, nyomorék riválisukat.

1927 májusában aztán bekövetkezett a katasztrófa. Egy nagygyűlés alatt a rendőrség körbevette az épületet, majd motozásokat és őrizetbe vételeket foganatosított. Ezen felbátorodva a liberális polgári sajtó is most bosszút állt, sötét színekkel ábrázolták a letartóztatottakat és azok tevékenységét. Weiss nemcsak, hogy megtiltotta a fővárosban a náci nagygyűléseket, hanem feloszlatta Berlinben a Pártot és rohamosztagát, az SA-t is. Goebbels hat hónapi kemény menetelés után most egy elmozdíthatatlan ellenállásba ütközött.

AZ ÍRÁS HATALMA

Miután a rendőrség Goebbels szónoklatait is betiltotta, és az SA fegyvereit is elkobozta, a gauleiter egyetlen megmaradt fegyvere pillanatnyilag a nyomtatot szó maradt.

Azonnal elkészítette a *Nemzetiszocialista* címet viselő röplapot, amelyet immár civil ruhás emberei majdnem minden berlini háztartásba eljuttattak. Ebben leplezetlenül tárja fel a náci célokat, terveket és az odavezető utat.

„A Nemzetiszocializmus egy harccsoport, amellyel meghódíthatjuk az államot. És azután könyörtelenül és brutálisan az állam előjogait a mi nemzetiszocialista akaratunknak fogjuk alárendelni, és ezáltal a programunkat végrehajtjuk". A továbbiakban úgy vélekedett, hogy „a történelemben mindig megismétlődött, hogy egy fiatal elhatározott kisebbség meg tudta dönteni a korrupt és romlott többségnek a hatalmát, és egy diktatúrával az új eszméket diadalra juttathatta. Mi, a felelős kisebbség – folytatta Goebbels – rá fogjuk kényszeríteni akaratunkat erre a lusta, elkényelmesedett, ostoba és formátlan többségre, amely mögött ott lappang a nemzetközi zsidóság, hogy megvalósítsa a maga sötét terveit. Ha a német nép nem akarja, hogy megszabaduljon, akkor az akarata nélkül fogunk mi cselekedni. És ha az állam a miénk lesz, akkor a szó forradalmáraiból a tettek forradalmáraivá változunk. Az államnak jelenleg fegyverei vannak, nekünk „csak" erőnk van, és ez az erő meg fogja szerezni a fegyvereket is".

Ez azonban egyelőre nem igazán használt, az „Angriff" is haldoklott. A rosszul és silány papírra nyomtatott újságból is csak 1200 példányt adtak el, a következő hónapban már csak 900-at. Sokan elvesztették a bizalmukat, Goebbels azonban nem olyan ember volt, aki kitér a harc elől. Folyamatosan emelni tudta az „Angriff" példányszámát 2000-re, biztos érzékkel hajózott a törvény finomságai között, így elkerülte, hogy büntetőjogilag felelősségre lehessen vonni. Tollát epébe mártotta. Sokkal inkább antikapitalista volt, mint ez Hitlernek tetszett volna, de a berlini munkásoknak kedve telt ezekben a ravasz tőkésellenes és antiszemita karikatúrákban. Goebbels

maga írta a heti vezércikket, szaftos glosszákkal, tekintély nélküli szarkasztikus, gúnyos stílust alakított ki, mely hasonlított a későbbi évtizedek humoros lapjaihoz. Jórészt eltalált berlini dialektusban fogalmazott, a humora keveréke volt az iskolás versikéknek, szójátékoknak, célzásoknak és vicceknek. A fő célpont pedig természetesen a szerencsétlen doktor Bernhard Weiss volt, a magát fontosnak tartó egykori lovas tiszt, aki mára már vastag szemüveget hordott és pocakot eresztett. Minden héten az *Angriff* egy glosszát jelentetett meg, „Vigyázat gumibot" címmel, amelyben a rendőrséget gúnyolta ki. Goebbels ügyesen tudta ellenfelének jelszavait is kifordítani, mikor a másik oldal banditának nevezte, akkor a következő plakáton ő őket már főbanditáknak tüntette fel, akik Berlint uralják. Egy weimari köztársasági politikus arról beszélt, hogy a németeknek szépségben és méltóságban kell élniük, Goebbels ezt a frázist a következő évek során a földig alázta. Nyilvánvaló volt, hogy a támadások célja mindig egy azonosítható személy legyen, mint „Izidor", és nem csak egy eszme vagy egy csoport. A munkaszerető, kötelességtudó, humortalan Weiss ideális célpontot nyújtott. Goebbels az „Izidort" olyan ügyességgel alkalmazta, amíg egész Berlin el nem hitte, hogy valóban ez a rendőrfőnök igazi neve, még saját tisztjei közül is jó néhányan erről meg voltak győződve. Amíg Goebbels meg nem jelent Berlinben, addig Weissnek a fővárosban magas tekintélye volt, az újságok sokszor szerepeltették ezt az alacsony, öntudatos rendőrfőnököt, aki beszédeiben és nyilatkozataiban képtelen volt elszakadnia a hivatalos bikkfanyelv közhelyeitől. Goebbels nem kevesebb, mint hat vezércikket írt róla, és ezzel aláásta a tekintélyét, az *Angriff* első 44 számában támadás volt Weiss irányába. Karikatúrák ábrázolták őt, mint elhízott, vastag szemüveges, karikalábú, lúdtalpas zsidót, aki a rendőrcsákó helyett sábeszdeklit hord. Amikor Weiss újra és újra beperelte, a bíróság végül megállapította, hogy az „Izidor" név alkalmazása önmagában nem jelent sértést, továbbá, ha egy zsidót zsidónak neveznek, az nem sértőbb annál, mint ha egy katolikust katolikusnak minősítenének.

1927. augusztus harmadik hetében a nemzetiszocialisták megrendezték a harmadik pártnapjukat, ezúttal Nürnbergben, 100 ezer ember özönlött a városba, a munkanélküliek mellett a kíváncsiak tömegei is érkeztek: milyen orvosságot kínál a bajokra Hitler? A betiltott berlini SA is megjelent, örülve, hogy újra hordhatja egyenruháját, közülük 50 fő gyalog menetelt el Nürnbergig, Goebbels százával küldte a különvonaton utazókat. A jelszó pedig az volt, hogy „Miénk a jövő!"

Az észak-németországi választásokon Hamburgban és Brémában a nemzetiszocialisták már bekerültek az önkormányzatokba, és az év végére a Pártnak már 73 ezer regisztrált tagja volt, Berlinben csak 4 ezer.

Goebbels ezért fokozta a propagandát: 1929 szeptemberétől már hetenként kétszer jelent meg az *Angriff*, majd 1930. november 1-jétől napilap lett, átlagosan 68 ezer példányban. Berlinben a Párt még mindig be volt tiltva, Goebbels ezért tömeggyűlések helyett vendéglőkben és egyéb munkások látogatta helyeken vitaesteket rendezett, ahol természetesen ő vitte a szót, és stílusa, érvei lehengerlőek voltak. Goebbels véleménye szerint a propaganda akkor ér valamit, ha meghozza a kívánt eredményt, ezért ostobaság azt mondani, hogy a propaganda goromba, brutális, unfair, esetleg valótlanságokat is tartalmaz, mert ezek a fogalmak nem jelentenek semmit. A propaganda csak egy eszköz a cél érdekében. Egy művészet, amelyhez minden ember rendelkezhet, éppúgy, mintha valaki hegedül. Azonban elérkezik ahhoz a ponthoz, ahonnan továbbjutni már csak egy zseninek sikerül. „És ha valaki azt mondja, hogy ezek mind csak propagandaszólamok, nyugodtan válaszolhatjuk: mi más volt Jézus Krisztus, ő maga is propagandát művelt. Mussolini sem írnok volt, hanem egy nagy szónok, és Lenin, amikor visszaérkezett Zürichből Pétervárra, akkor az állomásról nem az irodába sietett, hogy könyvet írjon, hanem a tömegekhez beszélt".

Goebbelsnek ezek az „asztali" beszélgetései folyamatosan Berlinnek a legfőbb vonzerejét jelentették. Weissnek 21 ezer rendőre volt: 14 ezer egyenruhás, 3 ezer detektív és 4 ezer adminisztrátor, 47 ezer fotót és egy félmillió ujjlenyomatot tartott nyilván a maga gyűjteményében, és mégsem tudott leszámolni ezzel a kis mérgező törpével, aki szinte egész Berlint besántikálta. Ez a feltartóztathatatlan

nyilvános párviadal a rendőrfőnök és a propagandista között egy egész évig tartott. Ezek rendkívül hektikus napok voltak, közben Goebbelst állandóan bíróság elé ráncigálták, hol vádlottként, hol tanúként. „Ma hat tárgyalásom volt – jegyzi fel március 24-én Naplójába –, ebből négy „Izidornak" a megsértése miatt". Az ítélet három hét elzárás volt.

1928 márciusában feloszlatták a Reichstagot, és a hónap utolsó napján feloldották a Párt betiltását, tekintettel a májusra kitűzött új választásokra. Így Goebbels április 13-án újjáalakította Berlinben a Pártot, és hosszú menetoszlopokban küldte a barnaingeseket provokációs felvonulásokra az utcákra. „Mi csak meneteltünk – írja egyike a résztvevőknek – csak meneteltünk, noha minden elképzelhető tárggyal dobáltak bennünket". Május 17-én 250 SA-ember élén sántikált be Goebbels a weddingi munkásnegyedbe tekintett nélkül az elképedt ellenség ordítására és füttykoncertjére. Igyekezett a forradalmi megmozdulások helyett a Reichstagba is bejutni, hogy meghódítsa az állam tekintélyének ezt a fellegvárát. „Ha sikerül bejutnunk a Reichstagba – mondta – akkor az állam maga fogja fizetni a harci eszközeinket".

Május 20-án szakadó esőben történtek a választások, 800 ezernél többen választották Hitler mozgalmát, de ebből csak 39 ezer voks esett Berlinre. A Párt a képviselői számát a Reichstagba 7-ről 12-re növelte. Így olyan emblematikus figurák mellett, mint Gregor Strasser, és Herman Göring, Goebbels is képviselő lett. „Most már a mentelmi jogom azt jelenti, hogy a szemétdombot szemétdombnak nevezhetem, nem kell erőszakot tenni a gondolataimon, amikor valamit a nevén nevezek, és végre talán megszabadulok „Izidor" zaklatásaitól is."

Az új birodalmi gyűlést június 13-án nyitották meg, a 12 nemzetiszocialista képviselő egyszerre és SA-egyenruhában vonult be a plenáris ülésre, közöttük sántikált Goebbels is.

A KÉPVISELŐ

A nácik berlini megerősödését és Goebbels hatalmának gyarapodását az is jelezte, hogy a Párt a régi, lekoszlott épület helyett új párszékházat kapott. A kétemeletes épületben, Goebbelsnek már fényűző irodája volt, és óhajait két titkárnő is leste. Az épületben rendezték be az *Angriff* szerkesztőségét is, amelynek példányszáma folyamatosan nőtt.

A feszített választási harcok és propagandaküzdelem aláásta ennek az egyébként is gyenge fizikumú, beteges embernek az egészségét, állandó fej- és hátfájások gyötörték, nem is beszélve a nyomorék lába okozta kínokról.

Kevesen tudják, hogy a párt- és a propagandamunka mellett szűkös magánidejét az okkultizmusnak áldozta, horoszkópokat állított fel, *Naplója* korai szakaszaiban is utal a szeánszokon való részvételre. Egy ilyen szellemidézés alkalmával megidézték Leo Schlageter szellemét, aki a Ruhr-vidéki ellenállás mártírja volt – a franciák végezték ki –, és arra a kérdésre, hogy ki menti meg Németországot? – az alábbi praktikus választ adta: „Csak Hitlerben bízzatok..."

Hitler a választások után ellátogatott Berlinbe is, Goebbels hatalmas fogadást szervezett részére, a nagy sportcsarnok dugig volt emberekkel, és nem akartak szűnni a „Heil!" kiáltások.

Hitlert csodálta és irigyelte is, elsősorban annak fiatal és vonzó szeretője, Geli Raubal miatt, akinek Münchenben jártában bemutatták. Goebbelsnek rendkívül előnytelen külseje miatt semmilyen sikere nem volt eddig a nőknél, példamutató, puritán életmódja pedig kizárta, hogy a nagyszámú berlini bordélyházakba látogasson. Egyetemista korában volt egy plátói szerelme, a szép szőke Anka Stalherm, akit a rajongók hada vett körül, és aki pillantásra sem méltatta őt, a toprongyos nyomorékot. Goebbels *Naplója* tele van rajongással ezzel a germán szépséggel szemben, és az ezt követő csalódásokkal, amiért Anka nem viszonozta érzelmeit.

Most azonban, hogy képviselő lett, vagyis némi hatalomra tett szert, egyszer csak észrevette, hogy olyan nők is kedvesek hozzá, sőt kacérkodnak vele, akiket eddig csak legmerészebb álmaiban kívánt

meg. Az első sikerek után, valóságos szexmániás lett, viharos gyorsasággal váltogatta ágyasait, legyenek azok úriasszonyok, vagy éppen cselédlányok. Így aztán Goebbels rövidesen Bormann mellett kiérdemelte a „nácik bikája" jelzőt. Naplójában csakúgy sorjáznak szexuális kapcsolatainak a nevei: Else, Xenia, Erika és a többiek, akiket hihetetlen álszentséggel, „drága gyermekeknek" nevez, miközben feljegyzi: „A szerelem az élet legnagyobb motorja". Néha őszinte is: „Éjszaka Hess kisasszonnyal. Kedves darab, sajnos nem szép..."

Goebbels új, úri életét most nem Weiss rendőrprefektus és még csak nem is a kommunisták keserítették meg, hanem saját hívei között tört ki egy lázadás. A Strasser-fivérek közül az ifjabb, a szenvedélyes Ottó nyilvánosan azzal vádolta meg a pártelitet – köztük Goebbelset is –, hogy letértek a szocialista forradalom útjáról és behódoltak a nagytőkének. Ottó Strasser Hitlerrel is konfrontálódott, és amikor a Führer lemarxistázta, Ottó azzal vágott vissza, hogy az még mindig jobb, mint a tőkések lakájának lenni.

Goebbelstől számon kérte az egykori kommunista szimpátiát és a példamutató puritán életet. A kis sánta törpe ugyanis hamar beletanult a nagyvilági életbe. Mintha az elmulasztott éveket akarta volna bepótolni, szinte habzsolta a gyönyöröket. Különösen mély hatással volt rá, amikor egy alkalommal Göring meghívta egy fogadásra, ahol párttársának nem csak elbűvölő szőke svéd feleségével, Karinnal ismerkedett meg, hanem a legfelsőbb körök általa eddig lenézett, sőt ostorozott képviselőivel is. Hercegekkel, iparbárókkal parolázhatott, megcsodálta Göring pazarul és elegánsan berendezett lakosztályait, belekóstolhatott a fantasztikus étel- és italkülönlegességekbe. A kis lumpenproletár nyomorék emberke mindettől valósággal megmámorosodott, és elhatározta, hogy mindenben utánozza sőt, ha lehet, felül is múlja Göring életvitelét.

Goebbels és Ottó Strasser összecsapása következtében az utóbbi kilépett a Pártból, sőt az országot is elhagyta, Prágába ment, ahol Hitler-ellenes éllel megalapította az úgynevezett „Fekete Frontot".

Goebbelsnek nagyobb gondot okozott a saját gyermekének tekintett berlini SA lázadása. A Reichstagba jelölt SA-tagok közül ugyan-

is egyetlen tag sem került be a képviselőházba. Ez annyira felháborította a berlini körzet SA-parancsnokát, Walter Stennes századost, hogy egy napon emberei élén megszállta az új berlini pártszékházat. A párbürokraták elhűlve hallgatták, amint Stennes és Goebbels magukból kikelve üvöltöznek egymással, közben a pimasz SA-legények az épület kényelmes bőrfoteljaiban elnyúlva iszogatták a reprezentációs italokat, obszcén ajánlatokkal zaklatva a női és lezsidózva a férfi alkalmazottakat.

Stennes több hatalmat és pénzt akart az SA-nak, azt hangoztatva, hogy amit a Párt eddig elért, azt csakis az SA-nak köszönheti. „Nagyon tévedsz – ordította Goebbelsnek –, ha azt hiszed, hogy az SA megtette kötelességét, az SA mehet". Felhánytorgatta újabban kialakított luxuséletét, miközben az egyszerű SA-tagoknak arra sincs pénzük, hogy szakadt csizmáikat megjavíttassák.

Stennes ezen zendülése azonban hamvába hullt, hiába ment el panaszával Münchenbe Hitlerhez, az SS be sem engedte a vezérhez. Hitlert mégis nyugtalanították az események, leváltotta Stennest,[9] és az SA élére hazahívta Bolíviából régi cimboráját, Röhm kapitányt, aki rövidesen Goebbels *Napló*jának egyik főszereplője lesz. Egyelőre pozitív töltettel: „Egyenes, szókimondó katona, igazi bajtárs. Kedvelem!" – írja róla. Ez azt is jelentette, hogy Stennes kegyvesztett lett, és a berlini SA is megbékélt, tekintve, hogy semmi tömegbázisa nem volt, a polgárok egyébként is utálták a durva, öntörvényű, garázda SA-legényeket. Röhm a berlini SA élére a most Ottó Strasserhoz csatlakozott Stennes helyére új főnököt nevez ki, a selyemfiú gróf Helldorfot, aki később mint rendőrfőnök 1944 júliusában részt vesz a Hitler elleni összeesküvésben és kivégzik.

Ettől függetlenül a Párt népszerűsége tovább nőtt Berlinben is, hiszen Goebbels nyílt és hatalmas harcot hirdetett a Davies-terv ellen, amely során az amerikai milliomos-politikus Németországra háborús jóvátétel címén évi két és félmilliárd aranymárkában megfizetendő

[9] Walter Stennes 1933-ban végleg szakított a nácikkal, jó érzékkel elhagyta az országot is, így nem esett áldozatul a „hosszú kések éjszakájának". 1949-ig Csang-Kaj-sek katonai tanácsadója volt.

sarcot vetett volna ki. Goebbels az *Angriff* egy külön számát szentelte ennek a ténynek, az újságból ezúttal 6000 példány kelt el.

Goebbels ebben az évben 188 rendezvényen lépett fel és szónokolt, nem ismerte a félelmet. Novemberben Berlin legvörösebb kerületébe látogatott, bejelentve, hogy „bizonyára vér fog folyni, de én is ott leszek".

1928. november 16-án 16 ezer részvevővel dugig megtelt a berlini Sportpalota, ahol előbb Goebbels, majd a díszvendég Hitler tartott nagy beszédet. Ezek tartalma természetesen a hatalom megragadása volt, és a belpolitika nyomorának megszüntetése, valamint a versaillesi diktátumok felülvizsgálata ígéretével.

Jóllehet az úri élet nyújtotta kellemes élmények már eltávolították a „puritán kommunista életformától" (ilyen egyébként is csak elméletben létezett – lásd Lenint F.P.), nagy hatással volt rá a szovjet-orosz filmművészet. Azonnal átérezte ennek propagandahatását és a tömeg befolyásolásának kiváló eszközét. Németországban eddig zömében komikus, vagy giccses némafilmek peregtek a vásznon, de Chaplin idétlenkedései, vagy Rudolf Valentino édeskés szerelmi történetei mégis százezreket vonzottak.

Ő elsősorban nem játék-, hanem propagandafilmekben gondolkodott. Hamarosan el is készült egy nagyszabású náci felvonulásról készült film, amely a *Harc Berlinért* címet viselte. Goebbels maga irányította a film vágását.

1928 decemberében egy kifáradt, de folyamatosan eredményeket felmutatni tudó Goebbels képe bontakozik ki előttünk, órákig tudott beszélni a birodalmi gyűlésben, saját újsága, lakása volt, amelyben ott állt a zongora, és amely lakást egyre több elegáns és csinos hölgy kereste fel, befejezte önéletrajzi ihletésű drámáját *Michael* címmel.

A Pártnak ekkor már több mint félmillió tagja volt, és Hitler a vezetőket összehívta Nürnbergbe, hogy meghatározzák a további stratégiát és taktikát. Goebbels itt került közelebbi kapcsolatba Hess-szel és Himmlerrel. Ez utóbbit humortalan, minden emberi érzelmet nélkülöző, szürke figuraként jellemzi, de már akkor feltűnt neki az SS vezér szótlansága mögött rejtező hihetetlen fegyelmezettsége.

Goebbels itt a propaganda fontosságáról tartott előadást, beszélt

saját újságjának hatásáról, amely ekkor már 12 oldalon jelent meg, és hosszasan ecsetelte a film jelentőségét. Itt mutatta be a *Harc Berlinért* című filmet, amely általános elismerést keltett, és Hitler szabad kezet adott neki a film, mint propagandaeszköz felhasználására.

Közben a Reichstagban hatalmas beszédeket tartott. Ezeknek visszatérő motívuma volt az „áruló zsidó kormány" szidalmazása (miután már maga is belekóstolt a kapitalisták fényűző életébe, egyre kevésbé bírálta a tőkét). Ezeket a beszédeket áthatotta a szenvedély, az izzó gyűlölet, amely nem maradt hatás nélkül, így több kommunista, vagy ingadozó képviselő is átlépett a náci frakcióba.

Magánemberként továbbra is sokat dolgozott, de a puritán élet már a múlté volt. Elegáns Mercedes sportkocsin járt, a barna, karszalagos zubbonyt csak pártrendezvényeken viselte, divatos, drága angol szövetből készült öltönyeit a legjobb berlini úri szabó készítette. Állandó látogatója volt a lóversenypályáknak, a kaszinóknak, színházaknak, amely során nem egy divatos primadonnával szóba hozták.

Propagandatevékenysége most súllyal a filmre irányult. Valóságos dührohamot kapott, amikor megtudta, hogy E. M. Remarque *Nyugaton a helyzet változatlan* című csodálatos regényéből készült filmet telt házakban vetítik. „Ez egy pacifista, zsidó szemét" – ordította, amikor irodájában levetítették neki a filmet. Különösen az a jelenet háborította fel, amikor egy haldokló német katona ágya mellett bajtársai azon vitatkoznak, hogy ki örökölje a hősi halott csizmáját.

Mivel nem volt hatalma, hogy a filmet betiltassa, ezért embereivel különböző akciókat hajtatott végre a vetítés megzavarására. Hol „véletlenül" felgyújtották a nézőteret, bűzbombát dobtak be, vagy több száz patkányt eresztettek széjjel, mindezektől aztán kitört a pánik, és a vetítések félbeszakadtak. Ez azonban nem volt elég. Goebbels emberei szétverték azt a filmszínházat, amely e remekművet vetíteni merte. Így aztán hamar lekerült a műsorról. A rendőrség ezúttal tétlen volt, mert tagjai között is sok egykori katona szolgált, akiket szintén felháborított a film pacifista mondanivalója. Ezért aztán elégedett vigyorral nézték Goebbels embereinek garázdálkodását.

De kellettek saját filmek is. Goebbels számára óriási lehetőség nyílott, amikor rátalált egy ragyogóan tehetséges fiatal filmrendezőnőre Leni Riefenstahl személyében.

Eközben a párt Nürnbergben egyre hatalmasabb rendezvényeket tartott, ezrek töltötték meg a stadiont, amelynek salakján az SA emberei és fiatal Hitlerjugendek masíroztak. Goebbels már ott sütkérezett Hitler árnyékában a főtribünön Hess, Göring, Röhm és Himmler mellett.

Eközben a kommunisták is radikalizálódtak, az ő fő fészkük Berlin volt, ahol napirenden voltak az összetűzések az SA és a „Vörös Front" harcosai között, nem egyszer holttesteket hagyva a kövezeten. Volt rá eset, hogy maga Goebbels is megsebesült ezekben az utcai csetepatékban.

Eközben Goebbels egy újabb propagandaforrást fedezett fel, nevezetesen a rádiót. Eddigi tevékenysége jutalmaként Hitlertől ugyanis ajándékba kapott egy Philips márkájú világvevőt, és miközben lakásában elragadtatottan hallgatta a zenét, felvillant benne, hogy rádión keresztül az egész német népet megszólíthatja. A rádió azonban ekkor még a kiváltságosok privilégiuma volt, ezért Goebbels kiagyalta az úgynevezett „Néprádió" fogalmát, amelyet elképzelése szerint minden munkás lakásába be lehet szerelni.[10] Ebben az elképzelésében megerősítette őt a Párt technikus gárdája. Ehhez persze az is kellett, hogy a Párt adásidőt harcoljon ki.

Egyelőre azonban be kellett érnie az *Angriff* sikerével, amely a rendkívül unalmas és száraz *Völkischer Beobacher*rel ellentétben egy igazi bulvárlap volt, telve érdekes társadalmi eseményekkel, botrányokkal, mindez persze a nácik szempontjából tálalva. Rövidesen össze is tűzött az előbbi lap főszerkesztőjével, Alfred Rosenberggel, „ezzel a kiállhatatlan szemtelen balti zsidóval", de mivel Hitler kedvelte Rosenberget, így Goebbels hiába intrikált ellene.

1929. december 7-én meghalt az apja, Goebbels elment ugyan a temetésre, de egy könnyet sem ejtett a búcsúztatáson, az egyházi szertartáson is csak anyja könyörgésére vett rész. A Párton belüli hierarchiában történő megerősödését is mutatja, hogy a szertartásra Hitler is koszorút küldött.

A temetés után mindjárt útra is kelt; „Vár a munka – mondta – és a nők", de ez utóbbit nem tette hozzá.

[10] Ezt valósították meg a Szovjetunióban az 1980-as években. Magam is megtapasztaltam, hogy minden lakásban fel volt szerelve, egy ócska „hangdoboz", amely egész nap Brezsnyev beszédeket és forradalmi indulókat közvetített.

„MAGASRA A LOBOGÓT..."[11]

1930 év elején Goebbels azonban valódi gyászba borult, vagy legalábbis megjátszotta azt.

Az év január 14-én éjszaka a kommunisták áldozatául esett egy fiatal SA-tag, Horst Wessel, akit a vörösök egy éjszaka plakátragasztás közben támadtak meg, és brutálisan lemészárolták. Ez az egyetemista fiatalember – egyébként tehetséges zeneszerző – így a Párt mártírja lett, és az általa komponált dal, a *Horst Wessel Lied* a Párt himnusza. A kommunista történetírás később Horst Wesselt úgy igyekezett beállítani, mint egy alvilági stricit, aki egy szerelmi civódás közben vesztette életét. A kommunisták – csakúgy, mint a nácik – sohasem mentek egy kis hazugságért a szomszédba...

Goebbels kiválóan kihasználta ezt az esetet, és a Horst Wesselért tartott drámai requiemje tovább növelte a Párt létszámát. Gregor Strasser egyre kétségbeesettebben szemlélte, amint az ész és a logika mindinkább a háttérbe szorult a brutális erőszak mögött.

Goebbels hatalmas gyászmenetet akart szervezni Horst Wessel számára, amelyen számított Hitler részvételére is. A várható rendbontás miatt Weisz doktor csak egy korlátozott ünnepséget engedélyezett, amelyen az SA sem vehetett részt. De a kommunisták ott voltak, és áldozatukat nem engedték ki egykönnyen a karmaik közül. Megtámadták a gyászmenetet, még a lovakat is kifogták a halottaskocsiból, és az *Internacionálé*t ordibálva állták el az utat, majd kőzáporral árasztották el a gyászolókat. Még a temető falát is telera-

[11] „Die Fahne hoch..." – a náci himnusz, a *Horst Wessel Lied* kezdő sorai.

gasztották mindenféle obszcén plakátokkal. Mindezt a passzív rendőrség szemeláttára, akik még a koporsóról is letépték a horogkeresztes zászlót.

Goebbels halottsápadtan, összeszorított fogakkal sántikált a koporsó mögött, és gyászbeszédében így búcsúzott Horst Wesseltől: „nyugodj békében, halálodért és ezért a megaláztatásért, iszonyú bosszút fogunk állni". Goebbels kommunistákkal való kacérkodása ekkor zárult le végképp, és ezt követően nem akadt nála elszántabb ellenségük.

Súlyos csalódást okozott Goebbelsnek, hogy „Hitler nem jött el a temetésre, de még egy gyásztáviratot sem küldött a családnak, fontosabbnak tartotta, hogy Obersalzbergben Gelivel múlassa az időt".

Ezt írja Goebbels, akinek *Naplója* tele van szerelmi kalandokkal és álmodozásokkal. Akárhol fordul meg, akármilyen vendégségben van, mindenhol a nők állnak nála középpontban. Vendégség Wied hercegnél, megjegyzés a feleségére: „nagyon tetszett, kedves hölgy..." Vendégség Müller bankigazgatónál: „nagyon szép lánya van..." Állandóan meghívatja magát Göringékhez, mert rajong Karinért, Göring feleségéért, akit csak „csodás szőke szépségnek nevez".

Egyébként Goebbels ebben az időben már-már a lemondásának gondolatával is foglalkozott, rossz idők jártak rá, a tömeges feljelentések miatt a parlament mentelmi bizottsága a kiadatásával foglalkozott. A Párton belül is megingani látszott a helyzete, 31. születésnapján Hitler mellőzte a szokásos üdvözlő táviratot, ráadásul Hitler támogatásával Gregor Strasser kiadott egy napilapot *Nacionalsocialist* címmel, amely mérsékeltebb hangvételével, színvonalas politikai elemzéseivel elsősorban a felsőbb körök között hamar nagyobb népszerűségre tett szert, mint az alpári stílusú *Angriff*.

Keserűen jegyzi fel *Naplójába*: „Hitler minden hitelét elvesztette nálam..."

A gazdaság további rosszabbodása azonban kedvező helyzetet teremtett arra, hogy a Párt létszámát tovább növelje.

Goebbels „rosszkedvének tele" az év áprilisban ért véget, mert 28-án Hitler kinevezte őt a Párt legfőbb propagandafelelősévé, tehát

már nemcsak Berlin, de egész Németország alá lett rendelve ebből a szempontból.

Brüning kancellár igyekezett a nácik további megerősödésének elejét venni, április 1-jével betiltatta a Hitlerjugendet, június 11-én a porosz belügyminisztérium az SA egyenruhájának viselését, majd elbocsátás terhe mellett tiltotta meg, hogy állami tisztviselők az NSDAP tagjai legyenek. Strasser újságja azonban továbbra is megjelenhetett, és csípős megjegyzéseket tett Goebbelsre és személyi kultuszára. Goebbels ezt nem hagyta annyiban, és mint a Párt immár országos propagandafelelőse elérte, hogy Gregor Strasser lemondott az újságja felelős szerkesztéséről, és öccsét, Ottót még a Pártból is kizárták.

Júliusban Goebbelsnek további problémákkal kellett szembenéznie. Brüning kancellár feloszlatta a Parlamentet, és a képviselő mentesség megszűnésével Goebbels most ott állt védtelenül halálos ellenségei – köztük Weiss rendőrprefektus – gyűrűjében.

A per pedig nyakába zúdult, mert az *Angriff* hasábjain megtámadta Hindenburgot is, mondván, hogy tanácsadói zsidók. Aztán kijelenti, hogy a „vén kecskének el kell tűnnie, mert nem állhat örökké a fiatalok útjába". A perben, amit az elnök irodája indított ellene, Goebbelst 800 márka megfizetésére kötelezték.

Időlegesen fel is hagy a politikával, színházakba jár, érdekes, amit Molnár Ferenc két remekművéről feljegyez. *A vacsora* és az *Egy, kettő, három* című darabját nézte meg. „Elég gyengék – írja –, de hát mit várhatunk tőle, hiszen zsidó!"

Aztán külföldi utakra indul, Prága, Danzing.

Prágáról az első benyomása: „piszkos város". Aztán: „Tulajdonképpen német város, de ezekkel a cseh feliratokkal. Utálatos!" Danzing szerinte még utálatosabb, „ezekkel a lengyelekkel". Jellemző, hogy maradandó élményként csak Gravina grófnővel való találkozását említi, az olasz megbízott feleségét, aki „finom arisztokrata hölgy, mintha egy reneszánsz képről lépett volna le".

Utazgatások, nőügyek, pedig az új választások előtt sohasem volt nagyobb szükség Goebbels aktivitására, mint jelenleg. Hogy elkerülje a berlini bírósági tárgyalásokat, gépkocsin járta a német vidéket,

mintegy 20 ezer rendezvényt szervezett, szinte minden kisebb-nagyobb helységben megfordult, plakátok és röplapok százezreivel borította be egész Németországot.

Mindeközben ügyesen kikerülte a rendőrségi, bírósági idézéseket, amelyek „Tartózkodási helye ismeretlen" felirattal kerültek vissza a feladóhoz.

Szeptemberben csúcsra járatódott a választási hadjárat, mindenhol gyűlések zajlottak, politikusok ígérgettek minden jót, tudván, hogy úgysem fogják azt megvalósítani. Az utcákat a nácik és a kommunisták uralták, bőven folyt a sör és a vér. Ebben az időben a munkanélküliek száma két millió volt, ezek megnyeréséért folyt a fő küzdelem. Maga Hitler is állandóan úton volt, szeptember 10-én érkezett Berlinbe, ahol az éppen előkerült Goebbels fogadta a Sportpalotában, és százezer fanatikus náci előtt mondhatott beszédet.

Mikor befutottak az első eredmények, a pártban kitört az ujjongás. Hitler maga 50 képviselőhelyre számított, de éjfél előtt már kiderült, hogy az NSDAP 103 képviselőt küldhet a Reichstagba. Lelkes fiatalok vállukon hordozták körbe Goebbelst Berlin utcáin, a rendőrség bár felvonult, nem mert közbelépni, vagy jobb alkalomra várt, amikor elkaphatja a „kis doktort". Ezzel a nemzetiszocialisták a második legerősebb párt lettek a Szociáldemokraták mögött. A kommunisták is 54-ről 77-re növelték mandátumaik számát.

Goebbels az újdonsült képviselő, így ismét kicsúszott az igazságszolgáltatás markából.

Azonnal akcióba is lendült, már az első héten bizalmatlansági indítványt nyújtott be Brüning és kormánya ellen, de a szociáldemokraták összefogva a kommunistákkal továbbra is hatalomban tartották ezt a tehetetlen társaságot.

Most, hogy a politikai hatalom kezdett jobbra billenni, sok magas rangú rendőrtisztviselő dilemma elé került, hogy vajon folytassa-e a nácik elleni hajtóvadászatot, vagy inkább csatlakozzon hozzájuk? Közülük nem kevesen látták úgy, hogy Németország jövőjét Hitler és Goebbels jelentik.

Erősítette ezt a feltevést, hogy a nácik most már megkerülhetetlenné váltak, így Goebbels is meghívást kapott a rádióba, ahol riporterek kérdéseire válaszolhatott. Mint riportalany magabiztos, gőgös, de egyben megnyerő is volt, már amikor a Párt ígéreteit közvetítette.

Az *Angriff* újra teljes erővel üzemelt, Goebbels kíméletlen és személyeskedő támadásokat intézett a kormány, a kommunisták ellen, nem feledkezett meg azonban Weiss rendőrfőnökről, „Izidorról" sem.

Goebbels most azt hirdette, hogy a választások nem oldottak meg semmit, fokozta a propagandát, ebben segítségére volt Göring is, aki most a fővárosba tette át székhelyét. Hitler ekkor már kiegyezett a nagytőkével, Thyssen, Niemann és Tengelmann ipar- és acélbárók nemcsak erkölcsileg, de anyagilag is támogatták a Pártot. Hitler fegyverek tömeges gyártását helyezte kilátásba, és hogy letöri a kommunista befolyás alatt álló szakszervezetek „állandó okoskodását".

Goebbels ezen új propaganda-hadjárat során kamatoztatta igazán Horst Wessel mártíromságát: könyvek, plakátok és röplapok jelentek meg a szerencsétlen fiatalember életéről, és szinte minden nap az utcai felvonulások során százezrek ajkáról zengett a *Horst Wessel Lied*, „Die Fahne hoch..."

A változás a küszöbön állt. De nemcsak a Párt, hanem Goebbels magánéletében is.

MAGDA

Egy nap felsántikált az *Angriff* szerkesztőségébe, ahol szemben találta magát egy platinaszőke szépséggel. A nő magas volt, karcsú, és mint kiderült rendkívül intelligens. Goebbels megtudta, hogy a hölgy Magda Quandt, a Párt szimpatizánsa és önkéntes, aki, hogy hasznossá tegye magát, bejárt az *Angriff* szerkesztőségébe és a társadalmi rovatba írt cikkeket.

A nagy nőbolond Goebbels szinte lenyűgözve bámulja és legendás szókincse is elhagyja, csak közhelyeket tud dadogni elragadottságát kifejezendő. Másnapra, mikor magához tért, egy hatalmas csokor vörös rózsával állított be a szerkesztőségbe, és arra kérte Magdát, hogy legyen állandó munkatársa. Magda Quand azonban nem

szorult állandó munkára. Egy dúsgazdag nagytőkés, Günther Quand elvált felesége volt, és az egykori férj fejedelmi apanázst biztosított számára.

Maria Magdaléna Titschell 1901. november 11-én Berlinben született, apja jó nevű mérnök és feltaláló volt, akinek cselédlányával folytatott viszonyából született Magda. A kis leány rendkívül értelmes volt, és már korán kiütközött legendás szépsége.

Egy alkalommal egy házaló cigányasszony tenyérből megjósolta neki: „Te leszel egy nap Németország uralkodónője, de szörnyű véget fogsz érni".

A 19 éves feltűnő szépségű Magdát egy jóval korosabb férfiú, a már említett Günther Quand vette feleségül. Csak a tudománynak élő Tischell mérnök örült, hogy megszabadult végre leánya nevelési nyűgétől. Az „ifjú pár" Godesbergben telepedett le, ott született meg 10 hónappal később egyetlen gyermekük, Harald. A korosodó, kopasz, görbetartású Quand bevezette ragyogó fiatal feleségét a nagy társaságokba, ahol Magda elragadó szépsége és eleganciája általános feltűnést keltett. Az öregurat azonban egy cseppet sem zavarta, hogy fiatal feleségét a rajongók hada veszi körül, ő ilyenkor elmerült a kártyajátékokban. Ha operába mentek, gyakran fel kellett őt feleségének ébresztenie, mert hangos hortyogása zavarta az előadást. Egyedül a lóversenyeken volt elemében, ahol Magda ismét feltűnést keltett ruhakölteményeiben. Az öregúrnak a kártyán és a lóversenyen kívül volt még egy kedvenc szórakozása, a vadászat. Így aztán meglehetősen gyakran utazott el Afrikába oroszlánvadászatra, vagy a Pamír hegységbe, nehezen becserkészhető vadkecskék elejtésére.

Az unatkozó, frivol természetű és magára hagyott Magda így hamar talált magának kárpótlást, előbb egy fiatal arisztokratával, majd egy Luftwaffe főhadnaggyal folytatott viharos szerelmi viszonyt. Quandt urat nem maga a viszonyok léte bántotta, csupán a nagyúri társaság gúnyos megjegyzéseit elkerülendő kezdeményezte a válást. Mivel Magdának mesés végkielégítést és luxus körülményeket biztosított, az asszony habozás nélkül elfogadta az ajánlatot. Fiúkat, Haraldot pedig egy angol elit iskolába járatták.

Amikor Magda Goebbels látókörébe került, éppen egy középszintű náci pártkorifeus kitartottja volt, aki azonban semmiben sem mérkőzhetett Goebbelsszel, aki azonnal beleszeretett az asszonyba. Ettől kezdve egyre gyakrabban jelentek meg együtt különböző társadalmi eseményeken, és Goebbelset mély elégedettség töltötte el, amikor Magdával megjelentek Göringék egy partiján, ahol Magda nemcsak szépségével, de műveltségével is partnere lehetett a legendás Karin grófnőnek, Göring feleségének.

Magda a rá jellemző hideg számítással szakított korábbi szeretőjével, és csábította el Goebbelset, akiben sokkal inkább meglátta a jövő emberét. Döntését nem anyagiak motiválták, hiszen havi apanázsa többszöröse volt Goebbels fizetésének, és nyilván nem a nyomorék törpe vonzó megjelenése hatott rá. Goebbelsben a hatalom jövőjét szimatolta ki, és azt a rokon hideg könyörtelenséget, amely sajátja is volt, és amely a berlini bunkerban gyermekeik szánalom nélküli, irgalmatlan meggyilkolásához fog vezetni.

Belépett a Pártba is, amelynek karrierista és parancsoló jellemének megfelelően egyik vezetője lett, a berlini nőtagozatot igazgatta. Még mielőtt összeházasodtak volna, Goebbels villájába költözött, ahol valóságos „vérengzést" rendezett a berendezések között, szinte mindent kicseréltetett, Olaszországból hozatta a bútorokat és az így műkincsekkel telezsúfolt „kis reneszánsz kastélyt", akár Göring is megirigyelhette volna. Goebbels ugyanis ekkor már egy gazdag zsidótól potom pénzért megvásárolt luxus villába költözött, amelyet fényűző módon igyekezett berendezni.

Goebbels Naplójában ettől kezdve megszűnnek a különböző szerelmi kalandok, és a gyakori szerelmi légyottokat a Magda iránti feltétlen rajongás váltja fel. „Legfőbb kívánságom – írja –, hogy a feleségem legyen."

Magda hajlandó volt hozzámenni Goebbelshez, de kikötötte, hogy a nőkapcsolatoknak vége, még a titkárnőket is férfi segédtisztekre cseréltette ki. Az egyébként racionálisan és mindig célratörően gondolkodó és cselekvő Goebbels *Naplója* szerint ezekben a hónapokban „egy álomvilágban élt", és boldog, bárgyú vigyorral hajtotta végre Magda minden kívánságát, amelyek azonban inkább parancsok voltak.

Magda hatását Goebbelsre jól mutatja, hogy egy propagandakörútján, amikor összefutott diákkora álmainak nőjével, Ankával, aki most, hogy egykori lenézett és elutasított rajongója nagy ember lett, hajlandó lett volna elválni és férjhez menni az egykori „nyomorék törpéhez".

Goebbels, hogy bosszút álljon, habozás nélkül magáévá tette, majd kirúgta azzal, hogy soha többé nem akarja látni.

Goebbels egyik meghatározó jellemvonása volt a bosszúállás, ez testi hibájából eredő kisebbségi érzésből táplálkozott, és minden őt ért sértést konzervált, hogy aztán, kivárva a kedvező alkalmat, szörnyű és megalázó bosszút álljon. „A bosszú hidegen jó!" – szokta volt mondogatni.

A bosszúnak egyik ilyen formája volt, hogy amikor feleségül vette Magdát, Göringet nem hívta meg az esküvőre.

Az eseményre 1931. december 19-én került sor. A katolikus egyház, mivel Magda elvállt asszony volt, megtagadta az esketést, így a szertartásra Mecklenburgban egy kis protestáns templomban került sor. A tanúk Hitler és Franz Ritter von Epp[12] voltak. Az esküvőre Angliából hazatért Magda fia, Harald is, aki SA egyenruhában feszített. Goebbels nem felejtette el a katolikus egyház „kirekesztő" magatartását, a berlini érseknek gúnyosan jegyezte meg: „most értettem csak meg igazán Luthert..."

Goebbelset házassága azonban nem korlátozta a munka végzésében. Ezt a karrierista Magda nem is tűrte volna el. A helyzet most csak annyiban változott, hogy propagandakörútjaira Magda is elkísérte, és élvezte, hogy ő is részesül a férjét körülvevő ezrek rajongásából.

Berlinben együtt jelennek meg a nagy automobilkiállításon, ahol Magda egy tűzpiros BMW sportkocsival lepi meg férjét. (Jellemző Magda hideg racionalizmusáras, jól tudja, hogy nyomorék férje nem vezethet autót, így azt csak együtt használhatják.)

Közben a politikai helyzet egyre feszültebbé válik.

Ebben a parlamenti ciklusban lépett színre a kommunizmus egyik

[12] Epp, Franz Xavér Ritter von az I. világháború arisztokrata tábornoka, a náci párt tagja, ő pénzelte a náci sajtót. Az SA-hoz fűződő szoros kapcsolatai miatt 1934-ben azonban kegyvesztett lett.

legvisszataszítóbb figurája; a fiatal Walter Ulbrich, aki nyögvenyelősen olvasott fel egy beszédet a Reichstagban. Ez a szerény szellemi képességű, de annál kőkeményebb, fanatikus bolsevik majd egyszer, szovjet szuronyok segítségével az NDK diktátora lesz. Beszéde olyan felháborodást keltett, hogy a nácik mellett még a szociáldemokraták is felzúdultak, és Goebbels feljegyzése szerint „Ulbrich vinnyogva menekült a teremőrök védelme alá, mielőtt a fejére borított kabáttal kimenekítették az ülésteremből".

A kormány erőt akar mutatni, betiltatja úgy a náci, mint a kommunista nagygyűléseket. Brüning szükségrendeletekkel igyekszik fenntartani az ország nyugalmát, és leszerelni a növekvő elégedetlenséget.

Goebbelset ez persze egy cseppet sem riasztotta el, bátran utazott el Königsberbe, ahol 12 ezer ember előtt beszélt. Olyan sikere volt, hogy a pályaudvarra a vállukon vitték ki az egyébként száraz, humortalan poroszok. A rendőrség nem mert közbelépni, csak a vonaton támadták meg és verték véresre.

Magda még ebből a vereségből is hasznot kovácsolt, nagy fogadásokat rendezett a férje betegágyánál, ahol a társadalmi élet olyan krémjei jelentek meg „részvétet nyilvánítani", mint egy Hohenzollern herceg, Gregor Strasser, Göring és még Hitler is elküldte Münchenből helyettesét, Rudolf Hesst, hogy közvetítse jókívánságait.

De ez nem mentette meg attól, hogy az ügyészség a tilalom megszegése ellen vádat emeljen ellene. Ráadásul el is ítélték, és luxus villájából a lábadozó Goebbelset a rendőrség vitte el a bírósági tárgyalásra, ahol három hónap fogházbüntetésre ítélték, Magda hiába fogadta fel a legjobb védőügyvédeket.

Míg Goebbels börtönben ült, Hitler „hűtlenül" Ottó Dietrichet nevezte ki a párt propagandafőnökének, akit emiatt Goebbels haláláig gyűlölt.[13]

A politikai élet továbbra is feszült volt, Goebbels „hűvösre tétele"

[13] Ottó Dietrich a politikai tudományok doktora, jelentős szerepet játszott a nácik sajtójának kialakításában. Egy ideig a párt és a birodalom sajtófőnöke volt. Aztán Goebbels száműzte fronttudósítonak. 1946-ban 10 évi börtönbüntetésre ítélték.

Egyetemi Könyvtár

csak olaj volt a tűzre. Ezalatt a három hónap alatt Berlinben 25 politikai gyilkosság történt: 12 kommunista, 6 nemzetiszocialista, 1 „Acélsisakos", 2 szociáldemokrata és 4 rendőr vesztette életét.

Mindennek ellenére Hitler is Berlinbe érkezett, no nem politikai, hanem magánemberi okokból. Münchenben ugyanis nagy szerelme, Geli Raubal féltékenységből öngyilkosságot követett el, és ez a tragédia annyira megrázta a vezért, hogy odahagyta kedvenc városát és a nemrég felépült luxuspalotát, a Barna Házat. Berlinben egy szerényebb lakást bérelt, és gyakori vendég volt Göringnél, illetve a szabadlábra került Goebbelsnél. Mivel Göring feleségét, Karint megtámadta a halálos kór és hazautazott Svédországba gyógykezeltetni magát, Hitler most Goebbelsék állandó vendége lett. Goebbels nem kis bosszúságára, Hitler leplezetlenül udvarolni kezdett Magdának, aki frivol módon még bátorította is. Hitler nem is értette, hogy ez a nyomorék kis törpe – ahogy Goebbelset a háta mögött nevezte –, hogyan hódíthatta meg ezt a germán szépséget. Hitler és Magda nagyszerűen megértették egymást főleg a művészeti kérdésekben, hiszen Hitler festő és építész is volt, Magda pedig ezekben a témákban is kiemelkedő műveltséggel bírt. Goebbels ezeken a rendszeressé váló ötórai teákon csak bosszúsan statisztált, csupán az jelentett számára némi kárpótlást, hogy egy alkalommal, amikor éppen az avantgard művészetről volt szó, Hitler megjegyezte: „Remélem, amikor majd miniszter lesz Goebbels doktor, gondoskodik róla, hogy ezt a szemetet eltakarítsa a birodalom egész területéről".

Hitler és Magda Goebbels bimbózó flörtjének Magda terhessége vetett véget, megszülte Helga nevű első gyermeküket.

Mivel a politikát Berlinben most Hitler intézte, Goebbelsnek, az újsütetű apának ideje és lehetősége nyílott, hogy sajtó alá rendezze *Napló*ját. Ez persze egy erősen kozmetikázott írás volt, kimaradtak belőle a Hitlert és Göringet korábban bíráló részek, a velük kapcsolatos epés jelzők, illetve Hindenburg elnök is „a vén kecskéből" a német nép legnagyobb hősévé változott.[14] Hitlernek a képe, amelyet

[14] Az eredeti kézzel írt *Napló* Moszkvában található, mikrofilmen bizonyos privilegizált történészeknek – mint pl. Ormos Mária – kutatható is.

Goebbels most a kiadásra kerülő Naplójába felfestett, a „tisztán látó, elhatározott, csak népe boldogulásán fáradhatatlanul dolgozó, messiást" állítja elénk, a korábbi jelzők: „a lusta, bohém, osztrák kispolgár, kávéházi ingyenélő" stb. természetesen kimaradtak.

Ennek a *Napló*nak a kiadásánál nem feledkezett meg ellenfeleiről sem, az egykor bálványozott főnöke, Gregor Strasser mint hataloméhes, gonosz figura settenkedik a Párt vezetése körül, várva, hogy megragadhassa a hatalmat és bolsevizálja a német népet. Egyébként a korábban imádott kommunizmussal és Szovjet-Oroszországgal is keményen szakított, Marxot és Lenint lezsidózva. A „kövér, ostoba és hiú morfinista" Göringből is hűséges harcostárs lesz ezen napló oldalain. Egyáltalán nincs utalás a kizsákmányoló tőkésekre, és elhallgatja a Vezér és Magda flörtjét is, oldalakon keresztül vázolva, hogy Hitlernek csak egyetlen nő volt az életében, Geli Raubal, akinek Bécsben lévő sírját rendszeresen és sírva látogatja.

Az egyre viharosabbá váló belpolitikai események azonban nem engedtek teret sem a nosztalgiázásnak, sem a magánéletnek.

A HATALOM KAPUJÁBAN

Az 1932 a választások éveként jelentkezett, választani kellett birodalmi elnököt, parlamenti képviselőket és ehhez járultak még a tartományi választások.

A legtöbbet a nemzetiszocialisták fogják megnyerni, a börtönből szabadult Goebbels újra átvette a propaganda irányítását. A nemzetiszocialisták annyira megerősödtek, hogy Brüning kancellár már nem volt képes negligálni őket, még Hitlert is kénytelen volt meghívni tárgyalásokra. Hitler most azt forgatta a fejében, hogy az elnöki székért, az újra induló agg Hindenburggal méreti meg magát. Ez súlyos taktikai hibának bizonyult, hiszen Paul von Hindenburg az egész német nép bálványa volt, akinek személyéhez egész legendakör fűződött.

A már nyugdíjas Hindenburg üstökösként tért vissza 1914 kora

őszén, és messze elhalványította magának Vilmos császárnak, és az egymást követő kancellároknak a hírnevét. Korábban a nagy vezérkarnak volt tagja, taktikát tanított a Hadiakadémián. A Tannenbergnél, majd a Mazuri-tavaknál aratott kettős győzelem az orosz hadseregek fölött Hindenburgot egyszeriben a nemzet hősévé tette. Egész Németország tele volt az ő dicsőségével, és a német nemzet nem tudott betelni Kelet-Poroszország felszabadítójának ünneplésével, az addig alig ismert tábornok neve egyszerre odakerült a költők lantjára, a nép ajkára. Jókora kötetekre mennének a versek, többé-kevésbé rosszak, de a közhangulatot a maguk módján róla, és az oroszok vereségéről költöttek. Anekdoták ezrei jártak szájról szájra és a Hindenburgról szóló újságcikkek, ponyvafüzetek egész kis irodalmat tettek ki. A háború során a „sziklaembernek" tekintett Hindenburg a legmagasabb rangot, a generalfeldmarsall-t (vezértábornagy) és a legmagasabb német kitüntetést, a Blücher Csillagot is elnyerte, és a háború összeomlása után ő volt az egyetlen szilárd pont, amelybe németek milliói megkapaszkodtak. Ez a legenda túlélte a háború vereségének ódiumát is, a nép jelentős része a katonai vereségért a kalandor Ludendorffot tette felelőssé. Hindenburg legendája és személye változatlanul túlélte nemcsak a háborús vereséget és az azt követő zűrzavaros időket, de a Weimari Köztársaságban is olyan tényezőnek bizonyult, akit nem lehetett figyelmen kívül hagyni.

Hitler mindezek tudatában mégis vállalta a megmérettetést. Felmérte, hogy az agg elnök hírneve sok szavazatot von el a nemzeti-szocialistáktól, ugyanakkor, amikor a köztársaság védelmezőjének szerepében a szélsőségesekkel szemben fellép, megszerzi a támogatását a mérsékelt és a demokratikus erőknek is. Hindenburg, jobban mondva a Hindenburg-legenda félelmetes ellenfél volt, mert a kudarc megszüntetheti a hitet a nácik legyőzhetetlenségében. Így Hitler egy hónapig hezitált azon, hogy induljon-e az elnökválasztáson, és az esélylatolgatásokról Goebbels *Naplója* is beszámol.

Február 3-án írja, hogy: „késő este a Párt sok régi tagja jött hozzám, elbátortalanította őket, hogy Hitler még nem döntött. Február 9-én – jegyzi fel –, a Führer visszajött Berlinbe, tanácskozunk a

Kaiserhofban, minden még függőben van. Február 12. A Führer még mindig hezitál. Február 21. A folyamatos várakozás szinte demoralizáló". Csak február 22-én engedte meg Hitler Goebbelsnek, hogy a berlini Sportpalotában a zsúfolt náci tömeg előtt bejelentse: „A Führer úgy döntött, hogy Hindenburg iránti minden tiszteletét fenntartva, megméretteti magát". Kevéssel a beszéd előtt a Nemzeti Párt és a „Stahlhelm"[15] is bejelentette, hogy önálló jelöltet indít, ezzel kettétört az a harzburgi szövetség, amely a választás idejére a jobboldalt összekapcsolta. Jellemző, hogy Hitler, aki egy hónapig tépelődött, most igazi hazárdjátékosként mindent egy lapra tett fel, amikor egyszer elindult egy úton, arról nem lehetett letéríteni.

A nácik választási hadjáratát természetesen Goebbels vezette.

A feszített helyzetet jelzi a politikai erőszak további fokozódása. Az NSDAP-nak 86 tagját gyilkolták meg a kommunisták, a rendőrség teljesen passzívan viselkedett, semmilyen erőfeszítést nem tett a gyilkosok felderítésére. Különösen visszataszító volt a 15 éves Hitlerjugend-tagnak, Herbert Norkusnak a brutális meggyilkolása, akit röpcédulák osztogatása közben mészároltak le.

A választási harc teljesen felborította a korábbi politikai palettát. Mert Hindenburg, aki protestáns volt és porosz, konzervatív volt és monarchista, megkapta a szocialisták támogatását, a szakszervezeteket, és Brüning Katolikus Centrum Pártjának, valamint a megmaradt liberális középosztály csoportjainak szavazatait is magáénak tudhatta. Hitlerre szavaztak saját párttagjain és hívein kívül a felsőosztálybeli északi protestánsok, a konzervatív junker agráriusok és számos monarchista, ideértve a korábbi trónörököst is. A zűrzavart még tovább növelte két újabb jelölt felbukkanása, egyik sem remélhette, hogy győzni tud, de éppen elég szavazatot tudtak elvonni, hogy akár Hindenburg, akár Hitler abszolút többséget szerezzen. A Nemzeti Párt csatasorba állította Düstenberget, a „Stahlhelmnek" második vezetőjét, egy nyugállományú alezredest, a kommunisták

[15] Stahlhelmet (Acélsisak) háború után mint frontharcos szövetséget alapították, de később a paramilitarista nacionalista szervezet nem csak frontharcosokat tömörített. Olykor együtt működött a nácikkal, de 1933-ig jellemzőbb volt a konkurenciaharc.

pedig árulónak bélyegezve a szociáldemokratákat, hogy felsorakoztak Hindenburg mögé, nyilván Moszkva utasítására saját jelöltjüket, Ernst Thalmannt indították.

A propaganda elárasztotta az egész országot, színes plakátok virítottak mindenhol, több millió pamfletet osztogattak széjjel, és az újságok sem szóltak másról, mint az eljövendő választásokról. Háromezer gyűlést tartottak naponta, első ízben szerepelt a választási kampányban a film és a gramafonok, amelyek a helységről helységre járó teherautókról bömbölték a jelöltek nagyszerűségét, közben indulókat recsegve. Hindenburg csak egyszer szólalt meg, akkor is rádión keresztül a választás előestéjén. Méltóságteljes megnyilvánulás volt, ment mindenféle náci és kommunista demagógiától.

Mikor március 13-án lezárultak a szavazóurnák, és összeszámolták az eredményeket: Hindenburg 18 652 000 szavazattal, 49,6 százalékát érte el a voksoknak, Hitler 11 300 000, 31,1 százalékot, Thalmann megközelítette az 5 000 000, ezzel 13,2 százalékot ért el.

A számok csalódást jelentettek minden résztvevő részére, az öreg elnök 7 352 000 szavazattal verte meg a náci demagógot, ez azonban nem volt elegendő az abszolút többséghez.

Jóllehet az eredmény előre borítékolható volt, mégis mély csalódás uralkodott Goebbels otthonában, amikor összegyűltek a pártvezetők, hogy a választást értékeljék. „Megvertek bennünket, szörnyűséges kilátásaink vannak" – írta azon az éjszakán Goebbels a Naplójába.

De a következő nap már Hitler bejelentette a *Völkischer Beobacher* címoldalán, hogy „csak csatát vesztettünk, de nem háborút. A java még csak ezután jön, én magam fogom a rohamot vezetni!" Egy Junkers személyszállító gépet bérelve Németország egyik végéből a másikba repülve napi 3-4 nagygyűlésen vett részt. Ügyesen megváltoztatta a taktikáját is, az első menetben a nép nyomorúságát ecsetelte, és a köztársaság tehetetlenségét. Most a boldog jövőt vázolta fel a németeknek, amely akkor fog bekövetkezni, ha őt megválasztják. Munkát kapnak a dolgozók, magasabb árat a parasztok, több üzletet köthetnek a vállalkozók, nagy hadsereget hoz létre a katonák örömére, és vaskézzel biztosítja a közrendet. Düstenberg

visszalépett a második fordulóból, de a nyilvánvaló kudarc ellenére Moszkva ragaszkodott hozzá, hogy Thalmann újra induljon.

Április 10-én egy borús esős napon Hindenburg elérte az 53 százalékot, ezzel övé lett az abszolút többség, de Hitler is mintegy 2 millióval növelte a náci voksok számát. Thalmann szavazói viszont elkedvetlenedtek, és a kommunista vezér egy millióval kevesebb szavazatot kapott.

Már több mint egy esztendeje a birodalmi kormányzat rendelkezett azokkal a titkos rendőrségi jelentésekkel, amelyek arról számoltak be, hogy a nácik egy forradalom útján erőszakos hatalomátvételre készülnek. Ennek motorja az SA, amely immár 400 000 főből állt. Goebbels naplójegyzete is utal erre: „...Megbeszélés Röhm kapitánnyal, aki egyetért, ha Hitler nyer az elnökválasztáson, erőszakkal megbuktatjuk a kormányt. Ezért a választás napjára az SA-t teljes harckészültségbe helyeztük".

Brüning azonban az új elnök, Hindenburg elé tárta a megszerzett titkos terveket, és az öregúr első intézkedésével betiltatta az SA-t. Röhm és néhányan a forrófejűek közül ellenállásra szólítottak fel, Hitler azonban belátta, hogy a többség hiányában ez a puccs is elvetélhet, mint anno az 1923-as müncheni. „Törvényes úton kell megszereznünk a hatalmat" – mondta.

Ezt a reményt látszottak alátámasztani a tartományi választások, amelyek során a nácik előretörtek, és különösen Poroszországban elsöprő győzelmet arattak.

A következő hónapokban Hitler állandóan Berlinben maradt, és Goebbelsszel mindennap tanácskoztak, a cél most a kancellári szék megszerzése volt a Führer számára. Brüning már lényegében „halott politikus" volt, de Hitler előtt még olyan aspiránsok voltak, mint von Papen, Hindenburg kedvence és a nagy intrikus, Schleicher hadügyminiszter.

A Führer és a nácik népszerűsége növekedőben volt. Goebbels *Naplója* beszámol, arról, hogy Hitlerrel kapcsolatot keresett két jelentős személyiség. Az egyik Hjalmar Schacht, a másik Fritz Thyssen. Az előbbi egy befutott pénzügyi szakember, 1923-tól a nemzeti bank elnöke. Nagy szerepe volt a márka stabilizálásában, a

jóvátétel elrendezésében. Hitler megnyerte őt, és ez a „pénzügyi varázsló" mint pénzügyminiszter felvirágoztatja majd a Harmadik Birodalmat. Thyssen nagytőkés, a Vereinigte Stahlwerke AG vezetője a nehézipar egyik „bárója" volt, és majd 1939-ig jelentősen hozzájárul a német újrafelfegyverkezéshez.

Goebbels – aki részt vett mindkét tanácskozáson – jellemzően a feleségekre koncentrált. „Thyssen felesége csinos, és kellemes – írja –, míg Schachtné egy mosónő. Nemhiába, slampos zsidó".

Goebbels ekkor már közismert figura volt nemcsak Németországban, hanem szerte a világon. Az amerikai Evening Post szerint Hitler a nagy eredményeket egyedül neki köszönheti, ő a legjobb újságíró és szónoka Németországnak, és választási plakátjai a „pszichológia mesterművei".

A nácik rövidesen be is nyújtottak egy bizalmi szavazást a Reichstagba Brüning kormánya ellen, amit a kancellár csak néhány szavazat többséggel tudott visszaverni, 286 szavazattal 259 ellenében és ez a különbség mindinkább elolvadóban volt.

Május 12-én a parlamentben botrányos események történtek. Előbb Ulbrich tartott egy papírról felolvasott, nyögvenyelős színtelen beszédet – üres padsorok előtt – majd amikor Goebbels emelkedett szólásra a ház már zsúfolásig megtelt. Olyan élesen támadta a kommunistákat, hogy azok verekedést provokáltak, egyik képviselőjük, a fiatal Wilhelm Pieck[16] arcul csapta Goebbelset, a rendőrség beavatkozott, és néhány nácit – köztük Strassert is – előállított. Ez taktikai hiba volt, Goebbels már aznap este utcára vitte a tiltakozó tömegek százezreit, és a kormány meghátrált, Groener belügyminiszter lemondott.

Ezt követte május 30-án Brüning bukása, akit Hindenburg szólított fel lemondásra, és mielőtt a nácik eszméltek volna, már ki is nevezte utódjának az általa csak „kis Franzl"-nak nevezett Papent. Ez azonban csak átmeneti megoldás volt, új választásokat kellett kiírni július utolsó napjára. Goebbels újra tevékenykedhetett, szabad kezet kapva. Hitler több mint ötven helységet látogatott meg, a legkisebb problémákra is gyógyírt ígérve. Papen a nyomásnak engedve, minden, a nemzetiszocialistákra vonatkozó tilalmat feloldott. Az SA ismét felvonult utált és rettegett egyenruhájában, és ezzel az erőszak újra fellángolt egész Németországban.

Ötven nap alatt 461 politikai összetűzésre került sor, 82 ember vesztette életét és a választási kampány utolsó két hetében 32 nemzetiszocialistát öltek meg. Július 12-én Altonában egy menetelő SA-oszlopot tűz alá vettek a kommunisták, 19 halott és 60 sebesült ennek az altonai véres vasárnapnak a mérlege.

Mindezeknek a hatására rendkívüli állapotot hirdettek ki, és leváltották az egész rendőrségi vezetést, ideértve Goebbels régi ellenfelét, doktor Weiszet is. Papen új rendőrprefektust nevezett ki, és megfelelő embereket egész Poroszországban, és betiltotta azokat az újságokat is, amelyek Goebbels életét pokollá tették.

Július 21-e a nácik fényes győzelmét hozta, 13,7 millió szavazattal 230 mandátumot szereztek a birodalmi gyűlésben, ezzel a legerősebb frakció lett az övék, de a többséget még mindig nem érték el.

A győzelmi mámortól megrészegedett náci párt pedig már türelmetlenül várt a végső győzelemre, mint Goebbels feljegyzi augusztus 8-án: „az egész Párt készen áll arra, hogy átvegye a hatalmat". Az SA tagjai már otthagyták munkahelyeiket, hogy készenlétben legyenek, a párt vezetői pedig már osztották egymás között a pozíciókat.

A választási eredmények függvényében Hindenburg elnök kénytelen volt fogadni Hitlert, akit ő csak megvetően „cseh káplárként" emlegetett. Az agg elnök hellyel sem kínálta az ambiciózus demagógot, aki ennek ellenére belekezdett volna hosszas monológjába, hogy miként tervezi átalakítani az államot, ha uralomra jut, de Hindenburg jegesen félbeszakította: „az országnak mindenek előtt nyugalomra van szüksége" – közölte, és egy fejbiccentéssel elbocsátotta a csalódott Hitlert.

„Nehéz feladat volt – írja Goebbels –, hogy a győzelemtől megmámorosodott, és véráldozatot is hozott csapatokkal közöljük, hogy a győzelem ismét kicsúszott a kezünk közül".

Hitler Oberlsalzbergbe, a hegyei közé húzódott vissza, és ott elmélkedett dacosan a jövőről.

[16] Későbbi hírhedt NDK kommunista politikus.

Goebbels azonban nem pihent, titkos tárgyalások folyamán megnyerte a Centrum Párt támogatását, így a szeptember 12-én újonnan megnyíló Reichstagban sikerült elérni, hogy Göring kapja meg a házelnöki tisztet.

Papen megnyitó beszédében kifejezte abbeli reményét, hogy a nemzeti érzelmű pártok összefogva megakadályozzák majd a kommunisták bizalmatlansági indítványát. De csalódnia kellett, amikor a kommunista frakcióvezető Torgler, ezt előterjesztette, a nemzeti pártok megszavazták azt. Hitler lenyelte ezt a keserű pirulát és úgy döntött, hogy taktikai okokból együtt szavaz a kommunistákkal, utasította a képviselőket, hogy buktassák meg az új kormányt. Göring, mint az ülést vezető házelnök, úgy tett, mint aki nem veszi észre Papen tiltakozását, és megszavaztatta a kommunisták javaslatát, aminek következtében az éppen csak hivatalba lépő Papen-kormány már meg is bukott.

Hitler elégedetten vette tudomásul az eredményt, hiszen Papen bukása szükségszerűen maga után vonta az új parlamenti választások kiírását is. Már Goebbels is feljegyezte, hogy a nép belefáradt a politikai szónoklatokba, és a propagandába, a sok választásba, míg a túlterhelt pártmunkásokon is a fáradság és a fásultság jelei mutatkoztak. Emellett a Párt pénzügyi nehézségekkel is küzdött, mert a későbbi kommunista hazugságokkal ellentétben a nagytőke többsége a kiegyensúlyozott, minden szociális demagógiától ment Papent támogatta.

Novemberben Goebbels keserűen jegyzi fel, hogy a pénz hiányzik egy hatékony és nagy kampányra, „a polgárok megijedtek, hogy együtt léptünk fel a kommunistákkal, de még a párttagságunk közül is sokan nehezményezték ezt".

Valóban, az új választások eredménye bebizonyította, hogy Goebbels aggodalmai nem voltak alaptalanok, a nácik 2 millió szavazatot és 34 mandátumot vesztettek, első ízben tört meg a Párt folyamatos fellendülése, és messze voltak attól, hogy elérjék a többséget.

Így aztán Kurt von Schleicher, nyugalmazott tábornok – szintén kereszténydemokrata – alakíthatott kormányt, de ő sem volt népszerűbb, mint elődje, Papen.

Goebbels meg is jósolta, hogy „Schleicher kancellársága, csak pünkösdi királyság". Erről vezércikket is ír a Völkischer Beobachterban – „Kancellár – nép nélkül" címmel.

Az új kancellár, hogy megossza a nácikat, Gregor Strassernak ajánlotta fel az alkancellári tisztet. Ennek volt is realitása, mert a Párt baloldali szárnyának támogatói között, akik hittek valamiféle szocializmusban, Strasser sokkal népszerűbb volt, mint Hitler. Míg Hitler a mindenáron való hatalomra jutást erőltette, és ennek a törekvésnek a brutalitását Rhöm képviselte, Strasser a Párt idealista eszméit testesítette meg, számára a Párt politikai mozgalom volt és nem eszköz a maga ambícióinak, mint arra Hitler felhasználta. Komolyan vette a Párt programját, amire Hitler sohasem volt képes, és még mindig álmodott egy német szocializmusról, amely egy radikális antikapitalizmussal párosult. Mint a Párt szervezeti vezetője, közvetlen kapcsolatban volt a gauleiterekkel és azoknak a lojalitását is élvezte. Meg volt arról győződve, hogy Hitler most zsákutcába vezette a mozgalmat, a legradikálisabb szárny már az utolsó választások során a kommunistákkal szavazott. A Párt pedig anyagilag a csőd felé tántorgott. Mint Goebbels írja november 11-én, a „berlini szervezet pénzügyi helyzete reménytelen: csak adósságok és kötelezvények minden felől". Decemberben már a pártalkalmazottak fizetését is csökkenteni kellett, és a thüringiai helyhatósági választáson 40 százalékát veszítették el a nácik a szavazataiknak. Ebből Strasser azt a következtetést vonta le, hogy Pártja sohasem fog legális úton hatalomra jutni. Ezért arra bíztatta Hitlert, hogy adja fel a „mindent, vagy semmit politikát" és ossza meg a hatalmat koalícióban Schleicherrel. Ezt támogatta Frick is, a náci frakció parlamenti vezetője. Nagyon sokan a képviselők közül ugyanis attól féltek, hogy elvesztik a mandátumukat, és ezáltal a jelentős fizetésüket is, hogyha Hitler újra és újra újabb választásokat akar kiprovokálni. Ezt ellenezte Göring és Goebbels és végül sikerült Hitlert is meggyőzniük. December 7-én négyszemközt kemény összecsapásra került sor Hitler és Gregor Strasser között. Hitler azzal vádolta régi bajtársát, hogy hátba döfte őt, és szét akarja robbantani a náci mozgalmat. Strasser ezt tagadta, lojalitásáról biztosította a Führert, de kifejtette, hogy ezzel a politi-

kával a pusztulásba vezeti a Pártot. Visszamenve szobájába mindezt írásba foglalta, és lemondott összes Pártban viselt tisztségéről. „Ez bombaként hatott – írja Goebbels –, ez volt a legnagyobb csapás, amely Hitlert érte, amióta 1926-ban újjászervezte a Pártot. Nagyon nehéz nem elkeseredni, le vagyunk verve, attól félünk, hogy a Párt széthullik." Mint a továbbiakban leírja, Hitler idegesen árulásról beszélt, órákon át fel alá szaladgált. Végül is teátrálisan kijelentette: „ha a párt széthullik, akkor az egésznek véget vetek egy pisztolylövéssel".

Valóban, ha Strasser radikálisabb, ezt elérhette volna, és akkor megváltozik a történelem menete, de a döntő pillanatban visszariadt. Frick hiába kereste őt Berlinben, mert mindennel szakítva elutazott Olaszországba. Hitler ezt kihasználva, átalakította a Strasser által kiépített politikai szervezetet, doktor Ley, a kölni gauleiter lett a vezérkari főnöke. Strasser híveit kizárták a Pártból, a Berlinbe rendelt pártvezetők pedig újfent hűséget esküdtek Adolf Hitlernek. Strasser, akiről sokan azt gondolták, hogy nagyobb személyiség, mint Hitler, pillanatok alatt elvesztette nimbuszát: „halott ember" – írta be Goebbels, december 9-én a *Napló*jába, és ez szó szerint is igaz lett másfél év múlva, a „hosszú kések éjszakáján".

Strasser Olaszországban sem tett lakatot a szájára, újságírók előtt kinyilatkoztatta, hogy Németország ki van szolgáltatva egy osztrák hazudozónak és egy tuskólábú törpének, de kettőjük közül az utóbbi a veszélyesebb, egy emberbőrbe bújt sátán.

Valójában Goebbels *Napló*ja, bár nélkülözhetetlenek az ezt követő események pontos tisztázására, ezek a politikai események, csak másodrendű szerepet játszottak minden fontosságuk ellenére, mert Goebbelset most a családi problémái érdekelték. Felesége elvetélt, állapota tragikusra fordult, és 1933 kezdetén a halálával kellett számolni. Így azon megbeszélések, amelyeket egy oldalról Hitler és Göring, a másik részről Schleicher, Papen, és Huggenberg folytattak, csak másod-, vagy harmadsorban kerülnek feljegyzésre Goebbels *Napló*jában.

Ráadásul egy híve megsúgta neki, hogy a Himmler által felállított Sicherheits Dienst (a továbbiakban SD), a Párt Biztonsági Szolgálata

megfigyelteti őt, és magánéletéről jelentéseket ad át Hitlernek. Ez végtelenül feldühítette. „Azonnal Münchenbe utazom – írja –, és követelni fogom ennek a szennycsatornának az azonnali megszüntetését. Vagy bízik bennem Hitler, vagy nem. Ilyen körülmények között nem vagyok hajlandó tovább dolgozni. Himmler gyűlöl engem. Ennek az alattomos dögnek el kell tűnnie".

Hitler igyekezett megnyugtatni a feldúlt kis embert, hogy a „megfigyelés" minden vezetőre kiterjed, és az ő preventív védelmüket szolgálja. Goebbels ennek ellenére ettől kezdve gyűlölte Himmlert, és ott ártott neki, ahol tudott. Egyébként Hitler valóban minden hívét megfigyeltette, arról azonban nem tudott, hogy Himmler helyettese, Heydrich róla is egy terjedelmes dossziét vezetett.

Mindenesetre ez az intermezzo megerősítette Goebbels ars poeticáját: „Légy bizalmatlan és embergyűlölő".

Ezenfelül cinikus is. 1932. június 26-án írja *Napló*jába: „Emil Ludwig könyvét olvasom. Beszélgetések Mussolinivel. A szerző tipikus zsidó! De néhány tárgyilagos adata nagyon érdekes. Például, hogy Mussolini tíz órát tölt naponta az íróasztalánál. Szegény Hitler..."

1933 azonban sikerekkel kezdődött. Magda Goebbels állapota javult, már túl volt az életveszélyen, és Schröder nagybankár hajlandónak mutatkozott a Párt anyagi finanszírozására. Schröder számára sajátos módon Papen és Bismarck herceg – a „Vaskancellár" leszármazottja – nyújtott biztosítékot, hogy érdemes a nácikba befektetnie. Ez meghozta Hitler és Papen közeledését, azon az alapon, hogy „kiküszöböljék" a kommunistákat és a szociáldemokratákat. Papen vállalta, hogy Hindenburgnál szót emel Hitler érdekében, hogy az elnök kedvezőbben ítélje meg a Führert. Hitler még abba is belement, hogy koalíciós kormányt hozzon létre Papennel, ha ő lehet a kancellár. Goebbels elégedetten jegyezte fel ezt a „kedvező előrehaladást a politikai fejleményekben és az alapvetően megjavult pénzügyi helyzetet".

Hindenburg megpuhítására is megtalálták a megfelelő embereket: Papen mellett az elnök bizalmasát, Meissner tanácsost, akinek államtitkári, és az elnök meglehetősen ostoba fiát, Oscart, aki tartalékos őrnagy volt, és akinek tábornoki rangot ígértek.

Ráadásul január végén Schleicher tábornok kancellár be kellett, hogy ismerje Hindenburg előtt, hogy nem képes a Reichstagba többséget szerezni, és benyújtotta a lemondását.

Hitler és Goebbels erről mit sem tudtak, Hitler főhadiszállásán a Kaiserfhofban kávéztak, amikor Göring váratlanul berobbant a szenzációs hírrel. De nemsokára jelentkezett Papen is, hogy készen áll a koalícióra. „Még egyszer rugaszkodjunk neki, ez lesz úgyis az utolsó választási harc" – mondta cinikusan Goebbels.

A háttérmunka is meghozta eredményét, Hindenburg hajlandó volt fogadni Hitlert és kinevezni kancellárrá, biztosítéknak tekintette, hogy az alkancellár az ő embere, von Papen lett.

Az újjáalakult kormányba két náci került be: Frick belügyminiszter, Göring pedig tárca nélküli miniszter lett. A konzervatívok – vagyis Papen emberei – közül Von Neurath maradt a külügyminiszter, csakúgy mint Blomberg a hadügyi tárca élén, Hugenberg pedig a gazdasági és agrártárcát tartotta meg.[17]

Amikor Hitler, oldalán Papennal, mint frissen kinevezett kancellár távozott Hindenburg kelet-poroszországi birtokáról, a világ sorsának kereke tragédiába fordult.

Ezért felelősség terheli a kommunistákat, akik Moszkva utasítására még mindig azt az ostoba elvet követték, hogy először a szociáldemokratákat kell szétzúzni, a szocialista szakszervezeteket, és ha létrejön a náci uralom, az csak átmeneti lesz és magával hozza elkerülhetetlenül a kapitalizmus összeomlását, mely révén a kommunisták átveszik a hatalmat és megvalósítják a proletáriátus diktatúráját. A szociáldemokraták már 1918 óta voltak fontos szereplői a német közéletnek, az adott pillanatban azonban ez egy elfáradt, defetista párt volt, amelyet jóindulatú, de öreg és középszerű emberek irányítottak. A jobb és a baloldal között hiányzott az energikus középosztály, mely más országokban megtalálható.

[17] Alfred Hugenberg, a Német Nemzeti Néppárt alapító tagja és 1933-ig vezetője. Hatalmas sajtókonszern és az UFA tulajdonosa. Gazdasági érdekből együttműködik a nácikkal, de hamarosan távozásra kényszerül.

A Hohenzollern Birodalom a poroszok nagy katonai győzelmére épült fel. A Weimari Köztársaságot a háborús vereség hozta létre. A Harmadik Birodalom megszületésénél sem külföldi hatalmak, sem hadi sikerek nem bábáskodtak, azt a németek teremtették meg a maguk gyengeségéből.

Sokan közülük – talán a többség – nem ismerte fel 1933. január 31-e jelentőségét. De majd hamar megtanulják.

III.
A BIRODALMI MINISZTER

HATALMON

Goebbels részére ezzel véget ért egy korszak, a folyamatos harc és a szegénység korszaka, még akkor is, ha egyelőre nem került be a koalíciós kormányba.

Harmincöt éves volt, veszélyes fanatikus, az eljövendő szörnyű rendszer legszörnyűbb, egyben a legtehetségesebb politikusa.

Bosszúálló természete ismert volt, és most, hogy a nácik, ha csak részlegesen is, de hatalomra kerültek, ellenségei megkezdték a menekülést. Weisz „Izidor" például Csehszlovákiába emigrált. Rosenberg találóan jegyzi meg: „Miután Goebbels ellenségei elfogytak, most a Párton belül fog ellenségeket keresni, mert a harc és a gyűlölet ételeme". Profetikus szavak voltak ezek. Gregor Strasser, Röhm, Ribbentrop, Rosenberg, Göring, Himmler és még sok náci főfunkcionárius majd neki köszönheti bukását.

Azon a történelmi napon, amikor Hitler hatalomra jutott, Goebbels mellette állt a birodalmi kancellária ablakánál, és nézte, amint hat óra hosszat vonult fel egymillió berlini, fáklyafény mellett, a katonaindulók pattogó dallamára, egyesek még gyermekeiket is magukkal hozva magasra emelték, hogy lássák az új kancellárt.

Amikor hajnalban fáradtan hazatért, megrendítő hírek várták: gyilkosok végeztek Maikowski fiatal SA-vezetővel és lelőttek egy rendőr őrmestert. Mintegy 600 ezer berlini gyűlt össze a temetésükre. Hitler még nem akart brutális ellenlépéseket tenni, és Papen emberét, a konzervatív Walter Funkot[18] nevezte ki sajtófőnöknek. A sánta ördög most csak azzal vigasztalódott, hogy felesége, Magda gyógyultan hazatért a klinikáról.

---

[18] Walter Funk, filozófus, majd újságíró. A nagytőke embere. 1937-től gazdasági miniszter, a Reichbank elnöke. Korlátlan hatalommal rabolta el a zsidó vagyont, ő rendelte el, hogy még az aranyfogakat is értékesíteni kell. Nürnbergben életfogytiglani börtönre ítélték.

Funk egyelőre jól „muzsikált": betiltatta a szociáldemokrata napilapot, a *Vorvarts*ot és minden kommunista sajtóterméket.

Hitler azonban nem elégedett meg a kancellári bársonyszékkel, ő a Reichstagba abszolút többséget akart, ezért aztán kierőltette a képviselőház feloszlatását és új választások kiírását március 5-re.

Most már Goebbels felhasználhatta a rádiót, ahol minden nap többször is Hitler hangja recsegett a választók felé, a demagóg ígéretek özönével.

1933. február 27-én, Hitler a szász August-Wilhem herceg társaságában meglátogatta a lábadozó Magdát és Goebbelséknél is vacsorázott, amikor bekövetkezett az egész rendszer legvitatottabb epizódja.

Késő este a háziurat telefonhoz hívták, és Hitler akkori barátja, „Putzi" Hanfstaengl[19] jelentkezett és izgatottan közölte, hogy a Reichstag épülete lángokban áll.

Hamarosan ott vannak, és látják, hogy a hír igaz. Nemsokára megjelenik Göring és Papen, valamint a rendőrfőnök Helldorf gróf is. A rendőrök közben tetten érték és elfogták a gyújtogatót, egy holland kommunistát.

Hitler és Goebbels is azonnal felismerik a terrorcselekményben rejlő lehetőséget, miközben Göring riadóztatja az SA-t, ők a *Völkischer Beobachter* szerkesztőségébe hajtatnak. A lapzárta épp ekkor fejeződik be, benne egy kis hírrel a második lapon: „Kigyulladt a Reichstag".

– „Megőrült?" – ordítja Hitler az ügyeletes szerkesztőre. – „Azonnal a címlapra: A Kommunisták felgyújtották a Reichstagot!"

A nyomozás hamar kiderítette, hogy a gyújtogató, Van der Lubbe pártbeli felsőbb kapcsolata maga Torgler elvtárs volt, a Német Kommunista Párt parlamenti frakciójának vezetője. Torglernek, mint ilyennek, bejárása volt a Reichstagba, kulcsa volt a bejáratokhoz, és pontos tervrajzzal rendelkezett, amit a gyújtogatónál meg is találtak. A nyomozás során aztán „még nagyobb hal került a hálóba", nem

[19] Hanfstaengl Ernst („Putzi") gazdag amerikai aranyifjú, Hitler rajongója és részben pénzelője, 1931-től a Párt sajtófőnöke. Később kiábrándul, és 1937-ben elmenekül Németországból.

kisebb személyiség, mint maga Georgi Dimitrov elvtárs, a Kommintern bolgár vezetője, aki a választások előtt, „véletlenül" éppen Berlinben tartózkodott.

Jóllehet ezzel a kör bezárulni látszott, hiszen Dimitrov nemzetközileg ismert terrorista volt, akinek nevéhez fűződött korábban a szófiai nagy katedrális felrobbantása. Később a világsajtó azt terjesztette el, hogy maguk a nácik gyújtották fel az épületet, és később átvették ezt a verziót, mint „megdönthetetlen tényt" a történészek is. Akárhogyan is történt Goebbels azonnal felismerte ennek a politikai súlyát, és maximálisan ki is használta azt. Már az éjszaka folyamán rögtönzött sajtótájékoztatót tartott, amely során kijelentette, hogy a merényletet a kommunisták követték el, amivel jelt akartak adni egy államcsínyre. Mivel a Reichstag felgyújtása terrorcselekménynek bizonyult, Hitler az újdonsült kancellár, azonnal elrendelte a szükségállapot bevezetését.

Mint berlini amerikai tudósító, William Shirer írja: „A teljes igazság a Reichstag-tűzzel kapcsolatban valószínűleg sohasem derül ki".

Göring a hírhedt lipcsei perben nem tudta a büntettet rábizonyítani Dimitrovra, mint ahogy a nürnbergi bíróság sem tudta minden kétséget kizáróan megállapítani a nácik bűnösségét ebben az ügyben.

L. Deigton *Blitzkrieg* című munkája 1993-as kiadásában szó szerint a következőket írja: „Egy időben széles körben elhitték, hogy a tüzet Hitler titkos utasítására szervezték meg, de ma már biztosak vagyunk abban, hogy gyakorlatilag a kommunista holland fiatalember volt az elkövető, pártja utasítására".[20]

Az ezt követő napok, amelyek a március 5-i választást megelőzték, tele voltak menetelésekkel, nagygyűlésekkel, zászlólengetésekkel és egyéb látványosságokkal, amelyek csúcspontját jelentették Goebbels eddigi pályafutásának.

Március 5-én Magda kíséretében a „Walkürt" tekintették meg Hitler társaságában a berlini operában, majd egész éjjel fennmaradtak, hogy megvárják a választási eredményeket.

A Weimari Köztársaságról látni lehetett, hogy külső segítség nél-

[20] L. Deigton: Blitzkrieg. London, 1993. 29. o.

kül csak egyik kompromisszumból a másikba, egyik válságból a másikba tudott tántorogni. Az a vágy, hogy ebben a zűrzavarban valamilyen rendet hozzanak létre, az embereket arra az illúzióra vezette, hogy egy szervezett állam jobb lesz, mint az a liberális pöcegödör, amibe Németország süllyedt. Az emberek csodálták az erőt sugárzó, fegyelmezett náci felvonulásokat, amint duzzadtak az önbizalomtól, és katonai zenekarok pattogó ritmusára, énekelve masíroztak végig az utcákon. Sokan azt kívánták – főleg a fiatalok –, hogy ők is ott lehessenek közöttük.

Maga azonban ez az utolsó választás a nácik minden erőfeszítése ellenére csalódást okozott Hitlernek és Goebbelsnek. Az NSDAP ezen a választáson, amikor minden hatalom és propagandaeszköz a kezében volt, és a kommunisták vezetőit a Reichstag-tűz kapcsán már zömmel letartóztatták, mégsem tudták megszerezni az abszolút többséget. 43,9 százalékot szereztek, a legfontosabb ellenzéki pártok – Centrum, Szociáldemokraták, Kommunisták – veszteségeik ellenére sem omlottak össze. Ez 16 főnyi többséget jelentett a parlamentben, ami messze volt attól a kétharmados többségtől, amelyre Hitlernek szüksége volt, hogy a parlament jóváhagyásával szerezze meg a maga diktatúráját.

Goebbelsnek személyes kudarcot jelentett, hogy saját berlini választási körzetében, a Gauban az NSDAP csak 31,3 százalékot kapott, így a Köln-Aachen-i térség után a legrosszabb eredményt produkálta.

Hitler be is jelentette, hogy most a nép politikai felvilágosítására van szükség, hogy felrázzák a németeket a letargiából, és ezt egy újonnan létrehozott szervezetnek kell végrehajtania, a Birodalmi Népfelvilágosítási és Propaganda Minisztériumnak, amelynek élére Goebbelset nevezte ki.

Goebbels azonnal hozzá is látott a tevékenység megkezdéséhez, újdonsült minisztériumát hét részre osztotta, úgymint a rádió, a sajtó, a film, a propaganda és a színház, valamint egy jogi részleg, és egy elhárító szekció, amely utóbbi az ellenséges propaganda visszaverésére volt hivatott.

Nagyon sikeres párt alkottak első államtitkárával, a már fentebb

említett Walter Funkkal, aki miniszterét egy ragyogó képességű, de gátlástalan és szörnyű embernek minősítette, akinek nincsenek érzelmei. Goebbels a legfiatalabb miniszter volt Németország történetében, és március 15-én tartotta meg az első sajtóértekezletét. Az amerikai nagykövet úgy tájékoztatta az akkor megválasztott amerikai elnököt, F. D. Rooseveltet, hogy „Goebbels mesteri szónok, aki messze meghaladja Hitler képességeit, és sokkal veszélyesebb, mint a Führer".

A külföld a vereséget szenvedett ellenzék és az emigránsok hatására eleve ellenségesen viselkedett a hitleri rendszerrel szemben, és az újságok nemzetközi bojkottot hirdettek a német áruk ellen.

Goebbels ennek hatására elérte Hitlernél egy rövid, de határozott ellenbojkott létrehozatalát, március 31-én és április 1-jén a zsidók üzleteit bojkottálták, és amikor ez véget ért, Goebbels az ujjongó tömeg előtt közölte, hogy ez bármikor újból és hosszabb időre is életbe léptethető.

Goebbelsnek mindig egy konkrét ellenségre volt szüksége, akire haragját zúdíthatta. Weisz „Iziodor" híján, most Furtwanglerra, a berlini filharmonikusok karnagyára sújtott le a haragja, aki bátran fellépett Ottó Klemperer, Brunó Walter és Max Reinhardt betiltása ellen. Goebbels azt válaszolta: „nem szükséges, hogy egy karnagy zsidó legyen, és főleg elképzelhetetlen, hogy egy zsidó megértse és tolmácsolni tudja Wagner szellemiségét".

Goebbels a következő években szinte irányítása alatt tudta tartani az egész kormányt, tekintve, hogy intellektuálisan messze meghaladta őket, és így könnyen felülkerekedett bármely vitában.

1933 áprilisában a birodalmi kormányzat május 1-jének a jelentőségével foglalkozott. A megrögzött reakciósok azt javasolták, hogy ezt a kommunista ünnepet azonnal be kell tiltani. Goebbelset ez mélységesen felháborította, kifejtette, hogy ez a nemzetközi munkásság, így a német munkásság nagy ünnepe is, amelyet majd ő megtölt náci tartalommal. Ügyesen el is vette a harcos felvonulások jellegét, és egy kedélyes majálissá varázsolta az egészet. Ő vezette be az ingyen sör és a szafaládé osztogatását, és az egésznek vurstlihangulatot biztosított. A munkások harcos jelszavak és követelések

helyett most a hosszú asztaloknál ültek, vörös pofával, elégedetten itták egyik korsó sört a másik után, míg gyermekeik boldogan sikongtak a körhintákon. Később ezt a szocializmusban a kommunisták is igyekeztek átvenni, de inkább kevesebb, mint több sikerrel. Ők ugyanis kötelezővé tették a felvonulásokat, az unalmas közhelyszerű hosszú beszédeket, és a kevés sör langyos, a virsli pedig hideg volt.

A Goebbels-féle május 1-jéken nem voltak közhelyszerű beszédek, ő maga és Hitler is elvegyült az ünneplő berliniek között, és elbeszélgettek a munkásokkal. Nem voltak biztonsági emberek, kordonok, és senkinek nem jutott eszébe, hogy a Führer akár egy percig is bármilyen veszélynek lehet kitéve, jóllehet ezen megmozdulásra, Goebbels hárommillió embert csődített össze.

Goebbels most figyelmét az irodalomra fordította. Jóllehet ő volt a kezdeményező, és ő állt a háttérben, az elkövetkezendő gyalázatos tettet a diákokkal hajtatta végre.

A szimbolikus könyvégetésről van szó. Ebben a „németellenes és dekadens" zsidó irodalmat kívánták jelképesen megsemmisíteni. A berlini operaház és az egyetem között a diákok egy két méter magas máglyát hoztak létre, és egy szekéren vontatták be a térre a halálraítélt műveket. Amikor a diákok hangszórókon keresztül közölték, hogy mely írók művei kerülnek megsemmisítésre, a felheccelt tömeg szinte extázisban üvöltötte a képletes „feszítsd meg őt!"

Nemcsak Berlinben, de valamennyi nagyobb német városban fellobogtak a lángok ezen az éjszakán; Thomas és Heinrich Mann, Feuchtwanger, Wassermann, Arnold és Stefan Zweig, Erich Maria Remarque, Jack London, Upton Sinclair, H. G. Wells, Gide, Zola, Freud és Proust művei váltak hamuvá. A diákok proklamációja szerint minden könyv, amit „tűzhalálra" ítéltek, alá kívánta aknázni „a mi jövőnket és a német gondolatnak a gyökereit, a német otthonokat és népünk hajtóerejét".

Goebbels, aki SA-egyenruhában nézte végig ezt a modern inkvizíciós tortúrát, a végén emelkedett szólásra, mondván, hogy „ezek a lángok nemcsak a régi dekadens világot semmisítették meg, de megvilágították az új, ragyogó jövőt is". (Ennek a barbár és ostoba tettnek az elítélése mellett, meg kell jegyeznünk, hogy mindez megtörtént az „épülő kommunizmus nagy országában" is, csak ott kevésbé látványosan. A nem kívánatos szerzők ott a Gulágra kerültek, könyveiket pedig betiltották. Még az 1980-as években is csak szamizdatként, jó pénzért lehetett megszerezni például egy Paszternákot vagy egy Bulgakovot.)

Goebbels, miniszterként hivatalos külföldi utakra készült, Lengyelország, Amerika és Olaszország volt tervbe véve. Ebből csak az olasz út valósult meg, tekintve, hogy a lengyelek nem voltak hajlandók fogadni, Amerikában pedig a zsidók masszív tiltakozásokat tartottak a látogatás ellen. Olaszországban ilyen probléma nem volt. Goebbels május végén, nemcsak az olaszul kitűnően beszélő feleségének, hanem számos titkárnőnek álcázott szeretőjének a társaságában jelent meg, az ottani német követet, Ulrich von Hasselt alkalmatlannak minősítette (egyike volt a legjobb német diplomatáknak, aki aztán az 1944. júliusi merénylet után került hóhérkézre F.P.). Hivatalosan a német propagandaminiszter az olasz filmipart akarta megismerni, de megbeszéléseket folytatott Mussolinivel, fogadta őt a király is. Az elragadtatott jelzők mellett, amivel Mussolinit illeti, szokása szerint nem feledkezik meg a szép nőkről sem, ezúttal Mafalda hercegnő a kitüntetett, aki Goebbels szerint „ragyogó, igazi latin szépség".

A propagandaminisztérium az első naptól kezdve az egyik legpazarlóbb támogatásban részesült, magának Goebbelsnek több mint ötven billentyűvel ellátott telefon állt rendelkezésére, és a minisztérium Berlinben 54 épülettel rendelkezett. Első törekvései között a rádió elterjesztése szerepelt, így Németország ebben a tekintetben még Amerikát is megelőzte, 1933-ban 4 millió, 1934-ben 29 millió és 1939-ben már 97 millió vevőkészülék volt a lakosság birtokában. A márkás – általában Phillips – készülékeket részletre lehetett megvásárolni. Ezeken keresztül aztán Goebbels szinte naponta szólhatott a néphez. 1935-ben már előkészületek folytak a televíziós közvetítések bevezetésére is.

Irodája szinte királyi volt, rokokó bútorok, jelentős német művészek vásznai díszítették, a kávét antik ezüstkészletben szolgálták fel az egyenruhás, ragyogóan csinos, fiatal titkárnők. Politikai jellegű

dekoráció csak a korábban Hitlertől kapott dedikált portré volt az íróasztalán, ezüst keretben. Mindeközben Goebbels, kicsinyes bürokratizmussal jegyzi fel, hogy fizetése 4317 márka, és saját pénzügyeivel kapcsolatban szinte patalogikusan fukar. Felesége kénytelen saját költségeit, a még mindig Quandt úr által folyósított összegből fedezni. Goebbels egyébként is betegesen hiú és kisstílű, saját maga pucolja cipőit, kínos pedantériával vasalja ingeit.

Munkatársai fiatal, egyetemet végzett és elkötelezett nácik voltak, de megkövetelte tőlük a szorgalmas munkát és a tehetséget. (Ez is ellentétben volt a szocializmusban bevezetett gyakorlattal, ahol egy-egy funkció betöltésénél csak a párthűség számított, a tehetség nem.)

Beosztottai közül az egyik legtehetségesebb volt Karl Hanke, aki még a 30-dik életévét sem töltötte be, és aki a miniszteri iroda személyügyi főnöke volt.

Augusztus közepén említi első ízben a *Naplója* a birodalmi kultuszkamarát, amely hét művészeti ágat egyesített magában: az írószövetséget, a sajtót, a színházat, a zenét, a képzőművészetet, a filmet és végül a rádiót. A kamara megtiltotta az atonális, a zsidó és néger zenét, a szürrealista művészetet, a kubizmust, a dadaizmust. Mint az amerikai követ, William Dodd feljegyzi: „Goebbels az első-számú náci volt, sok tekintetben még Hitlert is megelőzte, egy kitűnő mester, aki minden regiszterén uralkodik a népámításnak".

Az új törvény értelmében nemcsak az újságírók, de a lapok főszerkesztői is felelősséggel tartoztak mindazért, ami a lapokban megjelent.

Goebbels kitüntető figyelmet szentelt a filmnek. Hamar felismerte hatását, éppen ezért – bármilyen tehetségesek is voltak – a zsidókat erről a területről is száműzte. Goebbels bábáskodása alatt felvirágzott a német filmipar, szinte pazarló módon bocsátotta a rendezők részére az anyagi és egyéb lehetőségeket. Ennek ellenére ezek az emberek a rendszer bukása után különböző történeteket terjesztettek zsarolásról és erőszakról, abban a reményben, hogy ily módon nem a nemzetiszocialista rendszer haszonélvezői, hanem áldozatai közé fogják őket sorolni. Csak egyetlen egy színésznő akadt, a szép cseh Lida Baarowa (ő rá még majd bőven visszatérünk), aki nem tagadta

meg Goebbelsszel való viszonyát. Nem mondható ez el a legtehetségesebb német rendezőnőről, Leni Riefenstahlról, aki jóllehet a Harmadik Birodalom legünnepeltebb művésze volt, a háború után élesen elhatárolódott főnökétől, Goebbelstől és a náciktól, kikérve magának, hogy bármi köze is lett volna hozzájuk. Jóllehet elkészített – egyébként ragyogó – propagandafilmjei, mint például az *Akarat diadala* másról tanúsodnak.

A filmszínésznők által körülrajongott Goebbelsnek ebben az időben feszült volt a viszonya feleségével, Magda már a válás gondolatával is foglalkozott, a válságot egy újabb terhesség, és a második kislány, Hilde születése oldotta fel – átmenetileg.

Goebbels még ebben az évben mint diplomata is bemutatkozott, megjelent a genfi leszerelési konferencián. Von Neurath, a német külügyminiszter kezdeményezte, hogy Goebbels kísérje el a tárgyalásokra, hogy propagandája révén némileg kedvezőbb kép alakuljon ki az új Németországról. Az előírásnak megfelelően kifogástalan öltözetben jelent meg, az újságírók el voltak ragadtatva, hogy milyen könnyen találta meg ez a náci agitátor a környezethez szükséges nyelvezetet, már néhány órával megérkezése után egy tapasztalt genfi diplomatának olajozott könnyedségével nyilatkozott. A sajtótájékoztatóján – noha a franciák bojkottot hirdettek ellene – több mint 300 újságíró gyűlt össze a Carlton Palacenak a tükörtermében, senki sem tapsolt, amikor megjelent, de annál többen, amikor befejezte a beszédét. Goebbels egy ideális szocialista államot vázolt fel, a zsidókérdéssel kapcsolatban kifejtette, hogy véleménye szerint a zsidóknak egy saját államot kell létrehozniuk, és legalább is Németországból oda távozniuk.

Még a francia külügyminiszter, Paul Boncour is befolyása alá került az izzószemű Goebbelsnek, amint az elegáns gesztusokkal szónokolt. Paul Schmidt tolmács szerint, Goebbels villámgyorsan elsajátította a genfi terminológiát, és olyan otthonosan mozgott, mintha évek óta a Népszövetség delegátusa lett volna. Külsőleg a „Németországból jött vadember" – ahogy az újságírók nevezték, elegánsan és nagyvonalúan társalgott mindenkivel, és aki nem ismerte a világ legbékésebb és legmegértőbb lényének tarthatta volna. Nyilván meg-

lepte az újságírókat, hogy a közismerten mértéktelen demagógnak megismert Goebbels ilyen civilizált és jól nevelt emberként állt előttük. Ő maga azonban „gyászos gyülekezetnek" nevezi a Népszövetséget, „ide Stressemann illett – így a cinikus megjegyzés –, számunkra ez semmi"

Nem kizárt, hogy Goebbels véleménye erősen befolyásolta Hitlert, aki 1933 októberében úgy döntött, hogy Németország kilép a Népszövetségből, és november 12-én Goebbels tipikus propaganda akciójának eredményeképpen a német választók 93 százaléka ehhez hozzájárult.

Otthon Németországban Goebbels új ellenséget szemelt ki magának: a konzervatív politikusok, az értelmiségiek és a katolikus papok képezték azokat a reakciósokat, akiket egyszer s mindenkorra meg akart regulázni.

Ezért aztán nem is figyelt fel arra a forradalmi erjedésre, amely 1934-ben az SA soraiban indult meg, és amely sokkal nagyobb fenyegetést jelentett, mint az egykori Stennes-féle zendülés.

A „TISZTITÓ VIHAR" SZÓCSÖVE

1934 a kiemelt kockázatok esztendeje volt Goebbels számára. A szíve mélyén még mindig baloldali gnóm szemét mereven és dühödten az általa „reakciósoknak" nevezett csoportokra szegezte: a nagyiparosokra, a junkerekre, az egyházra és a hadseregre. A kommunisták ekkor már nem voltak számottevő tényezők, a szociáldemokratákkal és a zsidókkal való leszámolást pedig későbbre halasztotta.

Mivel Hitler kiegyezésre törekedett a nagyiparral és a hadsereggel, Goebbels a „reakció" elleni harchoz szövetségesek után nézett. Egykori főnöke, a nagy formátumú Gregor Strasser ekkor már politikai hulla volt, így egyetlen személy és mozgalom jöhetett szóba: Ernst Röhm és az általa vezetett SA.

De Goebbels óvatos. Még élénken emlékezik a Stennes-féle SA-lázadásra, és tudja, hogy az új SA-vezért, Ernst Röhmöt a két náci

potentát: Göring és Himmler gyűlöli. De tudja azt is, hogy Hitler kedveli az SA-vezért, legrégebbi harcostársainak egyikét, az egyetlen embert, akivel tegeződik. És tudja azt is, hogy a Röhm-féle SA már nem azonos a Stennes-féle „kispályás" segéderővel. Ez az SA most közel 4 millió tagot számlál, és már az ország területén, mint Hitler magánhadserege mindenhol ott vannak. Saját ezredeik vannak, motorizált egységeik, fegyvereik. Az általuk alkalmazott terror és erőszak láncra fűzi az országot. Az SA állam az államban. Letartóztatásokat hajt végre, laktanyáik pincéiben ütik-verik az elfogottakat, gyilkolnak, „szökés közben" agyonlövik áldozataikat. Övék az utca, és a frissen felállított koncentrációs táborokban, mint működtetők, pokollá teszik a kiszolgáltatott foglyok életét. Féktelen garázdálkodásaikat nem korlátozza sem törvény, sem erkölcs. A barna ing viselése hősiességgé avatja az erőszakot. Az egész alvilág – amely felszínre kerül, amikor a társadalom felbolydul – a bűnözők, szexuálisan aberráltak, mind csatlakoztak és beolvadtak az SA harcosainak, az erőszak és a szadizmus bajnokainak sorába.

Ma az ő kezükben van a hatalom. Minden oldalról új tagok sereglenek. Tömegesen jelentkeznek az egykori kommunisták, akik az SA soraiban próbálják feledtetni régi nézeteiket. Röhm a maga provokáló stílusában azt mondja: „Állítom, hogy a kommunisták és kivált a Vörös Frontharcosok között kitűnő katonák vannak". A nép ezért is nevezte az SA-t „bifszteknek", kívül barna, belül vörös. És az SA egyben a homoszexuálisok gyűjtőhelye is.

Maga Röhm is az, úgymint helyettesei, Heines és Karl Ernst. Vezérkaruk pedig csupa „romlott angyal", lányos szépségű, kirúzsozott szájú fiatal „férfiak", mint Spreti gróf, Waldeck herceg, vagy Falkenhausen báró.

Röhm pedig most ért pályája csúcsára, hiszen Hitler a kancellár birodalmi miniszterré nevezte ki.

Mindezen erő és pozíció birtokában Röhm pedig egyre nyíltabban és agresszívabban juttatja kifejezésre baloldali nézeteit.

„El fogjuk törölni az ósdi, bürokratikus és kispolgári szellemet; finoman vagy durván, de eltöröljük" – harsogja Röhm, és Goebbels titokban egyetért vele.

És még édesebben hangzanak a kis sánta törpe füleinek, amikor Röhm nagy hangon külföldi diplomaták előtt kijelenti: „Nem nemzeti forradalmat hajtottunk végre, hanem nemzetiszocialista forradalmat, és a hangsúlyt a szocialistára tesszük". Aztán máshol: „Reakciósok, komformisták, burzsoák – kiáltja –, hányingerünk van, amikor rájuk gondolunk". Goebbels kéjesen megborzong, hiszen ez az ő hitvallása, és ezeknek a szavaknak a súlyát négymillió torokból elhangzó „Heil" kiáltás adja meg, miközben utcai harcokban edzett öklök sokasága lendül a magasba.

De nemcsak Goebbels figyel, hanem Göring, Himmler, a „reakciós" Papen és a még „reakciósabb" hadsereg, a Reichswehr is.

Mert Röhm nem kíméli a hadsereget sem. Ő, az egykori frontkatona, mélyen lenézi az általa csak „junker-ivadékoknak" nevezett tiszteket, akik, bármilyen hadiakadémiát is végeztek, mégiscsak elvesztették a háborút. Röhm néphadsereget akar, amelynek nemcsak zömét, de vezérkarát is az SA cimboráik adnák.

A hadsereg – amely Hindenburg elnök különleges védelmét élvezi és a birodalom büszkesége – azonban hallani sem akar arról, hogy ezeket a katonai analfabéta, züllött alakokat a soraiba fogadja, pláne, hogy beolvadjon közéjük. Ennek Blomberg hadügyminiszter élesen hangot is ad, és a tábornoki kar egy emberként sorakozik fel mögé. Hitler pontosan tudja ezt, hiszen a hadsereg lehet a támasza a gyalázatos versaillesi diktátum megsemmisítésében, az a hadsereg, amely Szovjet-Oroszországgal cinkos és titkos egyetértésben máris a legmodernebb fegyvereket teszteli.[21]

Jól látja ez Göring, aki maga is a hadseregből jött, és személyesen is gyűlöli Röhmöt. Csakúgy mint Himmler, a nemrég alakult SS vezetője, aki Röhm alárendeltje, és akit az SA-vezér szinte naponta durva tréfáival megaláz.

A fényűző életmódot kedvelő, velejéig korrupt Göring szövetségest keresett a rideg fanatizmusával tüntető, komor és szűkszavú Himmlerben, noha a két ember megvetette egymást.

Az óvatos Goebbels egyelőre nem vallott színt. Göringgel kölcsönösen utálják egymást, és Himmlernek sem felejtette el, hogy megfigyeltette őt. De a játszma egyelőre kétesélyes, hiszen még Hitler sem döntött.

Ekkor azonban történik valami, ami kimozdítja a várakozó álláspontjából ezt az egyébként mindig hidegen mérlegelő politikust.

Hitler olaszországi látogatását kihasználva, a „reakció" vezére, Franz von Papen alkancellár támadásba lendül. A helyszín a marburgi egyetem, ez a gótikus épület, amelynek oromzatán ott díszlik a dátum: 1527, és ahol egykoron a nagy Luther beszélt. Most az alkancellár emelkedik szólásra, és titkára, dr. Jung által írt beszédében éles kirohanást intéz a náci módszerek, a gyilkosságok, a terror mindennapivá válása ellen, és még külön megemlíti név szerint Goebbelset, aki a kultúra terrorját vezette be, és megszüntette a sajtószabadságot.

A diákok hatalmas ovációban részesítik Papen beszédét, míg a professzorok zavarodottan és sietve távoznak.

Goebbels még aznap értesül a beszédről. A hírt meghozó adjutánsa szerint éppen világoskék hálóköntösében a nadrágját vasalta, és dühében földhöz vágta a vasalót. De aztán lehiggadva intézkedni kezd. Először is betiltatja a beszéd estére tervezett rádióközvetítését. Aztán azonnal válaszol is a beszédre, a *Völkischer Beobachter*ben. „Nem azért hajtottuk végre korunk forradalmát, hogy egy levitézlett időszak a rend örve alatt konzervatív restaurációt hirdessen, vagyis megpróbálja visszaállítani az ötszáz évvel ezelőtti államot..."

De nemcsak ír, hanem megteszi az első lépést Röhm, természetes szövetségese felé. De még most is óvatos, a találkozó látszólag konspirált körülmények között jön létre.

A müncheni Frauenplatz 9 szám alatt lévő Bratwurstglöckl kis korcsma igen népszerű a bajor fővárosban, a régi München egy kis szigetecskéje ez. Esteledik már, amikor két sötét autó áll meg a vendéglő előtt. A tulajdonos, Zehntner úr alázatos meghajlással fogadja a két kocsiból kiszálló vendégeket. Az egyiket, a testes, hanyagul

[21] Ezt a nyilvánvaló tényt a kommunista történészek igyekeznek elhallgatni, így például Hollósi Tibor *Hosszú kések éjszakája* c. könyvében, amelyben bőven tárgyalja a militarista Reichswehr háborús felkészülését, „elfelejtkezik" ezen fontos momentum megemlítéséről.

öltözött, lomha járású urat már régóta ismeri: Röhm kapitány, most miniszter úr, törzsvendége itt. De a sajtóból és a filmhíradóból megismeri a másikat is, a választékosan öltözött, alacsony, bicegő figurát: ő Goebbels, a propagandaminiszter. Bekíséri őket a szeparált különterembe, és saját maga szolgálja fel a vendéglő specialitását, a messze földön híres sült kolbászt, és a habzó aranyos sört. Megparancsolja a főpincérnek, hogy a két különleges vendéget senki nem háborgathatja.

Röhm szokása szerint óvatlanul kiteregeti kártyáit: elégedetlen a jelenlegi politikai vezetéssel, Hitlert pedig azzal vádolja, hogy elárulta őt és a mozgalmat. „Hatalmas győzelmet arattunk – mondja –, de ez nem a végső győzelem. Akár tetszik egyeseknek, akár nem, mi folytatjuk a harcot. Ha Adolf és az őt körülvevő kispolgári talpnyalók végre megértik, hogy mi a tét, velük fogunk harcolni, ha nem, nélkülük. És ha kell – ellenük!" – így Röhm. Goebbels hallgat, bólogat. Nem ígér semmit, csak felméri az erőviszonyokat. A két úr együtt távozik, de mire Goebbels visszaér Berlinbe, az SD vezetője, Heydrich már telefonon értesült a találkozóról. A főpincér az ő ügynöke volt.

Göring és Himmler megtárgyalják az esetet, és Joseph Goebbels neve is felkerül a listára. A listára, amelyet ezek ketten állítottak össze, és akiknek majd nemsokára meg kell halniuk.

De Goebbelsnek is megvoltak a maga beépített emberei, és ereiben elhűlt a vér, amikor tudomást szerzett róla, hogy neve ott van a halállistán, mégpedig előkelő helyen.

Goebbels mindenesetre elég okos, hogy tudja, mit kell tennie, ha továbbra is miniszter, sőt élő ember akar maradni. Göring és Himmler jóindulatára nem számíthat, egyetlen mentsvára Hitler. Ezért igyekszik még szorosabbra fűzni a kapcsolatát a Führerrel. Tesz azért néhány gesztust Göringék irányába is. A propagandaminisztérium védelméből elbocsátja az SA őrséget, és Magdával való kiadós veszekedés után, de eléri, hogy annak fia, Harald is kilépjen az SA-ból, és jelentkezzen Göring Luftwafféjába.

Gondosan figyeli az egyre élesedő szópárbajt a Párt vezetői és Röhm között. Ő nem vesz részt ebben a rágalomhadjáratban, csak

vár, és keresi az összefüggéseket. Hitlernek azonban kifejti, hogy aggasztja Röhm radikalizmusa, és a Führer gondterhelten, egyetértően bólint.

Előbb csak helyettese, Rudolf Hess marasztalja el a „második forradalom" elméletét, aztán a hadsereg is megszólal, elítélve a „landknecht szellemet", amit Röhm és az SA testesít meg. Végül Hitler is kénytelen szint vallani, és figyelmezteti Röhmöt. Ezt kívánja Hindenburg elnök, a nagytőke, a kapitalisták és a hadsereg.

Most már Goebbels is színre lép: „A pártpropagandisták úgy döntöttek, hogy erélyes kampányt indítanak a hivatásos kritizálók, a rémhírterjesztők, a provokátorok és a szabotőrök ellen. Úgy látszik ezek az elemek még nem hagytak fel azzal a reménnyel, hogy lerombolhatják a nemzetiszocialista építés eredményeit" – írja a *Völkischer Beobachter* vezércikkében. De természetesen nem elégszik meg ezzel, mintha miről sem tudna, felkeresi Göringet, és kifejti neki, hogy aggasztja őt Röhm és az SA, és felajánlja az együttműködését ennek a „pestisnek a megfékezésében". Göring ezt úgy fogja fel, hogy Hitler is hajlik a Röhmmel való leszámolásra, és Himmlerrel most fokozzák az aknamunkát.

A Gestapo és az SD jelentései egyre gyűlnek a Führer íróasztalán. Jelentik, hogy Röhm és az SA fegyveres puccsra készül, amely során őt magát, Hitlert is eltávolítanák a hatalomból. Beszámolnak róla, hogy Röhm felvette a kapcsolatot a francia nagykövettel, aztán Schleicher tábornok, bukott kancellárral, sőt Gregor Strasserrel is. Nem baj, hogy ebből semmi sem igaz, Hitler ezt nem tudja és egyre nyugtalanabb. Szorul a hurok az SA és Röhm körül. A névsorok is bővülnek, egy füst alatt meg lehet szabadulni néhány kellemetlen személyes ellenségtől. Goebbels javasolja Papen likvidálását is, de Göring nemet mond. Kárpótlásul viszont felveszi a listára Jung doktort, a marburgi beszéd értelmi szerzőjét, Goebbels személyes ellenségét.

Röhm nem sejt semmit, folytatja szemérmetlen, tobzódó életmódját.

A Führer váratlanul, június 4-ére magához rendeli a birodalmi kancelláriába, kihallgatásra. A hírt Goebbels közli, és Göringet, va-

lamint Himmlert nyugtalanság tölti el. Lehet, hogy Hitler új szerződést köt Röhmmel, és akkor törölni kell a listákat?

Az aggodalom jogos. A két férfi fegyverszünetet kötött. Megegyeztek abban, hogy Röhm szabadságolja az SA-t, aztán a hónap végén találkoznak a Bad Wieseeben, a fürdőhelyen, ahová Röhm köszvényét megy ápolni.

Ebből az alkalomból egy kommünikét ad ki, amelynek befejező mondata azonban ostorként csattan: „Az SA Németország sorsának letéteményese, és az is marad". Göring, Himmler és Goebbels összevigyorogtak. Hitler nem tudta meggyőzni Röhmöt. Az SA-vezér csak haladékot engedélyezett, egyetlen ambícióját sem adta fel.

A Hitler-Röhm találkozó vészesen közeledik. Hitlerrel el kell hitetni, hogy a Bad Wiesee-i találkozón az SA vezérek le akarják őt tartóztatni, miközben Berlinben, Münchenben és más nagyvárosokban az SA átveszi a hatalmat.

Ezért ráveszik Hitlert egy körutazásra, mielőtt elmenne a Bad Wiesee-i találkozóra. Van ebben minden, temetés és esküvő, ifjúsági tábor meglátogatása és pihenés. Göring és Himmler felajánlják, hogy az út másik felétől visszatérnek Berlinbe, hogy onnan irányítsák az „összeesküvés" felszámolását. Goebbels, aki még mindig reszket életéért, vállalja, hogy utána Hitler mellett marad és befolyásolja az esetleg ingadozó Führert. „A maga érdekében is ezt ajánlom" – mondja neki Göring fagyosan. Goebbels torz vigyorral válaszol, aztán sietve elbiceg.

Az első stáció: június 19. Karinhall. Göring barokk épülete, ahol híres mesterek vásznai, vadásztrófeák, Nagy Frigyes és Napóleon portréi borítják a falakat. Göring itt és ekkor kívánja örök nyugalomra helyezni imádott feleségét, a szépséges Karint. A gyászszertartáson itt van mindenki, aki számít a náci rendszerben. Csupán ketten hiányoznak: Goebbels, aki Berlinben „őrködik" és Röhm, aki nem kapott meghívót. Így hát az esemény, amely csupán a Karin-kultusz tiszteletadásának látszott, politikai hadműveletté is vált: az összeesküvők találkoznak egy asszony koporsója körül, akár valami Shakespeare drámában.

Reggel 6 órakor rövid, bensőséges gyászszertartás zajlik le szűk körben. Megszámlálhatatlanul sok koszorú érkezett Németország minden tartományából. A legnagyobb Göring monogramját viseli „Az én Karinomnak" felirattal.

Göring a Luftwaffe díszegyenruhájában feszít, mellette Rosen Willanowitz Mollenfdorf grófnő, Karin testvére, porosz hercegek, tisztek. Hindenburgot Meissner államtitkár képviseli. Aztán megérkezik Hitler, mindenkinek feltűnik vörös, kialvatlan szeme. A Führer arca duzzadt, fehér, de nem a részvéttől. Az ő eszében nem a halott svéd grófnő, hanem Erns Röhm alakja jár, aki ki tudja, éppen miben töri a fejét. A horogkeresztes zászlókon fekete szalag, a zenekar Wagner *Az istenek alkonya* gyászindulóját játssza. A komor arcok, az ősgermán kő druidákkal körülvett kripta, a nagy bronzedényekben lángnyelvek lengedeznek – mindez olyan tablót alkot, amelyen egymásba kapcsolódik a germán mitológia és az legújabbkori teutonok misztikuma, hogy végső tisztességet szolgáltassanak egy halottnak, és előrevetítik a gyilkos idők árnyát. Felzeng a kórus: Luther *Trutzlied*jét, a Végy a karjaidba korált éneklik. Felharsan a vadászkürtök „hallalija". Hat Luftwaffe-tiszt a vállán viszi le a kriptába a hosszú ezüst koporsót, amely Karin Göring földi maradványait rejti. Ide már csak Göring és Hitler kíséri le az elhunytat.

Amikor feljönnek, befut egy kései vendég, Himmler. Fehér arca még sápadtabb, no nem a részvéttől. Feldúltan magyarázza, hogy idefele jövet az SA rálőtt gépkocsijára. Meg is mutatja a szélvédőn szétfutó repedéseket. Göring segédtisztje megvizsgálja az üveget, és látja, hogy azt egy felpattanó kavics okozta. De nem szól. Himmler továbbra is merényletet emleget.

Második stáció: június 28. Essen. Joseph Terboven gauleiter és Ilse Stahl esküvője. A várost virágfüzérek és horogkeresztes zászlók borítják. Jóllehet az eső zuhog, az utcák amerre az esküvői gépkocsisor elhalad telve vannak ünneplő emberekkel. Megállás nélkül harsognak a „Heil!" kiáltások. A városháza előtt aztán kiszállnak az autóból a főszereplők. Joseph Terboven, az öregedő gauleiter SA-díszegyenruhában az alkoholisták merev tekintetével bámul előre, remegő keze a dísztőrt szorítja, mellette vagy harminc évvel fiata-

labb felesége, egy pirospozsgás parasztlány aki merev, bamba tekintettel rózsacsokrot szorít magához, négy Hitlerjugend cipeli a menyasszony hosszú fátylát. Az ünneplő tömeg szinte felsikolt, amikor váratlanul az „ifjú pár" mögött feltűnik Hitler és Göring alakja. A magasabb rangú vendégek nem értik, mit keres itt a Führer, hiszen Terboven, egy jelentéktelen senki, egy a gauleiterek közül, egy alkoholista barom. Mire fel ez a kitüntető figyelem?

Az SA és az SS prominensek, most egymás mellett állva hallgatják a polgármester frázisoktól nyüzsgő beszédét, amellyel az új idők, jelképes nászát köszönti, azt a nászt, amelyet néhány óra múlva, amikor majd vér fröccsen, amikor a most egymás mellett oly látszólagos áhítattal hallgató SS-ek majd kioltják SA bajtársaik életét, és amikor ez a szertartás majd „esseni véres esküvőként" vonul be a történelembe.[22]

Az ünnepi lakoma után a díszvendégek szétválnak. Hitler a közeli schloss-buddenbergi munkatáborba megy, Göring visszatér Berlinbe, Karl Ernst pedig Brémába utazik, hogy megtegye az előkészületeket az atlanti-vizekre tervezett kéjutazására. Ő az egyetlen SA-vezető, akit Terboven, mint régi cimboráját meghívott az esküvőre. Röhm már Bad Wieseeben van, és nagyban készül a Hitlerrel való találkozóra.

De a Führer egyelőre még csak a Hitlerjugend táborában van. Június 29. Szemerkélő eső, de a fiatalok félmeztelenül felsorakozva, lelkes „Sieg Heil"-jei közepette szemléli meg barakkjaikat és pompás, erőt sugárzó tornabemutatóikat.

Aztán a végső döntés meghozatalára Godesbergbe megy, ahol megpihen a Dreesen-szállodában.

A szálloda terasza a Rajna fölé nyúlik, csodás kilátást nyújtva. A távolban impozáns várrom, valaha „Oroszlán" Henrik dacolt onnan a nagy császárral, „Barbarossa" Frigyessel. De végül elbukott, és emlékét már csak ez a bús romhalmaz őrzi. Hitler most analógiát lát ebben.

Gondterhelt, elmélyült szemlélődését gépkocsi csikorgás zavarja

[22] Joseph Terboven, középszintű náci vezető, Gauleiter, 1940-től birodalmi biztos Norvégiában. Mint a norvég nép hóhérát, kivégzik.

meg. Goebbels érkezik. Göring küldte, hogy erősítse a Führer elhatározottságát, de egyébként is boldogan jött, mégiscsak biztonságosabb itt a Führer árnyékában, mint Berlinben, az oroszlán szájában.

Goebbelset nem érdekli a táj szépsége, híreket hoz – koholt vádakat, amelyeket Heydrich állított össze –, amelyek a küszöbön álló SA-puccsról számolnak be.

Hitler gondterhelten hallgat, aztán újabb vendégek érkeznek: Viktor Lutze SA-Gruppenführer, aki Röhm helyére van kiszemelve, és Sepp Dietrich SS-Oberführer, akinek majd végre kell hajtania a piszkos munkát. A várakozás feszült, amit csak egy heves vihar szakít meg.

Félelmetes villámok világítják meg a Rajna-sötét völgyét. Hitler ott áll a terasz előtt, vakon bámul ki az esőbe. Aztán a vihar amilyen hirtelen jött, úgy el is ül. Tisztító friss levegő árasztja el a tájat. Hitler hirtelen a várakozók felé fordul: – „Döntöttem! Indulunk Münchenbe!" Lutze, és Dietrick katonásan tiszteleg, Goebbels arcára kiül a farkasvigyor.

A három autó a Bonn melletti Hangelar repülőtérre robog; a készenlétbe helyezett különgép a magasba emelkedik, és megkezdődik az utazás, amelyet Goebbels később egyik cikkében a „repülés a bizonytalanba" szavakkal jellemzett.

München még alszik, amikor megérkeznek, de Wagner gauleiter nagyon is éber. Ő már megtette a szükséges előkészületeket, a helyi SA letartóztatására. Dietrich emberei nemsokára behozzák a két müncheni SA-potentátot, Schneidhuber SA-Obergrupenführert és Schmidt „kisasszonyt", a hírhedt homoszexuális SA-Gruppenführert. Fogalmuk sincs, mi történik velük, amikor a megérkező Hitler rájuk förmed: „Árulók", és máris személyesen tépi le rangjelzésüket. A megdöbbent SA-vezéreket az SS-legények már el is hurcolják a Stadelheim börtönbe, ahová rövidesen társaik is megérkeznek.

Dietrich jelentkezik ismét, „készen állnak".

Hitler kisiet a gépkocsihoz, Goebbels alig győz sántikálni utána. Ott áll a Mercedes mögött két súlyos katonai teherautó, megrakva SS-katonákkal. Fekete sisakjukon baljósan csillan meg a felkelő nap. Aztán megindulnak, Hitler mereven maga elé néz az útra, amely

Ernst Röhm századoshoz, régi bajtársához vezet. Gondolatait Goebbels sem meri megzavarni.

A Bad Wiesee-i Hanselbauer Panzióban mindenki alszik. Az SA-vezérek zöme már tegnap beérkezett, és este éjszakába nyúló hatalmas orgiát rendeztek. Mindenki bizakodó, holnap megérkezik az ő Adolf Hitlerjük, akivel majd tisztázzák a félreértéseket, és az SA régi fényében fog tündökölni. Az egyik szobában Edmund Heines éppen átkarolja egy fiatal SA vállát, majd tovább alszik. A közeledő gépkocsik zajára csak Spreti gróf ébred fel, kicsusszan a hortyogó Röhm mellől és kijön az előtérbe, megnézni mi ez a zaj. Hitlerrel találja szemben magát, aki pisztolyaggyal az arcába csap. Mire felsikoltana, két SS-legény már megragadja és viszi is kifelé. Az SS-ek sorban rontanak be a szobákba, és terelik kifelé a hiányos öltözetű, másnapos, értetlen SA-vezéreket.

Röhm megpróbál üvölteni, rangjára és beosztására hivatkozik, de egy szenvtelen SS-fickó puskatussal az arcába üt. Röhm, akinek most hatalma pillanatok alatt összeomlott, az SS gunyoros tekintetének kereszttüzében már senki és semmi, csak egy nehézkesen öltözködő testes férfi.

Talán egy negyedóra sem telik el, és a gépkocsioszlop megindul vissza München felé. A személygépkocsi a Barna Házba, a teherautók a Stadelheim börtön felé kanyarodnak. Hitler fáradtan rogy le egy nagy bőrfotelba, Goebbels pedig Berlint hívja. A Reich propaganda minisztere csak egyetlen egy szót szól: „Kolibri".

Ez a három szótag annyit jelent, hogy Berlinben is munkához láthatnak a gyilkosok.

A Göring villájában ülésező vezérkar azonnal munkához is lát. A jelszó elhangzása után Heydrich haladéktalanul továbbítja a parancsot a Reich különböző városaiba és körzeteibe a Gestapo pribékjeinek, akik ugrásra készen állnak, alig várják, hogy cselekedhessenek. Olyanok, mint a pórázon tartott kopók. Most végre elengedik őket. Feltörhetik a sassal és horogkereszttel jelölt pecsétet, kinyitják a napokkal ezelőtt kapott zárt borítékot, elolvassák benne régi harcostársaik nevét, azokét, akikkel együtt harcoltak, és akiket most le kell tartóztatniuk, vagy meg kell semmisíteniük. Olvassák ennek vagy

annak a személyiségnek a nevét, aki tegnap még címekkel és rangokkal elhalmozott, nagyra becsült férfiú volt, most pedig koncentrációs táborba kell cipelniük, vagy el kell tüntetniük az erdőben vagy a mocsárban. Vadászat ez, s máris indulnak a két-három főből álló, névtelen gyilkos csoportok.

Közben Münchenben Hitler idegesen járkál az új Barna Házban lévő irodájában. Goebbels, Wagner, Lutze, Sepp Dietrich vannak körülötte, szótlanul nézik, végül Goebbels veszi a bátorságot és megkérdezi: „Mi legyen a Stadelheim börtönben fogvatartott SA-vezetők sorsa?"

– „Agyon kell lőni ezeket a kutyákat!" – kiáltja Hitler. Ránéz Dietrichre: – „Induljon!" – Dietrich összecsapja a bokáját és indul, de Hitler hangja megállítja az ajtóban: – „Röhmnek megkegyelmezek. A szolgálataiért".

Goebbels elsápad. Mi ez? Politikai ügyeskedés, machiavellizmus, hogy Hitler megtarthasson egy adut, vagy hála aziránt az ember iránt, aki az ő első politikai lépéseit egyengette? Nem, ezt nem engedhetik meg. Ha Röhm életben marad, akkor nem ér semmit az egész. Így aztán egy óvatlan pillanatban kibiceg a szobából és máris hívja Berlinben Göringet.

A hájas reichmarsall, csak egy pillanatig habozik: – „Bízza csak rám Röhmöt" – mondja azután. – „Van egy jó hírem a maga számára, doktor Jung elhalálozott."

Goebbels megkönnyebbülten sóhajt fel, és sietve biceg vissza társaihoz.

Eközben a letartóztatott SA-vezérek várnak. A történtek ellenére sem tudják elhinni, elképzelni, hogy rövidesen meghalhatnak, hiszen Hitler rendszere még a helyén van, hiszen még viselik a rendfokozatoktól és jelvényektől díszes egyenruhákat, amelyek bizonyítják, hogy ők a hatalom, hogy ők, az SA az uralom, az erő. Miért kellene meghalniuk, ez valami fatális tévedés, amire rövidesen fény derül.

De amire fény derül, az egészen más. A hallgatag SS-ek leviszik őket a börtönudvarra, ahol a kivégzőosztag várja őket.

Még az acélos idegzetű, mindenre elszánt Dietrichet is rosszullét környékezi a futószalag-kivégzésektől. Miközben egyre-másra

visszhangzik az udvaron a gyászos parancs: „Tűz!", ő meglép, visszamegy a Barna Házba és jelenti: „Az árulók meghaltak".

Az eddig mélyen hallgató Hitlert felrázza a hír. Lutzénak lediktálja az SA új chartáját. Szavai nyomán egy minden hatalom nélküli, fegyvertelen és jelentéktelen segélycsapat szintjére süllyed az egykori mindenható barnainges szervezet.

Hitler és kísérete repülőre száll, és mint akik dolgukat jól végezték, indulnak Berlinbe. A Stadelheim börtönben csak a régi bajtárs, Ernst Röhm maradt. Félmeztelenül hever a cellában és nehezen lélegzik. Nem sokáig. Alighogy Hitler gépe felszáll, a müncheni repülőtéren egy kis gép landol. Eicke SS-Oberführert hozza, ő egyébként a hírhedt dachaui koncentrációs tábor parancsnoka. Zsebében titkos parancs lapul, végeznie kell Röhmmel, öngyilkosságnak állítva be az SA-vezér halálát. Eicke, a lelkiismeret nélküli, precíz SS-tábornok teljesíti a parancsot.

Eközben Berlinben és Németország más városaiban hatalmas lendülettel folyik a „tisztogatás". Heydrich pillanatnyi pihenőt sem engedélyez gyilkosainak. A főhadiszállásra sorban futnak be a jelentések, és Göring, Himmlerrel az oldalán, elégedetten pipálják ki a neveket a hosszú listán. A listán, amelyen ott vannak olyan nevek is, akiknek semmi közük az SA-hoz, de egy füst alatt végeznek velük, mert valamikor megsértették Göringet, vagy Himmlert. Így végeznek Gregor Strasserral, Schleicher és Bredow tábornokokkal.

Az áldozatok száma ma sem állapítható meg pontosan, 60-tól 160 főig terjednek a találgatások.

Amikor Hitler gépe június 30-án szombaton késő délután leszáll a Berlin-Tempelhofi repülőtéren, Göring és Himmler várja. Hitler lekecmereg a repülőgépről, hajadonfőtt van, arca falfehér, borostás, beesett, a merev tekintet csak félig látható a lehulló hajtincs alatt. Göring félrevonja, és átadja neki a kivégzettek listáját. Egy névnél megáll, és döbbenten, kérdően néz Göringre. – Gregor Strasser neve az. – „Öngyilkos lett!" – hazudja szemrebbenés nélkül a hájas marsall.

Hitler most már csak Hindenburg reakcióján aggódik, hiszen a kivégzettek között van két volt Reichswehr tábornok is, ráadásul

Papen alkancellár benyújtotta lemondását. Az aggodalom azonban felesleges. Nemsokára megérkezik Hindenburg távirata, amelyben köszönetet mond a kancellárnak, hogy „megmentette a német nemzetet". (A háború után kiderült, hogy a táviratot a már szenilis és halálos beteg elnök nevében Meissner államtitkár küldte.)

1934. július 1-jén, vasárnap reggel Goebbels fémes, egzaltált hangja ébreszti a németeket. Rádión keresztül beszéli el a „hosszú kések éjszakáját", mocskolva az áldozatokat, volt bajtársait. *Naplójában* pedig rá jellemző módon csak annyit jegyez fel: „Kár, hogy ezek a barmok meggyilkolták Schleicher tábornok feleségét is, gyönyörű asszony volt".

A gépezet újra zökkenőmentesen haladhat a végzet felé.[23]

VÁLLT VÁLLVETVE HITLERREL

A világ közvéleménye felháborodottan reagált az eseményekre a brit, a francia és a szovjet (!) sajtóval az élén. Ezek közül különösen cinikus volt a *Pravda* megnyilvánulása, hiszen a szovjet „tisztogatásokhoz" képest a „hosszú kések éjszakája" babazsúr volt.

Goebbels persze azonnal reagált a maga módján, az összetrombitált sajtótájékoztatón olyan kihívóan és sértően beszélt a külföldi újságírókkal, hogy azok közül többen, földhöz vágva teáscsészéjüket, feldúlva távoztak.

A világközvéleményt azonban hamarosan más események foglalták le, többek között, hogy Mussolini gyarmati álmainak kiteljesítése érdekében megtámadta a kis Abesszíniát.

De Németország sem maradt ki, Hitler megtette első lépéseit az úgynevezett „osztrák kérdés" rendezésére.

Már 1934 nyarán úgy döntött, hogy egy puccsal az osztrák náciknak át kell venniük a hatalmat Bécsben. Goebbels ezzel kapcsolatban

[23] Akit a téma részletesen érdekel, annak figyelmébe ajánlom, az „SA története" c. könyvemet. Anno K., 2009.

szkeptikus, *Naplójában* csak annyit jegyez fel: „egyáltalán nem biztos, hogy ez a terv végrehajtható".

1934. július 25-ére volt időzítve az osztrák államcsíny, előzőleg a bajorországi német katonai parancsnokot, Wilhelm Adam tábornokot is értesítették, mondván neki, hogy az osztrák hadsereg el fogja zavarni a Dollfuss-kormányt, és Adamnak lesz a feladata a korábban már a birodalomba menekült osztrák nácik felfegyverzése.

Azonban már az első befutó jelentések arra utaltak, hogy semmi sem megy a tervek szerint. Egyedül annyit tudtak, hogy fegyveres lövöldözés volt a kancelláriában, Dollfusst és a belügyminiszter Feyt őrizetbe vették. A Berchtesgadenben tartózkodó Hitler végtelen telefonbeszélgetéseket folytatott, elsősorban Berlinnel, mert Béccsel nem volt összeköttetése. Többek között felhívta Adam tábornokot is, azt állítva, hogy Bécsben minden a terv szerint halad, a kormányépületeket már elfoglalták az osztrák nácik, Dollfuss megsebesült, de a helyzet még nagyon zavaros. Hitler azonban nem tett semmit, hogy ezt a zavaros helyzetet tisztázza, hanem Goebbelsszel együtt Wagner *A Rajna Kincse* című operaelőadását tekintette meg Bayrauthban. Már az előadás közben befutottak a rossz hírek: az igaz, hogy Dollfusst meggyilkolták, de a felkelést leverték, és az osztrák nácik menekülésre fogták a dolgot.

Goebbels a propagandaminisztériumot most kárelhárítási intézményként vette igénybe, a német követet felelőssé tették az eseményekért és látványosan visszarendelték.

Dollfuss meggyilkolásának hírére Mussolini, az olasz diktátor is megdöbbent, és felvonultatta csapatait az osztrák határra, egyértelmű jelzést adván, hogy kész megvédeni Ausztria függetlenségét. Az olasz sajtó megtámadta a nemzetiszocialista Németországot. Goebbels azonnal utasította sajtóját, hogy ezt a „nemtelen támadást" verje vissza. Hitler bosszankodott, Goebbels naplója szerint: „Olaszországgal végeztünk, eljátszották a Führer bizalmát".

Most gyorsan Von Papent, ezt a nagytekintélyű diplomatát küldték rendkívüli nagykövetként Bécsbe, hogy mentse, ami menthető, közben az osztrákok kivégezték azokat a nácikat, akiknek köze volt Dollfuss kancellár meggyilkolásához.

Ezalatt, július 30-án már híre járta, hogy Hindenburg haldoklik. Hitler és Goebbels megvitatták, hogy mi legyen a teendő az elnök halála esetén. „Rövidesen, amint meghal, el kell érnünk, hogy a Reichstag a Führert nevezze ki utódjának, és ehhez meg kell nyernünk a hadsereg támogatását is" – szögezi le a *Napló*ban.

Augusztus 1-jén Hitler elnöklete alatt sebtében összeül a kabinet. A testület egyetértését fejezi ki egy olyan törvény kihirdetésével, amely az „Öreg" halála után lehetővé teszi az államfő és a kancellári tisztség halmozását. Megittasulva a végre ilyen közelbe került győzelemtől, Hitler Neudeckbe utazik. Csend burkolja a hatalmas épületeket, a szél is elállt. Az arcok halált jóslóan komorak. Az öregúr porosz katonához méltó dísztelen, kemény ágyon fekszik. Fia, Oscar kíséri be Hitlert a haldoklóhoz.

– „Atyám! A Kancellár úr van itt!" – mondja az elnök fia.

Hindenburg fel sem néz, csak úgy rebegi:

– „Maga az, Franzl?"

Hindenburg végső agóniájában még Papent tartja kancellárnak.

De Hitler ügyet sem vet a megaláztatásra, a megvetésre, jól látja, hogy az öregúrnak már csak órái lehetnek hátra, és semmi sem akadályozhatja meg, hogy ő legyen a birodalom új elnöke.

Másnap, reggel 9 órától szabályosan ismétlődő tüzérségi sortűz jelzi, hogy elhunyt Sadová és Sedan egykori katonája, az öreg porosz, aki a versaillesi tükörteremben részt vett a Német Birodalom kikiáltásában; meghalt Hindenburg gereneralfeldmarsall, a tannenbergi és a mazuri-tavak győzője, a Reich elnöke, kezét a Bibliára kulcsolva.

Goebbels maga jelenti be sietve a rádióban a halálhírt, és intézkedésére másnap a lapok fekete kerettel jelennek meg, ismertetve az elhunyt életútját, érdemeit.

Miközben Hitler levett kalappal ott menetel az öreg katona koporsója mögött, és patetikusan kijelenti, hogy Hindenburg belépett a Walhallába, minden német laktanya udvarán felsorakoznak a katonák, és leteszik az esküt, amelyet Blomberg tábornok fogalmazott:

„Isten előtt szent esküvel fogadok feltétlen hűséget a birodalom és a német nép vezérének, Adolf Hitlernek, a Wehrmacht legfőbb had-

urának. Esküszöm, hogy bátor katonaként viselkedem, mindenkor készen állok inkább feláldozni életemet, mintsem megszegjem ezt az eskümet".

A fiatal katonák meghatottan, összeszorult torokkal fogják meg egymás kezét a lobogók felett. Számukra és sok tiszt számára, aki abban a meggyőződésben nevelkedett, hogy az adott szó sérthetetlen, ez az eskü olyan kötelék, amelyet sohasem tudnak majd leoldani. Vagy amely mögé odabújnak, hogy továbbra is vakon engedelmeskedjenek.

Aztán Goebbels megszervezi a népszavazást. Augusztus 19-én a németek 85 százaléka emeli az elnöki székbe Adolf Hitlert, akinek ezentúl a címe és funkciója: vezér és kancellár.

A kommunisták mellett a katolikusok sem szavaztak Hitlerre, Goebbels ezért Rosenberget, „ezt a zsidót" (sic!) tette felelőssé a „tapintatlan és istentelen megnyilvánulásai miatt".

Goebbels továbbra is tartott az SA-tól, ezért csak a részükre szervezett nagygyűléseken szólt a vezetőkhöz és tagokhoz, igyekezve igazolni a „hosszú kések éjszakájának" szükséges voltát.

Hitlernek – Goebbelsszel ellentétben – még lelkiismeret furdalása is volt, ez motiválta azt az intézkedését, hogy a kivégzett SA-tagok családjai kiemelt nyugdíjban részesüljenek.

Azáltal, hogy Hitler elnök lett, Goebbels úgy vélte, hogy most jutott el a pályafutása csúcsára. Ezt életmódja is kifejezte. Szinte félévente váltogatta a luxusautóit, motorcsónakja minden hétvégén ott száguldott a Wannsee vizén, nem egyszer felborítva békésen csónakázó családokat, vagy szerelmespárokat.

Házasélete azonban maga volt a pokol. Magdával a veszekedések napirenden voltak, és ahogy a kis gnómot ragyogó színésznők garmadája vette körül, Magda fiatal tisztekből alakította ki hódolói holdudvarát. Bosszúja változatos volt, így például, amikor síelni mentek, ő maga vígan száguldozott a síparadicsomokban, míg erre képtelen férje torz vigyorral kénytelen volt a gyermekek mellett üldögélni, kövér és öreg dajkák társaságában.

Goebbels életében 1935 januárjában beköszöntött a szerelem, amely ezúttal különbözött a szokásos kalandoktól. A kiválasztott a valóban szépséges cseh filmszínésznő, Lida Baarowa volt. A gyönyörű, „bomba alakú" nő, aki ekkor éppen Gustav Frölich barátnője volt, még Hitler figyelmét is felkeltette, és még a birodalmi kancelláriába is meghívta magához egy délutáni teára.

Ahol azonban a „fegyvereké a szó", onnan elmenekülnek a múzsák, így Lida Baarowa alakja is elhalványult a bekövetkező politikai események hatására.

1935 januárjában került sor a nagyfontosságú eseményre, a népszavazásra a Saar-vidék ügyében, mikor is a korábbi nemzetközi egyezményeknek megfelelően a lakosságnak dönteni kellett, hogy megmarad a népszövetségi felügyelet alatt, vagy csatlakozni kíván Németországhoz, esetleg Franciaországhoz. Óriási propaganda hadjárat indult meg német részről, amely Goebbels minden erejét és idejét lefoglalta. A siker nem is maradt el. A lakosság 90 százaléka Németországhoz való csatlakozás mellett döntött. Ez is bizonyította – amit a kommunisták olyan jól elsajátítottak –, hogy propagandával szinte mindent el lehet érni.

Miután a belpolitikai helyzet némileg konszolidálódott, Hitler most a külpolitikát helyezte előtérbe. Ennek tervezésébe is bevonta Goebbelset. A fő célpont Nagy-Britannia volt, amelyet Hitler mindenképpen szövetségesének akart megnyerni. Ennek megfelelően Hitler és Goebbels Ribbentrop lakásán találkozott lord Rothermere angol sajtómágnással, aki már régóta meggyőződéses csodálója volt Hitlernek. „Igazi angol – írta róla Goebbels –, bár minden angol hasonlóképpen gondolkoznék". Az angol vendég kemény kritikával illette a versaillesi diktátumokat, és elismerte Németország újrafegyverkezésének jogosságát is. Rothermere Goebbelset a világ legnagyobb propagandistájának minősítette, és tréfásan meg is jegyezte: amennyiben angol szolgálatba lépne, tízszeresen többet kereshetne. Goebbels viszont komolyan válaszolt: „Én nem vagyok megvásárolható!" Hitler részletesen kifejtette a lordnak, hogy az ő külpolitikájának alapja a Nagy-Britanniával való szövetség. „Mi a szárazföldön fogunk uralkodni, Önök a tengeren, a levegőben pedig egyelőek lesznek a jogaink" – fejtegette. Az a tény, hogy Hitler Lengyelország megnyerésére is törekedett – ez külön Göringnek lett a feladata –, kelet felé irányuló mozgást helyezett már kilátásba.

A propagandaminiszter változatlanul uralta Hitler asztalánál a hangulatot, ahol utánozta, mint egy parodista, a különböző jeles közéleti személyiségeket, mely természetesen egyeseket mélyen sértett, de Hitler jól mulatott rajta.

Most már elérkezett az idő, hogy Németország a maga erejét is megmutassa, a Moszkvában tárolt, korábban nyilvánosságra nem hozott naplórészletek is erre utalnak.

„1935. március 16. Szombat. Pénteken váratlanul felkeresett a Führer, azt mondta, hogy be akarja jelenteni az általános védkötelezettséget.

Március 18. Hétfő. Egész szombaton hajnalig tárgyalások. A Führer Blomberggel vitatkozik a felállítandó hadosztályok számát illetően, 36-hoz ragaszkodik. A nép előtt bejelentjük az általános védkötelezettség bevezetését. Ebben nincs alku. Kész tények elé állítunk mindenkit. Blomberg feláll, és megköszöni ezt a döntését Hitlernek. Ezzel a törvénnyel kioltottuk Versailles szégyenét, ez történelmi óra, az örökkévalóság lehelete uralkodik. Istennek hála, hogy ennek részese lehetek. Rádión keresztül én közlöm a néppel és a világgal ezt a proklamációt. Általános megdöbbenés, Róma és Párizs tiltakozik. Csak tiltakozzanak, tapasztalatból tudjuk már, hogy ennek mennyi a súlya. Csak szitkozódjanak, mi meg fegyverkezünk". Egy danzingi beszédben pedig nyíltan bejelenti, hogy „a versaillesi diktátumot pedig széttéptük!"

Ami a nagyköveteket illeti: az angol megdöbbent, de nem emelt kifogást, a francia követ tiltakozott, az olasz elsápadt, a lengyel pedig el volt ragadtatva. Az angol külügyminiszter, sir John Simon, Anthony Edennel Berlinbe utazott, hogy megtudja a német kormány szándékait. Goebbels fogadta őket, és részükre nagyszabású fogadást adott, Simont szimpatikusnak találta, de a piperkőc Edent hidegnek és arrogánsnak. A tárgyalásokon Hitler közölte, hogy egy 500 ezer fős hadsereget akar és a levegőben parit a RAF-fal. Szóba került Szovjet-Oroszország kérdése, Eden odanyilatkozott, hogy a bolsevista világforradalom eszméjét csak Goebbels találmányának tartja, és a tárgyalásokat követően egyedül el is repült Moszkvába.

Ennek ellenére Goebbels *Vörös Hadsereg* címmel egy „horror magazint" nyomtattatott, és ezt minden népszövetségi delegált asztalára eljuttatta.

Ilyen események közepette születik meg 1935. október 2-án a Goebbels-család egyetlen fiúgyermeke, Helmuth. Magába zárkózott, szerény, aki 9 éves korára 1 méter 30 cm magas, és egyetlen álma, hogy a berlini földalatti vasútnál legyen járművezető. A nővérei és húgai – összesen öten lesznek – elkényeztetik, amit az apjuk igen rossz szemmel néz. Goebbels kedvence egyébként Helga lánya, aki Hitlert a születésnapján virágcsokorral köszönti, és két esetben is szerepel jeles újságok címlapján. A naplója is tele van Helga iránti rajongással. Maga Goebbels szívesen állt a fotósoknak, festőknek, szobrászoknak modellt. A „daliás árja" 55 kiló, és 163 cm „magas" volt. Változatlanul ő irányítja a német kultúrát, és hatalmas összegek fölött rendelkezik, amelynek jelentős részével a filmipart támogatja. Megjelenik az impozáns dokumentumfilm műfaja, dobpergésekkel, hangos Nürnbergi Pártnapról, az *Akarat Diadala* címmel, amely Leni Riefenstahl remekműve.

Természetesen propagandája nem feledkezik meg az ellenségről sem, az egykori bolsevik most megszállott gyűlölettel fordul régi hitvallása ellen, amelyet összemos a zsidósággal. Korábbi beszédeit is megjelenteti *A kommunizmus álarc nélkül* címmel, ami vádirat a „moszkvai zsidók"[24] által alkalmazott módszerek ellen, melyek valós tényeket is tartalmaznak, ami a mesterséges éhínséget illeti. Goebbels ekkor már élesen antiszemita, ebben a kérdésben Hitlert és Himmlert is felülmúlta, ő volt a zsidóság elleni atrocitásoknak a motorja.

1936 februárjában a svájci német nemzetiszocialista szervezet vezetőjét, Wilhelm Gustlovot Davosban egy zsidó egyetemi hallgató meggyilkolja, ez, ha lehet, még tovább fokozza Goebbels antiszemitizmusát, a „zsidó pestist ki kell radírozni Németországból" – írja.

Hitler ez időben megbeszéli vele stratégiai céljait, mikor Pilsudski marsall halálával együtt el kellett temetni a Lengyelországgal való

[24] Sztálin 1935-re már régen kiirtotta a zsidókat a politikából, a Vörös Hadseregből, a művészetből és az államigazgatásból. Aki még élt közöttük, az a Gulagon vagy Kolimán vegetált.

szoros együttműködést. Hitler megjósolta, hogy Németországra különös veszélyek fenyegetnek Csehszlovákia, Jugoszlávia, Franciaország, de elsősorban Szovjet-Oroszország részéről. Goebbels ezzel teljes egészében egyetért, naplójába le is írja az ellenszert: „Fegyverkezni, fegyverkezni, fegyverkezni!"

Mussolini, akinek Abesszíniában nehézségei támadtak – elsősorban az angol ellenlépések következtében – közeledni kezd Németországhoz.

Hitler azonban továbbra is mániákusan ragaszkodik az angol szövetséghez. Hitler szerint Párizs és Moszkva olyan egyezséget kötött, amely megsértette a Locarnói Egyezményt, ezért feljogosítva érzi magát arra, hogy csapatokat küldjön a demilitarizált Rajna-vidékre. 1936-ban újra német katonák csizmái csattognak Koblenzben, ebben a régi helyőrségi városban. „Aki mer, az nyer!" – írja Goebbels, és élesen kigúnyolja azokat a diplomatákat és magas rangú katonákat, akik ódzkodtak ennek a lépésnek a megtételétől. A francia-angol fenyegetésektől Hitler megrettent, de Goebbels volt az, aki mellette állva bíztatta, hogy most már nincs visszaút. Ő adta ki az utasítást, hogy a visszatért Rajna-vidék szinte mindenhol zászlóerdőbe öltözzön, és a bevonuló német katonákat mindenhol virágeső fogadja. Egész Németország ujjongva üdvözölte a merész lépést, a gyárak szirénái mindenhol üvöltöttek, a harangok zúgtak, az emberek könnyezve borultak egymás nyakába.

Goebbels népszerűsége a csúcspontra érkezett, a Wannsee mellett most beköltözött egy elegáns zsidó villába, amelynek egyik szobáját Magda Hitler részére rendezte be, aki gyakran vendégeskedett náluk.

Hitler nagyon kedvelte a Goebbels-gyerekeket, különösen a kis Helgát, gyakran vitt vendégeket is a Goebbels-villába, hogy eldicsekedjen a Goebbels-gyerekekkel, mintha csak a sajátjai lennének. A vendégek között volt egy angol lady, Mitford Valkyrie Unity, aki Hitler rajongójának számított. Ez az attraktív hölgy közvetített Hitler és sógora, Mosley között, aki az angol náci párt vezére volt.[25]

[25] Hitler és Mitford Unity bizarr kapcsolatáról részletesen lásd: Földi Pál: Éva Braun regénye. Anno. K., Budapest, 2008.

1936 nyarán kerültek megrendezésre Berlinben az olimpiai játékok. A rendezés minden eddigi olimpiát felülmúlt, és ez kétségtelen Goebbels érdeme. A politikát – még a zsidók diszkriminálását is – erre az időre szigorúan felfüggesztette, nyilvánvaló azzal a célzattal, hogy a náci Németország a legjobb arcát mutassa a világ felé. A később megjelent írások szerint – amelyek még napjainkban is szívósan tartják magukat – Hitler tüntetőleg diszkreditálta a színes bőrű sportolókat, így a négy aranyérmet nyert fekete atlétát, Jesse Owenset is – egyszerűen hazugság. Még az is előfordult, hogy egy amerikai úszónő odarohant Hitlerhez, és cuppanós csókot nyomott a meglepett Führer arcára. A francia olimpiai csapat pedig felemelt karral és „Heil Hitler!" kiáltással üdvözölte a díszpáholyban ülő kancellárt. A versenyek szünetében hatalmas fogadások zajlottak le, pompás ételekkel és italokkal, amelyeken Goebbels hófehér öltönyben, oldalán a ragyogó Magdával pózolt, nem győzve eleget tenni az interjúknak és egyéb megkereséseknek.

Goebbels szervezésének és az olimpia sikerének megfelelően a *Time Magazin* az „Év emberének" választotta Adolf Hitlert.

Erről az olimpiáról forgatta minden idők egyik legsikeresebb propagandafilmjét a ragyogóan tehetséges Leni Riefenstahl.

A berlini csillogás után azonban hamarosan beborult a nemzetközi égbolt. Spanyolországban az ostoba, vagy kollaboráns Anthony Eden álláspontja ellenére megvetette lábát a nemzetközi kommunizmus.

Goebbels aggodalommal jegyzi fel *Naplójában*: „A vörös terror, amely ezrével szedi áldozatait a szerencsétlen Spanyolhonban, nem történhet-e meg ugyanez egy nap Németországban is? Jaj nekünk, ha ez egyszer bekövetkezik. Akkor már jobb, ha önmagunk vetünk véget mindennek..." – profetikus szavak.

„A BÁBELSBERGI KIS BIKA"

1936 szeptembere új fejezetet nyit Goebbels életében, vad és olthatatlan szerelemre lobban Lida Baarowa iránt. A fiatal csehszlovák filmszínésznő egyre gyakrabban jelent meg a német mozik vásznán, amelyek során azonnal magára vonta Goebbels figyelmét. A magas, karcsú, 22 éves, „elragadó szláv szépség" iránt az alacsony, kacskalábú nagy nőfaló azonnal behatóan érdeklődni kezdett, a „szépség és a szörnyeteg" románca volt ez, azzal a különbséggel, hogy ebben a mesében a szörnyetegnek a szíve is szőrös volt.

A Lidát futtató öregedő rendező, Gustav Frölich luxusvillája ugyancsak a Wansee partján terült el, így a motorcsónakázó Goebbels gyakran látta ott napozni és úszni Lidát. Természetesen, mint a film teljhatalmú urának, nem okozott nehézséget, hogy Lida közelébe férkőzzön, így a Babelsbergben lévő német „Hollywoodban" történő forgatásokon egyre gyakrabban tűnt fel a miniszter torz alakja. Ennek kapcsán elhanyagolta feleségét, Magdát, aki az italhoz menekült. Goebbels beutaltatta Drezdában egy szanatóriumba, így szinte minden szabadidejét Babelsbergben tölthette. Eddig is gyakran megfordult ott, a színésznők közül válogatva ki ügyeletes szeretőjét, de most csak Lidára koncentrált. Gyakran hívta meg motorcsónak-kirándulásra. Lida elragadtatással fogadta a mindenható miniszter egyre gyakrabban megnyilvánuló szimpátiáját, a hatalmas virágcsokrokat, bonbonokat, ékszereket, majd az újabb és újabb filmszerepeket. Frölich úr mindehhez igyekezett jó képet vágni, mivel semmi kedve nem volt a dachaui koncentrációs táborban találni magát. Így ahhoz sem volt egy szava sem, hogy Goebbels magával vitte Lidát Velencébe. A kis törpét az sem tartotta vissza, hogy Magda megüzente neki Drezdából, hogy újra gyermeket vár.

Itt a lagúnák között a holdfényben mondott Lida igent Goebbels közeledésére, és ettől kezdve a párocska elválaszthatatlan volt.

Goebbels ettől kezdve mindenhová magával hurcolta Lidát, még olyan kimondottan politikai eseményekre is, mint a nürnbergi pártnap, vagy a bayrauthi Wagner napokra. Goebbels ezekről a napokról csak annyit ír naplójában, hogy „csoda történt!"

A vad és szenvedélyes kapcsolat hatására a hidegen gondolkodó, racionális Goebbels teljesen elveszti fejét, és a válás gondolatával foglalkozik, hogy elvehesse feleségül az imádott nőt. A románcot Goebbels egy percig sem titkolja, sőt szinte kihívóan büszkélkedik vele, így aztán erről szinte az egész világ tudomást szerez. A háború után Lida Baarowát a kollaboránsoknak kijáró megvetés és gyűlölet légköre veszi körül. Becsületére legyen mondva, más neves nőkhöz hasonlóan – mint például Vivian Harvey amerikai színésznő – ő nem tagadta le Goebbelshez fűződő kapcsolatát, méltósággal viselte el a gyalázkodási hullámot, amely nem egy esetben tettlegességig is fajult. „A magam módján szerettem – emlékezik vissza Lida –, hiszen olyan gáláns és nagyvonalú volt, én pedig olyan fiatal voltam..."

Lida Baarowa jobban foglalkoztatja Goebbelset, mint bármely nő Anka óta, beleértve feleségét, Magdát is. Az okos Frölich tapintatosan Svájcba távozik, Lidára hagyva villáját, amely ezentúl a szerelmi pásztorórák helyszínévé változik.

Közben a hitleri politika is haladt tovább a maga végzetes útján, amelyben Goebbelsnek is jelentős szerep jutott. Így a négy éves újra felfegyverkezési tervben („Vaj helyett ágyút"), vagy a spanyol kalandba való beavatkozásban is jelentős szerepet játszott a propagandaminiszter.

Goebbels Hitler utasítására kiterjesztette a propagandát a hadseregre is, és bizalmas megbeszéléseket folytatott Blomberg hadügyminiszterrel: létrehozták a haditudósító hálózatot, valamint a Wehrmach erejét bemutató filmhíradókat.

A náci nagyságokkal való kapcsolata változatlan volt, Göringgel kölcsönösen utálták egymást, Himmlerrel az ellenségeskedés nem öltött nyílt formát, csak lappangott. Heydrich, aki „babelsbergi kis bikának" nevezte el Goebbelset, pontosan volt értesülve a propagandaminiszter szerelmi kalandjairól, és még Baarowa hálószobáját is bemikrofonoztatta, élvezettel hallgatva végig a légyottok intim hangulatát. „De bájdúsan dürög ez a kis fajdkakas" – mondta vigyorogva közvetlen munkatársainak.

Goebbels a nyílt konfrontációt egyedül Alfred Rosenberggel vállalta fel, akit „Hitler bizalmába férkőzött zsidónak" nevezett. A

Führer helyettesével, Rudolf Hess-szel szívélyes volt a viszonya, akit ostoba, könnyen befolyásolható, jellegtelen alaknak tartott. A Hitler környezetében feltűnt „új csillaggal", Martin Bormannal kapcsolatban utálatot érzett, de látva, hogy ez a „vakond" milyen hatással van a Führerre, óvatossá tette, így viszonyuk látszólag szívélyes volt.

Hitler felé viszont továbbra is feltétlen rajongással és odaadással viseltetett, és a Führer is kedvelte őt. Így gyakori vendég volt a Berchtesgadeni „Sasfészekben", ahová savanyú képpel, de kénytelen volt Hitler utasítására Magdát is magával hozni. 1937 februárjában megszületett újabb gyermekük, ezúttal is egy kislány. Magda pozícióját némileg erősítette, hogy ennek a gyermeknek is Hitler lett a keresztapja, így Goebbels „jutalmul" kénytelen volt elvinni feleségét egy görögországi „kéjutazásra". De mindenki tudta, hogy ez csak porhintés.

Mindazonáltal Goebbels volt az egyetlen, akinek volt mersze, hogy félbeszakítsa Hitler órákig tartó monológjait, és ő volt az, aki kiparodizálva a náci nagyságokat, megnevettette Hitlert. Olyan jól tudta utánozni Göring dörmögését, Himmler színtelen hangját, vagy Rosenberg raccsolását, hogy Hitlernek a könnyei is potyogtak a nevetéstől. Így Goebbels valóságos udvari bolonddá nőtte ki magát.

A Goebbels-gyermekek közül senkit sem kereszteltek meg. Goebbels hivatalosan is hadat üzent az egyháznak. Hitler azonban egyike volt azon kevés nemzetiszocialista vezetőnek, aki változatlanul fizette az egyházi adót, és nem látott okot a nyílt egyházellenes támadásokra. „A birodalomnak nincs szüksége most egy kultúrharcra – intette Goebbelset –, hiszen néhány éven belül világháborúban fogunk állni, és akkor szükségünk lesz az egyház támogatására".

Most a háború előtti utolsó három évben Goebbels, mint miniszter, a leghatékonyabban tudott működni, számtalan ötlete volt. Biztosítási rendszert hozott létre a kiöregedett színészek számára, a minisztériumának vezető funkcionáriusait két hónapon keresztül az iparban és a mezőgazdaságban dolgoztatta, hogy tapasztalatot szerezzenek a fizikai munkával kapcsolatban is. Egy rendkívül sikeres vándorkiállítást hozott létre *Elfajzott művészet* címmel, amelyben bemutatta a múzeumokból és képtárakból eltávolított alkotásokat.

Hitler utasítása ellenére könyörtelen harcot folytatott az egyházi személyek ellen, és változatlanul hadban állt a zsidósággal. Államosította a filmgyártást, és változatlanul hatalmas volt a befolyása a médiára és a könyvkiadásra. Övé volt a legélesebb nyelv az egész birodalomban. Beleavatkozott a jogalkotásba is, kiharcolta, hogy a pedofiliát halálbüntetéssel sújtsák, a homoxeszuálisokat pedig koncentrációs táborba záratta.

Ugyanakkor a személyét érő kritikákat nem tudta tolerálni. Mint testi hibájából adódóan kisebbrendűségi érzéssel rendelkező ember, szinte tajtékzott a külföldi karikatúrák láttán, amelyek testi esendőségén gúnyolódtak. Úgy gondolta, hogy ő a legnépszerűbb ember a birodalomban, de ez a népszerűség fokozatosan csökkent. A gyermekeiről és családi otthonáról forgatott kisfilmet fagyos közöny, sőt füttykoncert fogadta. Goebbels ebben még mindig alattomos zsidó és kommunista propagandát látott. Képtelen volt felfogni, hogy ez a hivalkodó luxus taszította a máról holnapra élő tömegeket.

Goebbelsnek már csak kilenc év van hátra az életéből, de mindent elért, amit egy sikeres ember elérhetett. Elegáns, okos – bár állandóan jogosan zsörtölődő – felesége van, gyönyörű gyermekei, álomszép szeretője, luxusvillái, gépkocsijai, motorcsónakjai és korlátlan hatalma.

Egyre inkább eltávolodott a tömegektől, a hatalomtól és a luxustól megrészegedve hozta meg intézkedéseit. A minisztériumában egy maga által szerkesztett magatartási kódexet állított fel, amelyben megtiltotta a szeszesital fogyasztását, a dohányzást, meghatározta, hogy a férfiak csak sötét öltönyben, fehér ingben és nyakkendőben, a nők pedig csak selyemharisnyában léphetnek be az épületbe. Még otthon is szigorú szabályokat léptetett életbe gyermekeivel szemben.

Közben arra is jutott ideje, hogy a kultúrát árjásítsa, és 1937 végére azzal dicsekedett, hogy a zsidókat teljesen kiszorította Németország kulturális életéből. Amikor a New York-i polgármester tiltakozott a zsidó művészek diszkriminálása ellen, Goebbels válaszul két hónapra betiltatta az amerikai filmek vetítését. Ugyanakkor az általa birtokolt nagy német filmgyárak, az UFA, a Bavaria és a Tobis szinte ontották a filmeket, ezek olyan nagysikerű játék filmek mellett

mint pld. a *Münchausen báró kalandjai*, általában az egészséges életmódot és a meghitt családi életet reklámozó alkotások voltak.

Mindezek természetesen nem korlátozták Goebbels viharos szerelmi viszonyát Lida Baarowával, akinek szexuális szolgáltatásait újabb és újabb filmszerepekkel honorálta. Goebbels létrehozott egy luxus körülmények között üzemelő művész klubbot, ahol a német kultúra kiválóságai találkoztak. Goebbels maga is gyakran megjelent körükben, ahol eszmét cserélt velük. A Frölich-villát, ezt a szerelmi fészekké átalakított kéjlakot ekkor már régen Lida nevére íratta. A kis öbölbe jachtkikötőt építtet, hattyúkat telepíttet. Hitler nem tesz semmit az egyszerű berliniek számára mindinkább feltűnően korrumpálódó minisztere szerelmi hóbortjának megfékezésére.

Nem lehet tudni, hogy Hitler és Goebbels viszonyában ki volt a bűvész és ki volt a bűvészinas, mint Ward Price, az éles szemű amerikai tudósító megjegyzi: „Goebbels veszélyesebb volt, mint Himmler, mert Hitlert kész tények elé tudta állítani, és ezáltal cselekvésre kényszeríteni". Hitler valóban csak ritkán tudta fékezni miniszterének túlbuzgóságát. Goebbels még előbb, mint Hitler, megtette a háborús előkészületeket, propagandája ontotta a csehszlovák-, francia- és szovjetellenes adásokat, az idegen nyelvű adókat pedig eredményesen zavartatta. Ugyanakkor Hitler nagy megelégedésére, a berlini brit nagykövettel, Neville Hendersonnal igen szívélyes viszonyt alakított ki. Mindketten elítélték Eden és Ribbentrop ostoba aknamunkáját, amely a két ország kapcsolatának megrontásán fáradozott.

A jelentős belügyi és nemzetközi események ellenére, Goebbels életében ez az 1937-es esztendő Lida Baarováról szólt.

A HÁBORÚ ELŐESTÉJÉN

1938-ra új naplókötetet nyit meg Goebbels, ez már a 17., és szokás szerint mottóval látja el, „Ne nézz hátra, menetelj tovább!" – írja. 476 sűrűn teleírt oldalt foglal magába, és a szöveg gyakran annyira banális, hogy úgy tűnik, Goebbels már nem bíz mindent naplójára, amelyet egykor még „lelkiismerete orvosának" nevezett.

A *Napló* mély gondokról árulkodik Hitler politikájával kapcsolatban, amikor a müncheni paktum a háború veszélyét elhárította, és szinte semmit sem tartalmaz Lida Baarováról.

1938 első heteiben pontos átszervezéseket hajtott végre a minisztériumban, eddigi államtitkára, Walter Funk, mint gazdasági miniszter lép Hjalmar Schacht helyére, aki a Reich Bank elnöke lett, Funk pozícióját Ottó Dietrich kapta meg, Goebbels régi ellenfele, akinek kinevezéséhez Hitler ragaszkodott. Goebbels kénytelen volt lenyelni a keserű pirulát, de ahol lehetett, diszkreditálta Dietrichet. Helyette kedvencét, Hankét favorizálta, akit első államtitkárának nevezett ki. Hanke – aki személyes tanácsadója volt – szerepét pedig Werner Naumann töltötte be. Naumann ekkor még csak 28 éves volt, fanatikus nemzetiszocialista, régi barátja Horst Wesselnek, és már 1929 óta Goebbels propagandatörzsében dolgozott. Találékony, magabiztos, de hangulatember. Mint Goebbels legbizalmasabb híve mindenkit túlél majd, és a birodalom utolsó napjaiban ő lesz a propagandaminiszter. Hanke is megmaradt Goebbels bizalmasának, még az adóügyeit is ő intézte, ő ismertette meg Speerrel, és számos kényes feladatot végzett el helyette, vagy a nevében. Majd csak akkor lesz kegyvesztett, amikor kiderül intim viszonya Magdával. Dietrich mindvégig szálka volt Goebbels szemében, de nem tudta őt eltávolítani, és Hitlerhez fűződő bizalmas kapcsolata ellenére sem tudta elérni azt, hogy Göringhez, Himmlerhez és Ribbentrophoz hasonlóan neki is legyen egy állandó képviselője Hitler „farkasodujában" a háború alatt.

Az igazi családját változatlanul egy ember képviselte, Hitler, mert ugyan ír Magdáról és a gyermekekről, de egyre ritkábban, és ennek megfelelően egyre kevesebb időt tölt körükben.

Hitler már 1938 januárjától kezdve több ízben is személyes tanácsát kérte, olyan kérdésekben is, amelyek messze álltak Goebbels tulajdonképpeni feladatától. Amikor Hitler úgy döntött, hogy konzervatív külügyminiszterét, von Neurathot leváltja, Goebbels már két héttel előbb tudott a döntésről, mint maga az érintett. Azonban figyelmeztette Hitlert, hogy a kiszemelt utód, Ribbentrop, nem szerencsés választás. De Hitler az ő tanácsát kérte, hogyan nevezzék el az új vízrebocsátott csatahajót a „Bismarckot" is, és az ismert nagy botrány, amely Blomberg és Fritsch tábornokok ügyében történt, ennek során is szintén figyelembe vette Goebbels tanácsait, aki gyakran éjszakákat töltött el Hitler társaságában, hogy segítségére legyen egy-egy döntésben.

Goebbels naplója beszámol az utolsó formális minisztertanácsi ülésről, 1938. február 5-én, amely a Harmadik Birodalomban megtörtént. Hasonlóképpen részletes beszámolót találunk az osztrák üggyel kapcsolatban is, amikor is Hitler február 12-én fogadta a Berghofban Schuschnigg kancellárt. Hivatalos jegyzőkönyv nem maradt Hitler tombolásáról és fenyegetőzéséről, de utána Goebbelsnek elégtétellel és élvezettel számolt be arról, hogy milyen keményen bánt el az osztrák kancellárral és erőszakkal fenyegette meg őt. „Ez nem tárgyalás volt, hanem ultimátum" – jegyzi fel Goebbels a tárgyalásoknak az eredményét.

Február 20-án Hitler megjegyzi, hogy Prágára is hasonló sors vár, ha annak eljön az ideje, de Goebbels figyelmeztette, hogy a cseh elnökkel, Benessel, „ezzel az álnok patkánnyal" nehezebb dolguk lesz.

Hitler az Anschluss kérdéseiben és annak technikai lebonyolításában is részletesen kikérte Goebbels véleményét, aki legjobb formájában tevékenykedett. Hajnali órákig ülve az íróasztalánál, diktálta a röpcéduláknak, plakátoknak és körleveleknek a szövegeit, és gondoskodott a nyomdák ellenőrzéséről, senki nem hagyhatta el munkahelyét a munkások és a személyzet közül, amíg a páncélosok el nem indulnak az osztrák határ felé. Hitler maga is átnézte ezeket a röplapokat, és jóváhagyta azokat. A lebonyolításba bevonták Göringet is, és ettől kezdve ez a triumvirátus tevékenykedett Ausztria bekebelezésén.

Jó szovjet mintára Ausztriában is akadt olyan „legális csoport", a náci miniszter, Seyss-Inquart vezetése alatt, amely behívta a németeket, ezzel „legálissá" téve a bevonulást és megszállást. A német csapatok március 12-én vonultak be Ausztriába, Göring és Goebbels átmenetileg Berlinben maradtak, míg Hitler a csapatokkal haladt, egyetlen lövés nem dördült. A bevonuló német csapatokat osztrák részről nagy ujjongás és lelkesedés fogadta, ennek a méretei még Goebbelset is meglepték, könnyek gördültek le az arcán, amikor hajnali 3 órakor a rádióban hallgatta a „megindító eseményeket" a *Horst Wessel Lied* dallamára, amikor Hitler és a csonka osztrák minisztertanács megegyezett az azonnali csatlakozás ügyében. A zsidók által birtokolt sajtót Bécsben nyomban betiltották, maguk a szerkesztők pedig menekültek külföldre, amerre lehetőségük nyílott.

Lida Baarowával pezsgőbontással ünnepelték Hitler nagy szónoklatát, amelyben bejelentette, hogy szülőföldje csatlakozott a birodalomhoz. Az ezt jóváhagyó népszavazásra, úgy Ausztriában, mint Németországban, április 10-én került sor. Goebbels erre az alkalomra külön propagandaosztályt állított fel, és küldött Bécsbe, 50 ezer rádiókészülékkel együtt, hogy elősegítse az eredményes választási harcot. A választási eredmények a legnagyobb várakozást is meghaladták: Ausztriában 99,75 százalékban szavaztak az Anschlussra, míg Németországban ez az eredmény 99,8 százalék volt.

A nyugati visszhang vegyes: Amerika hallgatólagosan szentesítette a független Ausztria eltűnését, a józanabb francia lapok is úgy nyilatkoztak, hogy „Ausztria learatta azt, amit Franciaország elvetett". Gisuppe Motta svájci külügyminiszter a berni német követnek odanyilatkozott, hogy ő már régen elkerülhetetlennek tartotta az Anschlusst, amelynek végrehajtásával sikerült eltávolítani egy olyan problémát, amely állandó tápot adott az európai feszültségnek". Angliában csak Churchill tiltakozott, miközben az Alsóház „elkerülhetetlen lépésnek" nevezte a történteket. Mussolini lelkesen, a magyar kormány kényszeredetten és szűkszavúan gratulált. Szovjet-Oroszország és csatlósai, mint Csehszlovákia, és a már vegetáló Spanyol Köztársaság kormánya tiltakozott egyedül.

Goebbels is elutazott Bécsbe, és a Führerhez fűződő bensőséges

kapcsolatát jól jellemzi, hogy elkísérte Hitlert annak szülei, illetve Geli Raubal sírjához.

A következő kiszemelt áldozat Csehszlovákia, ez az antant által összetákolt bábállam volt, egy előretolt bástyája a szovjetnek. Goebbels ezt már régóta tudta, mikor a cseh vezérkari főnök azzal dicsekedett, hogy Csehszlovákia védelmi berendezésein minden külföldi támadás meg fog törni, amíg beérkező szövetségeseivel – értsd Szovjetunió és Franciaország – megsemmisítő ellencsapást fog mérni az agresszorra. Ezt a voluntarista hencegést Goebbels csak egy mondattal kommentálta naplójában: „Szegény bolond!"

Néhány nappal később Hitler közölte legtitkosabb elképzeléseit Goebbelsszel: Csehszlovákia feldarabolása után következnek majd északon a Balti-államok, nyugaton pedig ott van az ősi német terület: Elzász-Lotaringia. „Mussolinival való szövetség viszont megéri, hogy lemondjunk Dél-Tirolról" – vélekedett a Führer.

Naplójában olvashatjuk azokat a cinikus tanácsokat is, amelyeket a szudéta-német vezetőnek, Konrad Heinleinnek adott: „többet kell követelni, mint amit Prága meg tud adni, ez majd megindítja a labdát". Ezzel kezdett már a csehszlovák időzített bomba ketyegni.

A közelgő cseh válság nyomja rá a bélyegét arra az utazásra, amelyet Hitler társaságában Olaszországban tesz. „Azért látogatja meg a Ducét a Führer, hogy az egyre élesedő németellenes fronttal szemben szilárd szövetségesre tegyen szert a hátában" – jegyzi fel a *Napló*. A tiszteletükre rendezett nagy flottaparádén az olasz zászlóshajó, a Conte di Cavour fedélzetén kapta meg Goebbels a táviratot, hogy újabb leánya született. Hitler megköszönte a Ducénak az Anschlussal kapcsolatos toleráns magatartását, amit Mussolini még azzal tetézett, hogy Csehszlovákia vonatkozásában szabad kezet adott a német expanziónak.

Az újabb kisleány – Hedda – születése sem javított Goebbels és Magda kapcsolatán. Állandó veszekedésekre került sor, mert Goebbels nem volt hajlandó szakítani Lida Baarowával. Goebbels annyi időt tölt el a Lidával való telefonon történő enyelgéssel, hogy Heydrich külön lehallgató szolgálatot létesít az édelgések rögzítésére. Az aggodalmaskodó Himmlert azzal győzi meg, hogy Lida

Baarowa csehszlovák állampolgár, és mint ilyen, potenciális kém lehet.

Magda egy darabig lenyel mindent, de aztán, amikor Hitler meglátogatja, hogy ajándékot vigyen az újszülöttnek, négyszemközt felveti férje és Lida botrányos kapcsolatát. Hitler előtt természetesen ismert volt ez a szerelmi románc, de Goebbels sokkal fontosabb volt számára, mintsem, hogy egy szoknyaügy miatt konfrontálódjon vele. Ezért aztán kitér a határozott válasz elől. Magda dühös, és azt mondja barátnőjének, hogy „aki egyszer káplár volt, az mindig is káplár marad" – utalva Hitler első világháborús rangjára.

Goebbels – talán éppen Lida kedvéért – létrehoz egy filmakadémiát, hűséges munkatársait bőségesen megjutalmazza, így Leni Riefenstahl 100 000 márkát kap az olimpiai játékokról forgatott filmjéért.

A birodalomban bevezetett zsidóüldözés átcsap a szövetségesekre is, Rómában elbocsátják a zsidókat a tanári katedrákról, Varsóban kisebb-nagyobb pogromok történnek, Bukarestben Goga miniszterelnök pedig megtiltja, hogy a zsidók román háztartási alkalmazottakat foglalkoztassanak.

Goebbels, mint egy reneszánsz fejedelem, egyidejűleg zsarnok és jóakaratú, mindenbe beleavatkozik, megtiltja Schubert és Schumann szerzeményeinek szöveges éneklését, mivel a szövegeket zsidók szerezték. Heldorffal, Berlin rendőrfőnökével karöltve akciókat szerveznek, hogy a zsidókat kiűzzék a fővárosból. Korlátozza azokat az intézményeket, amelyeket a zsidók látogathatnak, a zsidó üzletekre kötelezővé teszi kitenni a Dávid-csillagot, a keresztény üzleteken pedig egyre gyakrabban jelenik meg a felirat: „Zsidókat nem szolgálunk ki!" Az elhagyott zsidó villákat a cigányok megrohanják és fosztogatni kezdik. Ez alkalmat ad Goebbelsnek, hogy erélyesen közbelépjen: a cigányokat koncentrációs táborba viteti, „ott majd lopás helyett megtanulnak dolgozni!" jegyzi fel naplójába.

Göring nem volt túlzottan elragadtatva ezektől az antiszemita kilengésektől – számos zsidóval folytatott ugyanis gyümölcsöző kereskedelmet –, és Ribbentropot is feldühítette, hiszen sok szemrehányást kellett meghallgatnia emiatt nemzetközi konferenciákon kül-

ügyminiszter társaitól. Göring úgy oldotta meg a problémát, hogy gazdag zsidó ismerőseit kihozatta a koncentrációs táborokból, és jó pénzért külföldre menekítette őket. Ribbentrop éles szemrehányására Goebbels arrogáns szemtelenséggel reagált.

Hitler egyelőre nem foglalt állást alvezérei vitájában, jóllehet kijelentette, hogy a zsidóknak egy külön államot kellene biztosítani, és erre Madagaszkárt tartotta az ideális helynek...

(Megjegyzendő, hogy Sztálin ugyanilyen okból a Krím-félszigetre akarta a zsidókat kitelepíteni. F.P.)

Hitler 1938 márciusában véglegesítette azon tervét, hogy egész Csehszlovákiát szétzúzza, és erre kitűnő ürügyet szolgáltatott neki a benesi szláv nacionalista politika által elnyomott szudéta-németek helyzete. Május 2-án Goebbels utasította újságjait, hogy kezdjék meg a propaganda hadjáratot, és ezzel olajat öntsenek a tűzre. Ribbentropot nyugtalanította ez a helyzet, és panaszt emelt Hitlernél, aki felvilágosította, hogy Csehszlovákia szétzúzása a cél, és eszerint alakítsa a külpolitikát. A csehek még rá is játszottak erre, május 20-án a cseh rendőrök agyonlőttek két autonómiát követelő szudéta-német diákot. Az ezt követő nyugtalanságban, amit a diplomácia története a „hétvégi válság" címen tart nyilván, Prága mozgósított, Párizs és London pedig mérsékletre intette Hitlert. Goebbels fokozta a sajtóhadjáratot. Május 25-én meglátogatta Hitlert, aki az Obersalzbergben, egy erdei úton gondokkal eltelve, egyedül sétált. „Hagyja magára – intette Bormann a propagandaminisztert –, most születik meg agyában a döntés".

Az erdei séta megteremte gyümölcsét, mert Hitler most már tábornokaival is közölte, hogy készüljenek fel egy gyors, megsemmisítő hadjáratra Csehszlovákia ellen. Hitler úgy vélte, hogy növelni kell a háborús hangulatot, így fokozott tevékenységre utasította Goebbelset. A propagandaminiszter azonban egyre több visszajelzést kapott, hogy a közvélemény nem kívánja az újabb háborút. A németek ekkor már jól éltek. Mindenkinek volt munkája, a széles szociális hálózat biztosította az ingyenes orvosi ellátást, iskoláztatást, az ingyenes üdülést, beindult a Volkswagen-program – minden család részletre megvásárolhatta a kis „bogárhátút", a köztörvényes bűnözés minimumra csökkent, koncentrációs táborokról pedig nem tudtak, vagy nem akartak tudni.

Goebbels, most megerősítve magát Göringgel és Ribbentroppal, felkereste Hitlert, és arra próbálták rávenni, hogy a csehszlovák kérdést oldják meg, ha lehetséges, háború nélkül.

Mivel Mussolini is ezt tanácsolta, és az angolok hajlandónak mutatkoztak tárgyalni a szudéta-német kérdés megoldásáról, Hitler végül is letett Csehszlovákia fegyveres megtámadásáról.

Goebbelsnek ebben kétségtelenül jelentős szerepe volt, ügyesen hintette el azt az egyébként valós tényt, hogy Csehszlovákia Moszkvának a szuronya Európa szívében, alátámasztva ezt világszerte a benesi elnyomás könyörtelen példáival.

Hitler egyébként is megvetéssel gondolt ezekre a kis középeurópai országokra: „Nincs szükségünk ezekre a népekre – mondta augusztus végén, amikor Magyarországról, Romániáról és Csehszlovákiáról beszélt – nekünk csak az ő területük kell".

Dacára a propagandának, amelyet Goebbels elterjesztett, semmiféle lelkesedés nem volt tapasztalható Németországban, amely 1914 augusztusához viszonyítva háborút akarna. Szeptember elején a *Times* első ízben javasolja, hogy a Szudéta-vidéket vissza kell adni Németországnak, és a nürnbergi pártnapokon a brit nagykövet ugyan ezt a magánvéleményét hangoztatta.

Ezt követően már nem meglepetés, hogy a brit miniszterelnök, Chamberlain Hitlerhez repült a Csehszlovák kérdés tisztázására. Hitler mindent egyetlen lapra tett fel, a Berghofban fogadta az öreg angolt, és kijelentette, hogy a csehszlovák kérdést így vagy úgy, de megoldja. Goebbels családi problémáiból eredően ekkor már fokozatosan veszít mindenhatóságából Hitlernél, jól jelzi ezt, hogy Göringgel és Ribbentroppal ellentétben ő nem kap meghívást a tárgyalásokra. Chamberlain beleegyezik a vitatott területen történő népszavazásba. Az angolok által cserbenhagyott Benes, a maga londoni megbízottaival lázas telefonbeszélgetéseket folytat, de hiába. Hitler ekkor igazi hazárdjátékosként emeli a tétet, neki nem elég Szudétaföld, ő egész Csehszlovákiát akarja, és ezt szeptember 22-én Godesbergben Chamberlainnek a tudomására is hozza.

Goebbels, aki saját levében fő, távol van az eseményektől, most a háborútól retteg, úgy véli, hogy Hitler túlfeszíti a húrt, és *Napló*jában szidalmazza Göringet és Ribbentropot, ezt a „két háborús uszítót, akik károsan befolyásolják a Führert".

Amikor mégis szóhoz jut, elmondja Hitlernek, hogy a német közvélemény milyen feszült, és mennyire nem kívánja a háborút. Hitler ezen elgondolkodott, és amikor Goebbels szavait a Gestapo hangulatjelentései is megerősítik, hajlik a tárgyalásos megoldásokra. Így elfogadja a négyhatalmi tárgyalásokat, amely a „Müncheni paktum" révén vonult be a történelembe, és amely meghatározta egy időre Csehszlovákia sorsát.

Goebbels – ismét nagy csalódására – nem kapott meghívót Münchenbe, csak képviselőjén, Hankén keresztül értesül az eseményekről. A müncheni események már annyira ismertek az olvasó előtt, hogy azok részletes ismertetésétől itt eltekintünk. Tény, hogy Hitler akarata érvényesült, a nyugati résztvevők, Chamberlain és a francia miniszterelnök, Deladier úgy vélték, hogy Csehszlovákia odadobása megéri egy világháború elkerülését. Mennyire nem ismerték Hitlert...

VÁLSÁGBAN

Németország 1938 nyarán megállíthatatlanul haladt a háború felé, Goebbels magánélete pedig a szakadék szélére került. Az akkor 36 éves felesége ismét sírva vonult be a drezdai szanatóriumba, miközben a fiatal Karl Hanke halálosan beleszeretett, Goebbels pedig Lida Baarowával való házasságát tervezte.

Hitler utasítására azonban Goebbelsnek és Magdának közösen kellett megjelenniük a bayreuthi ünnepi játékokon, éppen a *Tristánt és Izoldát*, a szerelmi halált megelevenítő operát mutatták be, amelynek során Hitler és Winnifred Wagner között ülő Magda hangos zokogásra fakadt. A szünetben aztán a lehajtott fejű Magda sírva távozott a páholyból, miközben Hitler és a halottsápadt Goebbels

úgy tettek, mintha mi sem történt volna. Másnap Hitler magához hívatta Goebbelset, a *Napló* szerint hajnali 3 óráig beszélgettek, és a Führer könyörtelenül tudomására hozta, hogy el kell távoznia Bayreuthból.

Hitler és Goebbels eddig felhőtlennek tűnő kapcsolatában ez egy súlyos fordulópontot jelentett. Goebbels leverve visszarepült Berlinbe, ott hagyva Magdát Bayreuthban, akinek Hanke igyekezett most gyengéden vigaszt nyújtani.

Berlinbe visszatérve Magda felkereste Lidát, aki a még nagyobb botrányt kerülendő el akarta hagyni Goebbelset és Németországot is, de a miniszter ragaszkodott barátnőjéhez, kapcsolatukat még egy briliáns brossal is megerősítette. Most már Magda is váláson gondolkodott, annál is inkább, mivel vigaszt talált a jóképű fiatal Hanke karjaiban, és férje tudtán kívül felkereste Hitlert, hogy neki is bejelentse a válási szándékát. A Führer azonban hallani sem akart erről, tekintve, hogy a Goebbels-család a kirakatban az ideális német családot testesítette meg.

Hitler most ismét magához rendeli Goebbelset, aki ugyan részleteket nem említ, de naplójában annyit mégis feljegyez, hogy „hosszú és komoly beszélgetést folytattunk, aminek következtében nehéz elhatározást kell hoznom".

Goebbelset a saját fegyverével verték meg, azzal a család-képpel, amelyet ő maga alakított ki minden német – így önmaga számára is. A beszélgetés után felhívta Baarowát, akinek így panaszkodott: „Az én feleségem egy ördög, egyszerűen elment a Führerhez és feltárta kapcsolatunkat, meggyőzve őt arról, hogy mindennek Te vagy az oka, és szavamat kellett adnom, hogy soha többé nem találkozom veled. Szeretlek téged – nyögte zokogva – nem tudok nélküled élni". Lida Baarowa szintén zokogva biztosította Goebbelset szerelméről. Heydrich viszont kitűnően szórakozott, amikor meghallgatta a Gestapo által rögzített beszélgetést.

Naplója jól tükrözi érzelmeit: „Az élet kemény és könyörtelen, új élet kezdődik számomra, akkor is, ha szívem beleszakad. Ezzel véget ért az ifjúságom".

Mivel Goebbels családi élete egy romhalmaz volt, most teljes

erővel a politikába vetette magát. Először négy héten keresztül, amíg a szudéta kérdés el nem érte a maga csúcspontját, Goebbels önsajnálkozásban ringatózott, másodszor is beszélt Hitlerrel, „mint férfi a férfival", ami nagyon megrendítette őt. „Szinte nem találok egyáltalán kiutat" – írja.

Közben folytatódtak az összeütközések a házasfelek között. „Magda olyan kemény és könyörtelen, senki sincs, aki segítene rajtam. Teljesen ki kell ürítenem a szenvedés keserű poharát" – siránkozik.

De Hitler nem enged, a Goebbels házaspárnak részt kell vennie a kiemelt protokoll rendezvényeken, így Horthy kormányzó és felesége fogadásán. A hivatalos fénykép mutatja, hogy milyen merev és rideg arccal ül a házaspár egymás mellett a *Lohengrin* díszelőadásán.

Miközben Hitler és környezete a müncheni diadalt ünnepli, Goebbelsre változatlanul keserű napok várnak. Már több mint négy kínos hét telt el azóta, hogy felkereste volna otthonát. „A Papi végleg elköltözött – mondta Magda könyörtelenül a gyermekeknek –, és többet nem jöhet ide!"

Ő maga még jobban elkezdett inni, Hanke oldalán sorba látogatta az éjszakai lokálokat és kabarékat, ahol jókat nevetett azokon a komikusokon, akik kifigurázták férjét.

Goebbels úgy vélte, hogy még vannak barátai, de a valóságban már senki sem volt mellette. Hanke bőven ellátta információval Heydrichet, aki Himmleren keresztül tájékoztatta Hitlert, például olyan skandalumról, hogy Goebbels hogyan előszobáztatott külföldi követeket, miközben ő az irodájában a titkárnőivel „hetyegett". Olybá tűnt, hogy a Führer leírta propagandaminiszterét. További négy hétig nem látta Goebbels a feleségét és gyermekeit. Bánatát sajátos módon Hankénak panaszolja el, aki azonban Magda bizalmasa.

Goebbels naplója visszatükrözi ezeket a keserven napokat, oldalakon keresztül szinte csöpögnek az önsajnálattól, szinte mazochista vonásokkal ecseteli a kínjait. Nem feleségét és gyermekeit sajnálja, hanem azt, hogy kiesett Hitler kegyeiből és, hogy nem látogathatja Lidát.

„Azok, akik szeretnek, nem láthatnak, akik nem szeretnek, azok

látnak" – írja. Végre is hajt egy szánalmas és átlátszó öngyilkossági kísérletet: bevesz két altatót egy pohár konyakkal, amitől két napig alszik. De Hanke, akinek erről beszél, tájékoztatja Magdát és Heydrichet is arról, hogy ez csak egy szánalmas színjáték.

Még nehezebb napok várnak rá, megtudja Helldorftól, hogy a „hűséges" Hanke, akivel együtt harcolt Berlin meghódításáért és akit államtitkárává tett, Magda szeretője.

Magda saját „keserű sorsát" elmesélte Göring második feleségének, Emmynek, és férjét úgy jellemezte, hogy az „maga az ördög".

Goebbels jobb híján október 21-én Karinhallba zarándokol és problémáit feltárja Göringnek, nőügyeit azzal mentegetve, hogy „Magda frigid", és ezért volt ő kénytelen más nőknél megtalálni a szerelmet. Göring barátságosan hallgatta, és megígérte, hogy a Führer elé tárja a problémákat. Valójában azonban feleségével, Emmyvel jól szórakoznak a Goebbels-házaspár szánalmas vergődésén.

„A jó öreg Göringet – írja a félrevezetett Goebbels – meg kell szeressem, hiszen régi bajtársam".

A külföldi tudósítónak is feltűnik, hogy Goebbels nincs jelen a hamburgi új propagandapalota ünnepélyes átadásánál. Ezt követően Hitler magához rendeli, nagy meglepetésre Magda is ott áll a Führer oldalán, és Hitler parancsot ad nekik, hogy béküljenek ki. Ezt követően Speer és Éva Braun társaságában részt vesznek a Hitler által adott békítő ebéden, majd Hoffmann „papa" az újságok számára fotókat készít a házaspárról, ezzel is cáfolni igyekezvén a róluk szóló „alaptalan pletykákat". Hitler Magda kérésére úgy döntött, hogy Lida Baarowát ki kell zárni a társadalmi életből és a film világából is. Éva Braun, aki pedig nagy rajongója volt Lida művészetének, most hideghangú levelet ír, és felmondja a kettejük közötti barátságot. A hírt Helldorf közli Lidával, aki most valódi öngyilkosságot kísérel meg, és csak a gyors orvosi beavatkozás menti meg az életét. Közben az új bemutatója a filmszínésznőnek botrányba fullad, közbekiabálások, fütyülések miatt a film további játszását Hanke, mint államtitkár betiltja.

Goebbels most hazaköltözik, de a béke egy percre sem áll helyre

közöttük. „Szörnyűséges dolgok kerülnek napvilágra" – jegyzi fel naplójába, de ezek részleteiről hallgat.

Ami Hitlerhez való viszonyát illeti, úgy véli, hogy kegyvesztettségét Hanke, Rosenberg és Himmler intrikáinak köszönheti. Hogy visszaszerezze valahogy pozícióját, nekiáll egy Hitlert dicsőítő könyv megírásának, *Hitler az ember* címmel. Hitler azonban, miután átnézte a kéziratot, megtiltotta annak kiadását.

Goebbels és Lida Baarowa románca ezzel véget ért, soha többé nem találkoztak.

De Hanke számára is befellegzett. Hitler hadnagyi rangban 1940-ben a frontra vezényli, ahol Rommel törzsében vesz részt a nyugati hadjáratban. Mint Rommel fia, Manfred megjegyzi, a tisztek között nagyon népszerűtlen volt, fölényes, lekezelő magatartása miatt Rommel már nem vitte magával Afrikába. Később Sziléziában lett gauleiter, és mint ilyen 1945-ben végső kitartásra buzdította az oroszok által bekerített Boroszló (Wroclaw) védőit, miközben ő maga gyáván megszökött. További sorsa ismeretlen.[26] Egyes szerzők szerint cseh partizánok végeztek vele Prágában.

A „KRISTÁLYÉJSZAKA" ÉS GOEBBELS

A család visszafogadta, de a hangulat több mint fagyos. Goebbels visszahúzódik az emberi fajtól, és csak a *Napló*jával társalog. A Weimari Könyvnap alkalmával mozdul csak ki, oldalán Magdával, aki egy lélegzetelállító kosztümben jelenik meg, ő az estének a fénypontja, a filmesek és fotósok körülötte tolonganak, míg Goebbels csak a söröskorsójába mered és egyik cigarettáról a másikra gyújt.

A propagandaminisztérium mint gazdátlan hajó sodródik, hiszen nincs kapitánya. Egyetlen iránytűje az antiszemitizmus, Helldorff gróf viszi a prímet ebben. Nagy arányban folyik a zsidók kitelepítése Lengyelországba, majd zsúfolt hajók indulnak Palesztina és Amerika

[26] Liddel Hart: Rommel papers. London, 1984. 10. lap.

felé. A demokrácia bajnokai, akik szóban oly hangosan kiálltak a zsidók jogai mellett, most hallani sem akarnak befogadásukról. Amikor Palesztina partjainál a „Pátria" gőzösről erőszakkal partra akarnak szállni, akkor két brit fregatt elsüllyeszti az emberekkel zsúfolt teherhajót. Több száz zsidó család fullad a vízbe. (Ezek voltak a mai Európai Unió elődei, amelynek nyugati tagországai napjainkban ugyanígy hangoskodnak a cigányság védelmében, de befogadni nem akarják őket! F.P.) Goebbels *Napló*jában így értékeli az eseményt, és valljuk meg ebben kivételesen sok igazság van: „Azon államok, amelyeknek a közvéleménye szerint a zsidók nagyszerű úttörői voltak a kultúrának és zsenik a közgazdaságban, a diplomáciában, a filozófiában és a pénzügyekben, de abban a pillanatban, mikor megkíséreljük, hogy ezeket a zseniket rájuk erőltessük, akkor lezárják a határaikat. Azt hiszem ez az egyetlen dolog a világtörténelemben, hogy valakik elzárkóznak a zsenik elől" – írja gúnyosan.

Lengyelország bejelentette, hogy a 70 ezer Németországban dolgozó lengyel zsidó hazatoloncolásától elzárkózik. Ezen intézkedés ellenére a német rendőrség október 28-án 15 ezer lengyel zsidót kiutasított, és átirányította őket Lengyelországba. Közülük a két határ között bolyongva sokan éhen halnak. Egyikük fia, egy Párizsban tanuló diák, bosszúból rálőtt a német követség egy diplomatájára.

Goebbels eleinte nem tekintette ezt a kérdést fontosnak, amikor november 4-én Hellsdorffal vonaton Münchenbe utazott, csak annyi utasítást adott, hogy a párizsi lövöldözés, ha nem is vezércikként, de feltétlenül jelenjen meg a *Volkischer Beobachter*ben. Sokkal fontosabbnak tartotta az 1923-as novemberi náci puccsnak az évfordulóját, amely most a központba került, és teljes egészében leközöltette Hitler ez alkalommal tartott beszédét.

Mikor a meglőtt Rath tanácsos állapota rosszabbodik, majd meghal, Goebbels meglátja ebben a nagy lehetőséget, hogy a zsidóüldözés fokozásával visszatérjen a közéletbe. Most már utasította a sajtót és a rádiót, hogy a magányos gyilkosságból nemzetközi zsidó összeesküvést kreáljanak. Az *Angriff* fényképeket tett közzé, Wilhelm Gustloff egykori gyilkosáról, valamint Grisnpanról, a párizsi merénylőről, mellékesen Churchill, Attlee, Duff Cooper képeivel, azon

felirattal, hogy „a zsidó gyilkosok, és az ő felbujtóik". Most már a *Volkischer Beobachter* is egész oldalas beszámolót szentelt a párizsi merényletnek. Ennek hatására részben spontán, de inkább az SA által irányított zsidóellenes megmozdulások történtek birodalom szerte, Hessenben már felgyújtották a műemléknek számító nagy zsinagógát.

November 8-án este Hitler a régi harcosokat köszöntötte a Bürgerbrau pincéjében, Goebbels megpróbálta a zsidókérdést felhozni, de Hitler nem reagált, hanem a régi emlékeket idézte fel.

Másnap már Goebbels megkapta a zsidóellenes pogromokról a jelentést, utasítja Helldorfot, hogy a rendőrség nem avatkozhat be, „utat kell engedni a népharagnak" – jegyzi fel. Goebbels aztán később megdöbbenve észleli, hogy az események kicsúsznak a kezéből, és a gondosan tervezett kép, amely a Harmadik Birodalmat egy jogállamnak akarta feltüntetni, most órák alatt a zsidó kirakatokkal együtt összetörik. Hogy a szükségből erényt kovácsoljon, egy rádióbeszédben – bár jogosnak nevezte a népharagot – a túlkapásokat elítélte. Ekkor már megtörtént Berlinben a „kristályéjszaka", vagyis a zsidó boltok szétverése.

A sok egymásnak ellentmondó parancs következtében nagy volt a zűrzavar, egyes SA-vezetők önhatalmúlag adtak parancsot a zsinagógák felgyújtására. Nem vitás, hogy a pogromokért Goebbelset terheli a legnagyobb felelősség. Naplójában elégedetten jegyzi fel: „ez jó lecke volt derék zsidainknak!"

Az utólagos közhiedelemmel ellentétben tehát a „kristályéjszaka" nem Hitler műve volt, bár utólag jóváhagyta azt, és semmiféle felelősségre vonás nem történt a randalírozókkal szemben. Az akcióban nem vett részt az SS sem, Himmler éppen Münchenben ünnepelt Hitler oldalán, Heydrich pedig semmiről sem tudván, épp az általa létrehozott luxusbordélyban, a „Salon Kittyben" szórakozott. Amint tudomást szerzett az eseményekről, felhívta és tájékoztatta főnökét, Himmlert. Below, Hitler adjutánsa szerint, amikor Himmler tájékoztatta a Führert, az elsápadt, és rárivallt Goebbelsre: – „Mi ez? Mi történik? Azonnal állítsa le!" No nem a zsidókat, de Németország nemzetközi tekintélyét féltette. Goebbels rosszkedvűn repült vissza

Berlinbe, nagyszabású, kitervelt akciója fordítva sült el. Himmler pedig azonnal telefonált Heydrichnek, hogy a rendőrség bevetésével állítsák le a csőcseléket.

Mire Heydrich és a rendőrség intézkedett, addigra már lángoltak a zsinagógák, és ezrével dúlták fel a zsidó üzleteket és otthonokat.

Goebbels sem Hitler haragjával, sem egy ilyen ellenőrizhetetlen, kaotikus orgiával nem számolt. Elkeseredését sajátos hazugsággal leplezi: „A Führer jóváhagyta intézkedéseimet az akció azonnali leállítására" – így a sokat kibírt *Napló*.

Ribbentrop úgy emlékezik vissza, hogy ő szóvá tette azt a kárt, amelyet Goebbels a nemzetközi közvéleményben okozott, Hitler egyetértett vele, de kijelentette, hogy nagy elégtétel lenne a zsidóknak, ha Goebbelset ezért leváltaná.

Később Goebbels intézkedett, hogy a média a károkat csökkentett mértékben tegye közzé, és így redukálódott aztán a pogrom „néhány kirakat betörésére". De még suttyomban intézkedett, hogy a biztosító társaságok nem térithetik meg a zsidókat ért károkat.

Hitler Münchenben maradt, talán ezzel is el akart határolódni az eseményektől, amelyeknek Berlin volt a tűzfészke.

Goebbels ezután nemzetközi sajtótájékoztatót tartott, ahol fagyos légkörben igyekezett megmagyarázni a megmagyarázhatatlant.

A külföldi visszhang nem is maradt el, és Goebbels újra nemkívánatos pária lett a náci legfelsőbb vezetők körében. Rosenberg azonnal ki is használta ezt, megállapította, hogy a pogrom olyan károkat okozott a német külkereskedelemnek, amelyet majd csak két évi megfeszített munkával lehet helyreállítani.

Goebbels azonban hamar bocsánatot nyert, a berlini Schiller Színház megnyitó díszelőadásán Hitler már meghívta őt és Magdát a díszpáholyába, bár egyes rosszindulatú vélemények szerint a meghívás sokkal inkább Magdának, mintsem férjének szólt.

Ezt cáfolni látszott, hogy hosszú idő után Hitler meghívta Goebbelset azokra a tárgyalásokra is, amelyeket a Csehszlovák kérdés végső megoldásáról tartott.

ÚJRA A POLITIKA BOSZORKÁNYKONYHÁJÁBAN

1938 a megpróbáltatások éve volt Goebbels számára. Jól jelzi ezt azon naplóbejegyzése, hogy „legszívesebben felakasztanám magam…" (Sajnos nem tette meg! F.P.), majd arról panaszkodik, hogy ez az év sok ősz hajszálat hozott számára.

Lida Baarowa eltűnésével sem rendeződött házassága, Magda mindenkinek panaszkodott, és ismét a válás gondolatával foglalkozott. Goebbels még a karácsonyt is egyedül töltötte az irodájában és sem a felesége, sem a gyermekei nem hívták fel. Az ünnepek alatt azonban Hitler meghívta a berchtesgadeni „sasfészekbe", itt mutatta be a Führernek a már említett róla készített könyvét, amelybe Hitler belelapozott, majd kedvetlenül azzal adta vissza, hogy „ez most nem aktuális".

Hitler viszont aláírat vele egy kötelezvényt, hogy családjával szemben tisztességesen viselkedik, felhagy a botrányos nőügyekkel, és ennek fejében Magda is megígéri, hogy visszafogadja. A papírt Hitler is ellenjegyzi, megjegyzendő, hogy ez az egyetlen békeszerződés, amelyet Hitler valaha is aláírt. „A legjobb lesz, ha mint szerzetes fog élni – figyelmezteti miniszterét – és Ön nagyságos asszonyom, mint egy apáca!"

Két órát sétálnak a csodás, behavazott környezetben, Goebbels – no csak utólag és naplójában – hangot is ad bosszúságának, hogy Hitlernek ebben a feszült nemzetközi helyzetben van ideje az ő családi problémájával foglalkozni. „Hiába, Magdának mindig is nagy hatása volt rá" – jegyzi fel.

Ez a botrányos házasélet már egész Németországban téma, a pletykák arról szólnak, hogy Goebbelsnek már 23 házasságon kívüli gyermeke van, a külföldi sajtó is élvezettel szemezget a birodalmi propagandaminiszter nőügyeiben.

A Párton belül is sokan úgy érezték, hogy Goebbels botrányos magánélete sokat árt a mozgalom és a birodalom tekintélyének.

A sajtó is visszaesik, látszik, hogy hiányzik az erélyes, céltudatos irányítás, az újságok unalmas közhelyekkel vannak tele. Goebbels csak tengleng, aztán a művészetekre veti magát, ellenőrzi a kabarékat, színészeket bocsát el, betiltja a „néger zenét" (értsd a jazzt). Új házat építtet magának a minisztérium tikos alapjából, ahol 30 alkalmazottat foglalkoztat. Ez a villa a Bogensee partján épült, hatalmas ősparkot hasít ki, amely korábban a berliniek kedvenc kirándulóhelye volt, most lezárt terület. Az építészek a villát klimatizáló berendezéssel látták el, külön moziterem és bár is volt benne. A hatalmas üvegablakok a Bogenseere néztek, mindezt két úszómedence egészítette ki. A nagyszámú személyzettel már nem volt ilyen nagyvonalú, őket a park szélén egy barakkba zsúfolta össze, egyetlen konyhájuk és zuhanyozójuk volt. A fukar Goebbels fizetésüket is igen szerény összegben szabta meg, ugyanakkor állandóan ellenőrizte őket, hogy nem lopnak-e.

A közvéleményben csak Göring pompakedvelő magánélete és összeharácsolt magánvagyona ismert, nos Goebbels legalább olyan, ha nem korruptabb volt. Ő maga – Sztálinhoz hasonlóan – kedvelte az amerikai filmeket, noha megtiltotta azok nyilvános vetítését. Ugyanakkor lelkesen támogatja Hitlert, a maga ízléstelen filmigényeit kielégítendő, így 1937-ben megszerezte számára a Mickey egér sorozatot és Sherlock Holmes bugyuta történeteit.

Visszatér az íráshoz, ő írja a vezércikkeket a *Völkischer Beobacher*ben, ezek a vitriolba mártott tollal írott cikkek igen hatásosak, és sajátos módon elsősorban az Amerikai Egyesült Államok ellen irányulnak, amelyet a világzsidóság összeesküvése színhelyének nevez.

Miközben Magda egyedül Olaszországban nyaral, a csehszlovák ügy végső stádiumba jut.

A Müncheni Paktum aláírása óta Hitler ágensei igyekeztek Csehszlovákiában mindenhol nyugtalanságot kelteni a nemzetiségek között. Ennek hatására, vagy a napjainkban is megtapasztalható szlovák nacionalizmus feléledése folytán, a szudéta-németek, a magyarok és a lengyelek mellett, a „hű szlovákoknak" is elegük lett a Benes-féle „mintademokráciából". Benes egyik utolsó intézkedése volt, hogy egy különítményt küldött Pozsonyba, hogy a szlovák önállóság szószólóját, a katolikus Josef Tiso pátert letartóztassák. Ez volt az az alkalom, amire Hitler várt, ahogy Goebbels kifejezte, hogy

„megoldjuk a problémát, amit októberben félbehagytunk". Ennek kapcsán Hitler magához rendelte Ribbentropot, Keitel tábornokot, az OKW főnökét, és mintegy újra visszatérő bizalom jeleként Goebbelset. Ezen a tanácskozáson kifejtette, hogy a maradék Csehszlovákiát, a szovjetnek ezt az előretolt bázisát mindenképpen és a legrövidebb idő alatt fölszámolja. Megjegyzendő, hogy Benes közben cseh repülőtereket bocsátott a szovjet légierő rendelkezésére.

Tárgyalnak Tisóval is, aki éppen csak Németországba tudott szökni Benes pribékjei elől, és most retteg, csak akkor akarja kikiáltani az önálló Szlovákiát, ha Benes és a maradék Csehország is eltűnnek. Az első feltétel a vártnál hamarabb teljesül, Benes, megérezve a „büdöset", szovjet pénzzel és az NKVD segítségével Angliába szökik, patkányként magára hagyva a süllyedő hajót.

Március 13-án Hitler újra magához hívatja Goebbelset, hogy megbeszélje vele a bevonulással kapcsolatos röpcédulák szövegeit, és a világ közvéleményének tájékoztatását erről a „szükséges lépésről". Együtt ötlik ki az új, immár Szlovákiától független államalakulat nevét is: Cseh-Morva Protektorátus.

Még aznap az esti német újságok dühös támadásokkal megnyitják a tüzet Prágára.

Március 14-én Tiso a német garanciák birtokában kikiáltja a független Szlovákiát. Berlin azonnal figyelmezteti Hacha cseh elnököt, hogy amennyiben ellenséges lépéseket tervez az új államalakulat ellen, számítania kell Németország retorziójára.

London és Párizs hallgatólagosan tudomásul veszi Csehszlovákia újabb feldarabolását.

A kialakult helyzet megbeszélésére Berlinbe érkezik Hacha, Benes utóda. Hitler taktikai okokból megalázóan órákig várakoztatja, majd éjfélkor eléje terjeszti azt az okmányt, amely a maradék Csehország megszűnését jelenti. Hacha, amikor elolvassa, megtagadja annak aláírását, ekkor Hitler behívatja Keitelt és utasítja, hogy a német csapatok lépjék át a cseh határt. Hacha ekkor elájul, amikor magához tér, remegő kézzel aláírja az okmányt.

Hajnalban már Goebbels rádióból recsegő hangja ébreszti a németeket, hírül adva, hogy Csehország csatlakozott a birodalomhoz.

Estére már az egész területet megszállja a Wehrmacht és a nyomába érkező Gestapo, illetve az államigazgatási apparátus. A cseh hadsereg (csakúgy, mint majd 1968-ban a Varsói Szerződés „baráti" megszállása idején) semmilyen ellenállást nem fejt ki. Az új birodalmi protektor von Neurath egykori külügyminiszter lesz, Hachát, mintegy bábot, meghagyják elnöknek.

Amikor Hitler visszatér Prágából, újra magához rendeli Goebbelset, ott van már Ribbentrop is, és a Führer közli, hogy készítsenek egy ultimátumot Litvánia számára, amelyben visszakövetelik a német Memel-vidéket. Erre mondják, hogy evés közben jön meg az étvágy.

Lengyelország azonban nem partner ebben a kérdésben. Befutnak az első jelentések, hogy Varsó részleges mozgósítást rendelt el, és Lipski nagykövet közli Ribbentroppal, hogy háborút jelent, ha Hitler magának követeli Danzigot.

Goebbels most már hangot vált, az eddig „baráti" lengyelekkel kapcsolatban: „A polákok mindig is ellenségeink voltak" – jegyzi fel naplójába.

Utólagosan visszatekintve, 1939 márciusa már magában foglalta az eljövendő háború csíráit. Goebbels *Naplója* azonban nem árul el erről semmit, úgy tűnik, hogy nem volt tudatában a helyzet komolyságának. Erre utal, hogy titkárnői társaságában hosszabb szabadságra megy, Magda már hat hete Olaszországban múlatja az időt. Goebbels eközben Budapesten, majd Athénben tűnik fel. Mindenhol magas szinten fogadják, ahol megjátssza a fontos embert, de nyilatkozatai a nemzetközi helyzet teljes félreértéséről tanúskodnak. Hazaérkezve értesült csak, hogy az angolok és a franciák garanciát nyújtottak a lengyeleknek, minden várható német támadás ellen.

Csalódást okozott neki, hogy Hitler visszaérkezése után csak egy hét múlva hívatta. De aztán végre ott van Hitler 50. születésnapjának grandiózus ünnepségein, április 19-én este ő tartotta az ünnepi beszédet a rádióban.

A következő két hétben ott van azon szűk stábban is, amelynek Hitler tájékoztatást ad a „Fall Weiss"-ről, a lengyelek elleni hadjárat tervéről. Elégedetten jegyzi fel: „Varsóra ugyanaz a sors vár, mint Prágára".

Május 19-én aztán Kölnben megkezdi a propaganda-hadjáratát a lengyelek ellen. Az olasz külügyminiszter látogatása során, amikor az „Acélpaktumot" megkötik, az ünnepi ebéd során Hitler Goebbelshez fordul, és azt mondja, hogy „ezért húsz évig harcoltam".

Előkészítendő a háborút, új nagyhatósugarú adót, az ún. Deutschlandsendert hoz létre, amellyel egész Európát be tudja sugározni. A rádióadások felelősévé Hans Fritschet nevezi ki, egy nyolc nyelvet beszélő, magas intellektusú zsenit.

1939. május első vasárnapján, az anyák napján Magda fényképét teszi a legnagyobb német képes újság a *Berliner Illustrate* címlapjára. Ez azonban csak porhintés Hitler felé, mert a házaspár viszonya még mindig hideg, külön villájukban élik életüket, és Magda csak időnként és rövid időre engedi át a gyermekeket apjuknak.

Goebbels most Danzigba utazik, egy spontán demonstrációra, a vele utazó külföldi újságíróknak hosszasan ecseteli, hogy Danzig német város, amit alátámaszt a kétségtelen német építészeti remekek bemutatásával. Az erre az alkalomra felkészített helybeli nácik nagy ünneplésbe részesítik, és követelik, hogy a város térjen vissza a birodalom kebelébe.

Július 20-án Hitler a Berghofba rendeli, a lengyel kérdés megbeszélésére. A Teaházban találkoznak, ahol Hitler kifejti, hogy Lengyelországgal a háború elkerülhetetlen, és véleménye szerint az angol és francia garancia csak blöff. „Már Prágát is megtévesztették" – mondja.

Aztán utasítja, hogy fokozza a lengyelellenes propagandát, és sokat sejtetően hozzáteszi, hogy „Szovjet-Oroszországot nem szabad bántani".

Június 28-án, a versaillesi diktátum évfordulóján Goebbels vezércikkben támadja Angliát és Franciaországot. „Nincs már messze az az idő, amikor ezek felett a korhadt hatalmak felett a történelem kimondja az ítéletet" – fenyegetőzik.

Goebbels azonban lelke mélyén bízik abban, hogy nem lesz háború, hiszen volt mit veszítenie. 1939 feudális kényura már csöppet sem hasonlított arra a koldusszegény, éhező kommunista agitátorra,

aki a 20-as években volt. Ebben a kérdésben egyetértett Göringgel, aki azon a véleményen volt, hogy Danzigért nem szabad egy világháborút megkockáztatni. Mindketten elítélték a háború apostolának tekintett Ribbentropot.

Ribbentrop pedig most igen jól feküdt a Führernél, annál is inkább, mert úgy nézett ki, hogy tető alá lehet hozni egy német-szovjet megállapodást.

A Molotov-Ribbentrop Paktum teljes meglepetésként érte Goebbelset, fel is jegyzi naplójában: „most aztán magam sem tudom, hogy ki ellen vagyunk, és ki ellen nem".

Mindenesetre elrendelte, hogy a sajtó emelje ki a Szovjetunió és Németország közötti hasonlóságot (nem volt nehéz dolguk F.P.), szembe állítva ezeket az „egészséges rendszereket a roskadozó, dekadens kapitalista demokráciákkal". Dícsérőleg emlékeztek meg Sztálin antiszemitizmusáról is.

Közben Bayreuthban találkozik Magdával, és látványosan kibékülnek. Ennek ára Hanke menesztése úgy a minisztériumból, mint Magda ágyából.

Az új mézesheteket együtt Velencében töltötték, így Goebbels teljesen kimaradt a szovjet kapcsolat alakításából. Mint Ciano gróf olasz külügyminiszter vendégei élvezték az itáliai csodákat, és egyáltalán nem foglalkozott politikával.

Kellemetlen volt visszatérnie a toscanai napsütésből a komor, háborús lázban égő Berlinbe. Azt, hogy Hitler mennyire nem vonta be az előkészületekbe, az is mutatja, hogy még a tervezett támadás előtt pár nappal Goebbels a nürnbergi pártnapra tervezett nagy beszédén dolgozott.

Végül Keitel tábornoktól tudta meg, hogy Lengyelország lerohanása a küszöbön áll. Hitler csak augusztus 29-én hívatta magához a Berghofba, ahol tájékoztatta a Molotov-Ribbentrop Paktum lényegéről és a tervezett lengyel hadjáratról, egyben biztosította, hogy Anglia és Franciaország nem fog beavatkozni. Egyben utasította egy közlemény elkészítésére a nép részére, amelyben megmagyarázzák ezt az „elkerülhetetlen lépést", mármint Lengyelország megtámadását.

Goebbels visszarepült Berlinbe, és közölte a háború tényét Magdával, akinek az arca hamuszürkére változott: „ez a vég kezdete" – mondta, mintegy a jövőbe látva.

A Goebbelshez befutó hangulatjelentések is elkeserítőek voltak, a németek döntő többsége nem akart háborút, senki sem akart meghalni Danzigért. Goebbels saját kényes helyzetére való tekintettel ezt a hangulatot nem merte Hitlerrel közölni, Göring azonban megtette, de Hitler csak a vállát vonogatta mondván, hogy „most már nincs visszaút". Göring még Ribbentropnak is odamondta: „remélem most már elégedett, megkapta ezt a rohadt háborúját".

Hitler összehívta a birodalmi gyűlést, és kinyilvánította, hogy mivel a lengyelek nem hajlandók megegyezni Danzig és az odavezető korridor ügyében, kénytelen a „nép akaratának" (sic!) katonai erővel érvényt szerezni. „Újra felveszem imádott egyenruhámat – kiáltotta drámai hangon –, és csak halálommal vehetik azt le rólam".

A háborús pszichózis kezdett úrrá lenni az embereken, hosszú sorok álltak az élelmiszerüzletek előtt, aki tehette, falura távozott.

Hitler augusztus 31-én éjjel még közvetlen munkatársaival a térképet tanulmányozta, majd amikor megkapta a hírt, hogy a Schleswig Holstein csatahajó tüzet nyitott a Westerplattéra, és ezzel megkezdődött a háború, lerogyott egy fotelba. Mindenki izgatottan össze-vissza beszélt, Goebbels pedig, kihasználva a zűrzavart, szinte kiosont a kancellária épületéből és hazament Magdához.

IV.
HÁBORÚBAN

A HÁBORÚ PROPAGANDISTÁJA

Goebbels az utolsó pillanatig hitt abban, hogy a nyugati hatalmak a lengyel kérdésben csak blöffölnek. Amikor megtudta, hogy az angolok és franciák hadat üzentek Németországnak, egy memorandumot készített Hitler számára. Ebben kifejti, hogy „nem azért dolgoztunk hat éven át, hogy ezeket az eredményeket egy háborúban elvesztegessük". Ebben már le merte írni a nép borús hangulatát, a lelkesedés teljes hiányát. „Most nem 1914, hanem 1939 őszét írjuk" – figyelmeztetett. „A zsidó kapitalizmustól megmételyezett Anglia az utolsó emberig fog harcolni, különösen az utolsó francia katonáig. Szovjet-Oroszország pedig – írja szintén prófétai módon – csak arra vár, hogy mi kikaparjuk számára a gesztenyét, aztán ha kivéreztünk, lerohanja egész Európát". Éles előrelátással figyelmeztette Hitlert, hogy Amerika az első világháborúban sem maradt semleges, Olaszország pedig „csak addig fog kitartani mellettünk, amíg dolgaink jól mennek. Japán pedig nagyon távol van, és a saját útját fogja járni".

Hitler ingerülten reagált, és közölte vele, hogy „jóslások helyett" a háborús propagandafilmekkel foglalkozzon.

Hitler nem hívta meg Goebbelset a főhadiszállásául szolgáló vonatra sem, amikor pedig telefonon kereste, a segédtiszt hűvösen közölte, hogy „a Führer pillanatnyilag nem ér rá!"

A propagandaminiszter, mint civil, most joggal azon aggódott, hogy a jövőben elsősorban a katonák fogják Hitler figyelmét igénybe venni. Noha a *Napló*jában ismételten kifejezi rajongását a fiatal tisztikar mellett, és leszólja a „vén, megcsontosodott tábornokokat", sajátos módon az állami potentátok közül csak ő vett részt von Fritsch vezérezredes temetésén, aki Varsó alatt elesett.

Goebbelsnek ezen félelme valósnak bizonyult, az egész lengyel hadjárat során csak kétszer hívták meg Hitler különvonatára, és távollétében a kritikusai mind harsányabbakká váltak. „A Párt régi harcosai egyértelműen elutasítják őt – írja Rosenberg –, a gauleiterek

arról beszélnek, ha Führer ejtené őt, akkor megennék reggelire". Mind nyilvánvalóbbá vált a feszültség Goebbels és kollégái között, amikor a Birodalmi Védelmi Tanács ülésezett, amelynek az elnöke Göring volt, aki semmit nem tett, hogy Goebbels oldalára álljon. Hogy mennyire fontosabb volt Göring nálánál, az már a háború második napján nyilvánvalóvá vált, amikor Goebbels rádióadóit a reichmarsall kikapcsoltatta, azon a címen, nehogy irányadóul szolgálhassanak az ellenséges bombázóknak. Goebbels most váratlanul azzal a szerencsétlen ötlettel állt elő, hogy el kell kobozni az emberek rádiókészülékét, hogy ne hallgathassák a külföldi ellenséges adókat. Erre heves tiltakozási hullám tört ki, a Göring vezette Védelmi Tanács egyhangúan elutasította ezt a goebbelsi javaslatot. A kis gnóm ekkor úgy állt bosszút, hogy a zsidóktól koboztatta el a rádiókészülékeket.

Még kisebb jelentőségű dolgokban sem tudta akaratát érvényre juttatni, tiltakozott az ellen, hogy az éppen bevezetésre kerülő élelmiszerjegyekre a birodalmi sas jelvényt rányomják, mondván, hogy az összefüggésbe hozhatná ezt a népszerűtlen intézkedést a rendszer szimbólumával. „Én attól tarok, doktor Goebbels – reagált erre szarkasztikusan Darré földművelésügyi miniszter –, hogy ez egy olyan háború, amit nem lehet népszerűség révén megnyerni".

Az *Angriff* hasábjain örömmel üdvözli a Berlinbe akkreditált szovjet katonai összekötő törzset, ugyanakkor megírja, „most, hogy Churchill, ez a vén háborús uszító az angol kabinet tagja lett, nincs többé remény a britekkel való megegyezésre".

Mikor véget ért a lengyel hadjárat, Hitler visszatért Berlinbe, így Goebbels számára jobban elérhetővé vált. Goebbels nap nap után ott ült a Führer étkező asztalánál. Miután megismerte Hitler újabb szándékait, hamar alkalmazkodott a háború követelményeihez. Összehívta munkatársait és meghatározta a jövőbeni feladatokat. 1939-ben a Propaganda Minisztériumnak 9762 főfoglalkozású szónoka volt, ezek a háború következő első félévében több mint 11 ezer politikai gyűlésen fognak beszélni. 1940-ben, mintegy 300 háborús propaganda film kerül majd levetítésre és röplapok, plakátok millióival árasztják el a német lakosságot. Létrehoz két kimondottan színvonalas háborús újságot, a színes riportokat és fényképeket tartalmazó igen népszerű *Signál*t és az értelmiséghez szóló, politikai hetilapot, a *Das Reich*et, amelyben ő maga írta a vezércikkeket. A *Signál* később a szövetségesek nyelvén – így magyarul – is megjelent.

Amikor a Nemzetközi Cionista Mozgalom hivatalosan is hadat üzen Németországnak, Goebbels újra előveszi a „zsidókártyát", ennek eredménye a leghírhedtebb náci antiszemita film, a *Jud Süss*, amely 1940-ben kerül bemutatására.

Októberre, a születésnapjára a Führer meghívja a házaspárt teázni, Hitlert gondok emésztik, és ezt most megosztja miniszterével. Mindenképpen szeretne Angliával kiegyezni, Goebbels véleménye: „Amíg Churchillnek valami szava van, ez lehetetlen".

Goebbels ott van a régi párttagok között Münchenben is, ahol Hitler megemlékezik az 1923-as novemberi puccsról. Együtt hagyják el a Bürgerbraut, és már a vonaton értesülnek róla, hogy nem sokkal távozásuk után hatalmas robbanás döntötte romba a helyiséget, sok a sebesült és 8 régi bajtárs az életét vesztette. Goebbels Hitler megmenekülését az isteni gondviselésnek tudja be.

1939/40 év háborús tele az első a második világháborúban, a német meteorológia történetébe úgy vonul be, mint elképesztő hidegeknek és heves hóviharoknak a korszaka. Befagytak, majd megáradtak a folyók, csökkent a széntermelés, az erőművek sem tudtak elegendő áramot biztosítani. Goebbels minisztériumában is jéghidegek maradtak a fűtőtestek, be kellett zárni a színházakat és a mozikat. Amint Európa jégbedermedt a hó alatt, úgy fagytak be Hitler tervei is. Csak egyetlen egyszer hívta meg Goebbelset uzsonnára. „A Führer rosszkedvű, mert az időjárás miatt el kellett halasztania a nyugati hadjáratot". Goebbels viszont eldicsekedett, hogy immár 22 idegen nyelven sugározzák adói a propagandaadásokat, ideértve a búroknak az afrikaans nyelvét, az arabot, a hindosztánit és a kínait. Az angolok később elismerték, hogy a kisemberek 54 százaléka ebben az időben – tehát még a német bombatámadások előtt – rendszeresen hallgatta Goebbels antikapitalista propagandáját.

Egyébként nem jól érezte magát a bőrében; Lida elvesztését egyszerűen nem tudta kiheverni, így mérgét a külföldi tudósítókon és

saját munkatársain töltötte ki. „A kákán is csomót kereső szekánt magatartása miatt egyre többen kérték magukat a frontra haditudósítónak" – jegyzi fel Dietrich.

„A propaganda azt jelenti, hogy ismételni kell, újra ismételni és megint ismételni!" – hangoztatta, majd hozzátette: „Ha sokszor hallják, az emberek elhiszik a legnagyobb marhaságot is!"

Mikor a brit légitámadások megkezdődtek a német városok ellen, elrendelte, hogy az újságok minden esetben név szerint közöljék a halálos áldozatokat. „Az embereknek nem szabad kételkedniük a német jelentések hitelességében" – mondta.

Így meglepő őszinteséggel számoltak be az „Admiral Graf Spee" páncéloscirkáló pusztulásáról a Rio de la Plata előtti tengeri csatában.

Az általa irányított média nemcsak hatalmas cikksorozatokban számolt be Prien tengerészkapitány és búvárhajója, az U 47 valóban ragyogó haditettéről, de még Prien nevében (egy szakavatott íróval megíratott) könyvet is adatott ki: *Utam Scapa Flowig* címmel, amely egész Németországban bestseller lett.[27]

1940-től a növekvő veszteségek már nehézzé tették ezen elveknek a megtartását, amikor egyetlen hét alatt az U-Boot fegyvernem három ászát, Prient, Schepkét és Kretschmert elvesztették, akkor Goebbels nem engedte ennek a hírét közzé tenni.

Már a saját naplójában is megkezdte a szisztematikus megtévesztést. Ernst Udet repülő altábornagy öngyilkosságával kapcsolatban pl. azt írja, hogy „szívbetegségben váratlanul meghalt". Ami a valótlanságokat illeti, Goebbels pontos szabályokat állított fel, úgy a célszemélyeket, mind az eseményeket illetően. Ügyesen fordította visszza az ellenséges propagandát is, így például, amikor a filmhíradó bemutatta az angol katonák szinte eszeveszett menekülését Dünkirchennél, az alájátszó zene az angol katonadal volt, amelyben a britek azzal dicsekednek, hogy gatyájukat majd a Siegfried vonalon fogják megszárítani. Az angol bombázások eredményeit egy gúnyos dalocskával igyekezett enyhíteni, amelyet egész Németországban énekeltek:

„Hazatart vén Lancesterünk,
Int már a doveri part;
De hason fekszik egész legénységünk,
Mert Ruhr fölött beszart".

Goebbels még saját titkosszolgálatot is létrehozott, amelynek ágensei igen eredményes propagandát folytattak Angliában, de elsősorban Franciaországban. Álhírek terjesztésével gyakran tudott pánikot előidézni. A náci szimpatizáns újságok terjesztésével szintén hatalmas zűrzavart sikerült okoznia. Így a *L'Humanité* francia kommunista lapban rendszeresen cikket íratott Torgler elvtárssal, az egykori német kommunista vezérrel, akit kihozatott a koncentrációs táborból. Fő aduja azonban az angol náci, Williams Joyce volt, akinek hamisítatlan angol tájszólásban közölt hírei szinte megrendítették az angolok bizalmát a végső győzelemben. Eden ezt elkeseredésében úgy próbálta ellensúlyozni – egyébként eredménytelenül –, hogy Joyce-nak a „Lord Haw-Haw" gúnynevet adta.

Egész Franciaországot elárasztották azok a röplapok, amelyek megkérdezték: „Érdemes meghalni Danzigért?"

Goebbels ezen tevékenysége világhírt szerzett már neki, az amerikai *Life* magazin négy cikket is közölt róla, veszélyessége mellett elismerve zsenialitását is.

1940. április 8-án reggel Hitler magához hívatta, és miközben a birodalmi kancellária kertjében sétálgattak, közölte vele, hogy kiadta az intézkedést Dánia és Norvégia megszállására. Goebbels ekkor a Varsóban lefoglalt egész diplomáciai irattár vonatkozó nyilvántartását felhasználva, a dokumentumok közzétételével bizonyította, hogy Churchill is erre a lépésre készült, így Németország reakciója csak a prevenciót szolgálta.

Goebbels életének 90 százalékát már leélte. Legidősebb gyermeke, Hilda már megkezdte iskoláit, *Napló*jában leányait az „ő kincsei-

[27] A könyv *Tengerek szürke farkasa* címmel, 1995-ben Magyarországon is megjelent. Akit a téma részletesen érdekel, lásd még: Földi Pál: *A halál neve: U 47* c. könyvét.

nek" nevezte, észre sem véve, hogy ezzel a kissé nehézkes fiát kizárta a maga érzelmeiből. Goebbels minisztériumában sok munkahely megürült, munkatársainak szinte a fele önként a frontra ment, örvendve, hogy megszabadultak a sánta ördögtől. „Inkább a halál!" – vallották sokan. A ravasz miniszter ezt úgy tüntette fel Hitler előtt, hogy ő utasította beosztottjait a haditudósító szolgálatra. Ezt megerősítendő, ezen tudósítók családjának külön élelmiszerjegyeket utaltatott ki. Hitlernél elintézte, hogy Hanke is a frontra kerüljön, mégpedig Rommel „szellem hadosztályához", ahol a túlélésre kevés esélye volt. Bernd szintén Rommel alatt szolgált, és Hankéval ellentétben elkísérte őt Afrikába is. Neumann, mint a Leibstandarte SS-tisztje sebesülési éremmel került vissza a Balkán-hadjáratból, egy másik adjutánsa ejtőernyősként esett el Kréta szigetén, egy másik Észak-Oroszországban sebesül meg majd Murmanszk előtt, és a személyes sajtófőnöke csak 1942 januárjában tér majd vissza a Keleti Frontról.

A norvég hadjárat lehetővé tette számára, hogy zsákmányolt angol dokumentumok alapján bebizonyítsa, hogy az amerikaiak milyen durván megsértették már ekkor az oly fennen hangoztatott „semlegességüket".

A nyugati hadjárat előtt Hitler külön utasította, hogy Hollandia népszerű királynőjét, Wilhelminát a német propaganda nem támadhatja. Amikor a hatalmas luxemburgi adó a németek kezére kerül, ez lesz Goebbels leghatékonyabb fegyvere a rádiópropagandaháborúban.

A győzelmes francia hadjárat után, amikor a legendás Reichenau tábornok átvette Hitler kezéből a marsallbotot, a fogadáson elmondta, hogy tulajdonképpen a francia hadjáratot Goebbels nyerte meg. Ebben sok az igazság. Mikor a már visszavonulóban lévő brit expedíciós hadtest a dünkircheni partokra hátrált, Goebbelsnek a titkos adói őrölték fel a francia katonák ellenállását, bizonygatva, hogy az angol szövetséges gyáván cserbenhagyta őket. Számos titkos adó ügyes pacifista propagandát folytatott, híreket terjesztettek, hogy a francia kormány már menekül Párizsból, és utasításokat adtak egy valójában nem létező francia nyelvű adón a polgároknak, hogy hogyan meneküljenek, felhíva a figyelmet, hogy a német ötödik hadoszlop minden kutat megmérgezett. Mindennek következtében óriási pánik tört ki, a menekülő emberek százezrével lepték el kis motyóikkal az utakat, és lovas kocsik tízezrei akadályozták a francia csapatok frontvonalba való vonulását. Torgler és még néhány elvtársa is megtette a magáét, az ál *L'Humanité* lapjain sztrájkra és bojkottra szólította fel a francia munkásságot, mondván, hogy a nemzetiszocialista rendszer az ő szabadságukért is küzd a kizsákmányoló kapitalisták ellen. A titkos adók elterjesztették azt az álhírt is, hogy a német politikai menekültek jó része ügynök, mire Churchill koncentrációs táborba záratta ezeket a szerencsétleneket, köztük 20 ezer zsidót.

A nagy győzelem után Hitler odanyilatkozott egy amerikai tudósítónak, hogy ő szívesen kötne békét Angliával. Ez a gesztus azonban sem Goebbelset, sem Churchillt nem hatotta meg, az előbbi utasította munkatársait, hogy fokozzák az angol plutokrácia elleni propagandát, az utóbbi pedig aznap is, amikor a compiegniei erdőben aláírták a német-francia fegyverszünetet, elküldte bombázóit Berlin fölé.

Goebbels génjeiben még mindig kommunista, gyűlölte Angliát, a kapitalizmusnak ezt a fellegvárát, és újra elővette és tanulmányozni kezdte Marx *Tőké*jét.

Goebbelsnek az angolok elleni propagandaháborúban hatalmas segítséget jelentett, hogy Churchill utasítására a királyi hajóhad Orannál megtámadta és megsemmisítette a francia hadiflottát, amely során több mint ezer francia tengerész vesztette életét.

Július 6-án volt a győzelmi parádé Berlinben, ennek főszervezője Goebbels volt, aki ezúttal mint riporter szerepelt a rádióban.

Hitler ezt követően visszavonult a Berghofba kedvenc hegyei közé pihenni és a jövő terveit kikovácsolni, és magányra vágyva nem fogadta alvezéreit sem.

Goebbels ezen időszakban ténylegesen nagy befolyást gyakorolt a német népre. Megünnepeltette a megnyert csatákat, megmagyarázta a veszteségeket, igazolta, amikor valakiket üldözni kellett és megígérte a végső győzelmet.

LONDON ÉS MOSZKVA KÖZÖTT

1940 nyarán Goebbels is megkezdi a maga „légi háborúját" Anglia ellen. Ötletei csak úgy áradnak a titkos adókon át a Csatornán keresztül. Az angol hallgatókat halálra rémiszti a várható német gáztámadásokkal, híreket terjesztenek arról, hogy a menekülő francia katonák között számtalan német ágens van. Sorra közli az utasításokat a nem létező ötödik hadoszlopnak hidak és vasútvonalak aláaknázására, aztán közzé teszi, hogy Churchill a gazdag angolok gyermekeit a várható légitámadások elől már Kanadába menekítette. További szörnyűségek szóltak a német légierő várható csapásairól, példának felhozva Varsó és Rotterdam pusztulását.

Hitler közben elfogadta a „Seelöwe" tervet, vagyis az angliai invázió végrehajtását. Ehhez azonban az kell, hogy a Luftwaffe kivívja a légi fölényt Dél-Anglia felett a RAF-fal szemben. Legendás vadászpilóták, mint Mölders és Galland, vagy a brit Malan, vagy Douglas Bader és legendás vadászgépek, mint a Messerschmitt Bf 109-és és a Spitfirek csapnak össze és vívják élethalál harcukat a Csatorna felett.

Churchill egyik célja, hogy kiprovokálja a London elleni német bombatámadást. Jól tudja, hogy ezzel végleg kiütné az angol békepártot, amely egyre hangosabban követelte a Hitlerrel való megegyezést. Ezért mit sem törődve a veszteségekkel a bombázók százait küldi Berlin fölé, hogy válaszra késztesse Hitlert.

Hitler azonban bombázók helyett egyelőre helyettesét, Rudolf Hesst küldi egy titkos megbízatással Angliába, aki Führere békeajánlatát viszi. A kétségtelenül merész akció azonban visszafelé sül el, Hess nem jut szóhoz, annál is inkább mert Churchill meggyilkoltatja.[28]

Amikor Hess küldetésének kudarca nyilvánvalóvá válik, beteljesedik Churchill óhaja, Göring bombázói már Londont is támadják, és hiába vívja ki a Luftwaffe az óhajtott légi fölényt Dél-Anglia felett, a várt invázió elmarad.

[28] Az ezzel kapcsolatos legújabb kutatásokat lásd: Lynn Picknet – Clive Prince – Stephen Prior: *Kettős mérce* c. munkában. Alexandra K.. Pécs, 2002.

Mi történt? Miért fújta le Hitler váratlanul a „Seelöwe" tervet?

A választ ma már tudjuk. És korántsem azért, amit 60 éven keresztül sulykoltak belénk, hogy a Luftwaffe vereséget szenvedett. Nem! Churchill és Roosevelt titkos szövetségese, Sztálin ekkor megteszi a szükséges lépést, ami megmenti Angliát. A Szovjetunió megszállja Besszarábiát és Észak-Bukovinát. Ez a lépés nincs benne a Molotov-Ribbentrop titkos paktumban. Ez azt jelenti, hogy a Vörös Hadsereg ott áll Románia kapujában, és ha elfoglalja a Ploesti olajmezőket a Wehrmachnak vége, Hitler nem tudja folytatni a gépesített háborút. Ez a fenyegetés késztette Hitlert arra, hogy félbeszakítsa az Anglia elleni invázió előkészületeit, és csapatait gyorsított ütemben dobja át a német-szovjet határra.

Goebbels csalódottan veszi tudomásul a döntést, hiszen ő már azokat az épületeket is kijelölte, amelyekre majd neki szüksége lesz, például a BBC palotáját.

Churchill felsóhajthatott, és tartalékban tartott páncélos erőit most átdobhatja Észak-Afrikába, ahol az olaszok ellen ellencsapást tervez.

Goebbels rosszkedvű, dühöng, hogy a londoni kapitalisták és a zsidók megmenekültek. Rosszkedvét tovább növelte az a néhány nap, amit Párizsban töltött, látta, hogy a világváros zavartalanul éli megszokott csillogó és békebeli életét, és összehasonlíthatta a szürke, félelemtől rettegő Berlinnel.

Mikor hazatért, végre egy jó hír várta: megszületett ötödik lánya, Heide, ezzel a család „készen állt" a majdan bekövetkező borzalmas tragédiára.

A Hitlerrel kötött megállapodás és Magdának tett ígérete ellenére továbbra is hajszolja a nőket, feltűnik környezetében a fiatal Ursula Quandt, egy szépséges elvált asszony, akinek neve a következő félévben 39 esetben jelenik meg Goebbels naplójában, úgy ír róla, mint egy szerelmes kamasz. Ursulát aztán felváltja Maria Saljapin, egy fehérorosz emigráns tábornok leánya, „igazi szláv szépség, aki az én Lidácskámra emlékeztet" áradozik Goebbels. Új flört kezdődik, Magdának jóakarói azonnal besúgják, hogy az „öreg róka" újabb vadászatra indult, az asszony csak lemondóan legyint: „Ezek a nők húsz évvel fiatalabbak nálam és nem szültek hét gyermeket".

Hitlert nyugtalanítja a szovjet előretörés, ezért Berlinbe kéreti Molotovot, hogy a jövőt megbeszéljék. A lélegzete is elállt, amikor a mongol képű szovjet előadta országa követeléseit, Magyarországnak és az egész Balkánnak, beleértve a Dardanellákat is, szovjet befolyási övezetté kell változnia. Hitler most találkozott először egy olyan hidegvérű zsarolóval, mint amilyen ő volt. Természetesen mereven elzárkózott a szovjet kívánságok elől, és fejében már ekkor megfogalmazódott egy a szovjet elleni preventív háború gondolata.

Molotovval Goebbels is találkozik, és jó emberismeretről tesz tanúbizonyságot, amikor beírja Naplójába: „Ez egy okos, alattomos kígyó, aki az ujja köré tekeri az ostoba Ribbentropot".

Ribbentroppal egyébként is annyira feszült volt a viszonya, hogy 1940 novemberében a külügyminiszter a Goebbels által delegált összekötő törzset kiutasította és a két miniszter nem is áll szóba egymással.

Decemberben Hitler összehívja legfőbb bizalmasait – köztük van Goebbels is –, és közli velük, hogy 1941-ben várható egy szovjet támadás Németország és Közép-Európa ellen, ezért utasította a vezérkart egy megelőző támadás tervének elkészítésére, amely a „Barbarossa" fedőnevet kapta.

Az új év (1941) rosszul kezdődik, az olasz szövetséges az Angliából átdobott páncélosokkal megerősített brit 8. hadseregtől súlyos vereséget szenved Líbiában, így Hitler egy páncélos hadtestet irányít a sivatagba, amely az Afrika Corps nevet kapja. Goebbels ekkor írja le *Napló*jába először Rommel nevét.

Még mielőtt beköszöntene a „Barbarossa", közbejön a jugoszláv „árulás", és a Wehrmacht Belgrád ellen vonul, egyszerűen elsöpri a félelmetes jugoszláv hadsereget. Ennek hatására Horvátország kikiáltja függetlenségét. A diadalmas német hadsereg egy füst alatt elintézi az angol megszállás alatt lévő Görögországot is, amelynek csúcspontja német ejtőernyősök győzelme Krétán. Magda aggódik, mivel az akcióban részt vesz első házasságából való fia, Frölich Harald is, aki ejtőernyős tiszt. Göring azonban megnyugtatja, hogy fia ép bőrrel úszta meg a kalandot.

Most már minden a „Barbarossa" jegyében zajlik, Goebbels nem

aggódik, *Napló*jában Hitler bizakodása tükröződik. „Decemberre Moszkvában leszünk!" – írja.

Miközben előkészíti a szovjet elleni propagandát, éles összeütközésekre kerül sor közte és Martin Bormann között, aki az Angliába távozott Hess után átvette a Párt főtitkárának funkcióját. Goebbels féltékenyen figyelte ennek a „vakondnak" az előretörését, aki már szinte nélkülözhetetlenné vált a Führer számára, és vele, Goebbelsszel ellentétben minden katonai tanácskozáson is jelen van.

A „Barbarossa" terv szigorúan titkos, mégis Goebbels közvetlen munkatársa, a Hanke helyére lépő doktor Bömer professzor egy társaságban ittasan elfecsegi a titkot. A mindenhol jelenlévő Gestapoügynökök ezt azonnal jelentik, és kitör a botrány. Bormann eléri, hogy Bömert hadbíróság elé állítsák, és halálbüntetéssel sújtsák. Goebbels mindent megtesz beosztottja érdekében, de csak annyit ér el, hogy a bitófát várfogságra enyhítik.

A következő összecsapásuk az orosz nemzetiségi kérdésekben csúcsosodik ki. Goebbels milliószámra készítteti el a röpcédulákat az ukránok, beloruszok, azeriek, a baltiak és számos kaukázusi nép számára, amelyeken felszólítja őket, hogy csatlakozzanak a bolsevista iga alól őket felszabadító Wehrmachthoz és segítsék harcát. Bormann ezzel nem ért egyet, minden követ megmozgat, hogy ezeket a „szlávokat" nem megnyerni, hanem kivégezni kell. Szövetségest talál ebben Himmlerben, aki máris megkezdi az Einsatzgruppék, ezen megsemmisítő alakulatok felállítását. Goebbelset viszont Göring támogatja, fel is vetik a kérdést Hitlernek, aki nem dönt.

Egyetért viszont Goebbelsnek azzal a „hadicselével", hogy propaganda útján tévesszék meg a szovjeteket. Ezért Goebbels a *Vökischer Beobachter*ben egy vezércikket ír a *Krétai példa* címmel, amelyben mintegy „véletlenül elfecsegi", hogy a krétai ejtőernyős akció főpróbája volt egy Anglia elleni inváziónak. Aztán az újságot látványosan bevonják, hogy az „indiszkréciót" leplezzék.

Hitler és Goebbels jót nevetnek a sikeres hadicselen. Szegény bolondok. Mit sem tudnak arról, hogy ott van Hitler közvetlen környezetében minden idők legveszélyesebb kéme, a velejéig bolsevik Bormann, aki mindenről, így a „Barbarossáról" is időben és ponto-

san tájékoztatja Sztálint. Ezért akarja meggyilkoltatni az ukránokat is, nehogy a németek iránt szimpátia támadjon bennük. Aljas terve sikerrel is jár, hiszen filmek, fényképek százai, ezrei bizonyítják, hogy az ukránok, a kozákok és más a „lenini nemzetiségi politika" gyümölcseit élvező nemzetiségek virággal, kenyérrel és sóval fogadták a bevonuló német csapatokat, de eztán nyomukban megjelentek Himmler és Bormann Einsatzgruppéi...

Akik gyanítják, hogy Bormann szovjet kém, az Heydrich és beosztottja Schellenberg. De az előbbit meggyilkolják Benes terroristái, az utóbbinak pedig a pozíciója nem elég erős ahhoz, hogy ezt a gyanút realizálja.

Goebbels 30 propagandaszázadot állított fel a hadsereg egész tevékenységi területén, hogy szovjetellenes propagandát hajtsanak végre a felszabadított népek között. Ugyanakkor 3 millió példányban nyomtatta ki Hitler felhívását a keleti front katonáihoz.

Hitler június 21-én hívta meg Goebbelset a kancelláriába, ahol szűk törzse előtt megtekintették az *Elfújta a szél* című amerikai filmet. Amikor a vendégek távozni készültek, Hitler odaszólt: „Goebbels doktor, kérem, Ön még maradjon".

Aztán a kancellária folyosóján sétálgatva kiötlötték, hogy a keleti hadjáratot bemutató filmek alájátszó zenéje Liszt *Les preludes*e legyen.

Amikor Goebbels távozott, az óra hajnali 3-at mutatott. Ez már vasárnap volt, június 22-e.

GOEBBELS ÉS A ZSIDÓKÉRDÉS

Ahogy a háború előrehaladt, a németországi zsidóság helyzete egyre tragikusabbá vált, és ennek a tragédiának a motorja kétségtelenül Goebbels volt.

Goebbels antiszemitizmusa nem faji eredetre vezethető vissza, hiszen ha valaki, akkor ő külsejében igazán nem volt „felsőbbrendű" árjának tekinthető. Alacsony, vékony, bicegő torz alakja nem hasonlított a Nibelungok hőseihez: Siegfriedhez, Parsifalhoz vagy Tristánhoz, legfeljebb a Rajna kincsének őrzője, Albrik, a törpe lehetett volna. Az ő zsidógyűlölete a bolsevik proletár gyűlölete volt a kapitalistákkal szemben, akiket számára a zsidóság testesített meg. Ezért is csodálta titkon a zsidókat kiirtó Sztálint, megfigyelhető, hogy míg Rooseveltet és Churchillt, mint „zsidóbérenc plutokratákat" állandóan támadta, Sztálinra soha még egy rossz szava sem volt. Jól mutatja ezt, hogy nála fel sem merült a „szláv alacsonyabbrendűség" kérdése. A szlávokat, mint használható népelemet integrálni akarta a birodalomba, arról nem is beszélve, hogy számos szláv szeretője volt Lida Baarowától Maria Saljapinig.

Természetesen Hitler is gyűlölte a zsidókat, de nála ez csak egy „megoldandó probléma" volt a sok közül, míg Goebbelsnél központi kérdést jelentett. Nemcsak számtalanszor elolvasta *Cion bölcseinek jegyzőkönyvét*, ezt az állítólagos zsidó világuralomra törő dokumentumot, de a német közép- és felsőoktatásban kötelező olvasmánnyá tette.

Goebbels antiszemitizmusát tovább növelte, amikor kezébe került Theodore N. Kaufman *Germany must perish* (Németország el kell pusztuljon) című könyve, mely Newarkban jelent meg New Yersey Államban, 1941-ben. A szerző valamennyi németnek a sterilizálását javasolta. „Németországnak örökre el kell pusztulnia" – írta Kaufman. A borítón pedig a *Washington Post* és a *Time* ajánlása volt olvasható.

Ez a könyv, amit ez az ostoba zsidó írt, hatalmas fegyverré vált Goebbels kezében. „Még ha az én megbízásomból írta volna, akkor sem lehetett volna jobbat szerkeszteni" – ujjongott. Azonnal bemutatta Hitlernek, majd intézkedett, hogy a könyvet egy millió példányban adják ki, és eljuttatta úgy a frontra, mint a legkisebb német helységbe is. A borítóra Roosevelt elnök képét tetette, ezzel ügyesen azt a látszatot keltve, mintha ez lenne a hivatalos amerikai álláspont.

Goebbelset bármennyire is elfoglalta a háború propagandájának szervezése és irányítása, illetve viharos magánélete, a zsidókérdés „megoldását" soha nem vesztette szem elől, még azt követően sem, hogy 1940 nyarán megegyezett Hitlerrel, hogy a zsidókat Mada-

gaszkárra telepítik ki. Goebbels mindent megtett, hogy a németekben felélessze és életben tartsa az antiszemitizmust. Ezt leginkább filmeken keresztül igyekezett elérni. Ezt a célt szolgálták a már fentebb említett *Jud Süss*, a *Rotschildok* és az *Örök zsidó* című filmek, amely utóbbi olyan naturális jeleneteket tartalmazott a zsidó sakterok rituális tevékenységéről, hogy a nézők a vetítés közben rosszul lettek.

A gyűlölete a zsidósággal szemben Amerika németellenes politikájának függvényében fokozatosan növekedett, és a kezdeti kitelepítés teóriájától eljutott a megsemmisítésig. Úgy okoskodott, ha Himmler Einsatzgruppéi tömegesen gyilkolják le az ártatlan ukrán-orosz lakosságot, akkor miért kellene megkímélni a „bűnökkel terhelt zsidóságot?"

Egyelőre azonban a berlini zsidóságtól akart megszabadulni, mert 1940 szeptemberében még mindig több mint 70 ezer zsidó tartózkodott a fővárosban. Amikor Madagaszkár irreálissá vált, Goebbels a Lengyel Főkormányzóságba akarta kitelepíteni a berlini zsidókat. Ez azonban Frank főkormányzó ellenállásába ütközött, aki a varsói és egyéb gettók túlzsúfoltságára hivatkozva megtagadta újabb szállítmányok befogadását.

A „problémát" egy, a zsidókérdéssel megbízott kis Gestapo-tiszt, bizonyos Adolf Eichmann oldotta meg, megsemmisítő táborok, mint Auschwitz/Birkenau, Buchenwald, Majdanek, Mauthausen, Ravensbrück, Sobibor, Treblinka stb. felállításával és „üzemeltetésével", amely a zsidókérdés „végleges megoldását" volt hivatott szolgálni.

Goebbels ebben most partnerre talált régi ellenségében, Heydrichben, aki bár a Cseh-Morva Protektorának tisztségét is ellátta, továbbra is megtartotta a Birodalmi Biztonsági Főhivatal (továbbiakban RSHA) vezetését, amelynek egyik részlege a Gestapo volt.

A szörnyű tervet, amely a wannseei konferencián körvonalazódik ki, a legnagyobb lelkesedéssel üdvözölte. Pillanatnyilag azonban még Berlinnek a „megtisztítása" sem vált lehetővé, a háborús események miatt a vasútvonalak terhelve voltak, Rosenberg pedig azt hangoztatta, hogy a front nem nélkülözheti azt a 30 ezer zsidót, akik a berlini lőszergyárakban dolgoztak. Ráadásul Himmler is kiválogatta azokat a kiváló zsidó szakembereket – porcelánkészítők, aranyművesek, ötvösök, festők és hasonlók dolgoztak a Reichsführer SS-nek –, akikhez nem engedett hozzányúlni. A gazdaságért felelős miniszter, Albert Speer is nélkülözhetetlennek tartotta a zsidó munkaerőt. Goebbels most kicsinyes bosszúból azt találta ki, hogy a zsidók megkülönböztető jelzést viseljenek a ruhájukon, egy hatágú sárga, ún. „Dávid csillagot". Ezzel kitette szerencsétleneket mindenféle atrocitásoknak és hátrányos megkülönböztetésnek.

Miután a Wehrmacht 1941 június–júliusában a Baltikumból kiűzte a Vörös Hadsereget, az ottani lakosság szörnyű pogromokat rendezett a zsidók soraiban, akikből rekrutálódtak a kommunista párttitkárok és komiszárok.

Hitlernek a zsidóproblémát csak október közepén tudta újra felvetni, amikor hosszabb szünet után ismét meghívták a főhadiszállásra. Hitlert azonban ekkor jobban idegesítette, hogy a német támadás lelassult, és az oroszoknak eszük ágában sem volt kapitulálni. Goebbels most az egyházakra terelte a szót, ennek kapcsán megemlítette, hogy a münsteri püspök védelmébe vette a zsidókat, és kifogásolta a velük való bánásmódot. „Javaslom, hogy elrettentő példaként nyilvánosan akasztassuk fel a templom tornyára". Hitler azzal érvelt, hogy „ebben a kritikus helyzetben nem fordíthatjuk magunk ellen az egyházakat".

Goebbels így dolgavégezetlenül, dühösen tért vissza Berlinbe.

Amikor azonban a Wehrmachtot az időjárás megállította Moszkva előtt, kihasználva, hogy Hitler és minden potentát figyelme a kritikus frontra irányul, önhatalmúlag akcióba lépett a berlini zsidóság ellen. 1941. október 14-én aláíratta Kurt Daluege SS-rendőrtábornokkal a deportálások elrendelését. Az első vonat október 18-án 1100 zsidóval futott ki keleti irányba, ezt rövid időn belül három további követte. Frank kormányzó elkeseredetten tiltakozott, még Hitlert is felhívta, de a hadihelyzet váratlan romlása miatt feldühödött Führer: „Hagyjon engem békén a zsidóival" – förmedt rá, és lecsapta a telefont.

Így a Goebbels által deportáltak végül is a lodzi gettóba kerültek. Frank úgy oldotta meg a problémát, hogy az újabb szerelvényeket

nem engedte kirakodni, hanem Minszkbe irányította őket. Ott pedig Himmler sonderkommandója végzett a szerencsétlenekkel. Ugyanígy jártak a Rigába szállítottak is.

Goebbels buzgó akcióját ideiglenesen az OKH szakította félbe, a hadseregfőparancsnokság a hadihelyzetre való tekintettel ugyanis nem bocsátott a rendelkezésére egyetlen vagont sem.

Bosszúságát most egy irományban tombolta ki. A zsidók felelősek mindenért, hirdette a nevével fémjelzett vezércikk a *Das Reich*-ben. „A zsidók akarták a háborút – érvelt Goebbels –, most megkapták amit akartak".

Mikor Hitler Ernst Udet Luftwaffe tábornok temetésére visszaérkezett Berlinbe, újból felhívta Goebbels figyelmét, hogy a zsidóellenes akciókkal ne okozzon végtelen nehézségeket, most a „hadműveleteken van a fő hangsúly, a zsidókérdést majd ráérünk rendezni a győzelem után" – mondta.

Mindenesetre Dieter Wisliceny, egyike Eichmann legközelebbi munkatársainak, és az Endlösung egyik legfőbb szakértője és végrehajtója, a háború után a pozsonyi kihallgatása során a *Das Reich*ben írt ezen Goebbels cikket (1941. november 16.) jelölte meg, mint vízválasztót, a „zsidóproblémának" a megoldására.

Ennek megfelelően és Hitler fenntartásait figyelmen kívül hagyva Goebbels mintegy megszállott – és valóban az volt – erőltette tovább a zsidók kitelepítését, hangoztatva, hogy mint Berlin gauleitere, azt csinál a fővárosban a zsidókkal, amit akar. A vagonok így rövidebb-hosszabb időközökben gördültek kelet felé, hogy örökre elnyelje az áldozatokat.

A *Napló* ebben a kérdésben nem szemérmeskedik, a sorokon átsüt a zsigeri gyűlölet, amit Goebbels a „kapitalista zsidók" iránt érez, de gyűlölete a szegény zsidókat ugyanúgy sújtotta, mint a kapitalistákat. Bármily furcsa, de azt kell mondanunk, hogy az úgynevezett „zsidóprobléma megoldásában" még Hitler is kevésbé volt radikális, mint Goebbels, aki ebben a kérdésben Heydrich halála után, Eichmannban találta meg partnerét. Eichmann 1961-ben tett jeruzsálemi vallomásai szerint is Goebbelset egy kimondhatatlan mélyen gyökerező antiszemitizmus hatotta át, és hajtotta a maga útján előre.

Mikor Himmlertől tudomást szerzett a keleten folyó egyre erősödő partizántevékenységről, ezekért is a zsidókat tette felelőssé. „Egyébként is az a véleményem – írta –, hogy minél több zsidót likvidálunk a háború során, annál konszolidáltabb lesz Európának a helyzete a háború végeztével. Nem szabad, hogy hamis szentimentalizmus uralkodjon el rajtunk, a zsidók Európának a szerencsétlensége, és ki kell őket irtanunk, mielőtt ők teszik ezt meg velünk".

Örömmel üdvözölte a wannseei konferencia Heydrich által megküldött jegyzőkönyvét (Goebbels ezen bejegyzése bizonyíték arra, hogy ez a konferencia valóban létezett, és nem utólagos kitaláció, mint egyesek azt még ma is állítják F.P.), mert sajátos módon a propagandaminisztérium ezen az értekezleten nem képviseltette magát. A Naplóból az derül ki, hogy a zsidóság elleni harcot szinte fontosabbnak tekintette, mint magát a világháborút. A keleti térségben zajló zsidók elleni atrocitásokkal kapcsolatban cinikusan jegyzi fel: „Lényegében segítünk Sztálinnak, hogy megszabaduljon a zsidóktól..."

A dokumentumok kétségbevonhatatlanul bizonyítják, hogy a zsidóüldözés gondolata ugyan Hitlertől származik, de a végrehajtás borzalmas motorja Goebbels volt, és ebben még Himmlert és Kaltenbrunnert is felülmúlta.

Ez a sátáni kegyetlenség a magyarázata annak, hogy majd saját kisgyermekeit is minden érzelem és megindultság nélkül küldte a másvilágra, feleségével együtt, és ez szétzúzza azt a hamis képet, amelyet naplója róla, mind szerető gondoskodó atyáról és gyengéd férjről igyekszik megörökíteni.

1942 tavaszán a német városok egyre nagyobb csapásokat szenvedtek el az angol légierő terrorbombázóitól. Az első célpont Lübeck volt, aztán áprilisban támadták Kölnt és négy gyújtóbomba támadás érte Rostockot. Ezeket a bombatámadásokat Goebbels arra használta fel, hogy rábírja Hitlert, engedélyezze, hogy Berlint megtisztítsa a zsidóktól. Göring vitába szállt vele: „nem gondolja, hogy mennél több zsidó van a fővárosban, az angolok annál inkább megkímélik?"

– „Nem! – válaszolta Goebbels – ezeket egyáltalán nem érdeklik a zsidó életek, nekik Németország elpusztítása a fontos" – találta

fején a szöget. A berlini zsidók keletre való kitelepítésére – vagyis a biztos halálba küldésére – csak akkor egyezett bele Hitler, amikor Heydrichet Benes terroristái meggyilkolták, és ezt Goebbelsnek sikerült „zsidó összeesküvésnek" feltüntetni. Ekkor már teljes gőzzel „üzemelt" keleten Auschwitz/Birkenau térségében egy koncentrációs tábor, ahová most Goebbels a berlini zsidókat szállíttatta.

1942 májusában egy ebéd-találkozó során rábeszélte Hitlert, hogy utasítsa Speert, aki minisztere volt a felfegyverzésnek, hogy a lőszergyártásban és a hadiiparban foglalkoztatott zsidó munkásokat szlávokkal helyettesítse. Így módon zsidó családok ezrei vesztették el mentességüket.

A külföldi lapok egyre intenzívebben kezdtek foglalkozni a németországi zsidóüldözésekkel, és felröppentek hírek a gázkamrákról is. Goebbels megbízottai végigjárták a koncentrációs táborokat, de jelentéseik eltűntek, és a háború után sem kerültek elő. Annyi azonban kiderült, hogy Frank főkormányzó ugyanúgy elkezdte likvidálni a lengyeleket, mint a zsidókat, ami kiváltotta Goebbels dühét, aki ezúttal a lengyelek védelmére kelt. „Maga egy német Katynt akar?" – üvöltötte a mellette álló dr. Fritz Prause szerint a telefonba, majd némileg lehiggadva azt mondta ennek a magasrangú tisztviselőjének: „ezt a barmot (ti. Frankot) a háború után majd fel kell akasztani". Kívánsága valóra vált, csak azt már ő sem érte meg...

Mivel 1942 novemberében, decemberében a londoni újságok további jelentéseket közöltek a zsidók sorsáról és szisztematikus megsemmisítésükről, a BBC pedig egy hétig foglalkozott ezekkel a szörnyűségekkel, arról beszélve, hogy Lengyelország tulajdonképpen már egy halottasház.

Goebbelset feldühítették ezek a hírek, és szigorú vizsgálatot rendelt el, no nem a likvidálásokkal, hanem a hírek kiszivárgásával kapcsolatban. Ez ügyben több esetben is tárgyalásokat folytatott Himmlerrel, aki utasította a Gestapo főnökét, Müllert ezek kivizsgálására, nem is sejtve, hogy maga Müller az egyik hírforrás.

Goebbels ellenlépésként egy jól képzett munkatársát, Hans Fritschet bízta meg azzal a feladattal, hogy cáfolja meg ezeket a „híreszteléseket".

A háború váltakozó, viharos és Németország számára egyre romló eseményei egy ideig háttérbe szorították a zsidókérdést, amely Magyarország 1944. március 19-i megszállásával lángolt fel újra. Ezzel az erőszakos lépéssel mintegy 700 ezer zsidó került a nácik kezébe. Goebbels feljegyzi: „Gondunk lesz arra, hogy ne tudjanak megszabadulni". Eichmann 300 ezer magyar zsidót a felszerelési iparba irányított, a „maradékot" pedig Himmler táboraiba deportáltatta.

Goebbels gonosz módon örült, hogy a magyar kormányzat zsidóvédő politikája ezzel megbukott.

Aztán jött 1944. október 15., és a „zsidókérdés Magyarországon is végleg megoldódott".

Ahogy közeledett az elkerülhetetlen vég, Goebbels érdeklődése a zsidókérdés iránt lanyhult.

„Eichmann kézben tartja az ügyet" – mondta. Ebben nem tévedett.

A „BARBAROSSA" HARSONÁSA

Goebbelsnek a KGB archívumából nemrégen előkerült naplója leírja szinte az utolsó napig a világháború eseményeit. Rendkívül érdekes, hogy milyen alaptalan optimizmussal indult meg a „Barbarossa" hadművelet, ez a „keresztes hadjárat" és milyen hatással volt miniszteri szerepére. Bemutatja, hogy milyen erőfeszítéseket tett a meghódított keleti térségekben egy realisztikusabb politika érdekében, és jól tükröződik benne, hogy fordított karriert futott be. Hiszen ahogy közeledett az elkerülhetetlen vég, úgy kapott Goebbels egyre nagyobb és nagyobb hatalmat Hitlertől, végül rábízva az alaposan elkésett totális mozgósítást, és a bunker végső perceiben is csak őt akarta maga mellett tudni. Ezeknek a naplóbejegyzéseknek az értéke, szubjektivitásuktól függetlenül, kegyetlen őszinteségükben rejlik, hiszen írójukban fel sem merült, hogy az általa leírtak valaha az ellenség kezébe kerülnek. A *Napló*ba néhány kiváltságos személynek – mint pld. Ormos Máriának, vagy a zsidóbarátsággal ép-

penséggel nem vádolható David Irvingnek – 1992-ben engedélyezték az orosz hatóságok a betekintést.

Goebbelsnek könnyű volt a „Barbarossa" szükségességét megmagyarázni, erre kapóra jött neki Churchill június 22-i beszéde, amelyben korlátlan brit támogatásról biztosította a Szovjetuniót, így Goebbelsnek csak ki kellett mondani az igazságot: hogy ezek ketten már régóta együttműködtek és összeesküdtek Németország ellen. Sajátos módon Goebbels propagandájának segítségére volt az NKVD (a hírhedt Cseka utódja F.P.), hiszen rémtetteinek kézzelfogható bizonyítékait hagyta maga után. Ilyen volt a lembergi mészárlás, ahol a menekülő Vörös Hadsereg utóvédjeként az NKVD-egységek ezrével mészárolták le az ukránokat. Goebbels 20 tudósítója dolgozott a rémtetten, még élő szemtanukat kérdeztek ki, és a bemutatott autentikus dokumentumfilmek önmagukért beszéltek.

A Gestapo közben felfedezett jó néhány NKVD objektumot, amelyekben számos olyan berendezéseket találtak, amelyek még ezeket a sokat próbált pribékeket is meglepték. Így hangszigeteléssel ellátott kínzókamrákat, laboratóriumokat mérgek előállítására, és elektromos megsemmisítő kemencéket, amelyek egyike-másika még tartalmazott emberi maradványokat.

Mondani sem kell, hogy Goebbels propagandájának milyen „aranybányát" jelentett a Katyn-i tömegsírok felfedezése...

Hitler ennek ellenére ritkán hívta meg a „Wolfschanzeba", abba a szúnyogoktól hemzsegő kelet-porosz mocsarakba süllyesztett főhadiszállására, ahonnan a hadműveleteket 1941 nyarától irányította. Goebbels csak szeptember 28-án a kijevi nagy katlancsata győzelmes befejezése után kapott először meghívást, ahol Hitler arról tájékoztatta, hogy tulajdonképpen a szovjet hadjáratnak vége, Leningrád és Moszkva elfoglalása már csak formai kérdés, sokkal fontosabb a szovjet utánpótlási bázisainak a kaukázusi olajmezőknek a megszerzése.

Goebbels mellőzése nem véletlen volt, mert Hitler a keleti térségben folyó propagandát a szakértő balti Rosenbergre bízta, aki Goebbelsszel ellentétben gyűlölte a szlávokat és a bolsevikokat, hiszen családját Sztálin írtatta ki. Goebbels hiába hivatkozott az 1939.

szeptemberi határozatra, mely az ő minisztériuma hatáskörébe utalta a propaganda mindenféle végrehajtását. Rosenberg mellett kiálltak Goebbels régi ellenségei, Ribbentrop és Bormann. Ez utóbbi most ott tanyázott a „Wolfschanzeban", és szinte árnyékként kísérte Hitlert.

Goebbels és Rosenberg között különösen éles vita robbant ki azon dokumentumfilm kapcsán, amelyet Goebbels készíttetett, és amelyben az ukrán lakosság ujjongva, virággal felszabadítóként üdvözli a német katonákat. Rosenberg helytelenítette ennek a filmnek a bemutatását, mert úgymond „ez szimpátiát ébreszthet az orosz emberek iránt, holott a legjobb orosz, a halott orosz". Rosenberget támogatta Bormann és Himmler is, így Goebbels egyedül maradt a „szlavofilságával".

Persze Goebbels minisztériuma, ahol lehetett, keresztezte Rosenberg elképzeléseit, erre azonban csak ritkán került sor. „Csak annyi eredményt értünk el – jegyzi fel keserűen naplójába –, hogy sikerült megakadályozni az ukrán értelmiség totális kiirtását". A Rosenberg–Bormann–Himmler triumvirátusának „áldásos tevékenysége" folytán, azok az ukránok, akik az 1941. évi német bevonuláskor évtizedekig elrejtett ikonjaikat feltartva, örömkönnyekkel fogadták a német katonákat, 1943-ban már halálosan gyűlölték őket, és Ukrajna a partizánharc legveszélyesebb bázisává nőtte ki magát.

Kijev eleste újabb lehetőséget nyújtott a propagandának, és Goebbels ezt maximálisan ki is használta. A filmvásznakon erőtől duzzadó, mosolygós német katonák gyalogoltak a végtelen orosz pusztákon, éles ellentétet mutatva a szánalmasan lerongyolódott, sokszor mezítlábas, mindennek, csak katonának nem kinéző, egy-egy cigarettacsikket kolduló orosz hadifoglyok tömegével.

Goebbels kérésére Hitler október 2-án Berlinbe érkezett, és felszólalt egy a propagandaminiszter által, a Kroll Operában tartott nagygyűlésen. Goebbels az első sorokba sebesült katonákat ültetett. Hitler egy voluntarista beszédet tartott, amely szerint „Oroszország már ki van ütve, és soha többé nem fog feltápászkodni" – harsogta. A beszédnek kétségtelenül nagy sikere volt. Amikor Göring a nagygyűlés után Hitlert a különvonatához kísérte, Hitler arra utasította, hogy készítse elő a közelgő moszkvai bevonulás propagandáját.

Aztán az eddig diadalmasan előnyomuló Wehrmachtot váratlanul megállították. No nem a még mindig visszavonulásban lévő Vörös Hadsereg, hanem az időjárás. Hosszú napokig zuhogott a havas eső, jelezve, hogy beköszöntött Oroszországba a „raszputyica", az esős időszak. Ukrajna fekete és mély sártengere lassan a látóhatárig csapott. Először a tehergépkocsik, majd a páncélosok is beragadtak ebbe az iszonyú sártengerbe, a német katonák ólomlábakon vonszolták magukat előre, tetőtől talpig sár borította őket, már nem nevetgéltek és nem énekeltek. Ha beértek egy helységbe, némán a földre szórták a fegyvereiket. Szakálluk kinőtt, szemük beesett. A tisztek végignéztek a katonákon és hallgattak. Véget ért már a megnyert háború, és elkezdődött az elvesztett háború.

De Goebbels erről Berlinben mit sem tudott. Aztán döbbenten értesült kiküldött munkatársa, Dietrich révén, hogy a „már nem létező Vörös Hadsereg" sikeres ellentámadással november 29-én visszafoglalta Rosztovot. Dietrich beszámolt arról is, hogy a német katonáknak nincs téli felszerelésük, az emberek nemcsak, hogy fáznak, de egyenesen megfagynak. Elrettentő példaként említette meg, hogy az Afrikából Moszkva alá átvezényelt csapatok az Afrika Corps nyári egyenruhájában – ingben és rövidnadrágban – érkeztek a mínusz 40 fokos orosz télbe.

Goebbels azonnal gyűjtést hirdetett meg a lakosság körében, hogy meleg ruházatot szállíttasson ki a keleti frontra, és javaslatát írásban is elküldte az OKW-nak. Jodl tábornok a javaslatra piros tintával gúnyosan ráírta: „a kis doktor bundabugyiba és női bundákba akarja öltöztetni katonáinkat". Amikor Goebbels telefonon is felhívta, közölte vele, hogy ne avatkozzon a katonák dolgába, ha pedig objektív tájékozódást akar, akkor forduljon Wagner tábornok főszállásmesterhez. Goebbels nem is késlekedett, de Wagner azt hazudta, hogy szó sincs a katonák megfagyásáról, és bemutatta neki a könnyű elemekből álló, összerakható, dobkályhával ellátott melegedőket, amelyekkel „minden raj rendelkezik", és a szállításra váró irha mellényeket, kesztyűket és halina csizmákat.

Goebbels most egy vezércikket írt a *Das Reich*ben *Mikor és hogyan?* címmel, amelyben végső kitartásra buzdította a katonákat.

Ebben azonban már nem tükröződik a magabiztos diadal, a sorok között olvasható az aggodalom. „Bár a győzelem biztos – írja –, de senki sem tudja megmondani, hogy ez mikor következik be."

Mivel Dietrichtől további aggasztó értesüléseket kapott, mégis beindította a nagy gyűjtési „Téli akciót". Hatalmas mennyiségben érkeztek meleg pulóverek, kötött kesztyűk és sálak, harisnyák, füles prémes sapkák és még sílécek is. Hogy a katonai bürokráciát elkerülje, még azt is elintézte, hogy a katonák ne raktárokon keresztül, hanem közvetlenül kapják meg a meleg holmit.

De ez nem segített. A páncélosok, a lövegek befagytak, a repülőgépek nem tudtak felszállni. Csak egy német felderítő zászlóalj érte el Moszkva külső kerületeit, de aztán a december 5-én és 6-án megindult szovjet ellentámadás ezeket is visszadobta.

A német tábornokok és tisztek látcsövéből a Kreml tornyai eltűntek – örökre.

A „Fall Barbarossa" véget ért.

Kihasználva a német csapatok szorongatott helyzetét a keleti fronton, Goebbels most azzal a javaslattal kereste fel Hitlert, hogy rendeljen el totális mozgósítást. Hitler azonban ezt fölöslegesnek tartotta, és a vereséget csak átmeneti intermezzónak nevezte, amelyet néhány „gyomorbajos tábornok" és a „templomba járó főparancsnok, von Brauchitsch tábornagy szerencsétlen harcvezetése idézett elő". Le is váltotta legjobb tábornokait – köztük a páncélosok atyját, Guderiánt is –, és Goebbels elégedetten jegyezte fel, hogy „a Führer, az egykori frontkatona, tudja mit cselekszik". Csak egyet felejtett el feljegyezni, hogy ez a kis káplár nem azonos azzal a kis káplárral, vagyis Napóleonnal...

A CÉLKERESZTBEN: AMERIKA

A szovjet hatalmas moszkvai ellencsapásával szinte egyidejűleg egy másik nagyszabású támadás is megindult, a japán repülőgépek lecsaptak Pearl Harborra. A németeknek ezzel az új fronttal most az a reményük is semmivé vált, hogy szövetségesük hátba támadja Szovjet-Oroszországot.

Hitler dühöngött, Goebbels azonban örült, hogy propagandájának végre teljes erejével a „zsidó Amerika" ellen fordulhat.

Minden német újságban Rooseveltet mint zsidó tanácsadóinak bábját mutatta be, a *Das Reich* címoldalán egy ritka fényképet is közzé tett, amely az amerikai elnököt szabadkőműves díszruhában ábrázolta.

Időközben Hitler visszatért Berlinbe, hogy december 11-én a Reichstag összehívása során bejelentse: Németország hadat üzent az Egyesült Államoknak. „A Führer azon az álláspontón van – így a Goebbels-napló –, ha Japán nem is lép be a háborúba, az amerikaiaknak akkor is előbb vagy utóbb hadat kellett volna üzennünk, hiszen olyan sokszor és olyan durván sértették meg a fennen hangoztatott semlegességüket".

A világháború során Amerikától Goebbels egyáltalán nem tartott, és a most következő események őt látszottak igazolni: a diadalmas japán csapatok elözönlötték Burmát, elfoglalták Szingapúrt, és súlyosan megverték az amerikai erőket Luzon szigetén. Már egy híradófanfáron törte a fejét, amelyek felvezetnék a filmvásznon a szövetséges japánok győzelmeit. Egyelőre kénytelen volt ezzel beérni, mert a Moszkva alatti szovjet ellentámadás jelentősen visszavetette a Wehrmachtot. De Sztálin túlbecsülte erőit és a sikert, a magára talált Wehrmacht megállította a szovjet előnyomulást.

De Goebbels nem felejtette el Amerikát, mert New Yorkot még inkább a világzsidóság helyszínének tekintette, mint a londoni Cityt. A német városok ellen beinduló angol terrorbombázásokat is Amerika számlájára írta, minden csatornán hirdetve, hogy ennek eszmei kiagyalói Roosevelt és az ő zsidó tanácsadói. Rooseveltet egyébként nem tartotta semmire: „egy gyengeelméjű báb, akit egy zsidó klikk irányít, csakúgy, mint elődjét, a szifiliszes Wilsont" – írja.

Ugyanakkor nem becsülte le az amerikai propagandát, különösen félt attól az érveléstől, hogy a szövetségesek csak a nácik, és nem a német nép ellen harcolnak. Mint munkatársainak elárulta, ez szinte végzetes következményekkel járt volna. Legnagyobb reménye az volt, hogy London és Washington közé sikerül éket vernie, mint ezt egyszer már megtette London és Párizs között. Az amerikai hallgatók részére az angolokat „pancsereknek" nevezte, akiknek léte most Sztálin szeszélyétől függ, ugyanakkor a briteket óvta a mohó amerikaiaktól, akik csak a birodalom romjait akarják megszerezni. Goebbels olyan híreket hozott forgalomba, hogy ez a háború Rooseveltnek a háborúja, és elterjesztette, hogy az elnök szellemileg erősen korlátolt.

Amikor Amerika belépett a háborúba, Goebbels teljes erejével ellene fordult. Ebben az időben a gúny és fenyegetés jellemezte stílusát, amikor aztán az amerikai terrorbombázók megjelentek Németország egén, ezt a tehetetlen düh és a mérhetetlen harag váltotta fel. Ő adta ki a hírhedt parancsot, hogy a lelőtt gépekből ejtőernyővel kiugró pilótákat meg kell lincselni.

Amikor Roosevelt meghalt, Goebbels úgy vélte, ez a jel a háború fordulópontjára, mert úgy vélte, Sztálinnal meg lehet egyezni.

Goebbels, aki szíve mélyén örökre kommunista maradt, gyűlölte Amerikát, mint a kapitalizmus fellegvárát.

AFRIKA ÉS A KELETI FRONT

Amikor 1942 kora tavaszán a Wehrmacht túljutott az előző tél krízisén, a hangulat még mindig igen nyomott volt.

Goebbels propagandájának most segítségére sietett Rommel, aki a „mellékes" afrikai fronton sorban aratta lélegzetelállító és bravúros győzelmeit. Benghazi visszafoglalása után következett a legnagyobb siker, Tobruk bevétele. Goebbels elégedetten könyvelte el Churchill kétségbeesését, aki szerint Angliát hosszú történelme során nem érte egyszer sem ilyen megalázó vereség. „Führerem – mondta Hitlernek

–, Angliát a gyarmatain keresztül lehet megverni, tudta ezt Napóleon is, amikor meghódította Egyiptomot, és most tudja ezt Churchill is, azért van úgy kétségbeesve". Amikor a britek kitűzték Tobruk erődjére a fehér zászlót, Goebbels emlékeztette az egész világot, hogyan szidalmazta 1940-ben Churchill a belga, a holland és a francia szövetségeseit, amikor azok megadták magukat.

Goebbels ezután nekilátott Rommelt „megcsinálni", tette ezt annál is nagyobb örömmel, mert az általa gyűlölt öreg tábornokok, mint von Rundstedt, Halder és Keitel mélyen lenézték Rommelt, akit csak szerencsés kalandornak neveztek. Goebbels elmagyarázta Hitlernek, hogy ebben a nehéz helyzetben Németországnak milyen nagy szüksége van egy hősre. Így aztán Rommelt rövid időre hazarendelték, de előbb még Mussolini fogadta Rómában, és a legmagasabb olasz kitüntetésben részesítette. Goebbels hatalmas fogadást rendezett Rommel számára, aki megkapta Hitlertől a marsallbotot, és Kardos, Tölgylombos Lovagkeresztjéhez a Briliánsokat. (jobban örültem volna egy páncélos hadosztálynak mondta feleségének Rommel). Előadásokat kellett tartania, holott ő maga már minél előbb sietett volna vissza a frontra, tekintve, hogy a megvert brit 8. hadsereg tekintélyes erősítéseket és új parancsnokot is kapott Montgomery tábornok személyében.

De a helyzet a keleti fronton is megjavult, május 24-én a német csapatok újabb nagy győzelmet arattak Harkovnál, elfoglalták Szevasztopolt, majd Rosztovot. Goebbels minden újság címlapjára rátetette azt a fotót, amelyen a német hegyivadászok kitűzték a Kaukázus legmagasabb csúcsára, az Elbruszra a horogkeresztes hadilobogót. A Paulus tábornok vezényelte német 6. hadsereg pedig Sztálingrád irányába tört előre. Goebbels szinte fürdött ezekben a sikerekben, egy rövid időre még a „zsidóproblémát" is talonba tette.

1942 áprilisában, amikor elérkezett Hitler születésnapja, szinte vallásos tisztelettel köszönti, a magányos vezérnek a képét dobja be a köztudatba, és nem átallja hozzátenni, hogy ez a „népéért szenvedő és dolgozó vezér nem más, mint Jézus Krisztus reinkarnációja".

Ugyanakkor elismeréssel adózik Sztálinnnak is, akinek brutális rámenőssége miatt nem ért még véget keleten a háború.

Most, hogy a német csapatok elérték a Kaukázus térségét, Goebbels javaslatot terjesztett be Hitlernek, hogy ezeket a vad harcos és a szovjetek által elnyomott népeket, a kalmüköket, csecseneket, grúzokat, örményeket és a cserkeszeket sorozzák be a Wehrmachtba, és még vallásgyakorlásukat is engedélyezzék nekik. Bormann és Rosenberg élesen tiltakoztak az „elvetélt" ötlet ellen, de Goebbels megnyerte magának Himmler támogatását, és ezekből a népekből kiváló Waffen-SS alakulatok szerveződtek, csakúgy mint a kozákokból.

Alaposan kielemezte a szovjet sajtó termékeit, és ebből arra a következtetésre jutott, hogy a szovjettel nem lehet külön békét kötni, mert Amerika és Anglia megígérték Sztálinnak azokat a területeket, amiket Németország megtagadott.

Hitler közben a nyári főhadiszállását áthelyezte Vinnyicába, így Goebbels gyakrabban vendégeskedhetett a Vezérnél. Augusztusban egy séta közben átbeszélték a kül- és belpolitikai helyzetet, és Hitler teljhatalmat adott neki a hátország stabilizálására. Goebbels így végiglátogatta a bomba sújtotta német városokat. Németország most már három éve viselt háborút, a nép véleménye, amely állandóan aggasztotta Goebbelset, „törékeny jószágnak" mutatkozott. Augusztus óta a figyelem fokozottan fordult a sztálingrádi csata felé, bár a jelentések győzelmekről számoltak be, és Paulus 6. hadserege valóban elérte a Volgát, de a hazatérő súlyosan sebesült katonák kegyetlen és veszteségteljes harcokról számoltak be.

A Goebbels által utált, de Hitler kegyéből elmozdíthatatlan Dietrich, aki most Sztálingrádnál irányította a propaganda stábot, októberben újabb szarvashibát vétett: diadalmasan számolt be arról, hogy a német csapatok benyomultak a városba, amelynek eleste küszöbön áll.

A sztálingrádi csata még kétesélyesnek tűnt, de a brit 8. hadsereg november 3-án indított ellentámadása El Alameinnél sikeres áttöréssel járt, Rommel Páncélos Afrika Hadserege megkezdte a visszavonulást. Goebbels ezt úgy próbálta semlegesíteni, hogy „jelentéktelen mellékhadszíntérré" nyilvánította Észak-Afrikát, holott korábban napóleoni célnak minősítette azt.

Kárpótlást az Atlanti-csatában talált, propagandája most teljes erővel kezdte dicsőíteni a tengeralattjáró fegyvernemet, és az újságok naponta főcímekben számoltak be az elsüllyesztett ellenséges hajók tonnáiról.

Ami a növekvő angol légitámadásokat illeti, kijelentette, hogy „ezért Churchill úrnak nemcsak egy magasabb bíró, de a német nép előtt is felelnie kell majd".

Eközben a Vörös Hadsereg, szétzúzva az oldalbiztosító román erőket, bekatlanozta a Sztálingrádig előretört németeket, és Paulus hadserege már az életéért harcolt.

A közelgő tragédiát súlyosbította, hogy Észak-Afrikában a visszavonuló Rommel mögött partra szálltak az amerikai-angol csapatok, megkondítva az ottani német-olasz erők fölött a halálharangot.

Eközben Goebbels ellen is folytak az amerikai-angol támadások, és nemcsak a média részéről, amely „minden idők legnagyobb hazudozójának nevezte, és gúnyt űztek testi hibájából", de Churchill átküldött egy kétszemélyes halálkommandót is, hogy végezzenek vele. A merénylet azonban balul sült el, az egyik támadó kezében idő előtt robbant fel a bomba, és mindkét terrorista az életét vesztette. Ettől kezdve Goebbels minisztériumát és villáját SS-őrség biztosította, és Hitlertől kapott egy páncélozott Mercedest, amit csak az „én koporsóm"-nak nevezett.

1943 rosszul kezdődött, január 30-án Paulus 6. hadserege kapitulált Sztálingrádnál. A rutinos propagandista ebből a vereségből is győzelmet akart kovácsolni, „Sztálingrád a német Alcazar"[29] a német katona egy hősi regéje, amelynél megragadóbbat és tragikusabbat nem lehet kitalálni". Aztán a német-olasz erők is kapitulálnak Tunéziában.

De az ostoba Roosevelt megadja Goebbelsnek a várva várt alkalmat, amikor Churchilt is bevonva, Casablancában kinyilatkoztatják, hogy addig harcolnak Németország ellen, amíg az feltétel nélkül le nem teszi a fegyvert.

„Íme – harsoghatta Goebbels –, a nyugati kapitalisták és csahosaik, a szovjet bolsevikok nem a nemzetiszocialista rendszert, hanem egész Németországot akarják megsemmisíteni".

Erre csak egy válasz lehet: a totális mozgósítás!

[29] A spanyol polgárháborúban Alcazar védelme a nemzeti erők által jelképpé vált.

A TOTÁLIS HÁBORÚ MEGSZÁLLOTTJA

Abban a mértékben, ahogy Németország hadiszerencséje eloszlóban volt és az ég beborult a Harmadik Birodalom fölött, annál inkább kellett a népet emlékeztetni, hogy napkelte előtt mindig a legsötétebb és leghidegebb az éjszaka, és Hitler minél inkább bezárkózott a maga távoli vezér főhadiszállása celláiba, annál inkább kellett, hogy valaki átvegye az irányítást a központban.

1942 december óta Goebbels mindinkább kezdett a maga gauleiter kollégáival foglalkozni, egyiket a másik után hívta meg a saját minisztériumába. Az újévi beszédében költői hasonlatokkal teletűzdelt frázisokat hangoztatott, és először hangzott el szájából a „totális hadviselés szükségessége". Ebben mindenkinek részt kell vennie – mondotta –, nemcsak a katonáknak és a munkásoknak, de a tudósoknak, orvosoknak, sőt még a háziasszonyoknak is. Elismerte, hogy senki sem tudja, meddig fog tartani ez a háború, de hogy győzelmes véget érjen, az mindenkitől totális erőfeszítést igényel.

A továbbiakban megtiltotta a sajtó munkatársainak, hogy olyan fogalmakat használjanak, amelyeket az ellenség hozott létre, mint például az Egyesült Nemzetek Szövetsége, az amerikaiak által kitalált Liberty-ship, tehát Szabadság hajó, vagy a repülőerődök alkalmazása éppen olyan tilos volt, mint ahogy vonakodva fogadta el a Festung Európa, az Európa Erődnek a fogalmát is. És be akart tiltani, még egy katonadalt is.

Egy Németországban élő dán színésznő, bizonyos Lili Marlen, előadott egy katonadalt, amelyet róla, mint névadóról neveztek el. Mivel a dal édesbús, nosztalgikus dallama és szövege minden volt, csak nem harcra buzdító, Goebbels dühödten defetistának nevezte azt. A dalnak azonban olyan sikere volt, hogy a német katonák ezt

hallgatták minden este, Narviktól Tobrukig, amikor a belgrádi német adó ezzel zárta adását. A *Lili Marlen* olyan népszerűségre tett szert, hogy még az angolszász hatalmak katonái is ezt énekelték, és ezzel lépett fel frontlátogatásai során az „áruló" Marlene Dietrich is. Ezt a dalt tehát – a szovjetek kivételével, akiknek szintén megvolt a maguk édesbús nosztalgikus katonadaluk („Kicsi szívem a gyévuska"), amelyet a főkomisszár Mehlisz szintén eredménytelenül akart betiltatni – szinte minden nemzetiségű katona énekelte, csakúgy, mint az első világháborúban, az „Oly messze van Tipperary" című angol katonadalt.

Goebbels december 18-án feljegyezte a naplójába, hogy keleten nem alakulnak olyan jól a dolgok, ahogy arra számítottak. Mivel tudta, hogy Martin Bormann milyen befolyással van Hitlerre, legyőzve az iránta érzett ellenszenvet, felkereste, és megpróbálta őt is megnyerni a totális háború gondolatának. Goebbels ezekkel a gondolatokkal már két éve foglalkozott, és már 1941. február 17-én a *Das Reich*ben cikket írt a totális háborúról. Radikalizálni és totalizálni akarta a háborút, és ezzel kapcsolatban írt tanulmányát osztotta szét Hitler környezetében is. Utalt arra, hogy Anglia már márciusban bevezette a nőknek a hadiiparban való alkalmazását, Goebbelsnek pedig az volt a terve, hogy a német nőket kötelező jelleggel ugyanígy be kell vonni ebbe a munkába. Hitler azonban úgy vélte, hogy még korántsem olyan rossz a hadihelyzet, hogy erre szükség lenne, és csak pánikot idézne elő. A Führert ebben a kérdésben támogatta Speer is, aki biztosította a Vezért, hogy a hadiipar képes a hadsereget ellátni a női munkaerő bevonása nélkül is. Érdekes, hogy Speer 1944-ben is elutasította a totális háború elméletét, akkor már azonban azon az alapon, hogy úgyis már minden hiábavaló.

Goebbels Hitler és Speer vonakodása ellenére mégis munkához látott és felállította a totális háború tervezetét: „a hadviselést úgy kell radikalizálni, hogy a honi frontot sem kímélhetjük meg a háború terheitől" – írta. 1943 elején azzal fejezte be tervezetét, hogy a radikális és a totális háború az, amely legrövidebb ideig tart. Az volt az elképzelése, hogy a háromtagú csoport diktatórikus hatalommal irányítsa ezeket a szükséges intézkedéseket, hogy a Führer csak a hadműveletekre tudjon koncentrálni. A három személyben Lammerst, a birodalmi kancellária vezetőjét, Bormannt, a párttitkárt és magát képzelte el. Január elején megtörténtek az ezzel kapcsolatos első tárgyalások, de Sauckel, a Birodalmi Munkaerő Gazdálkodásának vezetője nyomban közölte, hogy a munkaerő számát a totális háború bejelentése nélkül is biztosítani tudja a zsidókból és a hadifoglyokból. Lemmers és Bormann is csak langyosan támogatták Goebbels elképzeléseit, pedig a miniszter levetítette nekik azokat az orosz filmhíradókat, amelyek bemutatták, hogy milyen lelkesen és szorgalmasan dolgoznak napi 16 órát az orosz nők a gyárakban, és kezük munkája nyomán miként gördülnek ki a gyárak kapuján a vadonatúj T 34-es páncélosok.

A hivatalos akadályok láttán arról kezdett fantáziálni, hogy közvetlenül a néphez fordul, és megkérdezi tőlük, mi a véleményük. „A nép szava, isten szava!" – porolta le és vette elő a régi mondást.

1943. január 22-én felkereste Hitlert, és a séta közben újra előhozakodott a totális háború szükségességével. Hitlert azonban teljesen lekötötte a sztálingrádi katasztrófa, amelyért természetesen másokban kereste a bűnbakot: Göringben, hogy nem tudta megszervezni a légi utánpótlást, a románokban, amiért harc nélkül megfutottak és a magyarokban „akik átengedték (sic!) az oroszokat". (Ezzel az ostoba és hazug Hitler-véleménnyel kapcsolatban megjegyeznénk, hogy ez az „átengedés" 100 ezer hősi halottjába került a magyar 2. hadseregnek, amelynek 9. könnyű hadosztálya, Oszlányi Kornél ezredes vezetésével még mindig tartotta állásait a Don mentén, amikor a német csapatok már régen eliszkoltak. F.P.)

„A szövetségeseknek ez a csődje majd jól jön akkor – mondta Hitler –, amikor a háború végén az osztozkodásra kerül sor, és minden zsákmány minket illet majd meg".

Mivel Goebbels úgy látta, hogy Hitlert pillanatnyilag csak a hadi helyzet érdekli, visszatérve Berlinbe úgy döntött, hogy a totális háború kérdésében ő maga dönt.

Sötét napok következtek most a hátországra is. Goebbels a január 30-i nemzeti ünnepet (a nemzetiszocialista hatalomátvétel napja) nem engedte parádékkal és ünnepségekkel megünnepelni. „Munká-

val ünneplünk" – hirdette meg, és aznap mindenkinek 14 órát kellett dolgoznia. Aztán már másnap plakátokon és az újságokban megjelentek az első utasítások: Goebbels bezáratta a szórakozóhelyeket, az ékszerészüzleteket, a luxus áruházakat, és bevezette a nők számára is a munkaszolgálatot, egyelőre csak 18 és 45 év között.

Intézkedéseinek szükségességét Goebbels a berlini Sportpalotában egy hatalmas beszédben indokolta meg. Ennek során a totális háború fogalmát tíz esetben használta. Ezzel a beszéddel meg akarta mutatni Hitlernek és az őt körülvevő talpnyalóknak, Bormannak, Lammersnek, Speernek, Sauckelnek és a többieknek, hogy mi a nép igazi hangulata. A február 18-án papír nélkül elmondott 3 órás beszédébe belesűrítette 20 éves demagógiai gyakorlatának minden fogását, nem átallott bevetni a hatás kedvéért giccses szóvirágokat is, amelyek azonban igen hatásosak voltak. Az embereket tegezve szólította meg: „kérdezlek benneteket..." „mi, valamennyien nemzetünknek gyermekei" és így tovább. Használta az acélos, a hősies, a gigantikus jelzőket.

Ezen a nagygyűlésen, amelyen 17 ezer ember vett részt, a pódium fölött egy óriási jelmondat volt: „A totális háború a legrövidebb háború". A hallgatók között voltak pártvezetők is, de sokkal több munkás, értelmiségi és sebesült katonák. Az első sorban ült Magda, a két nagyobbacska Goebbels lánnyal, Hildával és Helgával.

Goebbels ügyesen felkorbácsolta a hallgatóságot a hangtónussal, a ritmussal. Gyakran szakították félbe tapsviharral és „úgy van! úgy van!" kiáltásokkal. A beszéde komoly volt, moralizáló, de egyben kemény és felizgató, ironikus, amint a szükség ezt megkívánta. Fontos szakaszok előtt tudatosan szünetet tartott, és amikor egy-egy problémát elkezdett, gyorsított a tempón, úgy hogy a szavak pisztolylövésekként csattantak. A beszédet a tömeg helyeslő közbekiáltásai több mint kétszáz alkalommal szakították félbe, hol ujjongtak, hol nevettek. Egy tapasztalt újságíró szerint még a semleges sajtót is magával ragadta a beszéd, és a tömeggel együtt felállva, szinte extázisban tapsoltak. Kétségtelen Goebbels pályafutásának ez volt legjobb és leghatásosabb beszéde. A beszéd végén tíz kérdést tett fel, amelyek során a győzelembe vetett hitet, elszántságot és önfeláldozást provokálta ki, hogy szükség esetén napi 16 órát dolgozzanak és mindent odaadjanak a győzelemért, és miután ecsetelte, hogy mi vár Németországra, ha vereséget szenved, feltette a szónoki kérdést: „Akarjátok a totális háborút?" A tömeg pedig szűnni nem akaró extázisban üvöltötte: „Igen akarjuk! Sieg Heil! Sieg Heil!" Közben Berlin súlyos angol légitámadást kapott, de ez ekkor senkit nem érdekelt, senki nem hagyta el a nagygyűlést. A beszéd után húsz percig tartott a tomboló lelkesedés, amelyet rádión keresztül az egész világ hallott.

Ezzel a totális háborúra való felhívással vissza akarta vezetni a Pártot a maga szociális gyökereihez.

Ezt a beszédet soha sem lehetett elfelejteni, ez fordulópontot jelentett Goebbels karrierjében, azonban nem befolyásolta a háború menetét: a totális háború csak egy agyrém maradt. Goebbels megpróbált mindent, de ezek csak felületes intézkedések voltak, a pártemberek korrupcióját nem tudta leküzdeni. Erre sem hatalma – és tegyük hozzá –, sem erkölcsi alapja volt.

Mint Speer emlékirataiban írja, a lőszergyártás még 1944-ben sem érte el az első világháborús mennyiségét, a németek nem éheztek és nem szenvedtek semmiben szükséget, mint a háborúban álló Anglia, a primitív Szovjetunióról nem is beszélve. A vezető körök korruptsága az égig szökött, Bormann a háború végéig Obersalzbergben foglalkoztatja a munkásokat, Sauckel Weimarban pártszékházat építtet, Hitler a klessheimi kastélyt restauráltatja, Himmler a szeretőjének épít nyaralót Berchtesgadenben. Ley, Keitel és mások különvonatot kapnak, így Goebbels hasztalan küzd a puritanizmusért. 1944 júniusában is 28 ezer ember dolgozik a birodalmi kancellária bunkerein, az ipari munkásság csak egy műszakban termel, míg az angol Bevin miniszter tökéletesen mozgósítja Anglia egész munkaerejét. 1942-ben egymillió munkáskéz hiányzik, Angliában 61 százaléka, Németországban 45 százaléka dolgozik a munkaképes nőknek. A Szovjetunióban ez 100 százalék.[30]

Ugyancsak Speer emlékirataiban olvasható, hogy már 1942 de-

[30] Albert Speer: Erinnerungen. Berlin, 1972.

cemberétől Funk, Robert Ley és Speer gyakran megfordultak Goebbelsnél, javaslatot dolgoztak ki a kulturális élet visszaszorítására, a fogyasztás szűkítésére, és a lakosságnak mint munkaerőnek fokozott felhasználására. A javaslatot Hitler azonban nem hagyta jóvá, és Bormann, aki felismerte a veszélyt Goebbels hatékony intézkedéseiben, rábeszélte Hitlert, hogy ebben a kérdésben mellőzze Goebbelset és a nehézkes, bürokrata Lammerset bízza meg a hátország irányításával.

Goebbels most Göringet próbálta megnyerni, de a Reichmarsall már a német városok bombázása miatt elvesztette minden tekintélyét, súlyos depresszióban szenvedett, és majd csak a nürnbergi perben tér magához.

Bormannal szemben nem volt Goebbelsnek szövetségese – Heydrich már halott volt –, csak naplójában dühöng ellene: „olyan mint egy GPU-tiszt" – írja, nem is sejtve, hogy rátapintott az igazságra.

A totális háború részeként akarta Goebbels felállítani hadifogoly oroszokból a Vlaszov-hadsereget, de ez a törekvése is megbukott Bormann és Rosenberg makacs ellenállásán, és amikor ehhez megnyerte Himmler támogatását 1944 végén, akkor már késő volt.

1943 nyarán találkozott az afrikai vereség után visszatért Rommellel, egy levert és megkeseredett embert látott maga előtt, aki közölte vele, hogy az Olaszország elleni szövetséges invázió, a küszöbön áll.

A TERRORBOMBÁZÁSOK ELLEN

Goebbels tényked̄ését ezekben a hónapokban mindinkább igénybe vette a légitámadások sújtotta területeknek a megszemlélése, az ellenintézkedések megtétele, a kibombázottak lelki egyensúlyának megteremtése, az, hogy lelket öntsön az ingadozókba, a defetistákba, a hitüket a győzelemben elvesztő tömegekbe, amelyeket a légitámadások mindinkább igénybe vettek.

Változatlanul bízott azonban Hitlerben. „Amikor megfigyeltem őt Obersalzbergben – írja *Napló*jának –, meggörnyedt a gondok és a felelősség terhe alatt, akkor még csak megerősödött irányába érzett szeretetem és tiszteletem".

Goebbels azt is belátta, hogy a német propaganda „őszinteségi diadalmenete" véget ért, a front eseményei rákényszerítették arra, hogy hazudjon, hogy félrevezessen, hogy túléljen. A magas erkölcsi alapelv nem volt megfelelő védelem akkor, amikor foszfor és halál zúdult az országra a levegőből. A Goebbelshez érkezett levelek többsége már névtelen volt, amelyekben egyre többen kérdezték, hogy Hitler és Göring miért nem hallatnak magukról, vagy miért nem látogatják meg a katasztrófa sújtotta területeket? Az informátorok arról is tájékoztatták a minisztert, hogy a német nép többsége már nem bízik a győzelem elérésében. Maga Goebbels óvatosabban nyilatkozott: „a győzelmi bizalom általában tűnőben van..." – írja le.

Elérkezettnek látta az időt, hogy egy epikus filmalkotással erősítse meg a német hitet, így született meg a legnagyszerűbb film, amit a Harmadik Birodalom történetében forgattak: *Kolberg*, egy magával ragadó történelmi példa volt abból az időből, amikor Napóleon csapatai 1806 és 1807-ben ezt a kis keleti-tengeri parti városkát ostromolták. Nyolc és félmillió márkát fordítottak ennek a filmnek az elkészítésére, a felvételek 1943 októberében kezdődtek és egészen 1944 során is tartottak, 187 ezer katonát alkalmaztak statisztaként és sok jelenetben hatezer lovat. Fölépítették az egész régi Kolberget, amely meggyőzően égett, úgy, mint az *Elfújta a szél*ben Atlanta városa.

Ezekben a hetekben úgy tűnt, hogy Goebbelsnek a szónoki képessége volt az, amely egész Németországot összetartotta. Július közepén Hitler főadjutánsa, Schmundt tábornok 150 vezérkari tisztet vezényelt a Propaganda Minisztériumba, hogy Goebbelset meghallgassák. „Két óra hosszat beszélt kézirat és feljegyzések nélkül, egy tű leesését meg lehetett hallani – emlékezik vissza egyik résztvevő – és ritkán láttam valakit, aki ilyen udvarias és megnyerő volt".

– „Nincs visszaút – mondta Goebbels ezeknek a tiszteknek –, földegettük már magunk mögött a hidakat". Aztán arra hivatkozott, hogy

a Szovjetunió is túlélt már hasonló kríziseket, de vezetője, Sztálin brutális módszerekkel átvezette a népet és a hadsereget ezeken a megpróbáltatásokon.

Közben érkeztek a megdöbbentő hírek, egyfelől a Hamburgot ért szörnyűséges légitámadás, melynek során 200 ezer ember vesztette el lakását, aztán bekövetkezett a Rommel által megjósolt invázió Olaszország ellen, amely maga után vonta Mussolini bukását. Ennek hatására Hitler magához rendelte a „Wolfshanzeba" 1939 óta a birodalom legjelentősebb vezetőit, egész Európából érkeztek Rastenburgba: Göring, Himmler, Speer, Ribbentrop, Dönitz tengernagy és természetesen Goebbels.

Hitler villámló szemekkel jelentette be elhatározását, hogy az „áruló" Olaszországot megszállja, egyesek vitatták ennek a lépésnek az ésszerűségét. Goebbels is Hitler pártjára állt ebben a vitában, mert világos volt előtte, hogy az ingadozó szövetségeseknek, mint Magyarország, Románia és Finnország, példát kell statuálni. Goebbelset különösen zavarta az Abwehr és Canaris teljes csődje, hogy semmiféle figyelmeztetést nem adtak Mussolini várható megbuktatásáról. „Engem senki nem fog letartóztatni" – mondta, és be is szerzett egy Walter típusú pisztolyt, amit ettől kezdve mindig magánál tartott.

Megkezdődtek aztán az első komolyabb légitámadások Berlin ellen is, július 29-én közölte Speer, hogy ha ezek intenzítása így folytatódik, hamarosan romok között fogunk élni, és a főváros hadiipara megbénul. Amikor Goebbels magyarázatért a Luftwaffe vezérkarához fordult, Milch tábornagy kifejtette neki, hogy a helyezet sokkal tragikusabb, mint azt Speer lefestette. A Luftwaffe még csak most kezdte meg szervezni az éjszakai vadászvédelmet, a légvédelem pedig nem képes a tömeges terrortámadások elhárítására. Az óvóhelyek megóvhatják a lakosságot, de a gyárak és lakóházak el fognak pusztulni.

Miközben Göring hírneve a nullával lett egyenlő, Goebbelsszé szinte szárnyalt, mivel fáradhatatlanul intézkedett: a lakosságot vidékre menekítette, olyan nagyvárosokba, mint Drezda, Köln vagy Hannover, megtiltotta a katonai létesítmények telepítését, ezeket a helységeket nyílt várossá nyilváníttatta. Berlinben az óvóhelyek ezreit építtette, megerősíttette a tűzoltóságot és a mentőszolgálatot. „Hét évig harcoltam azért, hogy meghódítsam Berlint – mondta munkatársainak – elhatároztam, hogy hét hét alatt meg fogom védelmezni".

Írásaiban is most a légi háborúé lett a főszerep: „mi sem vagyunk hitványabbak, mint az angolok, akik kibírták 1940 őszét, akkor csodáltuk őket, most megmutathatjuk, hogy erre mi is képesek vagyunk. Biztosíthatok mindenkit, hogy ha az ég ránk szakad, akkor sem hagyom el Berlint" – hirdette.

Goebbels rendkívül sikeresen tudta kihasználni azt a néhány sikert, amit a német hadvezetés ebben az időben elért. Így az olasz hadseregnek a Wehrmacht által szinte pillanatok alatt történő lefegyverzését, Mussolini kalandos kiszabadítását, Monte Cassino legendás védelmét, és azt, hogy a német védelem szinte az ansiói hídfőbe szögezte az ott partraszálló ellenséges erőket.

A berlini légi csata irányítója angol részről Arthur Harris légimarsall, egy primitív tömeggyilkos volt, akinek ott kellett volna ülnie a nürnbergi vádlottak padján, ha már ott háborús bűnökről ítélkeztek.

Tulajdonképpen ő javasolta Churchillnek a német városok terrorbombázását, többek között Berlin rombadöntését. „Igaz – írta –, nekünk ez 4-500 repülőgépünkbe fog kerülni, de Németországnak viszont a háborúba!" Valójában az akkor Európa felett harcoló szövetséges légierő 1943 telén története mélypontjára érkezett, a hadműveletek során bevetett gépek közül ki kellett vonni a Stirling és Halifax típusú bombázókat, egyedül a Lancesterek tudták a lépést tartani a német elhárítással. Churchill az egész háború folyamán sürgette, hogy Berlint minél gyakrabban és minél nagyobb kapacitással bombázzák. Az 1943. novemberi első berlini támadás és a sorozatot lezáró 1944. márciusi nürnbergi hadművelet között az angol bombázóparancsnokság 16 tömeges támadás során 9111 bevetést hajtott végre Berlin és 1113-at más német városok ellen, ennek során 1047 gépet elveszítettek, továbbá 1682 olyan súlyosan megsérült, hogy ki kellett selejtezni. A hajózó személyzet már nem bízott a repülőgépeiben, a morál veszélyesen megingott, a hadművelet meghaladta a bombázó-

parancsnokság képességeit, és ennek alapján megállapíthatjuk, hogy a berlini csata több volt egyszerű kudarcnál, igazi vereség volt, Berlin győzött, egyszerűen túl kemény dió volt.[31]

Tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy Goebbels ezekben a hetekben emberfeletti munkát végzett, még a naplóját sem tudta vezetni, a szirénák üvöltése az állandó légiriadók és a szakadatlan bombázás akadályozták ebben. Berlinben nem volt áram, nem volt víz, nem tudott sem megmosakodni, sem megborotválkozni, éjszakánként gyertyafénynél dolgozott. Mivel nem volt újság, Goebbels egy felhívást nyomtatott ki a berliniek részére egymillió példányban, és ezt az étkezési helyeken osztatta ki. Minisztériuma jéghideg volt, az ablakok bedeszkázva, a legjobban elpusztult városrészeket látogatta végig, itt összegyűjtötte a tömegeket, buzdított, bátorított, fenyegetett, hagyta, hogy a vállát veregessék és hatására a berlini munkások rendszeresen megjelentek a romos gyárakban. Ugyanakkor más bombasújtotta városokban is megjelent, így például Kasselben azonnali hatállyal elmozdította és hadbíróság elé állíttatta a légvédelmi intézkedéseket elmulasztó gauleitert. Szeptembertől kezdve gyakran megjelent a vezéri főhadiszálláson, ahol hajnalig tartó beszélgetéseket folytatott Hitlerrel, és ő volt az, aki fel merte vetni, hogy Németország nem nyerhet meg egy kétfrontos háborút, ezért fel kellene venni a tárgyalások fonalát az ellenséggel. Ő Sztálint javasolta Churchill helyett. „Sztálin realista, szocialista, mint mi, országa hatalmas veszteségeket szenvedett, mélyen bent állunk Oroszországban, és ő nem foglya a zsidó kapitalista klikknek, mint Churchill" – mondta. Hitler azonban a fejét rázta: „ezt a háborút végig kell harcolnunk a győzelemig, vagy a végső vereségig".

Miközben Goebbels Berlin polgári védelmét irányította, a munkából Magda is kivette részét, ápolószemélyzetet toborzott, akik részére megszervezte a gyorsított elsősegély kiképzést, a kibombázottak részére lakást biztosított, és az árvákat biztonságos táborokba szállíttatta. Megszervezte az élelmiszerellátást is.

„Mi a légi helyzet?" – Goebbels minden hajnalban ezzel a kérdéssel kezdte meg munkáját a Luftwaffe törzsébe vezényelt összekötő tisztjétől. Csak ritkán ment le a minisztérium óvóhelyére, fentmaradásával is példát akart mutatni, hogy nincs ok a félelemre és elkeseredésre.

Göringet közben Hitler Franciaországba vezényelte, hogy előkészítse a V–1 és V–2 rakétákkal a megtorló támadásokat London ellen.

Goebbels 1943 évvégi beszédében bejelentette: „nem tudjuk, meddig fog tartani ez a háború, azért felesleges ezzel kapcsolatos találgatásokba bonyolódni". Ennek kapcsán egy új jelszót is kiadott: „minden lehetséges, csak az nem, hogy mi kapituláljunk".

1944-ben naplója szerint tíz esetben találkozott Hitlerrel, és ezek a találkozások mint egy akkumulátor töltötték fel őt. Amikor 1944. március 3-án Hitlert meglátogatta Berghofban, a Führer elárulta neki, hogy rövidesen megszállja Magyarországot, mert Horthy kormányzó az angolokkal konspirál, és kérte Goebbelset, hogy a propagandagépezetet ennek megfelelően állítsa be. „A magyar arisztokráciával és a magyar zsidósággal végezni fogunk" – mondotta. Goebbels aggodalmát a nyugati szövetségesek fokozódó légi háborújával kapcsolatban igyekezett eloszlatni, új radarrendszerek, éjszakai vadászok beállítását ígérte, és megemlítette, hogy rövidesen indulnak a rakéták is London elleni megtorló csapásokra.

Goebbels észrevette – és fel is jegyezte –, Hitler egészségi állapotában milyen drámai negatív változás állt be, egy beteg, remegő kezű, vizenyős szemű embert látott maga előtt, aki görnyedten vonszolta magát.

Berlinben még frissek voltak a sebek a légitámadások következtében, az asszonyok és a gyermekek biztonságos helyre való szállítása folyamatosan zajlott, Goebbels most a műkincseket és a művészeket is igyekezett kimenekíteni. Ez utóbbiak közül Wilhelm Furtwangler, a híres karnagy nem volt hajlandó elhagyni a fővárost, hangversenyeket szervezett a kibombázottak és az ipari munkások részére. „Ezt nem fogjuk neki elfelejteni a háború után" – ígérte meg Hitler, amikor Goebbels büszkén beszámolt neki. Mert Berlin újabb megpróbáltatásoknak lett kitéve, amikor a brit terrorbombázókhoz csatlakoztak az amerikaiak.

[31] Max Hastings: Bombázók. Aquila K.3 Budapest, 1999. 429. o.

Az angolok éjjel, az amerikaiak nappal támadtak, és a támadásoknak nemcsak gyakorisága, de súlyossága is fokozódott.

Egy Hitlerrel történt találkozás után alaposan kielemezték a háborús helyzetet. Hitler abban bízott, hogy a nyugati szövetségesek felismerik, hogy milyen veszélyt jelent számukra a megerősödött Szovjetunió, Goebbels ehhez még hozzátette, hogy az angolok olyan ostobák, hogy az amerikai veszélyt sem ismerik fel, és kétségtelen, hogy Churchill majd úgy vonul be a történelembe, mint a Brit Birodalom sírásója. „Rövidlátó és bosszúálló politikájával Angliát harmadrendű hatalommá degradálta" – tette hozzá.

Márciusban Németország-szerte érezni lehetett a harci morál gyengülését, az U–Boot-háborúnak az összeomlása, a megtorló fegyverek várt hatásának elmaradása Goebbels optimista bejelentéseit hazugság mázával vonták be. Saját államtitkára, Leopold Gutterer is azt ajánlotta, beszélje rá a Führert a háború befejezésére, mert az egész birodalom szörnyűséges véget fog érni, ha ide a vörösök bevonulnak. Goebbels reakciója az volt, hogy Gutterert, mint „defetistát" leváltotta, és helyére a fiatal Neumannt nevezte ki, akinek karrierje a birodalom sorsával ellentétesen alakult.

Április 1-jén Goebbels Nagy-Berlinnek a teljhatalmú vezetője lett. A polgármesteri hivatal alkalmazottai számát 600 főről 50 főre csökkentette, egyben elrendelte, hogy a légitámadások alatt vagy után a fosztogatókat a helyszínen agyon kell lőni.

Májusban Hitler engedélyével egy felhívást tett közzé, hogy a lelőtt gépekből kiugró és elfogott terrorbombázókat meg kell lincselni. Ennek során hivatkozott a *New Cronicle* egy cikkére, amelyben a liberális (?) újság azt írta, hogy „az a szándékunk, hogy minden életet elpusztítsunk Németországban, férfiakat, nőket, gyermekeket és állatokat".

Göring az utóbbi intézkedés ellen tiltakozott, és a hadijog megsértéséről beszélt, de Goebbels nyeglén visszautasította azzal, hogy ha kifogása van, azt beszélje meg Hitlerrel, ugyanis az utasítást az ő parancsára adta ki – „amivel egyébként én is egyetértek!" – tette hozzá.

INVÁZIÓ

A szövetségesek partraszállását 1944 nyarán mind Hitler, mind Goebbels elkerülhetetlennek tartotta, és nap mint nap várták.

Goebbels örült, hogy az invázió visszaverésének feladatát a „vén megcsontosodott von Rundstedt" mellett Hitler Rommelre bízta, akit már csak presztízsokokból is Németország legnagyobb hadvezérének tartott. Abban is egyetértett Rommellel, hogy az invázió valószínűleg Normandiában fog végrehajtásra kerülni, míg Hitler inkább arra hajlott, hogy von Rundstedtel értsen egyet, aki a partraszállást Calais térségében várta.

Goebbels – tapasztalatai alapján – azzal is egyetértett Rommellel, hogy az inváziót a nyugati szövetségesek hatalmas légi fölénye fogja jellemezni, és ez lehetővé fogja tenni a sikeres partraszállást. Hitler azonban bizakodóan tekintett a várható invázió elé: „a tengerbe szorítjuk őket, mint Dieppénél, és akkor majd nem kísérleteznek többé" – vélte. Goebbels keserűen jegyzi fel Naplójába: „nyugatiak légi fölénye döntött Afrikában és Itáliában is, úgy látszik ezt a Führer nem érti meg". Aggódva írja azt is, hogy a Führer a V-rakéták bevetésétől túl sokat, szinte döntő győzelmet vár. „Én inkább a szovjet kártyát játszanám ki a nyugati szövetségesek ellen, de hát nem én vagyok a külügyminiszter" – jegyzi fel keserűen. Érthetetlennek tartja, hogy Hitler még mindig ragaszkodik Ribbentrophoz, akit egy rugalmatlan, korlátolt gondolkodású politikusnak tartott. Egy alkalommal séta közben Hitler elismerte neki, már gondolt arra, hogy Ribbentropot felváltsa Rosenberggel. Ez valódi sokk volt Goebbels számára, aki erre csak annyit tudott kinyögni: „de hiszen Rosenberg zsidó..." – „Lehet – válaszolta Hitler, de a mi zsidónk, és ez még a végső tárgyalásoknál jól is jöhet". Goebbels megrendülten és megzavarodva távozott. Rosszkedvét növelte, hogy június 7-én hajnalban sajtófőnöke, Semler azzal ébresztette: „Miniszter úr, a szövetségesek partra szálltak Normandiában". Telefonon azonnal felhívta Berchtesgadent, de Bormann közölte vele, hogy a Führer alszik, nem lehet zavarni. Ami pedig az inváziórói szóló híreket illeti, ezek egyáltalán nem biztosak, valószínű csupán rémhírek.

Ezt a reményt oszlatta szét Churchill bejelentése az alsóházban, miszerint: „az invázió megkezdődött, csapataink öt partszakaszon is hídfőállásokat foglaltak, amelyeket szilárdan tartanak".

Goebbelset feldühítette, hogy senki sem veszi komolyan az inváziós híreket. Amikor felhívta Rommel főhadiszállását, megdöbbenve értesült róla, hogy a tábornagy nincs a fronton, szabadságát tölti otthonában.

Goebbels aztán a nap folyamán még egyszer visszahívta Hitlert, aki ekkor már idegesen reagált, és csak annyit közölt, hogy az ellenintézkedések folyamatban vannak.

Goebbels most arra fanyalodott, hogy a londoni rádióból szerezzen híreket. Ezek pedig semmi jóval nem biztattak. A BBC közölte, hogy a Cotentin-félszigeten nagyszámú szövetséges ejtőernyős szállt le, a britek előretörtek Caenig, és más szakaszokon is sikerült kitörni a hídfőből.

Goebbels híreket kapott arról is, hogy a német nép értetlenül áll az események előtt, egyszerűen nem tudták megérteni, hogy az U-Bootok és a Luftwaffe, ráadásul a bálványozott Rommel hogyhogy nem tudták megakadályozni a partraszállást.

Goebbels elkeseredett dühvel nézte az első híradófelvételeket a normandiai partraszállásról, „úristen, nyögte, ez hihetetlen". A páncélosok elkésve kerültek bevetésre, és amitől Goebbels rettegett bekövetkezett: a szövetséges légierő megakadályozta, hogy ellencsapásuk kijusson a tengerpartig. Aztán rádöbbent, hogy a V-csodafegyverek (a V betű a Vergeltung, a Megtorlás jele volt) egyáltalán semmilyen hatással nincsenek a hadműveletekre.

Goebbels hangulata a mélypont felé közeledett, de aztán magához térve újra elővette a totális háború gondolatát. Június 21-én egy szürke esős reggelen érkezett Goebbels a Führer főhadiszállására; nem volt kedvező pillanat. Egy amerikai hadmozdulat félbevágta a Cotanten-félszigetet, elvágta Cherburgot, ugyanakkor ezen a reggelen jelentette Speer, hogy a német olajfinomítók elleni légitámadások komoly veszéllyel járnak, ráadásul a jelenlévő Dietl tábornok arról számolt be, hogy Finnország a háborúból való kilépést mérlegeli, majd a megbeszélés alatt 1300 nehézbombázó erős vadászvédelemmel útban volt Berlin felé. Miközben beszéltek és vitatkoztak,

szakadatlanul csengtek a telefonok, amelyek árasztották a legújabb és csöppet sem bíztató híreket. Mikor Goebbels végre egyedül maradt Hitlerrel az ebéd után, egy három órás vita kerekedett közöttük a totális háború kérdésében. „Most egy Scharnhorstra és Gneisenaura van szükség, nem olyan tehetetlen senkikre, mint Keitel vagy Fromm"[32] – érvelt szenvedélyesen Goebbels.

Hitlert azonban nem lehetett meggyőzni, Frommot a mozgósítás specialistájának nevezte, és hasonló makacssággal védelmezte Keitel tábornagyot is. Göringet Hitler is alkalmatlannak ítélte, azonban a Luftwaffe jelképének nevezte, akitől nem szabad megválni. „Ami pedig a totális hadviselés kérdését illeti, Ön, kedves Goebbelsem, nagyon borúlátó, erre még nem jött el az idő" – zárta le a vitát Hitler, és azzal a sovány vigasszal bocsátotta el, hogy a kérdésre majd visszatérnek, ha a krízis kiélesedik, de előbb nem.

Berlinbe visszatérve a légitámadások borzalmas kárát mérte fel, és közben értesült arról is, hogy hatalmas szovjet offenzíva van kibontakozóban a Középső Hadseregcsoport ellen. Goebbels keserűen konstatálta, hogy Sztálin totális háborút vezet, miközben az ő keze meg van kötve a Führer megfoghatatlan parancsa értelmében. A légi háború okozta veszteségektől függetlenül a németek ugyanúgy folytatták életüket, mintha nem is lenne háború. A munkások 8 órát dolgoztak, és a vasárnap továbbra is munkaszüneti nap volt. A felsőbb körök fogadásokat adtak, üzemelt a lóverseny és zavartalanul folyt a footballbajnokság.

Július 7-én a sziléziai Boroszlóban (Breslau =Wroclav) 53 ezer munkás előtt tartott beszédet, és figyelmeztetett: Németország számára a „most vagy soha a jelszó, nem lesz legközelebb! Ha nem vetjük vissza az ellenséget, ki fognak irtani minden németet. Az angol-amerikai kapitalisták a nyugati német városokat már füstölgő romokká változtatták."

A nyugati szövetségesek épp olyan figyelemmel kísérték Goebbels megnyilvánulásait, mint a németek, még Roosevelt elnök

[32] Fromm vezérezredes a tartalék hadsereg parancsnoka volt, alá tartozott a mozgósítás kérdése.

tudomására is hozták, hogy Goebbels sikeresen használja fel a casablancai nyilatkozatot, a „feltétel nélküli kapituláció" jelszavát, és elhiteti az emberekkel, hogy ez feltétel nélküli megsemmisítést jelent.

Mivel Göring kegyvesztett lett, a kulisszák mögött heves harc indult Hitler utódlási pozíciójáért, Speer és Goebbels látszólag még mindig karöltve, egy totális háborút akartak kikényszeríteni. Vezető iparbárók jelentették Goebbeslnek, hogy százezrével vannak katonák, akik csak tétlenkednek, és Speer is már hasonló véleményen volt, de Bormann javaslatára Hitler mereven elzárkózott mindenféle radikális megoldástól ezen a téren. Speer a nyugati hatalmak inváziós sikeréből erőt merítve azt javasolta Goebbelsnek, hogy együtt keressék fel javaslataikkal Hitlert, de a propagandaminiszter visszariadt egy újabb maratoni vitától. Inkább egy írásos memorandumot készített, amelyben megígérte, ha Hitler teljhatalmat ad részére a hátországban, 200 százalékal megemeli a termelékenységet, és egymillió katonát ad a Wehrmachtnak. Még azt is hozzátette, hogy „a nép többet akar tenni, mint amennyit mi kívánunk tőle". Ennek a drámai memorandumnak a hangját elnyomta egy robbanás, amely július 20-án rázta meg a Führer főhadiszállását.

GOEBBELS NAPJA

1944. július 20-ának a történetéről már egész könyvtárnyi anyagot írtak össze[33] és egy tucat játékfilm is készült Stauffenberg ezredes elszánt, hősies, ám – sajnos – eredménytelen kísérletéről. Mivel az esemény szinte minden perce ismeretes, magunk részéről itt és most csak Goebbels szerepével foglalkozunk.

Goebbels a fenti napon rutinszerűen 11 órakor nyitotta meg berlini irodájában a mindennapos értekezletet, ezt követően Speer kereste fel különböző grafikonokkal, amely a fegyverkezési ipar hatékonysági mutatóit tartalmazta.

Éppen ebédelni indult, amikor 13 óra tájban felberregett az a különleges telefonkészülék, a „zöld béka", amely összekötötte őt a Führer főhadiszállásával. Dietrich hívta, aki a minisztérium részéről a „Wolfschanzében" teljesített szolgálatot. Izgatott hangon jelentette, hogy robbantásos merényletet kíséreltek meg Hitler személye ellen, de – tette hozzá – „szerencsére a Führer él, és jól van".

Goebbels teljesen megdöbbent és lemerevedett. „Összeesküvés a Führer ellen? Ez lehetetlen! Nincs itt valami tévedés?" Aztán amikor magához tért, ő hívta a főhadiszállást, és Keitel, akivel beszélni tudott, megerősítette a tényt.

Goebbels most azon gondolkodott, hogy kiadjon-e egy kommünikét, vagy jobb, ha az egész ügyet elhallgatják? Aztán úgy döntött, amíg nem ismertek a részletek, nem csinál semmit.

Közben az összeesküvők Berlinben kiadták a „Walkür" jelszót, amely a belső nyugtalanságok leszerelésére irányuló katonai tevékenységet irányozta elő. Ennek ürügyén a Tartalék Hadsereg összeesküvésben résztvevő parancsnokhelyettese, Olbricht altábornagy parancsot adott Goebbels letartóztatására is, mégpedig a berlini helyőrség parancsnoka, Remer őrnagy kapta ezt az utasítást. Remer egyik helyettese, Hans Hagen százados, aki korábban a propagandaminisztérium alkalmazottja volt, titokban felhívta Goebbelset és tájékoztatta, hogy nemsokára maga Remer indul, hogy végrehajtsa a letartóztatási parancsot.

Goebbels most újra felhívta a „Wolfschanzet", és tudott beszélni Hitlerrel. „Miért nincs még kiadva egy kommüniké a történtekről?" – förmedt Goebbeslre.

A miniszter hebegett, habogott, Hitler azt is közölte vele, hogy a merénylők a hadügyminisztérium magas rangú tisztjei. „Az istenért, intézkedjen már!" – fejezte be a beszélgetést Hitler. Goebbels azonban annyira megbénult, hogy erejéből csak arra telt, hogy megtöltse pisztolyát. Közben megérkezett Remer őrnagy, aki katonásan jelentette, hogy parancsa van a miniszter úr őrizetbevételére.

– „Milyen alapon? És kinek a parancsára?" – nyerte vissza hidegvérét Goebbels.

Remer közölte, hogy Hitler meghalt, és a hadügyminisztérium vette át a birodalom kormányzását, ő a parancsot onnan kapta.

[33] Köztük e sorok írója is: Merénylet Hitler ellen. Anno K., Budapest, 2002.

Goebbels most váratlan és igen ügyes húzásra szánta el magát. – „Természetesen engedelmeskedem önnek őrnagy úr, de előbb engedjen meg egy telefont".

– „Csak tessék" – válaszolta Remer.

Goebbels ekkor ismét a „Wolfschanzét" hívta és Hitlert kérte a telefonhoz.

– „Győződjön meg róla őrnagy úr, hogy a Führer él, és Ön gyalázatos összeesküvők áldozata.

Remer átvette a telefont, és azonnal megismerte Hitler jellegzetes, rekedt hangját. Hitler bámulatos memóriája ezúttal is kitűnően működött.

– „Ön az a Remer őrnagy, akinek nemrégen személyesen adtam át a Tölgylombokat a Lovagkereszthez?"

– „Igen, Führerem" – válaszolta megilletődötten Remer.

– „Nos, mint hallja, nem haltam meg. A birodalom sorsa most az Ön kezében van. Ezúttal előléptetem ezredessé, és utasítom, hogy doktor Goebbels parancsait hajtsa végre! Végeztem!

– „Javohl, mein Führer" – rebegte megilletődötten Remer, majd Goebbels felé fordulva: – „Miniszter úr! Várom parancsait!"

– „Helyes! Ön most zászlóaljával azonnal a hadügyminisztériumhoz vonul, és őrizetbe veszi az összeesküvőket, rangjuktól függetlenül!"

Remer összevágta bokáját, és a szokásos katonai tisztelgés helyett, karlendítéssel és „Heil Hitler!" felkiáltással távozott.

A többi már nagyjából ismert.

Az elvetélt kísérletet, ami, ha sikerül, talán még segíthetett volna Németország és sok millió ember sorsán, lényegében Goebbels határozottsága hiúsította meg.

Stauffenberget és társait kivégezték, és ennek a tisztogatásnak esett áldozatul a legendás Rommel tábornagy is.

Goebbels még aznap este kiadott egy kommünikét, és hajnalban Hitler is beszélt a német néphez.

Addigra már Goebbels minisztériuma tele volt aggódó hivatalnokokkal, osztályvezetőkkel és pártemberekkel.

Másnap hajnalban megjelent Himmler is, a Leibstandarte Adolf

Hitler SS-testőrség egy ezrede élén, és átvette a „rendteremtés" feladatát. Aztán Bormann adott ki egy diadalmas jelentést, miszerint a „kékvérű disznók puccsa megbukott", utalva itt Stauffenberg és néhány társa nemesi származására. Goebbels, az egykori proletár meszszemenően egyetértett ezzel az értékeléssel.

Goebbels fáradtan, de diadalmasan feküdt le az irodájába hozatott tábori ágyára. Ismét bebizonyította, hogy valamennyi náci közül ő a legfanatikusabb, és egyben a legsikeresebb.

1944. július 20-dika kétségtelen a „kis doktor" pályafutásának legsikeresebb napja volt.

A HÁTORSZÁG ÉLÉN

Amint Berlin és Goebbels is magához tért a sokkból, elérkezettnek látta az időt, hogy a merényletet felhasználva ismét előhozakodjon a totális háború kérdésével.

A letartóztatott, majd kivégzett Fromm vezérezredes iratai között ugyanis találtak egy olyan kimutatást, miszerint 600 ezer német katona teng-leng dologtalanul a honi kaszárnyákban.

Goebbels presztízse a puccs berlini leverésével kapcsolatban nagyon megnőtt. Július 22-én Hitler meghívására a vezéri főhadiszállásra utazott, és el volt szánva, hogy kicsikarja a totális mozgósítást. Azt, hogy mennyire megnőtt reputációja, mindjárt az elején látta, hiszen Hitler két rossz szelleme, és neki régi elszánt ellenségei, Bormann és Lammers szinte alázatosan, mosolyogva fogadták.

Hitler láttán azonban megdöbbent. Egy teljesen összetört, duzzadt arcán – amelyet faszilánkok okozta sebek borítottak – torz vigyorral és a lábát húzva emberi roncs vonszolta magát feléje, és csak annyit mondott: „Köszönöm Goebbels doktor, köszönöm..."

A délutáni értekezleten, mielőtt Goebbels előállt volna a totális mozgósítás elmaradhatatlan szükségességével, maga Lammers vetette fel, hogy a hátország rendbetételével Himmlert és Goebbelset bízzák meg. A fájdalmaktól gyötört, láthatólag gondolatilag távol lévő

Hitler végre beleegyezően bólintott. Aztán egy rövid ideig magához térve, dühödt kirohanást intézett a vezérkar, „ezen szabadkőműves páholy" ellen, és egyetértett Goebbelsszel és Bormannal a széleskörű népbírósági eljárás szükségességével.

A felhatalmazással visszatérve Berlinbe, Goebbels azonnal munkához látott. Már július 26-án ellepték a fővárost a totális háborút meghirdető hatalmas plakátok. „Ezt az árulóknak köszönhetem" – örvendezett naplójában kajánul.

Azonnal intézkedett a minisztériumok létszámának radikális csökkentésére, figyelemre sem méltatva Ribbentrop és Speer dühös tiltakozását. Felállította a maga tételét: „Egymillió katona = száz új hadosztály = Győzelem!"

Azonnal elrendelte a nők munkába állítását, bevezette a 14 órás napi munkaidőt, és eltörölte a vasárnapi pihenőnapot. Egyben bejelentette a halálbüntetést mindazokra, akik a totális háború intézkedéseit szabotálják. Így módon szeptember hónapig 450 ezer embert bocsátott a frontok rendelkezésére.

Ő maga is személyes példát mutatott, az irodájában aludt egy tábori ágyon, és a népnek elrendelt, szűkített élelmiszer fejadagot fogyasztotta.

Mindez azonban már elkésett, hiszen Anglia és a Szovjetunió már a háború kezdetétől totális mozgósításban volt.

A nép nem fogadta örömmel ezeket az intézkedéseket, Goebbelsnek az a kinyilatkoztatása, hogy Hitler csodálatos megmenekülése is azt jelenti, miszerint a „Führert a gondviselés is védelmezi", általános gúny tárgyát képezte. Goebbels propagandája most már csak annyit ért el, hogy magára szabadította a kozmopolita berliniek groteszk akasztófahumorát. „A Führer vezet, és mi követjük" – hirdette a propagandaminiszter, amit a berliniek így forgattak ki: „a Führer vezet, és miénk a következmény". Ami Goebbelsnek azt az ígéretét illeti, hogy hamarosan itt a végső győzelem, a berliniek így tekerték ki: „Élvezzük a háborút, mert a béke rettenetes lesz".

Speer, akit megdöbbentett, hogy legjobb mérnökeit és szakembereit Goebbels a frontra küldte egyszerű bakaként harcolni, panaszt emelt Hitlernél. Mostanáig a háború egész ideje alatt, a visszaesések

ellenére sikerült működésben tartania a birodalom ipari kapacitását. Ő volt az, aki ennek ellenére nem csak tudta, de ki is merte mondani Hitlernek 1945. március 15-én az igazságot, hogy „a háború elveszett".

– „Ha a háború elveszett – vágott vissza Hitler –, akkor a nemzet is megsemmisül. Egyetlen nemzet sem érdemli meg az életet, ha gyengének bizonyul".

És parancsot adott ki, hogy minden ipari üzemet, erőművet, a víz- és gázműveket, a hidakat, a vasúti síneket fel kell robbantani. Semmi sem kerülhet épen az ellenség kezébe. Aztán még utólag hozzátette: „És ne feledkezzenek meg a koncentrációs táborok foglyairól, őket is mind ki kell irtani". Speer elszörnyedt, és elhatározta, hogy ebből semmit sem fog végrehajtani. „Hitler megőrült" – mondta a pusztításra kijelölt katonai parancsnoknak, Modelnek, és a tábornagy egyetértett vele. Ami pedig a koncentrációs táborok foglyainak kiirtását illeti, a parancs végrehajtására hajló Himmlert pedig egyik helyettese, Schellenberg SS-Brigadeführer beszélte le a szörnyű tettről. Sőt, Schellenberg tervezte a foglyok szabadon bocsátását is.

A totális mozgósítás azonban egyelőre nem gátolta meg a rossz hírek áramlását. Az amerikaiak elfoglalták Firenzét, a finnek fegyverszünetet kértek, Románia és Bulgária kivált a háborúból, és augusztus 25-én a szövetségesek bevonultak Párizsba.

Göring pedig arról értesítette, hogy Magda első házasságából származó fia, Harald egy olaszországi bevetés során eltűnt. (Mint később kiderült, angol hadifogságba esett, és ő volt az egyetlen „Goebbels-gyerek", aki túlélte a háborút.)

Közben felkereste őt a Japán Császárság nagykövete, Osima, és felajánlotta, hogy hajlandó közvetíteni Németország és a Szovjetunió között egy különbéke megkötéséről. Goebbels ezt örömmel fogadta, és a javaslatot elküldte Hitlernek, választ azonban nem kapott. Nem kizárt, hogy Bormann és Lammers be sem mutatták Hitlernek ezt a kezdeményezést.

Berlinből többször is telefonált és beszélt Hitlerrel a japán ajánlatról, de csak akkor egyezett bele, hogy Goebbels személyesen számoljon be neki a javaslatról, mikor a szovjet csapatok átlépték Kelet-

Poroszország határát. A látogatás azonban egyelőre elmaradt, mert Hitler megbetegedett.

Így Goebbels a Rajna-vidéken utazgatott, ellenőrizendő, hogy a gauleiterek végrehajtják-e intézkedéseit. Útközben találkozott Model tábornaggyal, a nyugati front parancsnokával, aki elmondta neki, hogy az OKW (Keitel és Jodl) vezetése félrevezeti Hitlert, nem létező hadosztályokkal operálnak a főhadiszállás térképein, és a Führer sem kíváncsi a valóságra, jobb neki egy álomvilágban élni, mint szembenézni a keserű valósággal.

Goebbelset megrendítette Model pesszimizmusa, hiszen mindenki tudta, hogy a fiatal tábornagy a Führer legelkötelezettebb híve, aki nemrég hiúsította meg Mongomery nagyszabású hadműveleti áttörési tervét, a „Market Gardent" Hollandiában.

Mindenesetre Goebbels kihasználta ezt a stratégiai sikert, döntő győzelemnek tüntetve fel azt, és kiemelte az SS páncélos hadosztályok helytállását.

Aztán beszélt a kiszivárgott Morgenthau-tervről, amelyet Roosevelt pénzügyminisztere agyalt ki, amely szerint a háború után Németország minden iparát meg kell szüntetni, és egy mezőgazdasági országgá kell ledegradálni. Ez kétségtelen ajándék volt a német propaganda számára, és némileg megacélozta a mélypont felé tendáló morált. Goebbels ki is használta ezt, utalt az amerikai miniszter azon megjegyzésére, hogy 40 millióval több német van, mint amennyi szükséges.

Amikor végre a felépült Hitler elé került, keserűen tapasztalnia kellett, hogy a Führer hallani sem akar semmiféle különbékéről. Még mindig a bevetendő csodafegyverekről, a sugárhajtású repülőgépekről, és a legyőzhetetlen páncélosok, a „Királytigrisek" hadrendbe állításáról szónokolt, amelyek fronton való megjelenésétől döntő fordulatot remélt.

Két csalódott napot töltött Goebbels a Wolfsanchében, Hitler nem is hívta meg a közös ebédekre. Bormann sürgette is Goebbelset a távozásra, hogy „ne vonja el a Führer figyelmét a hadműveletek irányításáról".

Goebbels magába roskadva, csüggedten utazott hazafelé, szárnysegéde szerint olybá tűnt, mintha éveket öregedett volna.

Berlinbe visszatérve azonban már magához tért, és elhatározta, hogy felállítja a Volksturmot, ezt a népfelkelést, amelybe besorozott minden fegyverfogható férfit, 16 évtől 60-ig. Már október 19-én megjelentek az első toborzó plakátok, és rövidesen 70 ezer embert állított szolgálatba, ellátva őket puskával és 10 tölténnyel. Egy október végi rádióbeszédében Goebbels Clausewitzre emlékeztetett, az ő szavaira a porosz Landsturmról, amelyet a Napóleon elleni háborúk során szerveztek meg.

Születésnapján Hitler felhívta és gratulált, egyben ajándékot helyezett kilátásba, amely majd megörvendezteti Goebbelset. Ezzel a készülő nagy ardenneki offenzívára célzott.

Magda kérésének eleget téve ezen a napon hazalátogatott, és megcsodálta valóban gyönyörűen fejlődő gyermekeit.

Az összeesküvők elleni népbírósági perek egész október folyamán tartottak és tovább mérgezték az amúgy is feszült atmoszférát. Goebbels filmfelvételeket készíttetett a tárgyalásokról, ahol a vádlottakat a bolsevik múltú és módszerű Freisler népbíró a porig alázta. De Goebbels nem elégedett meg ennyivel, megörökíttette a kivégzéseket is. A borzalmas jelenetektől – az elítélteket henteskampóra akasztották fel, és órákig agonizáltak – még Hitler is rosszul lett. Meg is tiltotta azok bemutatását, mivel visszafelé sülnének el.

Goebbelsnek újabb propagandamuníciót szolgáltatott a Kelet-Poroszországba betört Vörös Hadsereg borzalmas kegyetlenkedése a polgári személyekkel és az elfogott német katonákkal szemben, sokszorosította a „szovjet Goebbels", Ilja Ehrenburg hírhedt röplapját, amelyben a németek kiirtására buzdítja a Vörös Hadsereg katonáit.

November 12-én a Volksturm csapatok egyszerre esküdtek fel, a berlini „parádén" Goebbels is részt vett, az öreg katonák fáradtszürke, míg a fiatalok ragyogó arccal vonultak el előtte díszlépésben, vállukon az első világháborús puskákkal, de volt, akinek csak vadászpuska jutott.

Hitler az ardenni offenzíva előtt váratlanul Berlinbe érkezett, Goebbelsszel kimentek annak villájába is, a gyermekek örömmel

fogadták a „Führer bácsit", de Magda látta, hogy ez az ember már csak egy roncs, árnyéka egykori önmagának.

Goebbels ezt követően meg is jegyezte segédtisztjének, Schaumburg-Lippe hercegnek: „örüljön, hogy nem látta őt, az a Hitler, akiben egykoron hittünk, már nem létezik..."

A magára hagyott, és unatkozó Magda közben belebolondult doktor Neumannba, Goebbels új fiatal államtitkárába, akit a miniszter gyakran küldött a villájába különböző ajándékokkal. Neumann úgy tekintett Magdára, mint tragikus hősnőre, így viszonozta az asszony érzelmeit. Goebbels, amikor megsúgták neki a kapcsolatot, nem csinált botrányt, látszott, hogy belefásult már Magda kalandjaiba, Neumannt egyszerűen figyelmeztette a kapcsolat félbeszakítására, Magda pedig a Zen Buddhizmusban keresett némi vigaszt.

Az Ardennek offenzíva, mint az ismert, nem hozta meg a várt eredményt, Goebbels ezt követően már csak a csodában bízott.

Karácsonyra eljött hozzájuk az anyja és Mária testvére is, aztán elbúcsúztak és soha többet nem látta őket.

Az újévi rádió köszöntője, már egy lelketlen, üres frázisokat tartalmazó propaganda beszéd volt, hiányzott belőle minden tűz és lelkesedés.

Március 1-jén, legyőzve Bormann minden ellenállását, Goebbelsnek sikerült felállítani Vlaszov orosz felszabadító hadseregét, és Prága térségébe a frontra küldeni azt.

1945. január 20-án mutatták be a fent említett *Kolberg* című filmet, a goebbelsi propagandának utolsó nagy termékét, mely megdöbbentő eredménnyel járt. A kópiákat mindenhová eljuttatta.

Mivel a harcok már Németország területén folytak, „eljött a propaganda nagy órája" – közölte.

1945. február 3-án Hitler és stábja visszatért Berlinbe, és a Führer a Birodalmi Kancellária bombabiztos pincéjében helyezte el főhadiszállását.

Goebbels 1945. február 5-én összehívta a gauleitereket, mert a csapatok morális tartása megingott. Sztálinhoz hasonlóan felismerte, és utasításba adta, hogy most már nem a Pártra és a Führerre, hanem a szülőföld és a család védelmére kell hivatkozni. Hitler helyett előkerültek a német történelem korábbi legendás hősei: Nagy Frigyes, Scharnhorst, Gneisenau, Blücher, Moltke, Bismarck és Hindenburg.

A fokozódó légitámadások ellenére Goebbels nem költözött be a kancellária bunkerébe, romos minisztériumában maradt, vagy meglátogatta a bombasújtotta berlini kerületeket, ahol megpróbálta a lakosságban tartani a lelket.

A február 13-14-én a Drezda elleni borzalmas terrorlégitámadás ismét heves nézeteltérésekre vezetett Hitlerrel, amikor is Goebbels Göring magatartását ostorozta. Aztán javaslatot tett, hogy Drezdáért bosszúból minden hadifogoly szövetséges pilótát végezzenek ki. Ezt Göring olyan hevesen ellenezte, hogy Hitlernek kellett közbelépnie, nehogy két bizalmi embere egymásnak essen. Hitler végül jóváhagyta Goebbels javaslatát, de az már nem került végrehajtásra.

Február utolsó napjaiban hetek óta történt hallgatás után a rádióban újra felhangzott Goebbels hisztérikus hangja, hetven percen keresztül beszélt. Először ismerte el, hogy a helyzet súlyos, de mindjárt hozzá is tette, hogy nem reménytelen. Megismételte, hogy bízni kell a győzelemben; „különben történelem istennője nem lenne más, mint az ellenség kurvája (sic!), amennyiben a győzelem mégis elmaradna, akkor nem érdemeljük meg, hogy életben maradjunk" – fejezte be.

„A hangulat a bunkerban rettenetesen pocsék – írja naplójába –, szinte felüdülés, ha eljövök onnan, a Führer már árnyéka önmagának, és teljesen Bormann hatása alá került. A bunkerban harmadrangú képességű tábornokok irányítják a nem létező hadműveleteket, még Himmler is egy hadseregcsoport parancsnoka lett. Elképesztő..."

Meg is látogatta Himmlert a harcálláspontján, óvatosan kerülgették egymást, végül Himmler előállt a farbával, hogy fegyverszünetet kellene kötni a nyugati szövetségesekkel. Goebbels nem utasította el mereven a gondolatot, de ő azon a véleményen volt, hogy a fegyverszünetet a sokkal reálisabb Sztálinnal kellene megkötni. „Lényegében ő is szocialista, mint mi" – mondta.

Rövidesen meglátogatta a visszafoglalt Lauban városkát, és elborzadva tapasztalta, hogy az eddig a szíve mélyén melengetett szovjet elvtársai ott milyen barbár tetteket hajtottak végre. Ettől

kezdve elvetette a Sztálinnal való mindenféle kompromisszum lehetőségét.

A Vörös Hadsereg Budapest után elfoglalta Bécset és közeledett Berlin felé, a nyugati szövetségesek, kiheverve az ardenneki sokkot, ellentámadásba mentek át, és Goebbels, aki realistábbnak számított, mint Hitler, tudta, hogy itt már a csoda sem segíthet. Ugyanakkor úgy érezte, hogy a német néppel szemben még kötelességei vannak, ezért igyekezett Hitlerben a lelket tartani. Magdának azonban négyszemközt bevallotta, hogy már minden elveszett, és nincs sok hátra.

Hitlernek viszont nem mondta el ebbéli meggyőződését, hiszen tudta, hogy a Führer paranoiája egyre nő, mindenhol árulást szimatol. Egy órát sétáltak a romos kancellária kertjében, és Nagy Frigyesről beszélgettek. Goebbels felhozta, hogy amikor már minden veszni látszott, a nagy király az öngyilkossággal foglalkozott, megtörtént a csoda, legfőbb ellensége, Erzsébet orosz cárnő meghalt, és utóda III. Péter békét ajánlott Frigyesnek, és ezzel megmenekült a Brandenburg-ház. Hitler azonban fáradtan legyintett: „A csodák ideje, Goebbels doktor, már elmúlt" – mondta lemondóan.

V.
A KESERŰ VÉGIG

BERLIN VÉGNAPJAI

1945. március 21-én éjszaka hatalmas légicsapás érte Berlint. Az égig érő lángokat mintegy 30 kilométeres körzetben látni lehetett.

A romok között lassan terjedő füstben ott emelkedett Németország legtöbbet bombázott városa, a maga gyászos szépségében, feketén a koromtól, ezer és ezer bombatölcsér himlőhelyével, a romba dőlt épületek meggörbült vasgerendáival. Egész utcasorok omlottak össze, és a főváros szívében egész kerületek váltak a földdel egyenlővé. A romváros sivatagában, ahol valaha széles utak és utcák húzódtak, most a törmelékhegyekbe vájt keskeny ösvények kanyarogtak. Száz és száz hektáron csupa kiégett, ablaktalan, tető nélküli épületroncs meredezett az ég felé.

A légitámadás után sűrű korom- és hamueső hullt a városra, belepte a romokat, és a kihalt téglatörmelék és a roncsolt vasak között csak por örvénylett. A szél végigságuldott az Unre den Linden széles sávján, ahol a híres hársak csupaszon meredeztek, ágaikon elszenesedett rügyekkel. Az út két oldalán alig néhány bank, könyvtár és elegáns üzlet épülete maradt épségben. De a sugárút nyugati végén, golyóktól szaggatva, repeszektől hasogatva bár, most is ott magasodott tizenkét masszív dór oszlopán Berlin legismertebb jelképe, a nyolc emelet magas Brandenburgi Kapu.

A kormányépületektől és egykori palotáktól szegélyezett közeli Wilhelmstrasse ezer és ezer ablak üvegcserepeitől csillogott a romok között. A 73. szám alatti gyönyörű kis palota, amely a Harmadik Birodalom előtt a német kancellárok hivatalos rezidenciája volt, teljesen kiégett. Az épületet valamikor miniatűr Versailles-ként emlegették; most az előkert díszes szökőkútjának nimfái roncsoltan hevertek a főbejárat oszlopai előtt, a tető vonalában pedig, melyet csipkésre szaggattak a repeszek, a Rajna szűzeinek ikerszobrai csonkán, fejetlenül hajoltak a törmelékkel teli udvar fölé.

Egy tömbbel arrább, a 77. számú ház sebhelyesen bár, de állt. A

háromemeletes L alakú épületet törmelékhalmok vették körül. Az épület külső falát repeszek szántották, a bejáratok fölött a karmukban koszorúba foglalt horogkeresztet tartó, hivalkodó aranysasokat repeszek szaggatta lyukak éktelenítették. Az impozáns, előreugró erkélyről nemrég habzó szájú szónoklatok harsogtak a világ felé. Ez volt a Reichskanzlei, Adolf Hitler kancelláriája.

A viharvert Kurfürstendam felső végén emelkedett a valamikor divatos Vilmos császár Emléktemplom eltorzult váza. A kiégett toronyóra mutatói pontosan hét óra harminc percen álltak 1943 óta, amikor a bombák egyetlen novemberi éjszakán félezer hektárt tettek a földdel egyenlővé.

Alig száz méterrel arrább roncsdzsungel meredezett. Ennyi maradt a valamikor világhírű berlini állatkertből. A Tiergarten, a híres, háromszáz hektáros park helyén most senki földje terült el, tele szobányi bombatölcsérekkel, törmelékkel feltöltődött tavakkal, és féligmeddig összeomlott követségi épületekkel. A park valamikor buján tenyésző természetes erdő volt. A fák többségéből most csak szénné égett torz csonk maradt. A Tiergarten északkeleti sarkán állott Berlin leglátványosabb romja, amelyet nem a szövetséges bombázók, hanem Dimitrov kommunista gyújtogatói pusztítottak el még 1933-ban, a Reichstag kiégett épülete előrevetítette Zsukov hordáinak pusztítását.

A meggyötört város fölött megszólaltak a hajnali szirénák: lefújták a légiriadót. A szövetségesek 314. légitámadása véget ért. A légitámadások immár folyamatossá váltak. Nappal az amerikai, éjszaka a brit légierő bombázott. A veszteségi statisztikák szinte óránként növekedtek, és egyre iszonyúbbá váltak. A robbanások több mint tíz mérföldnyi beépített területet tettek a földdel egyenlővé. Ez tízszeresen felülmúlta a Luftwaffe londoni pusztításait. Minden harmadik ház elpusztult. A halottak számát 52 000 főre becsülték, a súlyosan sebesültek száma ennek duplájára rúgott, ami ötszörösen meghaladta a londoni bombázás halottainak és súlyos sebesültjeinek a számát. Berlin második Karthágóvá vált, pedig a végső agónia még hátra volt.[34]

[34] Cornelius Ryan: A berlini csata. Faktum-Corvina K., Szekszárd, 1999. 11-13. o.

Az igazi csoda az, hogy ebben az iszonyú pusztításban akadtak, akik életben maradtak, márpedig a romok között valami eszelős módon tovább folyt a normális élet. Még mindig 12 ezer rendőr állt szolgálatban. A postások rendszeresen kihordták a leveleket. Naponta megjelentek az újságok. Működtek a telefon- és távíróvonalak. A színházakban és a mozikban játszottak, sőt a berlini Filharmonikusok koncertet adtak, stílszerűen Wagnertől az *Istenek alkonyát*. Az áruházak kiárusításokat tartottak. Minden reggel kinyitottak az élelmiszerboltok és a pékségek, élénk forgalmat bonyolítottak le a mosodák, tisztítók és szépségszalonok. Működött a földalatti és az S-Bahn. A néhány épségben maradt divatos bár és étterem zsúfolásig megtelt. A berlini nagyüzemek 60-65 százaléka pedig működött.

Pedig Hitler Németországa a világháború hatodik esztendejében kétségbeesetten küzdött a túlélésért.

Az ezer évre szánt birodalmat nyugatról és keletről egyszerre támadták ellenségei. Az angol-amerikai csapatok végigzúdultak a Rajna-mentén, Remagennél áttörték a védelmet, és gyors ütemben közeledtek Berlin felé. Már csak 450 km-re voltak a várostól. Az Odera keleti partján egy sokkal sürgetőbb és mérhetetlenül rettegettebb erő jelent meg: az orosz csapatok, melyek már alig 80 kilométerre közelítették meg a fővárost.

Berlin lakossága valóságos lélekszámának megállapítását megnehezítette az a hatalmas menekültáradat, amely a szovjetek által elfoglalt keleti területekről özönlött a fővárosba. A menekültek számát egyesek félmillióra becsülik. Az ingóságaikat hátukon, lovas kocsikon vagy targoncákon menekítő, sokszor háziállataikat is magukkal terelő földönfutók hónapokig eltorlaszolták a Berlin felé vezető utakat. A menekültek lidérces históriákról számoltak be, az oroszok brutális magatartásáról, amelyben a rablás volt a legenyhébb. A hadifoglyokat lángszórókkal megsemmisítették, a papokat keresztre feszítették, a nőket tömegesen megerőszakolták, majd karóba húzták őket. Az emberek legtöbbje öngyilkosságra készült, mert már nem hitt Goebbelsnek, aki még mindig a végső győzelemről papolt nekik. Sok berlini a BBC adásainak hallgatásával igyekezett úrrá lenni rettegésén. Mindenki azt remélte, hogy az amerikai-angol csapatok

fognak előbb Berlinbe érni. Természetesen mit sem tudtak arról, hogy az amerikai főparancsnok, a hitvány Eisenhower átjátszotta őket az oroszoknak...

Aztán a város elkezdett éhezni. A nácik hivatalos lapja, a Völkischer Beobachterben megjelentetett utasítás szigorúan meghatározta a kenyér, a zsír, a cukor és a tej fejadagját. A hús ritkaságszámba ment, és a berliniek már csak margarint, műmézet és hitvány pótkávét fogyaszthattak, mint „csemegét".

Most, hogy közeledtek a főváros felé az oroszok, Hitler Reymann altábornagy személyében városparancsnokot is kinevezett, felelőssé téve őt Berlin megvédelmezéséért. Reymann, megérkezése után, ijesztő felfedezést tett. Bár Hitler biztosította őt telefonon, hogy Berlin valóságos Festung, az erődök valójában csak a Führer képzeletében léteztek. Semmi sem történt annak érdekében, hogy a fővárost felkészítsék az ostromra. Hiányoztak a tervek, hiányoztak a védelmi berendezések, és gyakorlatilag semmilyen csapatok nem álltak a védelem rendelkezésére. Mielőtt Reymann jelentkezett volna Goebbelsnél, eszébe jutott a propagandaminiszter pár héttel ezelőtt írott vezércikke a *Das Reich*ben, amely azt állította, hogy Berlin gyakorlatilag bevehetetlen. Különösen emlékezetébe véső dött egy mondat: „A sűndisznóállássá fejlesztett Berlin tele van erődökkel". Ha ez igaz, akkor gondosan álcázták őket, morfondírozott a szerencsétlen újdonsült városparancsnok.

A berlinieknek egyetlen szerencséje volt, hogy a „megbetegedett", és ágynak esett (enyhe náthája volt) Himmler helyett most a vezérkari főnök Guderian javaslatára, Heinrici vezérezredest nevezték ki a Visztula Hadseregcsoport élére, amelynek feladata volt a Berlin felé törő három hatalmas szovjet front feltartóztatása. Heinrici neve sohasem szerepelt a diadalmas győzelmi jelentésekben, de mindenki tudta róla, hogy a védekezés mestere, és ha valakinek lett volna esélye arra, hogy megállíthassa az orosz gőzhengert, úgy az ő volt. Ráadásul Heinrici nem volt náci, és mint szókimondó kemény katona, már a bunkerban történő bemutatkozó látogatáson összeveszett a Führerrel. A Visztula Hadseregcsoportnak két hadserege volt, a 9. élén a merev, kemény Theodor Busse gyalogsági tábornokkal és

a 3. páncélos hadsereg, amelyet báró Hasso von Maneuffel páncélos tábornok vezényelt, Guderian és Rommel mögött a Wehrmacht legjobb páncélos harcásza.

Amikor Heinrici jelentkezett a bunkerban Hitlernél, hogy jelentést tegyen az átvett hadseregcsoport és az ellenség helyzetéről, a Führer meglepte őt egy újabb bizarr ötletével. Szerinte a fővárossal szemközt Küstrinnél összegyülekezett orosz csoportosítás hatalmas félrevezetés. A szovjetek fő támadásának célja nem Berlin, hanem délen Prága. Ezt az elképesztő és végzetes ötletet Ferdinánd Schörner tábornagy sugallta, a Visztula Hadseregcsoport déli szárnyán elhelyezkedő Közép Hadseregcsoport újonnan kinevezett parancsnoka. „Führerem! Gondoljunk a történelemre! – figyelmeztette Hitlert. – Emlékezzék Bismarck szavaira: Akié Prága, azé Európa!" A brutális Schörnernek, a Führer kegyencének, (aki majd csapatait gyáván cserbenhagyva, civil ruhába öltözve megszökik) javaslatát azonnal elfogadták, és Heinrici kétségbeesett és dühös tiltakozása ellenére Manteuffel páncélos hadseregének összes harckocsiját átirányították délre, Schörner parancsnoksága alá.

A berlini irány ezzel lényegében védtelenné vált.

De Hitlerrel nemcsak Heinrici, hanem az újdonsült városparancsnok, Reymann is összetűzésbe került. A harctereket megjárt, tapasztalt tábornok azonnal átlátta, hogy Berlin védhetetlen. Ezért azt javasolta Goebbelsnek, hogy a kisgyermekes anyák hadd hagyhassák el Berlint. „Én, a feleségem és hat kiskorú gyermekem sem fogjuk elhagyni Berlint – válaszolta Goebbels –, ezért ne zaklasson ilyen kérésekkel". Reymann azonban nem hagyta annyiban. Amikor meghívták a bunkerbe, hogy ismertesse Berlin védelmi helyzetét, nyomatékosan javasolta, hogy az anyák kisgyermekeikkel egyetemben elhagyhassák a fővárost.

Hitler mereven ránézett, majd jegesen, minden szót megnyomva annyit mondott: „Ebből az életkori csoportból egyetlen gyermek sem hagyja el Berlint". Goebbels elégedetten bólintott, Hitler pedig ezután gyorsan rátért egy másik témára.

Amikor Reymann már négyszemközt felvetette Goebbelsnek, hogy nincs elegendő ereje megvédeni a fővárost, a miniszter azt vá-

laszolta neki, hogy majd a Führer utasítja Heinricit, hogy hadseregcsoportjával Berlin védelmére csoportosuljon.

Reymann távbeszélőn érdeklődött Heinricinél erről a lehetőségről, de a vezérezredes mereven elzárkózott a gondolattól. Ez nem azt jelentette, hogy nem volt tisztában a főváros lakosságának szorongatott helyzetével. Berlin hárommillió lakosának sorsa nagyon is gyakran foglalkoztatta Heinricit. Ha valaki, hát ő nagyon jól tudta, mi vár a civil lakosságra a tomboló tüzérségi tűzben és az utcai harcok során. Tapasztalatból tudta, hogy az oroszok nem ismernek könyörületet, és tudta, hogy a harc hevében nem fognak különbséget tenni katona és civil között. Éppen ezért meg akarta kímélni Berlint az utcai harcoktól, és esze ágában sem volt a városba visszavonulni.

Közben az oroszok felkészültek a támadásra. Három hatalmas front csapatai sorakoztak fel, északról délre: Rokosszovszkij 2. Belorusz Frontja, a Zsukov vezette 1. Belorusz Front és Konyev 1. Ukrán Frontja. Mind ellátva bőségesen harckocsival, tüzérséggel és repülőerőkkel.

Március végén ez a hatalmas erő már készen állt a támadásra.

Goebbels ekkor olyat tett, amit még soha. Kilátogatott a frontra. Tegyük hozzá, nem kellett messzire mennie. Busse gyalogsági tábornok 9. hadseregét látogatta meg. A tábornok nem beszélt mellé. Közölte, hogy a várható támadást gyenge erőivel nem tudja megállítani, legfeljebb késleltetni, hacsak nem kap komoly erősítést. Goebbels erre nem tett ígéretet, de megemlítette, hogy a 7 éves háború során, amikor Nagy Frigyes már elkerülhetetlen vereség előtt állott, akkor csoda történt. Váratlanul meghalt Erzsébet cárnő, Frigyes egyik legádázabb ellensége, és ezt követően Oroszország kivált a nagy koalícióból, és ez lehetőséget biztosított Nagy Frigyesnek, hogy döntetlenre húzza ki a háborút. Amikor Busse cinikusan megkérdezte, és most ki lesz az a cárnő, aki meg fog halni, akkor Goebbels azt válaszolta, minden elképzelhető, hiszen Sztálin, Churchill és Roosevelt egyaránt beteg öregemberek.

Ugyanezen a napon, 1945. április 12-én délelőtt, amerikai idő szerint 11 órakor a Warm Springstől mintegy 3 kilométeres távolságban lévő, 6 szobás, zsindelytetős házban – amelyet „Kis Fehér Háznak" neveztek, Roosevelt elnök még ágyban volt. Hatalmas bélyeggyűjteményét rendezgette, mint a legtöbb amerikai elnök ő is reménytelenül műveletlen volt, egyes országokról, köztük Magyarországról is csak bélyegei révén tudott valamicskét. Amikor néger házvezetőnője behozta a kávét, Roosevelt letette a nagyítót és megjegyezte: „Pocsékul érzem magam ma reggel". Egy órával később már felöltözve tolószékében üldögélt és unokatestvérével beszélgetett. Közben behozták a postát és hozzálátott, hogy aláírja a leveleket. Aztán megérkezett egy festő, aki portrét kívánt készíteni az elnökről, felállította az állványát és sürgött-forgott. A portrét Roosevelt a lányának szánta ajándékba. A házvezetőnő friss virágot tett a vázába, Roosevelt rágyújtott egy cigarettára, de csak pár slukkot szívott, amikor a fejéhez kapott, aztán lehanyatlott a keze. A hozzálépő unokahúgának csak annyit tudott mondani: „Iszonyú fejfájásom van" – aztán elveszítette az eszmletét.

Alig pár perc múlva már ott volt a kezelőorvosa, akinek utasítására az elnököt lefektették. Nehezen lélegzett és vérnyomása meghaladta a 300-at. Az orvos felismerte, hogy agyvérzésről van szó. Infúziót kapott, és Washingtonban értesítették egy speciális klinika orvosi csoportját, akik repülőgéppel azonnal útnak indultak. Amikor megérkeztek, az elnök teste verejtékben úszott, az arca szürke volt, pulzusa alig kitapintható. Adrenalin-injekciót kapott, szíve még kétszer-háromszor összerándult, aztán végképp megállt.

„Meghalt a vénemeber, aki soha nem mondott igazat, ha a hazugság is jó volt." Nem, ezt nem Goebbels mondta, hanem Amerika leghíresebb tábornoka, MacArthur kommentálta így az elnök halálát.

Roosevelt halálának hírével, kezében pezsgősüveggel rontott be Goebbels a berlini bunkerba. „Führerem! Megtörtént a csoda!" felkiáltással üdvözölte a rezignált és zavartan pislogó Hitlert – „Roosevelt halott!"

A csoda helyett azonban április 15-én a szovjet támadás következett be. Rokosszovszkij csapatai a harckocsik nélküli 3. páncélos hadsereget támadták, Zsukov Frontja, amelynek élén a gyémántkeménységű 8. gárdahadsereg haladt (parancsnoka Sztálingrád egykori hős védője, Csujkov marsall volt) a küstrini hídfőből kitörve kelt át

az Oderán, míg Konyev 1. Ukrán Frontja leküzdve a Neissét és a Spreet, északnak kanyarodott a Zsukov ellen kétségbeesett hősiességgel védekező német 9. hadsereg oldalába és hátába.

Heinrici nem tarthatta fel számottevő ideig az oroszokat, és páncélosok híján nem indíthatott ellenlökéseket. Ahogy a tábornok most a térképre rajzolt és Berlin felé kúszó vörös nyilakra tekintett, keserűen gondolt azokra a hiányzó páncélosokra, amelyeket át kellett adnia Schörnernek.

Manteuffel és Busse azonban így is kitartottak. Sőt a 9. hadsereg egyik magasabb egysége, a LVI. hadtest a seelövei magaslatokon megállította Katukov páncélos áradatát, ezt a térséget a T 34-es harckocsik temetőjévé változtatva.

Mintha Goebbels ügyet sem vetett volna rá, hogy Berlin végveszélyben van, jóllehet már idehallatszott az ágyúdörgés, semmiféle riasztás nem történt.

A város védelmével egyedül Reymann altábornagy törődött. A Hohenzollern-dammon lévő parancsnokságán Berlin hatalmas fali térképe előtt állt, és nézte a vonalakat, és azon gondolkodott: „Az Isten szerelmére, mihez fogok itt kezdeni?"

Goebbels hetente egyszer haditanácsot tartott, ami Reymant illeti valóságos komédiának érezte ezeket a tanácskozásokat. „Mihelyt az ellenség elköveti azt az ostobaságot – mondta Goebbels –, hogy Berlin ellen vonul, ezer páncélos fogja megállítani őket!" – jelentette ki.

– „Hol vannak ezek a páncélosok és mikor kapom meg őket?" – kérdezte szkeptikusan Reymann. A páncélosok helyett azonban egy írásos listát kapott Goebbelstől, azon az ezer harckocsi már „kicsit" leapadt: „25 harckocsi már elkészült, 75 építés alatt". Ebből Reymann már tudta, hogy egyetlen egy darabot sem fog látni belőlük.

Így hát Reymannak nem maradt más hátra, mint árkokkal és szánalmas drótakadályokkal megerősíteni a főváros kerületét. Azokban a diadalmas években, amikor a németek erejük teljében voltak, sosem gondoltak arra, hogy egyszer a német főváros lesz a harcok végső színtere. Temérdek erődöt építettek szerte Európában: ilyen volt a Gót-vonal Olaszországban, az Atlanti Fal az európai partvidéken, a

Siegfried-vonal Németország nyugati határán, de Berlin körül még egy futóárkot sem ástak.

Most Reymann kétségbeesett és kapkodó intézkedései következtében elkészült néhány hevenyészett védővonal, amelyet a helyi Volksturm alakulatoknak, ezeknek a gyomorbeteg, szürkearcú, reumás öregembereknek és tizenéves gyerkőcöknek kellett tartaniuk a Vörös Hadsereg gárdaalakulatai ellen.

Aztán bekövetkezett, ami várható volt: a német csapatok minden hősies ellenállása ellenére a szovjetek áttörték a Visztula Hadseregcsoport védelmét, és a vörös csillagos páncélosok megindultak Berlin felé.

Most már Goebbels sem hessegethette el a veszélyt. A Propaganda Minisztériumból hisztérikus hírek és jelszavak özöne zúdult elő. A *Völkischer Beobachter*ben bejelentette: „Új, súlyos, talán minden eddiginél súlyosabb megpróbáltatásoknak nézünk elébe – írta, majd így folytatta: „Szorítsátok össze fogaitokat! Harcoljatok, mint megannyi ördög! Ne adjatok fel könnyen egyetlen talpalatnyi földet se! Ez a döntő óra az utolsó!"

Míg ez a felhívás a végső kitartásra buzdította a népet, a párkorifeusok már megkezdték a menekülést. A berlini városparancsnokság több mint ezer engedélyt adott ki a város elhagyására. „Szinte komikus volt, miféle indokokat találtak ki az állami és a pártfunkcionáriusok, hogy engedélyt kapjanak a főváros elhagyására" – mondta Hans Refior ezredes, Reymann vezérkari főnöke. „Bár Goebbels megparancsolta, hogy egyetlen hadra fogható férfi sem hagyhatja el Berlint; mi nem álltunk ezeknek a patkányoknak az útjába. Miért tartottuk volna vissza ezeket a hitvány alakokat?"

A maradni kényszerült berliniek kétségbeesésükben gúnyosan úgy emlegették ezt a gyáva menekülést, mint az „Aranyfácánok húzását". A menekülők között volt Göring, Ribbentrop és Himmler is.

Aztán április 21-én hajnalban becsapódtak az első ágyúlövedékek a német fővárosba, Berlin frontvárossá vált, amelyet többé már nem Goebbels, hanem egy másik vörös szellem, Ilja Ehrenburg árnya borított be.

A SÁTÁNOK ALKONYA

Ami még hátravolt, azt egyes történészek nem átallnak Wagner *Istenek alkonyá*hoz hasonlítani. De ez sokkal inkább a sátánok alkonya volt.

A fokozódó szovjet ágyútűzben megszűnt a víz-, az áram- és gázellátás, a kórházak és a pincék túl voltak zsúfolva sebesültekkel.

Goebbels még mindig nem adta fel, a szerinte „defetista" Reymannt felváltotta a seelövei győzővel, Weidlinggel, ezzel a szépen dekorált, goromba és rámenős tábornokkal. De csodát már Weidling sem tehetett.

Hitlernek azonban már nem voltak illúziói. Bár munkatársai folyamatosan kérlelték, nem volt hajlandó elhagyni a berlini bunkert. „Személyes sorsom nem számít – mondta –, most már Berlinben maradok, és itt fogok meghalni, mint egy ostromlott erőd parancsnokához illik".

Goebbels egyetértett ezzel, csak Bormannt érintette kellemetlenül ez a döntés, hiszen mindent elkövetett, hogy Hitler hagyja el a fővárost, így ő maga egy megadás révén újabb érdemeket szerezhetett volna szovjet elvtársainál. De Hitler ezúttal kivételesen nem hallgatott rá, mindenkit elküldött maga mellől. Előbb Keitel, majd Jodl hagyta el a bunkert. Keitel azzal a paranccsal, hogy intézkedjen, Steiner SS-tábornok és Wenck páncélos tábornok újonnan felállított hadseregei azonnal indítsanak támadást és mentsék fel Berlint. Ezek a hadseregek azonban csak papíron léteztek, és Wenck inkább azzal törődött, hogy a polgári lakosság menekülését fedezze katonáival, akik az amerikai-angol szektorok felé igyekeztek.

Április 22-én viszont megjelent a bunkerban Goebbels és felesége, valamint hat kiskorú gyermekük. Magda Goebbels rendíthetetlennek látszott, ő már január 21-én úgy nyilatkozott: „ha az államunk most összeomlik, akkor bennünket is maga alá temet. Férjemmel együtt már lezártuk életünket. Mi a nemzetiszocialista Németországért éltünk, és vele együtt fogunk meghalni. És ez a sors vár gyermekeinkre is, mert nem fogom őket odadobni a zsidó bosszúvágynak".

Goebbelsszel ellentétben azokat, akik elhagyták a bunkert, nem annyira Hitler, vagy a birodalom sorsa érdekelte, hanem sokkalta inkább az utódlás kérdése. Annyira nem voltak tisztában a valóságos helyzettel, hogy azt hitték, marad még valamilyen hatalom, amit örökölni lehet.

A két fő örökösjelölt Göring és Himmler volt. Az előbbi, amikor megtudta, hogy Hitler a bekerített Berlinben marad, táviratozott, hogy a Führer intézkedésképtelensége miatt átveszi a hatalmat, és megkezdi a fegyverszüneti tárgyalásokat. Ezzel a távirattal Bormann és Goebbels felhergelte a már magába roskadt Hitlert, és kicsikarták, hogy Göringet vegyék őrizetbe, és lőjék agyon. Az őrizetbe vétel meg is történt, de egy ejtőernyős egység kiszabadította a birodalmi marsallt. Nem fér kétség ahhoz, hogy Göring javaslatát jóhiszeműen tette, és nem akarta megtörni a személyes hűség kötelékét. Nem állíthatjuk ezt azonban Himmlerről, aki a Svéd Vöröskereszt megbízottjával, Bernadotte gróffal tárgyalt titokban egy fegyverszünet feltételeiről.

Amikor Hitler erről Goebbels révén tudomást szerzett, az SS-Reichführert is halálra ítélte. Mivel ő nem volt elérhető, így képviselőjét, a bunkerből menekülni akaró Fegelein SS-Gruppenführer lövették agyon, akin az sem segített, hogy felesége Éva Braunnak, Hitler szeretőjének húga volt.

A közelgő véget jelezte, hogy a kancellária udvarán megkezdték a dokumentumok elégetését. Goebbels is ott állt a lobogó fáklya mellett, aztán egy fényképnél megállt a keze mielőtt a tűzbe vetette volna. „Micsoda gyönyörű nő volt" – mondta a mellette álló Neumannak. A kép Lida Baarowát ábrázolta.

Április 23-án váratlanul felbukkant a bunkerban Albert Speer. Mint maga írja: „24-én virradóra vettem búcsút Hitlertől. Ezen alkalommal a Führer egy dedikált fényképét adta nekem, amely ezüst keretbe volt foglalva". Hitler rákérdezett, hogyan halad a létesítmények elpusztítása, Speer azt mondta, hogy folyamatban van, jóllehet már régóta és eredményesen dolgozott ezen őrült terv megakadályozásán.

A vörös katonák, akik most megjelentek Berlin elővárosaiban, el-

képzelhetetlenek voltak az őslakosok számára, de túlságosan valóságosak azok számára, akik a Baltikumból, vagy a birodalom más részéből menekültek, és már megismerkedtek a bolsevizmus természetével.

Miközben Hitler hiába várta Wenck és Steiner felszabadító csapatait, Berlinben Weidling csodát művelt. Az összekapart védelem keményen tartotta magát. A Volksturm öregjei a legelső alkalmat felhasználva kereket oldottak, de a Hitlerjugebnd fiataljai úgy harcoltak, mintha öreg frontkatonák lettek volna. Csupán egy-egy páncélököllel vannak felfegyverezve, de ezzel megtanították a szovjet gárdaharckocsizókat a halálfélelemre. Itt Berlin belvárosában 800 harckocsit vesztettek a szovjetek.

Miközben fent házról házra folyik az élethalál harc, lent a berlini bunker mélyén egy bizarr ceremóniára kerül sor: a Führer menyegzőjét tartja régi szeretőjével, Éva Braunnal, aki kész osztozni Hitler sorsában. A szertartást követően Hitler még egy gesztust tesz Magda felé, neki adja saját arany pártjelvényét. „Ha valaki, akkor Ön az Nagyságos asszonyom, aki megérdemli" – mondja.

Aztán az esküvő után a „fiatal pár" visszavonult, és az ajtó előtt Günsche SS-adjutáns állt őrt: senki sem zavarhatja a végső ceremóniát, ami abból állt, hogy Éva ciánt vett be, Hitler pedig főbe lőtte magát.

A holttesteket aztán felcipelték a kancellária kertjébe, ahol benzinnel leöntve, vikingtemetést adtak nekik. Miközben a szovjet lövegek „díszsortüzet lőttek" – Adolf Hitler történelem lett.

Ezt követően felolvasták a Führer végrendeletét, amelynek leglényegesebb pontja, hogy birodalmi elnökké Karl Dönitz vezértengernagyot, kancellárrá pedig Goebbelset nevezte ki.

A Führer halálát követő általános zűrzavarban senkinek sem tűnt fel, hogy Bormann eltűnt. Hitler rossz szelleme, kisurranva a berlini bunkerből, jelentkezett elvtársainál, akiket „Werther" fedőnéven annyi éven át hűségesen szolgált.[35]

Ezután következett be a Goebbels házaspár és gyermekeik halála.

[35] Földi Pál: A kém, akit Bormannak hívtak. Anno K., Budapest, 2007.

A szörnyű asszony – aki nemhogy az anya, de az ember nevet sem érdemli meg – méreggel vetett véget hat kiskorú gyermeke életének, majd a férje tarkón lőtte, és utána saját szájába vette a pisztolyt.

Ekkor már a Reichstagon a horogkeresztes helyett a sarlós-kalapácsos vörös zászlót lengette a szél. Goebbels már nem érte meg ezt a beteljesülést.

Mivel kevés volt már a benzin, csak Magda Goebbels teste égett el teljesen, Joseph Goebbels földi maradványai csak elszenesedtek.

Amikor az oroszok Berlin eleste után megtalálták a holttestét, sajátos módon a „kis doktor" kezei fel voltak emelve, mintha még halálában is szónokolna…

* * *

Goebbels hát imádott Führerével együtt elpusztult, és szerencsére velük eltűnt az őrült nemzetiszocialista eszme is.

Azok az itt-ott feltűnő, marginális neonáci csoportocskák inkább komikusak, mintsem veszélyesek. A nem létező újjáéledő náci veszély elméletét sokkal inkább azok a politikusok és bértollnokaik tartják életben, akik ebből kívánnak politikai és egzisztenciális tőkét kovácsolni.

A nácizmus ikertestvére azonban él és valódi veszélyt jelent az emberiségre. Igen, a szocializmus él és virul, csak éppen a nemzeti jelzőt vették el előle, és képviselői a *Horst Wessel Lied* helyett az *Internacionálét* éneklik. Ha van túlvilág, doktor Joseph Goebbels ennek is örül.

Felhasznált irodalom

- L. Deighton: Blitzkrieg. London, 1993.
- J. Goebbels: Napló (Ormos Mária előszavával). Kaposvár, 1994.
- L. Hart: The Rommel papers. London, 1984.
- H. Hoffmann: Hitler was my friend. London, 1953.
- Földi Pál: Éva Braun regénye, Budapest, 2008.
- Földi Pál: Az SA története. Budapest, 2009.
- G. Mann: Németország története. 1919–1945. Budapest, 1997.
- C. Ryan: A berlini csata. Szekszárd, 1999.
- P. Schmidt: Hitler tolmácsa voltam. Budapest, 1971.
- W. Shirer: „Itt Berlin". Budapest, 2001.
- A. Speer: Erinerungen. Berlin, 1972.
- H. Trevor–Roper: Final entries. 1945. New York, 1979.

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

Tartalom

I. Zaklatott ifjúság 7

A tékozló fiú 9

Kommunistából náci 12

Hitler hálójában 18

II. A berlini gauleiter 23

„Ébredj Németország!” 25

Az írás hatalma 31

A képviselő 35

„Magasra a lobogót...” 41

Magda 45

A hatalom kapujában 51

III. A birodalmi miniszter 65

Hatalmon 67

A „tisztító vihar” szócsöve 76

Vállt vállvetve hitlerrel 89

„A bábelsbergi kis bika” 98

A háború előestéjén 103

Válságban 110

A „kristályéjszaka” és Goebbels 114

Újra a politika boszorkánykonyhájában 118

XA 128658

IV. Háborúban ***125***
A háború propagandistája *127*
London és Moszkva között *134*
Goebbels és a zsidókérdés *138*
A „Barbarossa" harsonása *145*
A célkereszben: Amerika *150*
Afrika és a Keleti front *151*
A totális háború megszállottja *155*
A terrorbombázások ellen *160*
Invázió *167*
Goebbels napja *170*
A hátország élén *173*

V. A keserű végig ***181***
Berlin végnapjai *183*
A sátánok alkonya *192*

Felhasznált irodalom ***197***

SZTE Egyetemi Könyvtár SZEGED 3.

X 131629

e, talán a legnagyobb felelősséggel tartozik azért, hogy itler a maga ködös eszméit megvalósíthatta, egy jobb orsra érdemes népet és vele az egész világot a történelem gyik legszörnyűbb katasztrófájába vezette. Kristálytiszta logikája, borotvaéles elméje, amely a teljes gátlástalansággal párosult, alkalmassá tette őt a legnehezebb és a legborzalmasabb feladatok megvalósítására. Hat kiskorú gyermekét és feleségét ugyan olyan hidegvérrel gyilkolta meg, mint ahogy zsidók millióit küldte a halálba.

A visszataszító, jellegtelen, nyomorék külső egy félelmetes és veszélyes fanatikust rejtett. Gonosz, metszően gúnyos nyelve, intrikus, gyűlölködő magatartása, kielégíthetetlen szexuális étvágya és szemérmetlen korruptsága miatt nem volt egyetlen barátja sem, annál több ellensége. Goebbelst azonban ez nem érdekelte, őt csak a hatalom éltette.

Talán ő volt az egyetlen aki – Hitler mellett – komolyan vette a nemzetiszocializmust, mint hitvallást, és egész életét szó szerint feltette ennek a zsákutcába vezető eszmének a szolgálatára. A gonosz hatalmába adta magát, sőt talán ő maga volt a megtestesült gonoszság, nem hiába nevezték a háta mögött „sánta ördögnek".

Ő teremtette meg a modern propagandát, ami a vereséget győzelemmé, a hazugságot igazsággá, a bűnt erénnyé tudta változtatni a szavak varázslatával. Szíve mélyén mindig megmaradt szocialistának, aki a „nemzeti" jelzőt felesleges sallangnak tekintette. Nem véletlen, hogy legjobb követői éppen a kommunisták közül kerültek ki.

XA 128658

Földi Pál

A SÁNTA ÖRDÖG

Goebbels

A PROPAGANDA MESTERE

ANNO KIADÓ

683-6
36